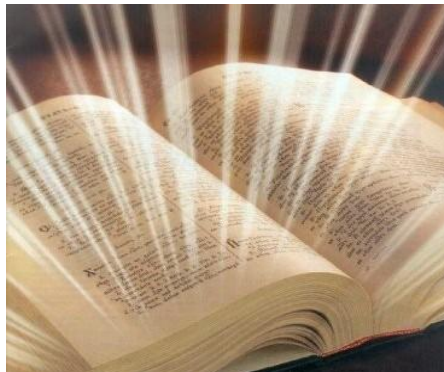

Олександр Дроздовський

БІБЛІЙНА ІСТОРІЯ ТА ХРИСТІЯНСЬКА ЕТИКА

Підручник для 5 класу
загальноосвітніх навчальних закладів

*Затверджено
Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України*

Київ
2012

*Рекомендований Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України
(лист МОНМС України № 1/11-11588 від 08.12.2011 р.)*

Рецензенти:

Бондаренко В.Д., доктор філософських наук, професор, завідувач кафедрою культурології, керівник науково-дослідницької лабораторії з християнської етики Київського Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова.

Гор Ковровський, протоієрей, начальник Управління духовної освіти Білоцерківської єпархії УПЦ, вчитель-методист Кагарлицької загальноосвітньої школи I-III ступенів № 2 ім. В.П. Дашенка Київської області, методист Київського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів.

***За благословення Високопреосвященного ФИЛИПА, архієпископа
Полтавського і Миргородського, голови місіонерського відділу при
Священному Синоді УПЦ***

Дроздовський О.М.

Біблійна історія та християнська етика: підр. для 5 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О.М. Дроздовський. – К.: Генеза, 2011. – 283 с.: ілюстрації, таблиці.

У підручнику вміщено теми уроків в 5 класі з духовно-морального курсу для учнів 1-11 класів «Біблійна історія та християнська етика», рекомендованого Міністерством освіти і науки України (лист 1/11-11629 від 21 грудня 2010 року) для вивчення в загальноосвітніх навчальних закладах України.

В основу змісту підручника покладено Святе Письмо Старого та Нового Заповітів, основні положення вчення Ісуса Христа та апостолів, канонічні першоджерела та свідчення авторитетів християнської церкви, художню літературну спадщину видатних українських письменників, що містить зразки досвіду християнської культури тощо.

У підручнику поєднано традиційний науково-популярний виклад з художньо-образним. Книжка містить біблійні історичні оповідання у жанрі дитячої літератури, приклади високого духовного життя історичних осіб (святі, подвижники, мученики за віру), святі зображення, християнську символіку, які викликають емоційне ставлення до прочитаного, розвивають духовно-моральну сферу особистості, релігійні почуття та прояв духовно-моральної краси у повсякденні житті.

***Просимо всіх читачів з повагою ставитись до цієї книги, яка містить
святі зображення, християнську символіку та цитати зі Святого
Письма.***

© Дроздовський О.М., 2012

Вступ

Юний друже! Навчаючись у попередніх класах, на уроках Біблійної історії та християнської етики ти дізнався про красу навколишнього світу, наповненого любов'ю, мудро створеного Творцем; ознайомився з основними християнськими моральними цінностями, духовним багатством нашого народу, прикладами християнської святості, подвижниками християнської віри.

Надіюсь, ти зрозумів, що життя – це справжній дар і покликання людини насамперед в служінні іншим людям, в наповненні світу добром і красою.

У 5 класі ти продовжиш вивчення курсу за новими **трьома тематичними блоками**.

У **першому блоці «Бог та людина»** тебе чекає введення у світ Біблії, християнське вчення про людину, біблійна історія перших тисячоліть. На основі вивчення та осмислення вчинків людей, описаних у Старому Заповіті, Заповідей Божих ти з'ясуєш для себе основні морально-етичні цінності людини.

У **другому тематичному блоці «Віра та людина»** ознайомишся з видатними постатями в історії українського народу, чия діяльність вплинула на формування, становлення і розвиток української державності; духовними святинями, які відіграли вирішальну роль у розвитку культури та духовності українського народу.

Третій тематичний блок «Християнська культура та людина» ознайомить тебе з тією традиційною духовною та етнографічною культурою, яка свідчить про значення у житті українського народу храму, постів та свят, таїнств та обрядів, християнських традицій, а також християнських коренів культурних надбань українського народу, норм поведінки в суспільстві у світлі християнської моралі.

В основу змісту підручника покладено Святе Письмо Старого та Нового Заповітів, канонічні першоджерела та свідчення авторитетів християнської церкви, художню літературну спадщину видатних українських письменників, що містять зразки досвіду християнської культури тощо.

Міжпредметні зв'язки в підручнику простежуються безпосередньо у вивченні відповідних тем із курсу історії України, світової історії, української та світової літератури, що допоможе тобі різносторонньо зрозуміти суть навчального матеріалу і зміст виховної ролі прикладів з історії та вчинків біблійних героїв.

Підручник має багато репродукцій православних ікон, найвідоміших

православних храмів, пам'ятки писемності, живопису, що допоможе краще зрозуміти і запам'ятати навчальний матеріал.

Як працювати з підручником

Підручник має три розділи, які поділені на 30 параграфів відповідно до тем курсу. Спочатку ознайомся з коротким вступом до розділу. Він тобі допоможе звернути увагу на головні питання розділу. Запам'ятай те, що виділене у вступі червоним кольором. Тобі це буде потрібно у подальшому житті. Свої думки, дії і вчинки завжди приміряй з цими порадами.

На початку параграфа уважно прочитай інформацію про те, чого ти повинен навчитися, працюючи з цим параграфом.

Зміст параграфа поділений на кілька частин.

У **першій частині** розкривається зміст теми. З нею працюй наступним чином:

- спочатку уважно читай заголовки основних питань теми, які виділені жирним шрифтом, за ними опрацюуй навчальний матеріал;
- запам'ятовуй нові поняття, взяті в кольорові рамки і   позначені значком
- звертай увагу на таблиці, схеми, ілюстрації, поетичну сторінку;
- після окремих основних питань теми ти зустрінеш додаткові запитання, відповіді на які зорієнтують тебе на осмислення подальшого змісту теми, ці запитання позначені значком

У **другій частині** ти прочитаєш різні життєві історії, притчі, повчальні оповідання. Вони допоможуть краще зрозуміти, уявити і усвідомити прочитане та взяти корисні поради.

- Після опрацювання основних питань теми, за бажанням, можеш ознайомитися із цікавою додатковою інформацією, яка позначена в рамках коричневого кольору із значком

У **третьій частині** ти знайдеш цікаві завдання:

- завдання для повторення та практичні завдання, позначені значком
- домашнє завдання, позначене значком

Після кожного розділу розміщені завдання підсумкового узагальнення, які будеш виконувати під керівництвом вчителя.

Краще запам'ятати нові імена та нові слова тобі допоможе іменний показчик та словничок нових слів в кінці підручника.

Щиро бажаю тобі успіхів!

Розділ І

Біблійна історія: сторінками Старого Заповіту

Вступ до розділу

У цьому розділі ти детальніше дізнаєшся про те, як був створений Богом наш прекрасний світ, наповнений різноманітними формами життя. Бути господарем цього світу була покликана людина, створена за образом і подобою Божою.

Знайомство з Біблією - Святим Письмом - дасть тобі відповідь на багато запитань. Ти дізнаєшся про те, яким був спочатку створений світ, названий раєм, чому люди недовго перебували в раю і як змінився світ після їх вигнання із раю.

На сторінках цього розділу ти дізнаєшся про біблійну історію двох періодів людства:

- першого періоду - часу праотців від Адама до Ноя, від першого гріхопадіння до Всесвітнього потопу;
- другого періоду - часу від Ноя до пророка Мойсея, через якого Господь дасть людям писемний закон – Заповіді Божі, повелить Мойсею написати перші книги Біблії.

Введення у світ Біблії дасть тобі можливість не тільки вивчити біблійну історію, а й осмислити вчинки людей, з'ясувати для себе основні морально-етичні цінності людини.

Запам'ятай, що весь моральний закон життя кожного з нас закладений в десяти Заповідях Божих, про які детально ти дізнаєшся в цьому розділі.

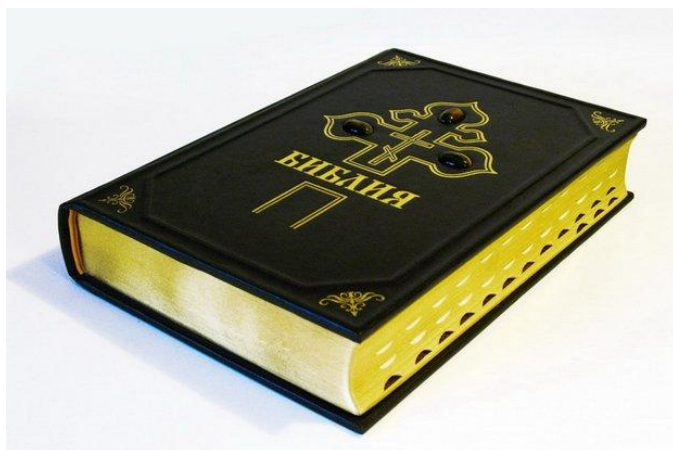

Десять Заповідей Божих

1. Я Господь, Бог твій; нехай не буде у тебе інших богів, крім Мене.
2. Не роби собі ідола, або чогось подібного до того, що на небі вгорі, або на землі долі, або у водах під землею; і не вклоняйся їм і не служи їм.
3. Не вимовляй ім'я Господа Бога Твого марно.
4. Пам'ятай день суботній, щоб святити його! Шість днів працєю і роби всю працєю свою, а день сьомий – субота (свято) Господу Богу Твоєму.
5. Шануй батька твого і матір твою, щоб тобі було добре і щоб продовжувалися дні твої на землі.
6. Не вбивай.
7. Не чини перелюбу.
8. Не кради.
9. Не свідчи неправдиво на ближнього свого.
10. Не бажай дому ближнього твого, не жадай дружини ближнього твого, ні поля його, ні раба його, ні рабині його, ні вола його, ні осла його, нічого, що у ближнього твого.

§ 1. Біблія, її структура та зміст

Біблія як предмет біблійної історії та християнської етики

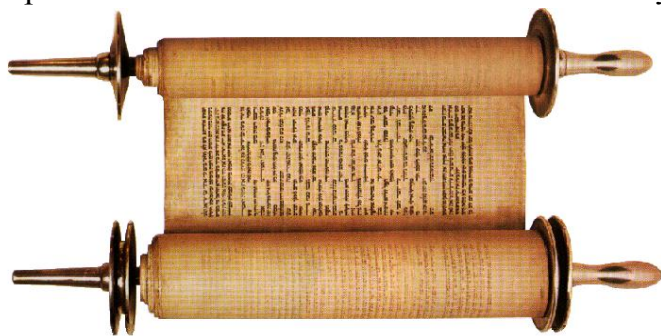

На цьому уроці ти навчишся

1. Визначати зміст поняття «Біблія», «біблійна історія» та «християнська етика». 2. Розуміти унікальність Біблії, її структуру та основний зміст. 3. Розуміти зміст тлумачення предмета біблійної історії та його відмінність від інших історичних дисциплін. 4. Пояснювати зміст християнської етики та називати характерні ознаки відмінності від світської етики.

1. Біблія, її структура та зміст

Життєвої мудрості вчить нас Божа наука, її Господь дарував людям через Боже Об'явлення. Воно міститься у Святому Письмі. Святе

Письмо – це книга, що їх написали святі люди, навчені Святим Духом, а він виходить від Самого Всевишнього. Бо сказано в Біблії: «Споконвіку було Слово, а слово було у Бога, і Слово було Бог ...» [Ін.1, 1]. Святе письмо греки назвали Біблією. Слово Біблія походить від назви міста Біблос, що на березі Середземного моря, яке в епоху укладання біблійних текстів (протягом I тис. до н.е.)

перетворилося у найбільше місто, яке ввозило папірус в іудео-античному світі. Зшиті до купи аркуші папірусу назвали *біб Ліон*, тобто «збіркою книг», «книгою книг». Біблія і справді є Книгою Книг, адже вона об'єднує кілька десятків історичних, навчальних, поетичних, пророцьких книг, а також послань апостолів (всього 77 книг).

Склад та структура Біблії

Біблія (з грец. βιβλία - книга) - священна книга християнства, яка поділяється на дві частини: Старий Заповіт і Новий Заповіт.

Слово «Заповіт» (від гебрейського «berit») означає угоду, договір, союз, заповіт між Богом і людьми.

У Старому Заповіті розповідається про союз Бога із єврейським народом; у Новому Заповіті - про союз Бога з усім людством через Ісуса Христа.

Книги Старого та Нового Заповітів

розповідається про створення світу, гріхопадіння, взаємини Бога з вибраним ним народом Ізраїлю.

Через увесь Старий Заповіт простежується обіцянка Бога відновити посередництвом Месії (Спасителя) зруйновані гріхом відносини із Богом. Головна ідея Старого Завіту - договір Бога Яхве з обраним єврейським народом. Умови договору зводяться до двох основних положень: «Я - Бог Яхве: нехай не буде для тебе інших богів, окрім мене» та «Не споріднюйтесь з іншими (язичницькими) народами».

Новий Заповіт - друга частина Біблії, що містить у собі 27 книг. У Новому Заповіті розповідається про прихід на землю Месії (Христа) від Бога, Сина Божого, щоб він помер за людей і таким чином відкупив їх

Для християн священними є обидві частини Біблії. Проте для євреїв, прихильників іудаїзму, - священна лише перша частина і тому вони взагалі не користуються терміном «Старий Заповіт».

Старий Заповіт або Старий Завіт - перша частина Біблії, що за обсягом складає близько трьох четвертих усієї Біблії. Старий Заповіт нараховує 50 книг, написаних переважно староеврейською мовою. У них

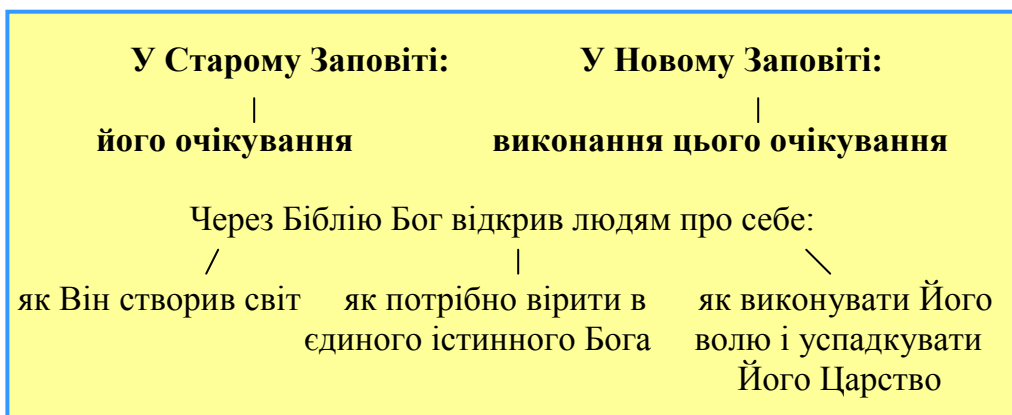
від успадкованого ними від першого чоловіка Адама та його дружини Єви гріха (про що розповідається і у Старому Заповіті). Будучи на землі та проповідуючи про Небесне Царство Боже, Ісус (Месія) вибрав дванадцять апостолів (один з яких зрадив його) і доручив їм поширювати його вчення по цілому (знаному в той час) світі.

Окрім самого Євангелія у Новому Заповіті, є і інші книги, де розповідається і стає відомо про виникнення та існування перших общин християнства. Апостоли у своїх посланнях (листах) до церков навчають тому, що саме необхідно для спасіння, а також надають поради для повсякденного життя.

Остання книга Нового Заповіту - Об'явлення або пророкування - символічною мовою розповідає про другий прихід Христа на землю в якості Царя Божого Небесного Царства та наслідування Небесного Царства тими, хто вірив у Христа і виконував його волю.

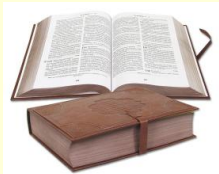
Основний зміст і значення Біблії

Основним предметом Біблії, починаючи з перших глав Буття і закінчуючи останніми главами Апокаліпсису, є **Боголюдина, Господь наш Ісус Христос**.

За змістом книги Біблії, як Старого так і Нового Заповіту, поділяються на законоположні, історичні, повчальні, пророчі. Книги поділяються на розділи, а розділи - на вірші.

Такий поділ було зроблено для того, щоб було легше знаходити тексти в Біблії. Наприклад, ти можеш зустріти в книгах такі скорочення: Мк. 12, 3. Це означає: Євангеліє від святого Марка, дванадцятий розділ, третій вірш.

Цікаво знати

Дізнайся за бажанням більше

1. Книги Біблії

СТАРИЙ ЗАПОВІТ (50 книг)

(канонічних 39) за змістом:

I. Законоположні **II. Історичні**

М	}	1. Буття	1. Ісуса Навина
О		2. Вихід	2. Суддів
Й		3. Левит	3. Руф
С		4. Числа	4. I книга Царств
Е		5. Повторення
Закону	5. II книга Царств
Й		6. III книга Царств	7. IV книга Царств
		8, 9. I, II книги	

Параліпоменон (хроніки)

10. I книга Ездри

11. Неємії; 12. Естер

III. Повчальні **IV. Пророчі:**

1. Іова	а) 4-х великих пророків:
2. Псалмів	1. Ісаї
3. Приповістей Соломона	2. Єремії
4. Проповідника	3. Плач Єремії
5. Пісня над піснями
Соломона	4. Єзекиїля
	5. Даниїла

б) малих пророків (12):

Осії, Іоїля, Амоса, Іони, Михея,
Наума, Авакума, Овдія, Софонії,
Агея, Захарії, Малахії

Канонічні:

більш давні; увійшли до
(XV-Vст. до н.е.) | єврейського канону
ТаНаХ: 1. закон (тора); 2. пророки
(небіїм); 3. писання (кетубім)

НОВИЙ ЗАПОВІТ (27 книг)

(всі канонічні)

I. Законоположні:

1. Євангеліє (добра звістка)
від Матвія
2. Євангеліє від Марка
3. Євангеліє від Луки
4. Євангеліє від Іоанна

II. Історичні:

5. Дії Святих Апостолів
(автор Лука)

III. Повчальні:

6-12. Сім соборних послань
апостолів: (1 – Якова, 2 – Петра,
3 – Іоанна, 1 – Іуди (Яковлева)

13-26. 14 послань ап. Павла:

до Римлян; 2 – до Коринтян;
до Галатів; до Ефесян; до
Філіпійців, до Колосян;
2 - до Солунян; 2-до Тимофія,
єпископа Ефеського;
до Тита, єпископа Критського;
до Філімона; до Євреїв

IV. Пророчі:

27. Апокаліпсис або Об'явлення
св. Іоанна Богослова
Більшість книг написані
грецькою мовою (єврейською
спочатку: Єв. від Матвія і
послання до євреїв ап. Павла)

Второканонічні книги Старого Заповіту (11 книг) (IV-I ст. до н.е, написані пізніше, в основному грецькою мовою, а тому не увійшли до єврейського канону, також Богонатхненні): II книга Ездри; Товита; Іудит; Премудрості Соломона; Премудрості Ісуса, сина Сирахова;. Послання Єремії; Пророка Варуха; I, II, III книги Маккавейські; III книга Ездри (остання написана арамейською мовою).

Второканонічні книги: I. Увійшли до Старого Заповіту:

1. Грецького перекладу (70 тлумачів або «Септуагінти», III-II ст. до н.е., всього 39 книг)
2. Слов'янського перекладу «Септуагінти» провірителів Кирила і Мефодія в IX ст. (також 39 книг)
3. Латинського перекладу Vст. («Вульгати», всього 46 книг).

II. Не увійшли до:

1. Іудейського канону (ТаНаХ; слово «ТаНаХ» є акронім (початкові букви) назв трьох розділів іудейського Святого Письма: закон (тора), пророки (небіім), писання (кетубім); всього 22 книги)
2. До протестантського канону (XVI ст., до Старого Заповіту входять тільки книги іудейського канону. Второканонічні книги в протестантській традиції отримали назву апокрифів; також 22 книги).

2. Унікальність Біблії

Біблія є книга унікальна – єдина у своєму виді, відмінна від усіх інших книг, неповторна. **Унікальна тому, що Богонатхненна.**

Під **Богонатхненністю** розуміється те надприродне, Боже провидіння, яке, не знищуючи і не подавляючи природних сил людини, підносило її до вищого вдосконалення, застерігало від помилок, подавало необхідне об'явлення.

1. Дає унікальні дані історії людства, є найвагомим історичним джерелом.
2. Унікальність цілісності написання Біблії:
 - писалась протягом **1600 років життя 60 поколінь**;
 - писалась більше ніж **40 авторами із усіх суспільних верств**, включаючи царів, селян, філософів, рибаків, поетів, державних діячів, вчених тощо;

Серед авторів:

Мойсей – політичний діяч, отримав блискучу освіту в Єгипті
Ісус Навин – воєначальник
Давид, Соломон – царі
Даниїл – прем'єр-міністр
Неємія – виночерпій

Павло – раввин
Петро – рибак
Амос – пастух
Лука – лікар
Матвій – податківець

- писалась у різних місцях:

Мойсеєм – у пустелі
Єремією – у в'язниці
Даниїлом – на схилі пагорба і
у палаці

Лукою – під час подорожі
Павлом – в ув'язненні
Іоанном – на о. Патмос
багатьма – під час воєнних дій

- писалась за **різного настрою**: одні писали, сповнені радості, інші – перебуваючи в горі і відчаї;
- писалась на **трьох континентах**: Азії, Африці, Європі;
- писалась **трьома мовами**: староеврейською; арамейською (загальноприйнятому говору Близького Сходу в VI-IV ст. до н.е., до завоювань Александра Македонського); грецькою – мовою Нового Заповіту, міжнародною мовою за часів Ісуса Христа.

Усі книги мають цілісний характер, розкривають одну тему, навколо якої розкриваються сотні інших.

3. Унікальність перекладів Біблії.
4. Унікальність життєздатності Біблії: пережила віки, пройшла через жорстокі переслідування, пережила всеможливу критику.
5. Унікально впливає на світову культуру.
6. Унікально популярна.

2. Поняття християнської етики

Сьогодні, йдучи до школи, ти вітався зі своїми знайомими. Вітання – це правило етикету. **Етикет** - це набір певних правил поведінки, прийнятих у суспільстві. Крім етикету в суспільстві існує і етика.

Етика відрізняється від етикету тим, що вона розглядає моральну сторону життя людини, а етикет зводиться лише до зовнішньої поведінки. Етика ж вчить, що таке добро і що таке зло. Це наука про мораль. Слово «мораль» походить від латинського «mores», що в перекладі означає «звичай», «моральний». Грецьке слово «ethos» також означає «звичай». Без внутрішньої шляхетності правила поведінки стають просто «маскою», за якою людині зручно сховатися. Тому культурною людиною є лише та, яка і зовнішньо, і внутрішньо є гарною та досконалою. У п'ятому класі у тебе з'явився предмет, який так і називається - «Етика». Вивчаючи його, ти зможеш поповнити свої знання з моральних основ нашого життя. А на уроках з цього предмету ти будеш вивчати не просту етику, а християнську.

У звичайної етики і християнської багато спільного. Наприклад: обидві вчать, що таке добро і зло, совість і справедливість, обов'язок і чесноти та інше. Але є в них одна суттєва відмінність – лише знання і

виконання приписів християнської етики допоможе наблизитись до Бога, отримати життя вічне.

Християнська етика – наука про християнські моральні норми і цінності.

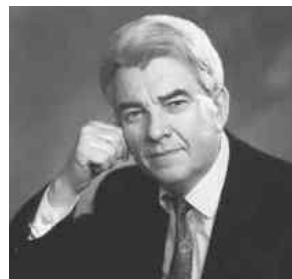
- Християнська етика навчає любити Бога і любити ближнього свого.
- Християнська етика допомагає вибрати вірний життєвий шлях.
- Християнська етика навчає бути чесним, справедливим, милосердним.
- Християнська етика навчає обирати добро і ухилятися від зла.

3. Біблія у житті людини

Біблія є головним джерелом знань про Бога та дороговказом у житті кожного християнина.

Ось як про це говорить у своєму вірші відомий український поет Вадим Крищенко.

Поетична сторінка

У Божому Слові

У Божому Слові я Правду знайшов
У Божому Слові слова, як те море.
Я Правду знайшов, щоб ніколи любов
Не знала ні зради, ні смутку, ні горя.

У Божому Слові - живе джерело.
Хто питиме з нього, не знатиме втоми.
Напився і я – в грудях спрагло було,
Й розквіткла душа калиново потому.

В тім Слові побачив самого себе
Не ради цікавості – Істини ради.

Вадим Крищенко

Відчув, як збентежене серце слабе
Запрагло любові тієї і правди.

Хоча вже й вечірня у мене хода,
Те Слово зі мною, як подих у грудях
Ще йти мені треба, дорога тверда.
Без сумніву, з ним вона легшою буде.

І Бога зустріну, такого, як є.
Уже наяву, а не десь в сновидіннях
У Божому Слові – спасіння моє.
Де - смерть для гріха, для душі -
воскресіння.

Життєва історія

Відповідь мудреця

Одного разу запитали мудреця:

- Нащо ти постійно читаєш книги, які мають вчення про Бога і

обов'язки людини? Адже ти їх читав уже кілька разів?

Мудрець сказав:

- Нащо ти сьогодні вимагаєш для себе їжу? Адже ти вчора їв?

- Я роблю це для того, щоб жити, - відповів той, що запитував.

- І я читаю для того, щоб також жити.

А як ти зрозумів відповідь мудреця?

До Біблії християни звертаються щоденно, намагаючись зв'язати з нею свої власні вчинки, думки, прагнення і бажання.

Є багато випадків, коли невіруючі люди бралися читати Біблію, щоб заперечити біблійне вчення, але слово Боже поступово змінювало їх погляди, і вони закінчували тим, що ставали щирими шанувальниками Біблії і віруючими людьми. Так сталося навіть із багатьма вченими.

4. Християнські цінності – основа світової культури і моральності

Протягом усієї своєї історії християнська релігія і Церква відігравали надзвичайно важливу роль, ними були закладені основи сучасної світової культури і моральності: європейська християнська цивілізація досягла найбільших успіхів у світі і набула широкого поширення на інших континентах.

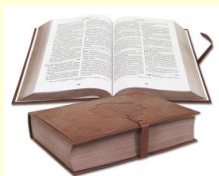
Християнська Церква

- була осередком і організатором розвитку освіти, літератури, книговидання;
- формувала естетичні ідеали і смаки в мистецтві; завдяки християнським цінностям набули бурхливого розвитку архітектура, живопис, скульптура і музика;
- в основу суспільного життя заклала моральні цінності, які стали загальнолюдськими;
- завжди була прикладом дотримання цих цінностей (дбала про соціальну справедливість, опікувалася бідними, хворими і немічними, примирювала суспільство і т.п.);
- на основі християнських цінностей об'єднала європейські народи.

За двохтисячолітню свою історію християнська культура розкрила дані Богом геніальні здібності і таланти десятків тисяч людей, в яких віра у Творця, моральні устої християнства були головним джерелом творчих здобутків і досягнень.

Саме глибоко віруючі мислителі і філософи, вчені і письменники, поети і художники, архітектори і композитори здійснили і залишили для людства найвагоміші досягнення, шедеври світової культури.

Вклад у світову культуру християнства найвагоміший й незаперечний.

Цікаво знати **Дізнайся за бажанням більше**

Професор Деннерт проаналізував погляди 262 відомих природознавців і виявив, що з них 2 % було людей нерелігійних, 6 % - байдужих і 92 % - глибоко віруючих. Віруючими були:

1. Відомі астрономи: **Каміль, Гершель, Медлер, Ватсон, Кеплер.** Багато із геніальних астрономів через вивчення світу зірок приходили і приходять до Бога. Вони, заглянувши в таємниці Всесвіту, свідчать, що це їм допомогло побачити велич Божої діяльності.

2. Відомі фізики: **Фарадей, Ом, Кулон, Ампер, Вольт, Енштейн.** Майкл Фарадей одного разу, читаючи Біблію, сказав: *«Я дивуюсь, чому люди надають перевагу блуканням у невідомості з багатьох важливих питань, коли Бог дав їм таку найчудеснішу книгу Об'явлення».*

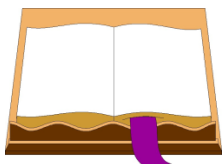
3. Відомий природознавець-біолог XVIII ст., основоположник системи рослинного і тваринного світу **Карл Лінней** сказав: *«Справедливо вірити, що є Бог, Великий і Вічний, не народжений ніякою істотою, Який створив всю цю всесвітню справу і втілює в ній порядок».*

4. Один із найвидатніших математиків XX століття **А. Кошин** писав: *«Я – християнин. Це означає, що вірю у Бога і у Божество Ісуса Христа так, як до мене вірили видатні вчені: Тихо – де – Браге, Коперник, Декард, Ньютон, Лейбніц, Паскаль, Гримальді, Ейлер, Гульде, Бошкович, Хершль та інші великі астрономи, фізики й математики минулих років».*

5. Крім знань про релігійний світогляд провідних західних вчених, ми повинні знати про православні погляди переважаючої більшості російських і вітчизняних вчених: **Ломоносова і Цілковського**, лікаря-гуманіста і педагога **Пирогова**, фізіолога **Павлова**, психіатрів **Мержевського і Ковалевського**, хіміка **Менделєєва**, філософів **Введенського й Лосського**, археолога-єгиптолога **Тураєва** та багатьох інших.

За свідченням видатного російського вченого **М.В. Ломоносова**: *«Творець дав роду людському дві книги. В одній показав Свою велич; у другій – Свою волю. Перша – видимий світ, Ним створений, щоб людина, дивлячись на велич, красу і стрункість його споруд, визнала Божественну всемогутність. Друга книга – Святе Письмо. У ній показано благословення Творця до нашого спасіння».*

Завдання для повторення

I. Дай відповідь на запитання.

1. Що таке Біблія? Яке походження цього слова?
2. З яких частин складається Біблія?
3. Що ти запам'ятав про авторів?
4. Чому Біблію називають унікальною?
5. Який основний зміст Біблії?
6. Що таке християнська етика?
7. Яке значення має Біблія у житті людини?

II. Вибери правильні відповіді.

1. Слово «Біблія» походить від слова «біблія», що в перекладі означає «книга»:
а) грецькою; б) єгипетською; в) перською; г) латинською мовою.
2. Біблія складається з двох Заповітів:
а) великого і малого; б) давнього і середньовічного;
в) Нового і Старого.
3. Господь передавав своє Слово упродовж століть через:
а) пророків, євангелістів, апостолів; б) високоосвічених людей;
в) людей, які покаюлись у гріхах.
4. Хто з цих людей не мав відношення до написання Біблії?
а) Мойсей; б) Стефан; в) Давид; г) Пилип; д) Лука.
5. Християнська етика - це:
а) вчення отців церкви; б) вчення про походження людини;
в) вчення про загальні норми і правила життя, дані Богом і записані у Біблії.

III. Знайди відповідність слів:

- Папірус* - пісня, що виконується у супроводі музичних інструментів;
Пророки - матеріал для письма, виготовлений з обробленої шкіри тварин;
Євангеліє - рослина, з якої виготовляли сувої, що використовувалися для написання;
Псалом - люди, які мали Божий дар передбачати майбутні події, навчали мудрості та передавали народу Божу волю;
Пергамент - Добра Звістка.

Домашнє завдання

1. Допиши «золоте правило» християнської моралі.
«Тож усе, чого тільки бажаєш, щоб чинили тобі люди ...»
2. Запиши приклади добрих і поганих вчинків людей.
Добрі вчинки *Погані вчинки*

§ 2. Світ як Боже творіння. Премудрість Творця

На цьому уроці ти навчишся

1. Пояснювати етапи формування світу як Божого творіння.
 2. Розуміти значення для людини потреби вивчати та захищати світ Божих створінь.
 3. Формулювати основи духовного захисту людей та живих істот нашої планети.
 4. Характеризувати проблеми, що стоять сьогодні перед людиною.
-

1. Природа - джерело краси

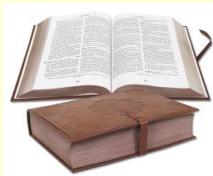
Коли ти сьогодні йшов до школи, то помітив і зелену травичку, і пухнасту хмаринку, і метелика над яскравою квіточкою.

Все, що нас оточує, називається світом. Це слово наче саме випромінює світло і створює свято.

Світ чарівний і різноманітний.

Цікаво знати

Природа має дивне різноманіття тваринного і рослинного світу - півтора мільона різноманітних видів живих організмів. Біля третини із них належить до рослинного світу, а решта - до тваринного.

Ніколи і ніким не буде зібрана, мабуть, достатньо повна колекція жуків: їх дуже багато - понад 100 тисяч різних видів.

На другому місці молюски і метелики, потім оси, бджоли, мурахи, мухи, раки і павуки. Риб також немало - 20 тисяч видів, а пташок поменше - біля 9 тисяч. Найпримітивніші із рослин - водорості, їх 18 тисяч видів, їх довжина інколи сягає 70 метрів. Корінці відомого тобі звичайного гарбуза досягають 25 метрів.

Яким чином світ став таким незвичайним і таємничим?

Якщо бути спостережливим, то можна назбирати безліч казочок по гілках дерев, по росяній травичці, на грайливих хвильках річечки.

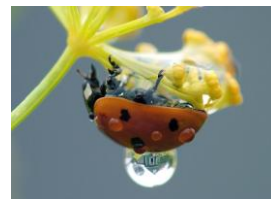

Що тобі здається особливо красивим і казковим? На що схожий метелик?

*Про що може розповісти краплинка води?
Які казкові тварини живуть у лісі?*

Кожна істота, кожний предмет має у світі своє призначення. Світ створено мудро. І рано чи пізно у кожної людини виникають запитання:

Хто є Творцем всього живого? Хто створив саму землю, небо, гори, річки, сонце і вітер? Де знаходиться першопричина?

Спробуй знайти відповіді на ці запитання.

2. Бог – Творець світу

Допитливі вперто шукали першооснову світу. Комуś здавалося, що він виник з вогню, іншому - з води, ще іншому – з повітря.

Але неясно було, звідки взялись вогонь, вода чи навіть атоми? І чому нині з вогню чи води не виникають нові світи? Більшість учених визнали: Світ створив Бог.

Учений-ентимолог (вивчав комах) **Фабр**, автор 10-томного видання «Ентимологічні спогади», залишив таке свідоцтво про свою віру в Бога: *«Світ скерований безкінечним Розумом. Чим більше я спостерігаю, тим більше я відкриваю цей Розум, який світиться за таємницею існуючого. Я знаю, що наді мною будуть сміятися, але я мало про це турбуюсь, легше з мене зідрати шкіру, чим відняти у мене віру у Бога. Бог... мені не потрібно вірити у Нього – я бачу Його!»*

Бог – це любов. І ось Він захотів, щоб й інші створіння розділили з ним радість життя. І створив Він небо і землю. Земля була безвидна і пуста, і темрява була над безоднею.

Тому Господь вирішив і землю зробити прекрасною. І сказав Він: «Нехай буде світло!» І з'явилося світло. Заплющ на кілька секунд очі й уяви, що у світі нічого немає. Є лише Бог. А зараз розплющ очі й подивись навколо, ніби ти все бачиш вперше. І назвав Бог світло днем, а темряву – ніччю. **Це був перший день.**

«Нехай буде твердь, щоб відділити воду, що знаходиться зверху, від води, яка знаходиться внизу». І назвав Бог цю твердь – небо. І розкинулось над землею безкрає блакитне небо. І побачив Господь, як це красиво. **Це сталося на другий день.**

І сказав Бог: «Нехай вода збереться з-побіду неба до місця одного, і нехай суходіл стане видний». За словом Божим зібралася вода в одне місце. А суходіл, який виступив з-побіду води, Бог назвав Землею. Та пустою і непривітною була земля. Тож вирішив Господь: «Нехай виростуть на землі всякі рослини, які дадуть насіння і плоди, щоб рости і розмножуватися». Яких тільки не з'явилося рослин: і червоних, і

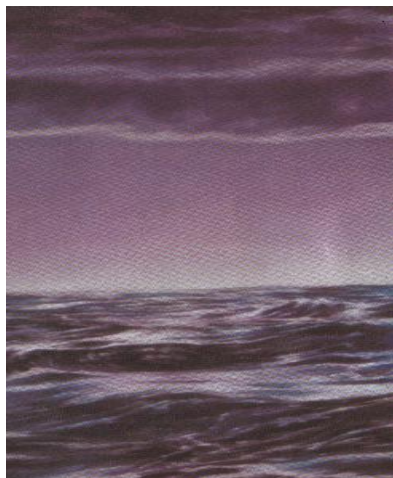

Бог Творець. Сім днів. Ікона

рожевих, і жовтих, і блакитних – так, що весь світ став яскравим і різнобарвним. **Це був третій день.**

1-й день творіння
«І сказав Бог: нехай буде світло!» Буття 1, 1-5

2-й день творіння
«Нехай буде простір серед води...» Буття 1, 6-1

3-й день творіння

«Нехай віділиться суходіл»

«Нехай подасть земля зелень»

Буття 1, 11–13

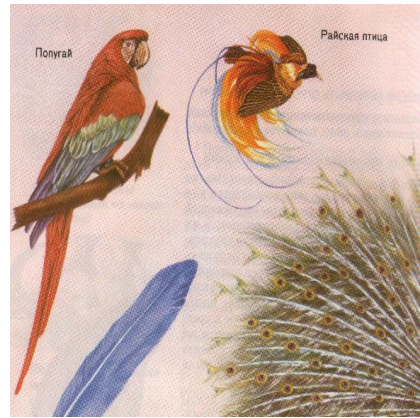
Поглянь на небо.

Що прикрашає наше ясне небо вдень? А вночі?

І створив Бог сонце, щоб світило воно вдень, а місяць із зірками, щоб світили вони вночі. **Сталося це на четвертий день.**

Побачив Господь, який прекрасний цей світ: по небу пливли хмаринки, сяяло сонечко, співали веселі струмочки, а в повітрі стояв тонкий аромат запашних квітів. Та не чути було щебетання птахів, не літали метелики з квітки на квітку, не виблискувала срібною лускою риба в озері. І сказав Господь: «Нехай попливуть у воді риби, а в небо нехай полинуть птахи». **І сталося так на п'ятий день.**

4-й день творіння

*«Нехай будуть світила
на просторі неба...»*

Буття 1, 14-19

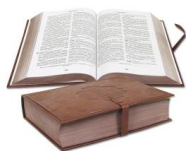
5-й день творіння

*«Нехай заповниться вода душами
і птахи нехай полетять над землею»*

Буття 1, 20-23

І сказав Господь: «Нехай з'являться на землі всякі тварини». І сталося так, як сказав Бог, а світ наповнився розмаїттям голосів тварин. **Це був день шостий.**

І не міг Господь налюбуватися Своїм творінням: таке все було красиве. Сонце сотворив, щоб воно світило на небі і давало усьому живому силу; дощ, щоб напував усі рослини; сотворив повітря, щоб рослини і тварини могли дихати. Усе він продумав і дав нам.

Цікаво знати
Дізнайся за бажанням більше
Наукові дані про дні творіння

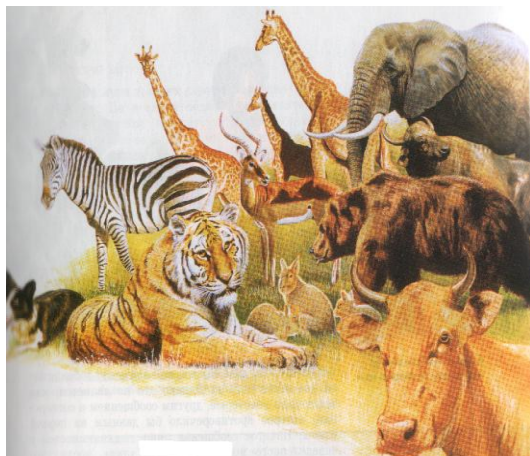
СУЧАСНІ НАУКОВІ ДАНІ ПРО:		ДНІ ТВОРІННЯ ЗА БІБЛІЄЮ	
Е Р И	СТАН ВСЕСВІТУ	Змістовні оповіді, певні роз'яснення	
Д О П Л А Н Е Т А Р Н А	<p>- Перша світлова туманність, все в розжареному (температура - 15 тис градусів) газоподібному стані.</p> <p>- Первинна основа матерії - не атом, як вважали досить довго, а енергія, а первинний вид енергії – світова енергія.</p> <p>- Відкриття атомної енергії, «життя атома».</p> <p>Сучасне наукове розуміння початку творіння із світла є новими доказами Божої істини, Богонатхнення Священної Біблії.</p> <p>?! (Звідки Мойсей міг знати, що творіння повинно початися із світла, коли це стало досягненням науки тільки в ХХ ст.)</p>	П Е Р Ш И Й	<p><i>«Спочатку Бог створив небо і землю».</i> (Бут.1,1) <u>Розуміємо так:</u></p> <p>Небо – невидимий, духовний світ (ангели).</p> <p>Земля – початкова, неорганізована речовина, з якої Господь шість «днів» утворював і організовував видимий світ – всесвіт.</p> <p>Створив – в євр. тексті – «бара» – зробив з нічого (на відміну від євр. «асса» – зробити з існуючого матеріалу). Бут. 1, 2: <i>«Земля була безвидна і пуста, і темрява над безоднею, і Дух Божий носився над водою».</i></p> <p>Безодня – хаос, неорганізована речовина, неосяжний, нічим не обмежений простір.</p> <p>Темрява над безоднею – відсутність будь-якого світла в умовах хаосу. Вода – водоподібна, газоподібна речовина.</p> <p>Бут. 1,3-5: <i>«І сказав Бог: нехай буде світло. І стало світло...і відділив Бог світло від темряви. І назвав Бог світло днем, а темряву - нічю. І був вечір,і був ранок: день перший».</i> День – євр. «іом»- у той час означало і день, і період. Вечір і ранок – означало початок і кінець дії творіння в конкретний «день» – період.</p>
П Л А Н Е Т А Р Н А	<p>Утворення сонячних систем (планетарної системи). Атом (грец. «неділимий») насправді – ціла «планетна система». Ядро атома – «сонце», електрони – планети, обертаються навколо ядра тис. біліонів в сек. Заряд енергії Ядро + \rightleftarrows - електрони (притягує і утримує).</p> <p>Все це за одними законами оберту планет у світовому просторі. Скільки видів атомів (див. табл. Менделєєва), стільки різних видів атомних «планетних систем». Сам атом має протони і електрони, з'єднаних між собою у різній кількості і у різному порядку. Якось невідома сила їх з'єднує і закріплює.</p>	Д Р У Г И Й	<p>Бут.1, 6-8: <i>«І сказав Бог: «Нехай буде твердь... І стала твердь».</i></p> <p>Твердь – неосяжний простір, що простягається над нами.</p> <p><i>«...Відділив Бог воду, яка під твердю, від води, яка над твердю... І назвав Бог твердь небом...»</i></p> <p>Початкова маса первинної водянистої речовини розпалась за велінням Божим на мільйони окремих куль, які закрутились за своїми вісями і понеслись за своїми окремими орбітами.</p> <p>Ці водянисті кулі потім зміцніли і з 4-го дня творіння заіскрили над нашими головами.</p> <p>Вода під твердю – наша планета – Земля. Все це носило назву води, тому що у 2 день творіння ще не мало міцної форми і стійкої організації.</p>

Е Р и		СУЧАСНІ ДАНІ ПРО СТАН ВСЕСВІТУ		ДНІ ТВОРІННЯ ЗА БІБЛІСЮ Зміст, оповіді, певні роз'яснення
П А Л Е О З О Й	Р А Н Н І Й	<p>1) Перетворення неоформленої речовини нашої планети у два види: воду і сушу. На суші утворилися ріки, озера, моря.</p> <p>2) Планета покрилась тонким і прозорим шаром атмосферного повітря з різноманітними газами.</p> <p>3) На поверхні суші формуються гори, долини, а в надрах – різні шари землі, метали, мінерали і т.д.</p> <p>4) Поява перших – найнижчих форм життя: проростання різноманітних рослин під впливом первісного світла (без сонця)</p>	Т Р Е Т І Й Д Е Н Ь	<p>Бут. 1, 9-13 <i>«І сказав Бог: «Нехай збереться вода, яка під небом в одне місце, і нехай відділиться суходіл». І повелів Бог землі проростити зелень, траву і дерева за родом своїм і подібно собі»</i>. Неоформлена речовина поступово охолоджувалась, згущувалась, в одних місцях піднімалась, в інших опускалась. Після відділення суші від води утворились необхідні умови для життя. За волею Божою перші його зачатки з'явилися у вигляді рослинності. Сучасні досліді розвитку зелені з електричним світлом підтвердили можливість проростання без сонця. Але в таких умовах така рослинність була бідною за формами і фарбами і величезна за розмірами</p>
П А Л Е О З О Й	П І З Н І Й	<p>За внутрішньою і основною матерією ці світила вже існували з 2 дня (вони були тою водою над твердю, з якої утворилися нескінченні кулеподібні тіла); у цей день деякі з них так були влаштовані, що в них первісне світло сконцентрувалось в найвищій мірі і стало найнапруженішим чином діяти – це самосвітні тіла (сонце, зірки). Інші темні кулеподібні тіла залишились темними, але здатними відбивати світло (планети).</p>	Ч Е Т В Е Р Т І Й Д Е Н Ь	<p><i>І сказав Бог: «Нехай будуть світила на тверді небесній для відділення дня і ночі, і для знамення і часу, і днів і років, і нехай будуть вони світилами на тверді небесній, щоб освітлювали землю. ... І створив Бог два світила великі,... і зірк»</i> (Бут.1, 14-19).</p>

Е Р Н	СУЧАСНІ НАУКОВІ ДАНІ ПРО СТАН ВСЕСВІТУ		ДНІ ТВОРІННЯ ЗА БІБЛІСЮ Зміст, оповіді, певні роз'яснення
М Е З О З О Й	<p>Поява живих істот стала можливим у п'ятий день завдяки тому, що гігантська рослинність, яка з'явилася в третій день, очистила атмосферу від шкідливих добавок, насамперед вуглекислоти – особливо успішно в 4-й день – під впливом яскравого сонця. Вода стає джерелом живих істот, основою будь-якого організму. Відомі геології перші живі організми: созон канадський – найдавніший; корали і інфузорії; ракоподібні організми різних порід; земноводні і ящери: найвідоміші - іхтіозаври, геліозавр, плезіозавр, птеродактиль.</p>	П, Я Т И Й Д Е Н Ь	<p><i>І сказав Бог: «Нехай видасть вода дрібні істоти, душу живу, і птаство, що літає над землею під твердю небесною. І стало так. І створив Бог риб великих... І благословив їх, кажучи: «Плодіться і розмножуйтеся, наповнюйте води в морях, і птаство нехай розмножується на землі»</i> (Бут. 1, 20-23). Тут <u>вдруге</u> вживається слово «бара» (створив) – душу живу – другий акт творіння (створив з нічого душу живу) – подібно до першого акту творіння з нічого – творіння первісної речовини. Слизняки, комахи, земноводні і риби, птахи. Наповнились життям повітря і вода.</p>
Н Е О З О Й	<p>Як для створення риб і земноводних Бог звертався до води, так і для створення тварин і людини Бог звертається до землі. Тепер наповнюється життям суша. Спочатку з'явилися четвероногі величезних розмірів, що тепер не існують (динотерій мастодонти і мамонти), потім – більш досконалі і нарешті – сучасні їх види. Створені за родом їх, між родами – нездоланні перепони, а в середині роду – можливість вдосконалення, появи нових видів. <u>Третій раз</u> слово «бара» (створив) вживається як творчий акт створення людини – істоти, яка має таке, що не було в створеній до неї природі – духа.</p>	Ш О С Т И Й Д Е Н Ь	<p>Бут. 1, 24-28. <i>І сказав Бог: «Нехай видасть земля душу живу за родом її, худобу й плазунів і звірів земних за родом їх. І стало так. І створив Бог їх...».</i> <i>І сказав Бог: «Створимо людину за образом Нашим, за подобою Нашою, і нехай панують над рибами морськими, і над птахами небесними, ... і над усією землею... І створив Бог людину за образом Своїм, як чоловіка, так і жінку створив їх».</i></p>

Так закінчилась історія творіння і створення світу:
«І скінчив Бог дня сьомого працю свою, і почив у день сьомий від усіх справ своїх, які він творив і здійснив. І благословив Бог день сьомий і освятив його» (Бут. 2, 2-3).

6-й день творіння

Сьома творча дія: *«Нехай подасть земля душу живу за родом її, худобу (домашніх тварин), і звірів (диких тварин) за родом їх...»* Буття 1, 24

Восьма творча дія: *«І створив Бог людину за образом і подобою Своєю, чоловіка і жінку створив їх».* Буття 1, 26

Святі отці Церкви вважають, що «сьомий день» світу продовжується, а після воскресіння мертвих настане вічний восьмий день.

Бог був завжди, Він є і буде, що б не сталося з нами. Господь вічний і невмирущий.

Бог є всюди, на кожному місці, тому кажемо, що Він є всюди присутній. Бог не має тіла, тому ми не можемо бачити Всевишнього, зате Бог усе бачить і чує.

Спостерігаючи за змінами дня і ночі, пір року, ми переконуємося у змінності світу. Але разом з тим він постійний: все повторюється.

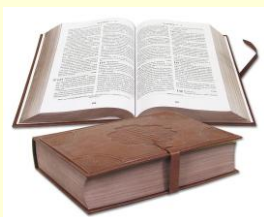

Сьомий день світу. Буття 2, 2-3

У світі панує порядок і гармонія, нічого не бракує і нічого зайвого. Це Божий закон – Гармонії і Любові.

8 творчих дій Бога

I - створення світла	(в перший день)
II - небосхилу	(в другий день)
III - моря і землі	} (в третій день)
IV - рослин	
V - світил	(в четвертий день)
VI - риб і птахів	(в п'ятий день)
VII - звірів	} (в шостий день)
VIII - людини	

Цікаво знати
Дізнайся за бажанням більше

Премудрість Творця

**Наяніість високорганізованого порядку
всесвіту, Землі, і живого організму**

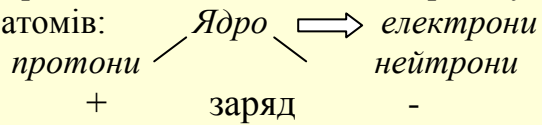
Всесвіт має безкінечне число галактик (їх вчені нараховують приблизно 100 мільярдів). Наша сонячна система знаходиться у галактиці «Чумацький шлях», в якій приблизно 100 мільярдів сонць. Щоб пересікти нашу галактику, потрібно летіти 100 тисяч років із швидкістю світла (299793 км/сек).

Сонце має діаметр в 400 раз більше від Місяця і знаходиться на відстані від Землі в 400 раз більшій. Лише через це і можливі затемнення.

Малюнок 1. Всесвіт: безкінечне число Галактик

Будова матерії подібна будові всесвіту (*скрізь у всьому геніальний встановлений порядок* – свідчення одного проекту, одного Творця).

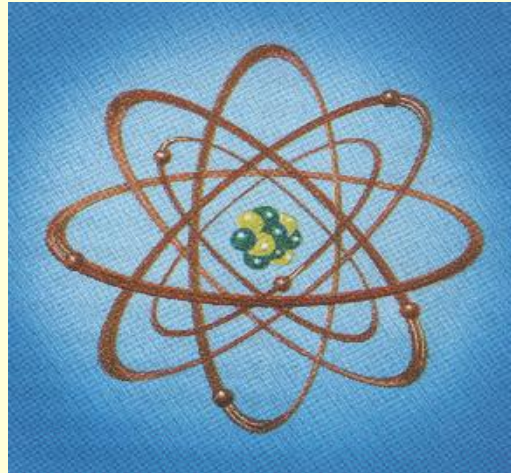
Складається із атомів:

(обертаються навколо ядра зі швидкістю тисяч біліонів у секунду, притягуються ядром).

Одна речовина відрізняється від іншої:

- кількістю нейтронів і протонів в ядрі;
- кількістю і розміщенням навколо ядра електронів, що обертаються навколо нього.

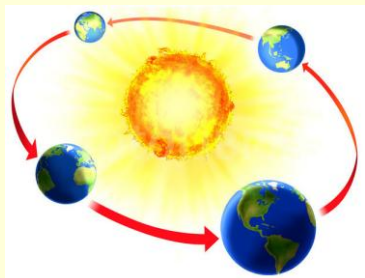
Малюнок 2. Атоми подібні до мініатюрних сонячних систем.

Малюнок 3. Сонячна система: планети рухаються навколо Сонця заданою орбітою і з великою швидкістю.

ЗЕМЛЯ – ДИВО ВСЕСВІТУ

Земля - унікальна планета, диво Всесвіту, бує багатством життя (навколо нас – пустеля).

Прекрасно спроектвана:

- правильна відстань від Сонця (149 млн 600 тис. км), якби ближче – температура була б дуже висока, далі – дуже низька;
- швидкість руху Землі – 107 тис. км/год – саме ця швидкість врівноважує силу тяжіння Сонця і утримує Землю на необхідній відстані;

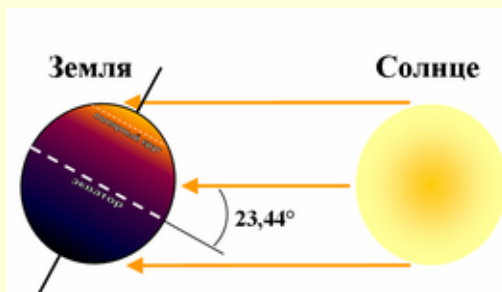
- повний оберт навколо Сонця

Земля здійснює за $365 \frac{1}{4}$ діб;

- повний оберт Землі навколо осі

– 24 години, а коли б рік – одна половина була б пустелею, інша – вічною мерзлотою;

- вісь Землі має нахил - 23,44 %, не було б нахилу – не було б змін пори року;

- склад земної атмосфери: 78% - азот, 21% - кисень, 0,13% - вуглекислий газ і т.д. Деякі гази самі по собі смертельні, але їх суміш в атмосфері підтримує життя. Надлишок кисню – теж загроза нашому існуванню;

- атмосфера – не тільки підтримує життя, але й утримує тепло, є захисним екраном (від метеоритів і ультрафіолетових сонячних променів);

- сила тяжіння Землі – у потрібній кількості (утримує атмосферу і все на Землі, не ускладнює наш рух);

- родючість Землі, корисні копалини, запаси прісної води і т.д.

Приклади складності живих організмів

Око людини має 100 мільйонів палочок і ковбочок, виконує 100 мільярдів обчислювальних операцій за секунду. Одна проста клітинка складного організму має сотні мільярдів білкових молекул.

Поетична сторінка

Премудрості світу як Божого творіння дивувалися і нею захоплювалися люди усіх часів, про неї складали пісні і вірші. Прочитай вірш поета Євгена Поліщука «Розцвіли килими» і скажи, якими словами поет прославляє Творця.

Розцвіли килими чарівниці-зими,
Білі коні несуть в гривах казку,
Чистотою земля нивам душ промовля:
«Простелить людям милість і ласку».

О Творець дорогий, дивне світло творинь
Спонука Твого світла бажати,
Милосердя Твого, що в серцях поколінь,
Дозволя щирі перли збирати.

Хто зіткнув ці зірки, прехолодні квітки,
Гори вистелив срібла сльозами,
Ці безмовні дива, що у душу зорять
Віри в Майстра світів промінцями?

Хай святиться Твоє світлосяйне ім'я,
Прийде Царство Твоє преласкаве,
Світ гармоній земних Твою міць прославля,
Відкрива Твою велич і славу!

3. Проблеми захисту світу як Божого творіння

Людина як вище творіння Боже, що має його образ і подобу, ще в раю отримала повеління від Бога пізнавати Божий світ і піклуватися про все, що наповнювало рай.

Потреба вивчати та захищати світ Божих створинь, сприяти їх життєвій безпеці та збереженню тривалості життя на землі має вагоме значення і для сучасної людини. Адже в сучасному світі спостерігається значне погіршення навколишнього середовища, яке пов'язується з поведінкою кожної людини, із стилем її життя та матеріальним виробництвом.

Кризові ситуації, які тепер переходить людство, чи то економічного, продовольчого, екологічного чи соціального характеру, по своїй суті є також кризами моральними, пов'язаними між собою.

Запам'ятай

Екологія - навколишнє середовище.

Матеріальне виробництво – все те, що будує, виробляє людина.

Криза – складна ситуація (гостра нестача чогось, сукупність багатьох проблем, труднощів).

Негативний вплив людей на навколишнє середовище:

- шкідливі викиди в атмосферу (повітря);
- шкідливі викиди в річки, озера і моря;
- надмірне використання природних запасів землі;
- знищення зелених насаджень;
- надмірний вилов риб в морях і океанах, полювання на багатьох тварин.

Наслідки нерозумної діяльності людей:

- забруднення повітря, річок, світового океану;
- нестача прісної води;
- зникнення багатьох видів рослинного і тваринного світу;
- зміна клімату землі, внаслідок чого збільшення природних катастроф (ураганів, посухи, затоплень і т.д.)

Всі ми є відповідальними за захист і дбання про світ Божих творінь і маємо відчувати обов'язок здійснювати цю відповідальність, щоб захистити землю, воду і повітря, дари Бога-Творця, призначені для усіх, і, понад усе, щоб захистити людину від небезпеки самознищення.

Багато людей знаходять спокій і мир, відчувають себе оновленими і відродженими, коли вступають у тісний контакт з красою і гармонією природи. Отже, існує певного роду взаємність: піклуючись творінням, бачимо, що Бог через створений світ, піклується нами.

Захищати природне середовище, щоб будувати мирний світ – це обов'язок кожної людини. Якщо хочеш плекати мир – бережи справи творіння.

Як людина повинна ставитися до навколишнього світу?

Повчальне оповідання

Від негідних вчинків застерігає

Ми відпочиваємо на лісовій галявині під розлогою липою. У нас пікнік: їмо солодкі кавуни.

На траві – акуратно складена купка лушпиння. Хтось із дітей поглядає на куш: он туди його можна викинути. Опам'ятайтеся, подумайте, що ви

збираєтесь робити. Ніхто вас не побачить, а ваша совість! Хіба вам не соромно буде перед собою? Хіба приємно буде згадувати, що ви залишили об'їдки гнити під розквітлим кущем?

Ми беремо лушпайки, несемо в поле, закопуємо в землю: гниль буде корисна, а в душі у нас не буде смороду від цієї гнилі.

На кожному кроці ми можемо зустріти камінь, який можна обійти, але й можна прибрати його з дороги, звільнивши її для інших людей, і таким чином розчистити стежку до власної совісті.

(За В. Сухомлинським)

Життєві історії

1. Само по собі?

Один американський професор-біолог щоденно вивчав закони життя: від найпростіших рослин до тварин і людини. Він завжди дивувався таємниці Божого творіння.

У нього, до речі, був товариш, астроном. Багато ночей проводив той за телескопом, вивчаючи мільярди зірок і планет.

Якось уночі астроном узяв біолога з собою до обсерваторії. Показав йому малесеньку світлу цятку на небі і запропонував розглянути її у величезний телескоп. Картина була настільки вражаюча, що у біолога аж дух захопило: світла цяточка

виявилася неймовірною безліччю великих і **Галактика** маленьких зірок, звитих у формі величезної спіралі. Астроном пояснив:

- Це Галактика, яка складається приблизно із сотні мільярдів сонячних систем.

Професор-біолог, вражений величиною творіння і відчувши себе зовсім крихітним, розчулено вигукнув:

- Яка ж мудрість і сила у Господа, якщо Він створив усі ці зірки!

- Всесвіт виник сам по собі, - заперечив товариш, - існують певні теорії...

Астроном не вірив у існування Бога-Творця. Через деякий час біолог запросив його на вечерю. Під впливом побаченого в обсерваторії він купив макет Сонячної системи і помістив у своєму кабінеті.

Астроном був сам не свій від здивування.

- Оце так річ! – присвиснув він. – Кожна планета обертається навколо Сонця точно по своїй орбіті! Хто зробив цей макет?

Професор усміхнувся і відповів: «Ніхто. Він виник сам по собі».

(За книгою «Таємниця твоєї душі»)

2. Премудрість Божа

Якось один мудрець відпочивав під яблунею. Лежить він, слухає, як пташки співають, розмірковує:

- Скільки в природі незрозумілого! Як це виходить, що яблука, сливи й вишні ростуть на великих і високих деревах, а гарбузи – на землі. Чи не краще було б навпаки?

Тієї ж миті з високої гілки зірвалося яблуко і стукнуло мудреця по носі.

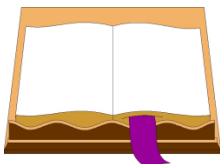
- Я зрозумів! - зрадів мудрець, - Бог влаштував усе мудро. Якби гарбузи росли на деревах і на мене зараз упав гарбуз, то вже ніколи не довелося б мені їсти яблук...

(За книгою «Таємниця твоєї душі»)

Які висновки ти робиш із прочитаних оповідань?

Завдання для повторення

I. Дай відповідь на запитання.

1. Де взялося все, що нас оточує?

2. Як Господь створив світ?

3. Що створював Бог кожного дня?

4. Протягом якого періоду Бог створив світ?
5. Що таке «один день» створення світу?
6. Чому Бог створив світ?

II. Вибери правильні відповіді.

1. У третій день Бог створив:
 - а) людину; б) світло; в) море і сушу; г) рослини.
2. У п'ятий день Бог створив:
 - а) рибу і птахів; б) небосхил; в) звірів.
3. Наша планета Земля:
 - а) буває багатством життя; б) прекрасно спроектована;
 - в) подібна до багатьох інших планет.
4. Із живих істот Бог першими створив:
 - а) рибу і птахів; б) людину; в) звірів.

III. Знайди відповідність слів.

Можна - не можна

- поливати квіти	- ловити метеликів
- обдирати кору дерев	- кидати в річку сміття
- підгодовувати взимку птахів	- топтати траву
- ламати гілки дерев	- чистити джерела
- прибирати місце свого відпочинку	- збирати лікарські трави
	- охороняти тварин.

Домашнє завдання

1. Намалюй до наступного уроку малюнок про створення світу.
2. Напиши короткий твір-роздум «Чи залежить від тебе, яким буде світ?»

§ 3. Покликання людини у світі. Створення людини

На цьому уроці ти навчишся

1. Початковим поняттям про створення Богом людини та про красу людини, яка створена за образом і за подобою Божою.
2. Пояснювати зміст основних вимог щодо збереження цілісної краси людини, що явлена в дотриманні нею Божих настанов.
3. Аналізувати різні теорії щодо походження людини (відомі з інших навчальних курсів).
4. Розуміти, для чого була створена людина та її покликання у світі.

1. Створення людини

Коли Бог на шостий день створив чудовий і мудрий світ, тварини дружно жили серед трав і квітів, але всі вони чекали: чи не з'явиться хтось могутніший і мудріший, кому вони могли б послужити? І Бог створив небачену досі істоту. Це була людина.

Бог створив людину інакше, ніж тварин. Перед творенням людини Бог, у Пресвятій Трійці, підтвердив своє бажання. Він сказав:

«Створимо людину за образом Нашим [і] за подобою Нашою».

І створив Бог людину із праху земного, тобто із речовини, із якої було створено увесь матеріальний земний світ, і вдихнув у лице її **дихання життя**, тобто дав їй **дух** вільний, розумний, живий і безсмертний, за образом та подобою Своєю; і

Створення Адама. Худ. Мікеланджело.

стала людина із безсмертною душею. Цим «подихом Божим»,

або безсмертною душею, і відрізняється людина від усіх інших живих творінь. Таким чином, ми належимо до двох світів: тілом – до світу видимого, матеріального, речовинного, земного, а душею – до світу невидимого, духовного, небесного.

І дав Бог першій людині ім'я **Адам**, що означає «взятий із землі». Для неї створив Бог на землі рай, тобто чудовий сад, і поселив у ньому Адама, щоб він обробляв його та доглядав за ним.

У раю росли всілякі дерева з чудовими плодами, серед яких було два особливі дерева: одне називалося **деревом життя**, інше – **деревом пізнання добра і зла**. Плоди дерева життя мали силу оберігати людину від хвороб та смерті. Про дерево ж пізнання добра і зла Бог заповідав, тобто повелів людині: *«Від усякого дерева в саду ти будеш їсти, а від дерева пізнання добра і зла не їж, бо в день, у який ти скуштуєш від нього, смертю помреш».*

За велінням Божим Адам дав імена усім звірам і птахам небесним, та

не знайшов серед них собі друга й помічника, подібного собі. Тоді Бог навів на Адама міцний сон і, коли він заснув, узяв одне з ребер його і закрив те місце плоттю (тілом). І створив Бог з ребра взятого у людини, жінку. Адам назвав її **Своюю**, тобто матір'ю людей. Бог благословив перших людей у раю і сказав їм: *«Плодіться і розмножуйтеся, наповнюйте землю і володійте нею».*

Створивши жінку із ребра першої людини, Бог указав нам, що усі люди походять від одного тіла і душі, повинні бути **єдиними** – любити і берегти одне одного. (Див.: Бут. 2, 7–9; 2, 15–25; 1, 27–29; 5; 1–2).

Господь створив людину за своїм образом і подобою.

У людини були ясні очі, пряма шляхетна постава, працьовиті і умілі руки. А найголовніше - людина отримала розумну душу, завдяки якій ми можемо думати, радіти, сумувати, любити, а найголовніше - бачити добро, яке йде від Бога, від добрих людей та робити добро іншим.

Ми є те світло, яке запалив Бог. Кожна людина є неповторною, вона має право і здатність чинити так, як забажає, тобто має ще й власну волю.

Поетична сторінка

Ось якими поетичними словами сказав про людину відомий український поет

В. Симоненко у вірші **«Ти знаєш, що ти людина».**

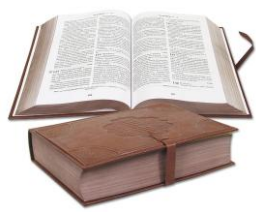
Василь Симоненко

Ти знаєш, що ти - людина?
Ти знаєш про це чи ні?
Усмішка твоя - єдина,
Мука твоя - єдина,
Очі твої - одні.

Більше тебе не буде
Завтра на цій землі.
Інші ходитимуть люди,
Інші кохатимуть люди -
Добрі, ласкаві й злі.

Сьогодні усе для тебе -
Озера, гаї, степи.
І жити спішити треба,
Кохати спішити треба -
Гляди ж не проспий!

Бо ти на землі - людина,
І хочеш того чи ні -
Усмішка твоя - єдина,
Мука твоя - єдина,
Очі твої - одні.

Цікаво знати Дізнайся за бажанням більше

Бесіда про людину

Коли ми кажемо, що людина складається із душі і тіла, то маємо на увазі, що людина складається не тільки із органічної речовини – матерії, але й із вищого початку, який оживляє цю матерію, животворить. Насправді ж людина трискладова і складається з тіла, душі і духу. Апостол Павло каже: *«Слово Боже живе і дійове, та гостріше від усякого меча двосічного: воно проникає до розділення душі й духа, суглобів і м'язів, і судить помисли й наміри сердечні»* (Євр. 4, 12).

I. Тіло. Тіло людини створене Богом з праху земного (Див.: Бут. 2, 7) і тому воно належить землі. *«Земля еси і в землю відійдеш»* (Див.: Бут. 3, 19), – сказано першій людині після її гріхопадіння. Своїм тілесним життям людина нічим не відрізняється від інших живих істот (тварин) і полягає воно у задоволенні тілесних потреб. Вони різноманітні, та в цілому зводяться до задоволення двох основних інстинктів:

- 1) інстинкту самозбереження;
- 2) інстинкту продовження роду.

Обидва ці інстинкти вкладені Творцем у тілесну природу будь-якої живої істоти із цілком зрозумілою та розумною метою – аби ця істота не гинула і не нищилася безслідно.

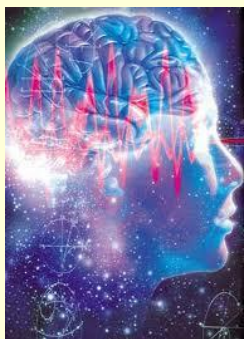

Для спілкування із зовнішнім світом людина наділена п'ятьма органами чуттів: **зором, слухом, нюхом, смаком та дотиком**, без яких вона була б у цій світі цілком безпомічною. Увесь цей апарат людського тіла надзвичайно складний і премудро збудований, але сам по собі він був би лише мертвою машиною без руху, якби його не оживотворяла душа.

II. Душа. Душа дана Богом, як животворчий початок для того, щоб управляти тілом. Іншими словами, душа – це життєва сила людини; учені так її і називають: віталістична (життєва) сила.

Душа є й у тварин, але вона разом із тілом була вирощена землею. «І сказав Бог: нехай вода породить душу живу... І сказав Бог: нехай породить земля душу живу за родом її, худобу, і плазунів, і звірів земних за родом їх. І сталося так» (Бут. 1, 20–24).

І тільки про людину сказано, що після створення тіла її з праху земного Господь Бог «вдихнув в лице її дихання життя, і стала людина душею живою» (Бут. 2, 7). Це «дихання життя» і є вищим початком у людині, тобто її духом, яким вона незмірно підноситься над усіма іншими живими істотами. Тому, хоча душа людська багато в чому і подібна до душі тварин, але у вищій своїй частині вона незрівнянно перевищує душу тварин саме завдяки поєднанню її з духом, який від Бога. Душа людини є наче сполучна ланка між тілом і духом, являючи собою немовби міст від тіла до духу. Усі дії чи, вірніше, порухи душі настільки різноманітні і складні, так переплітаються між собою, так блискавично мінливі і часто-

густо важковловимі, що їх, аби зручніше розрізнити, прийнято ділити на три розряди, три види: **думки, почуття і бажання**. Ці порухи душі являють собою предмет вивчення науки – психології.

1. Органом тіла, за допомогою якого душа здійснює свою **розумову роботу**, є **мозок**.

2. Центральним органом **почуттів** вважається **серце**. Воно є мірилом того, що нам приємно чи неприємно...

Серце природно розглядається як центр життя людини, центр, в якому вміщується усе, що входить у душу ззовні, з якого виходить усе, що розкривається душею усередині.

3. **Бажаннями** людини керує **воля**, яка не має для себе матеріального органа у нашому **тілі**, а знаряддя для виконання її приписів – наші члени, що приводяться у рух за допомогою м'язів та нервів. Результати діяльності нашого розуму і почуття, породжені серцем, чинять той чи інший тиск на волю, і наше тіло виконує ту чи іншу дію або рух. Таким чином, душа і тіло тісно пов'язані одне з одним. Тіло за допомогою органів зовнішніх почуттів дає ті чи інші враження душі, а душа, у залежності від цього, так чи інакше керує тілом, його діяльністю. З огляду на такий зв'язок душі із тілом, це життя нерідко визначають загальним терміном: «життя душевно-тілесне». Однак усе ж необхідно розрізнити: **життя тілесне – як задоволення потреб тіла, і життя душевне – як задоволення потреб душі**. У чому полягає життя тілесне, ми вже казали. Воно полягає в задоволенні вимог двох головних інстинктів: інстинкту самозбереження та інстинкту продовження роду. Життя душевне полягає в задоволенні потреб розуму, почуттів і волі: **душа хоче набувати знань і зазнавати тих чи інших почуттів**.

III. Дух. Душа людська не вичерпується задоволенням одних лише перелічених вище потреб тіла і душі. Тіло і душа – це ще не вся людина, вірніше сказати – не повна людина. Над тілом і душею стоїть ще дещо вище, а саме – дух, який часто виступає в ролі судді і душі, і тіла і дає усьому оцінку з особливої, вищої точки зору. «Дух, – каже єпископ Феофан, – як сила, що вийшла від Бога, знає Бога, шукає Бога, і в Ньому Одному знаходить спокій. Якимось духовним потаємним чуттям доповнюючись у своїм походженні від Бога, він відчуває свою повну залежність від Нього й усвідомлює себе зобов'язаним усіляко догоджати Йому і жити тільки для Нього та Ним». Це саме те, про що казав ще блаженний Августин: «Ти, Боже, створив нас з прагненням до Тебе, і неспокійне наше серце, поки не заспокоїться у Тобі». Дух в людині проявляється в трьох видах:

1) страх Божий; 2) совість; 3) прагнення Бога.

Благоговіння перед величчю Бога

1. «**Страх Божий**» – це, звичайно, не страх у нашому звичайному людському розумінні цього слова: це благоговійне тремтіння перед величчю Божою, нерозривно пов'язане із незмінною вірою в істину буття Божого, в істинність існування Бога як нашого Творця, Промислителя, Спасителя і Винагороджувача. Усі народи, на якому б ступені розвитку вони не знаходились, мають віру у Бога. Ще стародавній письменник Цицерон дві тисячі років тому сказав: «Немає жодного народу, навіть найдикішого, щоб не було в ньому віри в Бога, хай навіть він не знає Його сутності». З того часу, зазначає вчений Гітенгер, відкриті і досліджені Америка й Австралія, в історію увійшло безліч нових народів, а Його слова й досі залишаються непохитними, хіба що зробилися ще більш безсумнівними й очевидними. Отже, скільки минуло століть в історії, стільки і доказів цієї істини.

2. Друге, чим виявляє себе дух у людині, це – **совість**. Совість указує людині, що угодне Богу і що негідне, що потрібно і чого не можна робити. Але не тільки указує, а й спонукає людину виконувати вказуване, причому за виконання винагороджує утіхою, а за невиконання карає докорами совісті. Совість – це наш внутрішній суддя, охоронець закону Божого. Недарма народ називає **совість «голосом Божим» у душі людини.**

Докори совісті

3. Третій вияв духу в людині єпископ Феофан влучно назвав «**прагненням Бога**». І справді, нашому духу від природи властиво шукати Бога, прагнути до єднання із Богом, прагнути Бога. Нічим тваринним і земним наш дух задовольнитися не може. Хто б із нас не володів усілякими благами, йому усе одно хочеться чогось більшого. Ця вічна людська невдоволеність, ці повсякчасні пошуки, ця воістину невиситима жадоба свідчать, що у нашого духу є прагнення до чогось вищого, ніж усе те, що його у земному житті оточує, до чогось ідеального, й оскільки ніщо земне цього прагнення втамувати не може, дух людини не знаходить для себе спокою, доки не здобуде задоволення у Богові, до живого спілкування з Яким дух людський завжди свідомо чи несвідомо прагне. *Такі прояви духу у людині і повинні бути керівним початком у житті* кожної людини, тобто слід жити, спілкуючись із Богом, жити за волею Божою і перебувати у любові Божій, а це означає – виконувати своє призначення на землі й успадкувати вічне життя.

Прагнення Бога

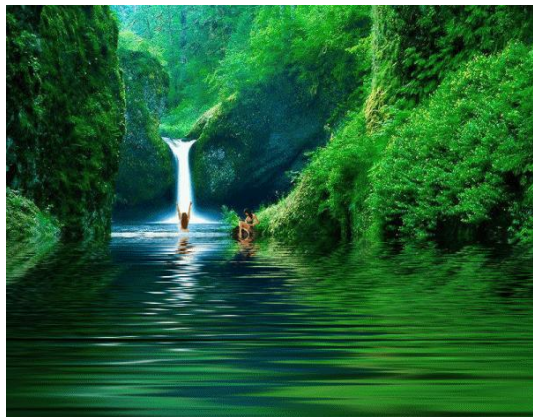
2. Життя перших людей у раю

Рай, або прекрасний сад, в якому Бог оселив перших людей, Адама і Єву, знаходився в Азії, між річками Тигром та Євфратом. Життя людей у раю було сповнене радощів і щастя. Совість їхня була спокійна, серце було чисте, розум – світлий. Не боялися вони ні хвороб, ні смерті, не мали потреби в одязі. Нічого їм не бракувало. Їжею для них були плоди райських дерев. Між тваринами не було ворожнечі – сильні не чіпали слабших, жили разом, споживали траву і рослини. Ніхто із них не боявся людей, всі любили і слухались їх. Та найвище блаженство Адама і Єви було у **молитві**, тобто у бесіді із Богом. Бог являвся їм у раю видимим чином, як батько до дітей, і повідомляв їм усе необхідне. Бог створив людей, як і ангелів, для того, щоб вони любили Бога й одне одного і насолоджувалися великою радістю у любові Божій, бо, як і ангелам,

Адам і Єва в Земному раю. Худ. В. Петер.

Він дав їм повну свободу: любити Його чи не любити. Без свободи не може бути любові. А любов засвідчується радісним виконанням бажань того, кого любиш. Та оскільки люди були менш досконалі, ніж ангели, то Господь і не дав їм одразу і назавжди зробити вибір: прийняти чи відкинути цю любов, як то було з ангелами. Бог став навчати людей любові. Для цього Він і дав людям цю невеличку, здавалося б,

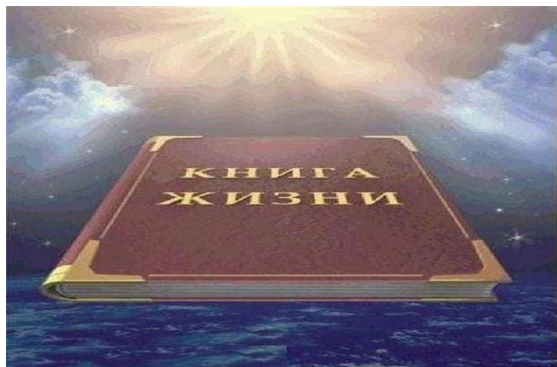

Краса раю

нескладну заповідь – **не їсти плодів з дерева пізнання добра і зла**. Виконуючи це веління, бажання Боже, вони могли засвідчити свою любов до Нього. Поступово, переходячи від легкого до більш складного, вони дедалі більше стверджували б себе в любові й удосконалювалися б у ній. Адам і Єва із любов'ю і радістю слухали Бога. І були у раю в усьому воля Божа і Божий лад. (Див.: Бут. 2, 10–14; 2, 25).

3. Покликання людини у світі

Бог створив нас, людей, за образом і подобою Своєю, дав нам **розум, волю і безсмертну душу** для того, щоб, пізнаючи Бога й уподібнюючись Йому, ми ставали усе кращими і добрішими, все більше **удосконалювалися** й успадкували вічне блаженне життя із Богом. Тому існування людини на землі має **глибокий сенс, велике призначення і високу мету**. У Божій світобудові немає і не може бути

чогось безглузлого. І якщо людина живе без віри у Бога, не за заповідями Божими, не для майбутнього вічного життя, то й існування такої людини на землі втрачає сенс. Людям, які живуть без Бога, життя здається незрозумілим і випадковим, а самі такі люди часто бувають гірші за звірів. Кожній людині,

щоб виконати своє призначення на землі й здобути вічне спасіння, необхідно: **по-перше, пізнати істинного Бога і правильно вірувати у**

Нього, тобто мати істинну віру, і, **по-друге, жити за цією вірою**, тобто любити Бога і людей і чинити добрі справи. Кожна людина народжується з певною метою, тобто має певне покликання. У кожній людини є свої здібності, таланти, схильність до певної справи. Хтось гарно співає, пише вірші чи малює картини, хтось добре розв'язує задачі або вирощує квіти, а хтось просто уміє слухати інших, спілкуватися і допомагає людям вирішувати проблеми.

Покликання – внутрішнє прагнення, схильність і здатність до певної справи, поклик, призначення.

Відповідальність - діяльна відповідь людина на покликання.

Служіння - виконання заповіді про любов до ближнього, підкорення волі Бога.

Завдання людини полягає в тому, щоб розпізнати в собі своє покликання, виявити та застосувати його на благо людям. Людина, згідно з Божим задумом, покликана до життя, щоб продовжити справу Божого творіння і наповнити світ добром і красою.

Покликання- це маленький **паросток таланту**, що перетворюється на міцне, могутнє дерево на благодатному ґрунті працьовитості.

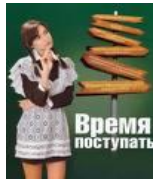
Служити Богу, Церкві, народу- **велика честь**, відповідальність і праця.

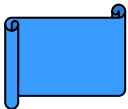
Служіння як відповідь на покликання

Завдання людини полягає в тому, щоб **розпізнати** в собі покликання, виявити та **застосувати** його на благо людям.

Знайти своє покликання – це **джерело щастя**.

Поетична сторінка

Прочитай вірш відомого українського поета М. Бажана і розкажи, для чого Бог дарував нам життя.

Життя

І кожній комасі,
І кожній пташині,
І кожній людині -
Усім дарував Бог життя.
Хто буде слухняним
І слухатись мами,

Ні з ким не сваритись
І з ближнім любитись,
Старанно учитись
І чемно трудитись -
До Бога молитись,
Той матиме вічне,
Блаженне життя.

Микола Бажан

Прочитай життєві історії і поміркуй над їх повчальним змістом.

Життєві історії

1. Добрий звичай

В селі Ведмежий Кут завершуються жнива. Селянки одна поперед одною поспішають закінчити роботу.

Одна, що молодша і пруткіша інших, дожала свою частину раніше всіх, перехрестилась і пішла допомагати сусідці, яка від неї відстала. Удвох вони швидко дожали і разом перейшли до третьої, потім уже втрох, - до четвертої, до п'ятої. В останньої, хворої жінки, яка більше всіх відстала, зібралась уже ціла «допомога».

Цей добрий звичай ведеться у Ведмежому Куті по заповіту дідів і прадідів та непорушно всіма зберігається.

(За книгою «Іскра Божа» Г. Дяченко)

2. Чому плакав Сергійко

Три тижні не був у школі Сергійко: хворів. Скучив за товаришами й за вчителькою. Радісний, збуджений прийшов хлопчик до школи. Ось і його парта, ось і товариші. Думалось йому: в очах товаришів побачить радість і привітність. Та їхні очі були спокійні і незворушні .

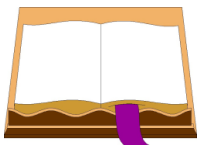
- А ти виконав сьогодні завдання? - тільки й спитав сусід по парті.

- Виконав, - тихо сказав Сергійко й заплакав.

(за В Сухомлинським)

Завдання для повторення

I. Дай відповідь на запитання.

1. Як була створена людина?
2. Для чого була створена людина?
3. Чому людина є найвищим Божим творінням?
4. Що означає «людина має образ і подобу Божу»?
5. Де жили перші люди, створені Богом?
6. У чому покликання людини у світі?
7. Що таке служіння людини?

II. Вибери правильні відповіді.

1. Бог створив Адама із:
а) ребра; б) пороху земного; в) повітря; г) вогню.
2. Бог створив Єву із:
а) глини; б) води і пороху земного; в) ребра Адамового.
3. Людина як образ і подоба Божа має:
а) тіло і душу; б) тіло, душу і дух; в) тіло.

III. Вибери із запропонованих слів слова, які ти вважаєш чеснотами:

Пиха	Сором'язливість	Злостивість
Милосердя	Примхливість	Терплячість
Скупість	Лінь	Щедрість
Стриманість	Цнотливість	Старанність
Зажерливість	Чуйність	Заздрість

IV. Духовні вправи.

1. Подумай, як слід звернутися до людини, щоб вона була рада твоєму зверненню?
2. Яким словом можна звернутися до незнайомої людини?

Домашнє завдання

1. Намалюй до наступного уроку малюнки на тему «Життя людини в раю».
2. Напиши короткий твір-роздум «Що має робити людина, щоб відповідати своєму призначенню?»
3. Подумай, які зміни у тобі хоче бачити Бог?

§ 4. Свідомий вибір між добром і злом. Гріхопадіння перших людей

На цьому уроці ти навчишся

1. Розуміти поняття «добро», «зло», «гріх», «свідомий і несвідомий вибір», характерну ознаку порушення гармонії у людині (коли людина обирає зло).
2. Пояснювати вплив зовнішніх факторів на вибір людини на прикладі гріхопадіння перших людей.
3. Називати основні причини існування гріховних станів у сучасному світі.

1. Свідомий вибір між добром і злом

Кожна людина у своєму житті має багато справ, приймає безліч рішень, здійснює ті чи інші вчинки.

Чи все, що робить людина є правильним, корисним, справедливим і добрим? Що таке добро?

Добрим ми називаємо те, що є корисним і приємним для нас. В основі всіх наших добрих почуттів, слів і вчинків лежить поняття добра. Добро усім приносить радість і щастя. Людина, яка робить добро, є такою ж щасливою, як і та, кому вона його зробила. Тому добро завжди пов'язане з такими чеснотами, як чуйність, милосердя, добротинність, щирість, справедливість.

Добро – все, що виходить від Бога; це все, що позитивно оцінюється Богом, все, що є важливим для людського життя, що дає можливість людині морально, розумово та духовно жити, зростати, бути щасливою, досягти гармонії та досконалості.

Добро походить від Бога. Бог є джерелом добра

Увесь світ, який створив Бог, є добрим, адже його Творець – це абсолютне Добро. У Біблії сказано: «І побачив Бог усе, що вчинив. І ото, - вельми добре воно!» (Буття, 1: 31)

Тож добро закладене Богом і в людині. На попередньому уроці ти дізнався, що Бог створив людину за своїм образом і подобою. Бог створив людину для добра, але не примушував її бути доброю. Він дав людині свободу у своїх вчинках, свободу вибору. Сума наших «маленьких» виборів породжує певні якості життя: що вибрали, те й отримали, а що отримали, з тим і живемо. Не завжди ці якості є добрими. Не завжди людина усвідомлює правильність свого вибору.

Що означає свідомий вибір?

Відомий грецький філософ Арістотель писав: «Свідомий вибір – це здатність приймати рішення, прагнення до того, що залежить від нас».

Людина може здійснювати свій вибір у своїх намірах, тобто подумки, але справжнім виявленням такого вибору постає і може постати лише вчинок. Щодня людина сама вирішує – чинити їй добро чині. Так і ти щоденно опиняєшся перед вибором: допомогти батькам чи не слухатися їх, сумлінно робити уроки чи списати домашнє завдання і однокласника, образити менших чи гратися з ними.

Завжди задумуйся над своїми вчинками, співставляй їх з тим, які вони будуть мати результати.

Чи є щось у світі, що є протилежністю добра?

Протилежністю добра є зло.

Зло – це відсутність добра, виникає через порушення Божого закону; гріх; це те, що руйнує життя та благополуччя людини, знищення і загибель усього доброго та прекрасного в житті людей.

Але звідки ж у досконалому і доброму світі взялося зло?

Причиною його появи теж став вибір.

Перші люди замість щастя отримали велику біду, зробивши неправильний вибір між дорогами життя (Бог) і смерті (порушення Його заповідей, гріх). Адам і Єва через спокусу і непослух вибрали зло.

Як це відбулося, ти дізнаєшся, прочитавши про ці події у Святому Письмі (*Бут. 3, 1–6*).

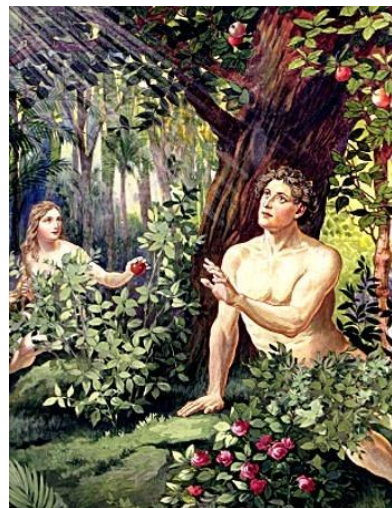
2. Гріхопадіння перших людей

Диявол заздрив райському щастю перших людей і проїнявся наміром позбавити їх райського життя. Задля цього він увійшов у змія і сховався у гіллі дерева пізнання добра і зла. І коли Єва проходила повз нього, диявол почав нашіптувати їй, щоб вона скуштувала плодів від забороненого дерева. Він лукаво запитав у Єви: «Чи правда, що Бог не дозволив вам куштувати плоди із жодного дерева у раю?» «Ні, – відповіла змієві Єва, – плоди з усіх дерев ми можемо їсти, тільки плодів із дерева, яке посеред раю, сказав Бог, не їжте і не доторкайтесь до них, щоб вам не вмерти».

Та диявол почав брехати, щоб спокусити Єву. Він сказав: «Ні, ви не помрете; але знає Бог, що коли ви скуштуєте, то самі будете, мов боги, і будете знати добро і зло».

Спокусливі диявольські слова змія подіяли на Єву. Вона подивилася на дерево і побачила, що воно приємне для очей, гарне для їжі і жадане, бо дає знання; і закортіло їй пізнати добро і зло. Вона зірвала плоди із забороненого дерева і стала їсти, потім дала своєму чоловікові і він теж їв. Люди піддалися спокусі диявола, порушили заповідь, або волю Божу, згрішили, упали у гріх. Так сталося гріхопадіння людей.

Цей перший гріх Адама і Єви, чи гріхопадіння людей, називається **первородним гріхом**, бо саме цей гріх згодом став початком для усіх наступних гріхів у людях.

Гріхопадіння.

Буття 2, 16–17; 3, 1–6

Гріх, або зло, є порушення закону Божого; беззаконня. Іншими словами, гріх, є переступ волі Божої.

Як же люди почали грішити, і хто першим порушив волю Божу?

До створення видимого світу і людини Бог створив ангелів. Ангели – це духи безтілесні, невидимі і безсмертні. Всіх ангелів було створено добрими, і Бог їм дав повну свободу – чи бажають вони самі любити Бога, чи ні, а це означає: чи забажають вони самі жити з Богом, чи без Бога. Один із найсвітліших і найдужчих ангелів не забавав любити Бога і виконувати волю Божу, а захотів сам стати як Бог. Цей ангел перестав слухатися Бога, зробився ворогом Божим. Він потяг за собою і деяких інших ангелів. За такий опір Богу всі ці ангели були позбавлені даного їм світла й блаженства (тобто радості) і зробилися злими, темними духами. Усі ці темні, злі духи називаються тепер бісами, демонами і дияволами. А найголовніший диявол, що був найсвітлішим ангелом, називається сатаною, тобто противником (ворогом) Бога.

Диявол навчив і людей не слухатися Бога – грішити. Він спокусив, тобто хитрощами й обманом навчив перших створених Богом людей – Адама і Єву – порушити волю Божу.

Усі ми, люди, походимо від Адама і Єви, які згрішили, і тому ми народжуємось у гріховному стані. Постійно переходячи із покоління у покоління, гріх охопив усіх людей і усіх підкорив собі. Всі люди (одні більше, інші менше) – грішні.

Гріх же завжди віддаляє людину від Бога і веде до страждань, хвороб та вічної смерті. Тому усі люди стали страждати і умирати. Самі люди власними силами вже не могли подолати зло, яке поширилось у світі і знищити смерть. Але Бог, із милосердя Свого, допоміг людям у цьому, пославши на землю Свого Сина, Спасителя нашого, Ісуса Христа.

Прочитай життєву історію про вибір дівчинки і поміркуй, чи завжди ти робиш правильний вибір у своєму житті? Що для цього тобі потрібно?

Вибір

Життєва історія

Зима. Снігу намело – не пройти. Увечері після першого заняття в недільній школі група дітей із батьками верталася додому. Попереду через замети пробиралися дідусь і внучка. Дівчинка була зовсім маленькою, ледь досягала її голівка дідусевого коліна. Він намагався йти по освітленій доріжці, а вона весь час тягнула його в темноту.

Навіть зробила зауваження: «Вічно ти мене не слухаєш!»

Педагог, який ішов за ними, запитав: «А хто кого повинен слухати – дідусь внучку чи навпаки?»

Дівчинці ця думка здалася несподіваною, і вона нічого не відповіла.

Педагог сказав: «Ми тільки-но говорили, що всі біди почалися через непослух. Адам не послухав Бога Отця. Вчинив, як йому захотілося...».

І тут дівчинка висловилася: «Так то Адам. Це нас не стосується».

«Як не стосується? Зараз ти не слухаєшся дідуся... Добре, поговоримо іншим разом».

Але дівчинка не прийшла. Чому? Злякалася, що в школі спробують відучити її керувати і все робити по-своєму? Будуть вчити якихось Божих заповідей?

Малятко вибрало свій шлях. Куди він приведе?

(За Б. Ганаго)

Поетична сторінка

Прочитай вірш українського поета М. Бажана «Добро» і подумай, що ти можеш зробити щось корисне для своїх рідних і поспостерігай за їхньою реакцією.

Вчора трудився багато,
Часу я не марнував:
Молоток приніс для тата,
Киці хатку збудував.

Одягнув свою сестричку
І знайшов їй рукавичку.
Посуд помив матусі,
Окуляри знайшов бабусі.

Так багато потрудився,
Що до вечора втомився.
Каже братик мій Митько,
Що я просто є хвалько.

Та я зовсім не хвалюся,
З вами радістю ділюся.
Ви ж, малята, не лініться,
Добро робити й ви учіться.

Прочитай притчу і поясни, чому у світі так багато болю і страждань.

Притча

Один чоловік прийшов до перукарні, щоб його, як звичайно, підстригли та поголили. Він розговорився з перукарем, котрий обслуговував його. Говорили про різне, аж раптом, розмова зайшла про Бога. Перукар сказав:

- Що б ви мені не казали, а я не вірю, що Бог є.

- Чому? - Запитав клієнт.

- Ну адже це ж і так ясно. Достатньо вийти на вулицю, щоб переконатися, що Бога немає. От скажіть, якщо Бог існує, звідки стільки хворих людей? Звідки безпритульні діти? Якщо б він дійсно існував, не було б ні страждань, ні болю.

Важко уявити собі люблячого Бога, який допускає все це. Клієнт на мить задумався, але вирішив промовчати, щоб не вступати в суперечку. Коли перукар закінчив свою роботу, клієнт пішов. Вийшовши з перукарні, він побачив на вулиці зарослого і неголеного чоловіка (здавалося, що той не стригся цілу вічність, настільки неохайно він виглядав). Тоді клієнт повернувся до перукарні та й сказав перукареві:

- Знаєте, що я вам скажу? Перукарів не існує.

- Як це так? - Здивувався перукар. - А як же я? Я ж перукар.

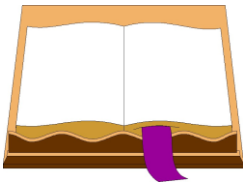
- Ні! - вигукнув клієнт. - Їх не існує, інакше не було б зарослих і неголених людей, як он той чоловік, який йде по вулиці.

- Ну, любий друже, справа ж не в перукарях. Просто такі люди самі до мене не приходять.

- У тому то й річ! - Підтвердив клієнт.

- І я про те ж: Бог є! Просто люди не шукають Його та не приходять до Нього. Ось чому в світі так багато болю та страждань.

Завдання для повторення

I. Дай відповідь на запитання.

1. Що таке добро? Що таке зло?
2. Хто перший порушив волю Божу?
3. Хто такий диявол чи сатана?
4. Хто такі ангели і коли вони створені?
5. Хто такі злі духи і як вони називаються?
6. Хто і як навчив людей грішити?
7. Чому всі ми, люди, народжуємось грішними?
8. Від кого гріх віддаляє людей, до чого він призводить і чому всі люди вмирають?
9. Чи можуть самі люди своїми силами перемогти зло і знищити смерть?
10. Як Бог допоміг людям перемогти зло і вічну смерть?
11. Докажіть, що люди грішні з власної вини.
12. Як правильно робити вибір між добром і злом?

II. Вибери правильні відповіді.

1. Насправді змієм був:
а) диявол; б) казковий змій; в) добрий ангел.
2. Навіть, коли Адам і Єва порушили Божу волю:
а) Бог не звернув уваги на скоєний ними гріх;
б) це не вплинуло на їхні відносини з Богом;
в) Бог все одно любив їх, але Він не міг пропустити цей гріх повз увагу.
3. Джерелом добра є:
а) державні закони; б) Бог; в) влада.
4. Людина, що творить добро, відчуває себе:
а) дуже добре; б) щасливою;
в) багатою; г) радісною.

III. Наведи приклади, що ти віднесеш до добра, а що до зла.

ДОБРО		ЗЛО	
доброта	зздрість	мужність	жадібність

співчуття	зрада	милосердя	любов
працьовитість	підлість	ненависть	ввічливість
благородство	воля	байдужість	хитрість

- Які вчинки легше робити? А які приємніше?

Домашнє завдання

Поясни, як ти розумієш народні прислів'я:

- *Всякий свого щастя коваль.*
- *Добре ім'я - найкраще багатство.*
- *Якою мірою міряєш, такою і тобі відміряють.*

- Раз добром налите серце вівік не схолоне.

§ 5. Наслідки зла. Заздрість. Каїн та Авель

На цьому уроці ти навчишся

1. Розуміти наслідки зла, що несе сучасне людство (приклади з суспільного та особистого життя).
2. Пояснювати зміст понять «заздрість», «гордість», «зухвалість», «зневага», «невдячність» тощо.
3. Називати характерні риси Каїна та Авеля, як риси сучасних людей.
4. Оцінювати власні потреби у самовдосконаленні.

1. Наслідки зла

Коли перші люди вчинили гріх, їм стало соромно і страшно, як це буває з усіма, хто чинить зло. Вони миттю помітили, що голі. Аби приховати свою наготу, зшили собі одяг з листя смоковниці, у вигляді широких поясів. Замість того, щоб Адам і Єва набули досконалості, рівної Божій, як вони цього хотіли, вийшло навпаки: розум їхній потьмарився, їх стало гризти сумління і вони позбавилися душевного спокою. Усе це сталося тому, що вони пізнали добро і зло супроти волі Божої, тобто через гріх.

Адам і Єва скриваються від лиця Господа. Буття 3, 8-9

Гріх настільки змінив людей, що, коли вони почули голос Бога в раю, то від страху та сорому сховались між деревами, одразу забувши, що від усюдисущого і всевідаючого Бога неможливо щось і десь сховати. Так будь-який гріх віддаляє людей від Бога. Але Бог, із милосердя

Свого, став закликати їх до **каяття**, тобто щоб люди зрозуміли свій гріх, признались у нім перед Господом і попросили прощення. Господь запитав: «Адаме, де ти?» Адам відповів: «Голос Твій я почув у раю і злякався, бо я голий, і сховався».

Бог знову запитав: «Хто сказав тобі, що ти голий? Чи не їв ти плодів від дерева, з якого я заборонив тобі їсти?» Адам сказав: «Жінка, яку Ти мені дав, вона дала мені плід від дерева, і я їв». Так Адам став перекладати провину на Єву і навіть на самого Бога, що дав йому жінку. І сказав Господь Єві: «Що ти зробила?» Та Єва замість каяття відповіла: «Змій спокусив мене, і я їла».

Тоді Господь сповістив про наслідки вчиненого ними гріха. Єві Бог сказав: «У муках народжуватимеш дітей і повинна підкорюватися своєму чоловікові».

Гріхопадіння Адама і Єви.

Худ. Доменікіно Адамові сказав: «За твій гріх земля не буде плодючою, як раніше. Терня й осот вона буде родити тобі. У поті чола твого ти їтимеш хліб (тобто здобуватимеш їжу важкою працею), доки не повернешся у землю, з якої тебе взято», тобто поки не помреш. «Бо прах ти і у прах повернешся». А дияволу, який ховався у змієві, головному винуватцеві людського гріха, сказав: «За те, що ти зробив це, проклятий ти!» І сказав, що між ним і людьми буде боротьба, а саме: «Сім'я жінки зітре тобі голову, а ти будеш жалити його у п'яту», тобто від жінки вийде **Нащадок – Спаситель світу**, який народиться від Діви, переможе диявола і спасе людей, та для цього Сам повинен постраждати. Цей завіт, або обітницю Божу, про пришествя Спасителя люди сприйняли із вірою та радістю, бо це давало велику утіху.

А щоб люди не забули цієї обітниці Божої, Бог навчив людей приносити **жертви**. Для цього Він повелів заколювати теля, ягня чи цапа і спалювати їх із молитвою про прощення гріхів і з вірою в прийдешнього Спасителя. Така жертва мала приноситися перед зображенням чи прообразом Спасителя, Який мав постраждати і пролити Свою кров за наші гріхи, тобто Своєю пречистою кров'ю

омити душі наші від гріха і зробити їх чистими, святими, знову гідними раю. Тут же, у раю, і було принесено першу жертву за гріх людей. І зробив Бог Адамові і Єви одягу зі шкур тварин та одягнув їх. Але оскільки люди стали грішними, то не могли вже більше жити у раю, і Господь вигнав їх звідти. І поставив Господь при вході у рай херувима з вогненным мечем, щоб охороняти шлях до дерева життя. Первородний гріх Адама і Єви із усіма його наслідками перейшов на всі покоління людей, які народилися від них і після них, тобто на все людство, - на всіх нас. (Див.: Бут. 3, 7–24).

Вигнання із раю. Буття 3, 23-24

Ось чому ми народжуємося грішними і підлягаємо усім наслідкам гріха: скорботам, хворобам і смерті.

Поетична сторінка

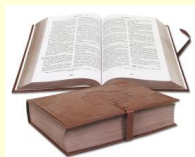
Прочитай про вигнання Адама і Єви в уривку із поеми «Початок світу» поета Степана Руданського.

Незабаром відімкнулась
І північна брама
І промовив Бог до Єви
Єви і Адама:

І дав жменю їй насіння
Заступ, дві лопати
І послав на землю жити
Землю обробляти

«А ви, люди, не хотіли
В раю шануватись
Тепер будете сльозами
Хліба дороблятись».

І пішли вони із раю
І сльозами вмились
Вони чули, як за ними
Брами зачинились.

Цікаво знати. Дізнайся за бажанням більше **Наслідки гріхопадіння**

Наслідки гріхопадіння виявилися величезними і тяжкими. Люди позбавилися райського блаженного життя. Світ, затьмарений гріхом, змінився: земля з того часу стала із потугою давати урожай, на полях разом із добрими плодами стали

рости бур'яни, тварини стали боятися людей, стали дикими і хижими. З'явилися хвороби, страждання і смерть. Але, найголовніше, люди через свою гріховність втратили найближче і безпосереднє спілкування з Богом, Він уже не являвся їм видимим чином, як у раю, тобто молитва людей стала недосконалою. Гріхопадінням своїм люди порушили у собі гармонію - єдність духу, душі і тіла, розладнали своє ество. Розлад ества полягає у тому, що гріх відхилив душу від духу, і душа внаслідок цього відчула потяг до тіла, до плоті і почала спиратися на нього, а тіло втратило цю піднесену силу душі і як таке, що створено із «хаосу», відчуло потяг до чуттєвості, до «хаосу», до смерті. Розум людський затьмарився, воля ослабла, почуття спотворилися, виникли протиріччя, і душа людини вирішила спрямовуватись до Бога.

2. Каїн і Авель

Жертвоприношення Каїна і Авеля. Буття 4, 2, 6- 7

Каїн же за натурою був злим і жорстоким, він приносив жертву тільки необхідності, за звичаєм, із без любові і страху Божого. Господь не прийняв його жертви. Це, як гадають, було видно із того, що дим від його жертви стелився по землі. Після цього Каїн став заздрити своєму братові, покликав Авеля у поле і вбив його. Бог звернувся Каїна, бажаючи, щоб він до покався, і запитав його: «Де брат твій Авель?» Каїн зухвало відповів:

Після вигнання із раю у Адама і Єви почали народжуватися діти: сини і дочки (Див.: Бут. 4, 1–2; 5, 4). Першого сина вони назвали **Каїном**, а другого **Авелем**. Каїн обробляв землю, а Авель пас отари. Одного разу приносили вони жертву Богу: Каїн – плоди землі, а Авель – від первородних своєї отари. Авель був добрим і лагідним, він приносив жертву від чистого серця, з любов'ю і вірою у обітованого Спасителя, із молитвою про помилування і надією на милість Богу. І Бог прийняв жертву Авеля, -

Братовбивство. Буття 4, 8-13

«Не знаю; хіба я сторож братові моєму?» Тоді Бог сказав йому: «Що ти вчинив? Голос крові брата твого волає до Мене від землі. За це ти будеш проклятий і поневірятимешся по землі». І Каїн, який мучився докорами совісті, із дружиною утік від своїх батьків в інший край.

Життя людини є дар Божий, тому людина не має права ні сама позбавлятися його, ні відбирати його в іншого. Позбавлення життя ближнього називається вбивством, а позбавлення самого себе життя називається самовбивством або самогубством і є найтяжчим гріхом. Замість убитого Авеля Бог дав Адаму і Єві третього сина – благочестивого **Сифа**, а згодом і ще багатьох інших дітей. Адам і Єва довго жили на землі. Адам прожив 930 років. Багато горя і страждань зазнали вони, щиро розкаялися у своєму гріху і твердо увірували в обіцяного Спасителя. Віра ця спасла їх, вони перебувають тепер у соборі святих праотців (Див.: Бут. 4, 1–16, 25; 5, 3–5).

Вигнання Каїна. Буття 4, 16-17.

3. Зміст поняття «заздрість»

Заздрість – почуття прикрощів, викликане благополуччям, успіхом іншого. Це невдоволення від того, що маєш менше за інших здібностей чи речей.

Чи заздрив ти комусь і чому?

Заздрять майже усі, але багато не розуміють цього, тому що не вміють спостерігати за ходом своїх думок, душевного стану. Адже зізнатися, що заздрили – значить погодитись із тим, що друга людина краща, цікавіша і успішна. Заздрість народжується разом із нами. Виникає вона з бажанням стати кращим за іншого і небажанням самовдосконалюватися або радіти тому, що є.

Люди із давніх часів боролися із заздрістю. Мудрим був той, що забороняв навіть сидати за один стіл із заздрісником, маючи під цим на увазі будь-яке спілкування. **Мудрий Соломон** говорив так: «*Заздрість чоловіка – від друга його*». Бо із одноплемінників заздрять не тому, кого

не знають, а близьким знайомим, а із знайомих – сусідам або тим, хто із ними одним ремеслом займається, а також одноліткам, і рідним, і братам. Як хлібна іржа їсть зерно, так заздрість нищить дружбу.

Є і ще одна особливість заздрості. Чим вона сильніша, тим більше раниць свого носія. Стріли, кинуті із силою у щось тверде і міцне, відлітають назад до того, хто їх пустив. Хіба хтось, заздрячи достоїнствам іншого, хоч трохи їх применшив? Ні, звичайно, але заздрісник продовжує сам себе мучити і виснажувати.

Люди, які із давніх-давен боролися з цим гріхом, створили багато казок, байок та прислів'їв, в яких висміювали заздрість та застерігали від неї. Давай згадаємо **казку О.С. Пушкіна «Про рибачка і рибку»**. Бабусі, яку осипала благами золота рибка, через свою заздрість було усього мало, потрібно було все більше і більше влади, багатства, вона перетворилась на горду, зухвалу, невдячну людину.

Пригадай, чим закінчилась казка?

А якщо ми згрішили, позаздрили кому-небудь, то потрібно помолитися Богу, щоб Він пробачив нам гріхи наші, і Господь обов'язково допоможе.

Прочитай життєву історію і поміркуй над їх повчальним змістом.

Життєва історія

Сила заздрості

Якось подружжя під час відпочинку відвідало порт, аби побачити, як рибальські човни вертаються із лову омарів. Один човен причалив до берега поблизу того місця, де сиділи туристи, і рибалки заходилися вивантажувати із човна відра свіжо виловлених омарів. Жінка не могла відвести погляду від того, як ті ракоподібні вовтузяться у відрі. Вона зауважила: тільки-но один із омарів пробує видряпатися назовні, як решта стягує його назад, донизу. Їй здавалося тоді, що кожен із омарів, без особливих труднощів, спромігся б утекти із посудини, якби «побратими» так затято не перешкождали.

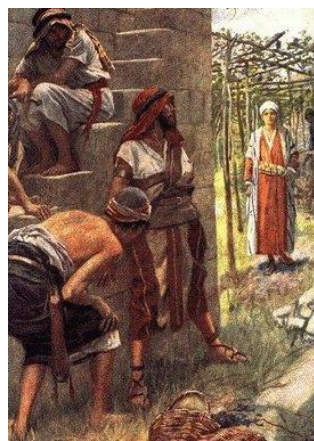
Спостерігаючи за поведінкою омарів, можемо збагнути силу заздрості, вкоріненої у людській натурі. Чи не є ми свідками того, як, тільки-но хтось намагається вибратися із «відра», одразу знаходиться чимало тих, які

стягнуть донизу, на дно? Хіба ми не маємо радше підтримати іншу людину – «підсадити» її?

Притча Господня

Про найнятих робітників

Ісус Христос, проповідуючи своїм учням про Царство Небесне, розповів їм таку притчу: «Царство Небесне подібне до господаря, який вийшов якось вранці найняти робітників до свого виноградника. Домовившись з робітниками по динарію за день, він послав їх до свого виноградника. Вийшовши о третій годині, побачив інших, які стояли без діла на ринку, і сказав їм: «Ідьте і ви у виноградник – і дам вам по справедливості». Вони пішли. Далі, вийшовши о шостій та о дев'ятій годинах, зробив так само. Коли вийшов об одинадцятій годині, знайшов інших, які стояли, і каже їм: «Чому ви стоїте тут без діла цілий день?» Кажуть йому: «Бо нас ніхто не найняв». Він каже їм: «Ідьте і ви у виноградник». Коли настав вечір, каже господар виноградника до свого управителя: «Поклич робітників і дай їм платню, почавши від останніх і аж до перших». Ті, хто прийшов об одинадцятій годині, одержали по динарію. А коли підійшли перші, то думали, що одержать більше, але й вони отримали по динарію. Відтак, одержавши, нарікали на пана, кажучи: «Оці останні попрацювали одну годину, а ти прирівняв їх до нас, які винесли тягар дня і спеку». А він у відповідь сказав одному з них: «Друже, не кривджу тебе; чи не за динарія домовився ти зі мною? Візьми своє і йди. Я ж хочу й цьому останньому дати так само, як і тобі; хіба не можна мені зробити з моїм те, що я бажаю? Чи твоє око лукаве через те, що я добрий?» Так останні будуть першими, а перші останніми» (Мв. 20, 1-16).

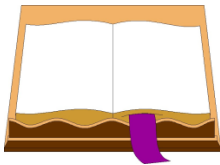

Скільки пообіцяв господар заплатити першим робітникам? Чи дотримався він обіцяного? Як називається почуття, яке заважало робітникам бути задоволеними? У чому ще повчальність цієї притчі?

На цьому прикладі Ісус Христос показав учням, що розподіл нагород серед всіх нас – це справа Бога. Й, справді, можлива така ситуація, що ці, що багато працюють, і ті, що мало працюють, мають однакову винагороду. Бо винагорода залежить від доброти, добродійності,

милосердя, благодаті Господа Бога. Через те першим не треба гордитися своєю першістю, своєю високістю, своїми титулами, своїми заслугами, своєю мудрістю, своєю посадою, своєю зверхністю, бо може бути так, що їх зрівняють з останніми, або останні можуть отримати перевагу над першими. І це надзвичайно важливо і повчально, особливо, для тих, хто творить для себе культ і звеличення на цій землі, у різних колективах та державах. Адже всі ми, що працюємо на винограднику Христовому, не повинні забувати, що останні можуть бути першими, а перші – останніми. Бо все оцінює Бог і вирішує Бог.

Завдання для повторення

I. Дай відповідь на запитання.

1. Чому брат убив брата?
2. Як ти думаєш, чому Господь прийняв дари Авеля і не прийняв дари Каїна?
3. Чи міг би Каїн утриматися від убивства?
4. Чи може заздрісна людина боротися зі своїми недоліками?
5. Як ти розумієш зміст понять «заздрість», «гордість», «зухвалість», «зневага», «невдячність»?
6. Назви характерні риси Каїна та Авеля? Чи мають подібні риси сучасні люди?
7. Як не допустити у своє серце заздрість, гнів, зухвалість, зневагу та інші негативні риси?
8. Що означає проявляти силу волі, самовдосконалюватися?

II. Вибери правильні відповіді.

1. Під злом ми розуміємо:
а) страждання; б) нестатки і біди; в) гріхи і моральні провини.
2. Причиною зла у світі є:
а) порушення закону Божого; б) зіпсована воля людини;
в) спокуси диявола.

Домашнє завдання

Поясни, як ти розумієш народні прислів'я:

- *Хто чужого бажає – своє втрачає.*
- *Заздрісний від чужого щастя сохне.*
- *Злий плаче від заздрості, а добрий – від жалості.*
- *Де щастя, там і заздрість.*
- *Заздрість їсть людину, як посуха билину.*

§ 6. Необхідність боротьби зі злом. Праведний Ной. Потоп

На цьому уроці ти навчишся

1. Розуміти необхідність боротьби зі злом, перебування у добрі та доброму оточенні для праведної людини. 2. Отримаєш уявлення про шляхи подолання перепон зла людиною, яка любить Бога. 3. Дотримуватися правил духовної безпеки на прикладі вірності Ноя настановам від Бога.

1. Необхідність боротьби зі злом

Давня мудрість визначила, що всередині людини сім добрих начал і сім злих, і що міра добра і зла у самій людині.

У чому ж початкова, корінна причина зла?

Щоб відповісти на це запитання, слід звернутися до витоків людства, до першої пари - Адама і Єви. Перші люди відійшли від моральних законів, установлених богом, і втратили свою досконалість, і були покарані за це появою зла.

У теперішньому житті багато потворного: пияцтво, наркоманія, насильство. Підлітки і молодь палять цигарки, пиячать, вживають наркотики, вживають брутальні слова, не звертаючи уваги на оточуючих. Потворно, коли так себе поводить дівчина. Прикро, коли люди завдають один одному болю, думають лише про себе.

Та чи все так погано? Чи переважає зло?

Відомий учений Д. Лихачов справедливо відзначив, що добрих людей більше, ніж поганих. Але погані помітніші.

**Що ж робити, якщо навколо так багато зла?
Як боротися зі злом?**

Запам'ятай важливі поради:

Боротися зі злом

Боротися проти трьох найбільших недругів: « НЕ ХОЧУ », « ЗРОБЛЮ ПІЗНІШЕ », « А ЧОМУ Я ? ». Не лінуватися. Прислухатися до голосу своєї совісті, який підкаже тобі, що добре, а що погане. Перш ніж щось зробити, подумай, які будуть наслідки. Чи згоден ти їх прийняти? Частіше уявляй себе на місці іншої людини, щоб краще зрозуміти, що вона відчуває.

Виконуй «ЗОЛОТЕ ПРАВИЛО»

Якщо побачив сам, що учинив недобре - НЕ ОБМАНЮЙ, НЕ ПРИХОВУЙ, НЕ ВІДКЛАДАЙ на майбутнє вирішення проблеми.

Намагайся якомога швидше виправити свою помилку сам чи звернутись за допомогою до близьких людей.

Щоб тебе «не мучила совість», покайся, попроси пробачення.

Слідкуй за своїми словами. НЕ ОБІЦЯЙ ДАРЕМНО, НЕ ЛИХОСЛОВ, НЕ ПЛІТКУЙ!

Жалій все живе.

НЕ ЗАЗДРИ ! НЕ РАДІЙ ЧУЖИМ НЕВДАЧАМ! НЕ БАЖАЙ НІКОМУ ЗЛА!

Спробуй скористатись даними порадами у своєму житті і намагайся контролювати свої вчинки.

А зараз ти дізнаєшся про ще одну історію покарання багатьох людей за гріхи.

2. Праведний Ной. Потоп

Від дітей Адама і Єви рід людський швидко розмножився. Люди у той час жили довго, до 900 років і більше. Від Сифа пішли благочестиві і добрі люди – «сини Божі», а від Каїна – нечестиві і злі – «сини людські». Спочатку нащадки Сифа жили окремо від нащадків Каїна, зберігали віру у Бога і у майбутнього Спасителя. Але згодом стали брати собі за дружин дочок із потомків Каїна і стали переймати від них погані звички, розбещуватися і забувати істинного Бога. Через тривалий час нечестя між людьми дійшло до того, що з усіх людей на землі залишився вірним Богу тільки один нащадок Сифа – праведний **Ной** зі своєю родиною. Бачачи велике розбещення людей, милосердний Господь дав їм час на покаяння та виправлення

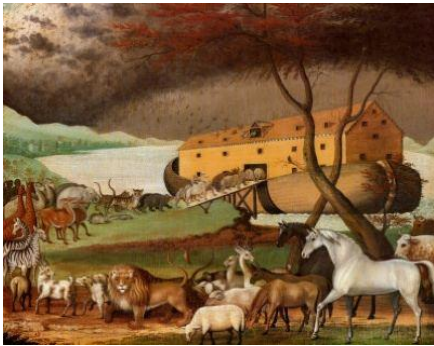

Будівництво ковчегу

Буття 6, 13–15

виправившись, а стали ще гіршими. Тоді Господь визначив омита (очистити) землю водою від нечестивого людського

роду, а праведного Ноя зберегти на землі для подальшого розмноження людей. Бог з'явився Ноеві і сказав: «Кінець усякій плоті прийшов перед лице Моє, бо земля наповнилась від них злочинами; і ось, Я знищу їх із землі. [...] Я наведу на землю потоп водний, щоб знищити всяку плоть, що є на землі». Він повелів Ноеві побудувати **ковчег**, тобто велике судно, подібне до будинку, в якому могли б уміститися його сім'я і тварини, дав йому для цього точні розміри та вказівки. Ной із вірою прийняв повеління Боже і почав будувати ковчег.

Тварини йдуть до Ноевого ковчега. Буття 7, 14–16

І піднялася вода на землі і затопила найвищі гори, підіймаючись усе вище і вище протягом **ста п'ятдесяти днів**, і потопила усіх людей і тварин, так, що ніхто вже не міг урятуватись, окрім тих, хто був у ковчезі. Після ста п'ятдесяти днів вода стала поступово спадати. На **сьомий місяць** ковчег зупинився на горах Араратських (у Вірменії). У перший день **десятого місяця** з'явилися гірські вершини.

Коли ковчег було збудовано, Ной, за велінням Божим, увійшов туди зі своєю дружиною, трьома синами та їхніми дружинами і, за наказом Божим, узяв із собою усіх тварин і птахів, які не можуть жити у воді, чистих (тобто яких можна приносити у жертву) по сім пар, а нечистих – по одній парі, щоб зберегти їх рід для всієї землі. Взяв і запас їжі для усіх на цілий рік У той день, коли Ной увійшов у ковчег, води потопу ринули на землю – *«розверзлись усі джерела великої безодні, і вікна небесні розкрилися»*, тобто сталася велика повінь з морів та океанів, і злива із неба продовжувалася сорок днів.

Всесвітній потоп. Худ. І. Айвазовський

Поетична сторінка

Прочитай як описує ці події у своєю вірші поетеса Світлана Касянчик.

Ще небо не прорвалося водою,
Не б'ють джерела з-під землі ключами,
Але сказав уже Всесильний Ною:
«Зайдіть в ковчег. Я зачиню за вами».

Зайдіть в ковчег - то Боже повеління,
Останній шанс для порятунку світу.
Послухавсь Ной: даровано спасіння,
Після потопу - райдуга завіту.

В ковчезі затишно, безпечно і приємно.
Там люди й звірі обминули чвари.
А за ковчегом раптом стало темно.
Примить і блискає, і гонить вітер хмари.

Нехай над нами небо голубіє,
Хай надвечір'я золотить заграва.
Христос-Господь, в Твоїй крові надія,
Ти наш ковчег! Хвала Тобі і слава!

*Як для Ноя ковчег став порятунком, так для нас, християн,
таким ковчегом спасіння є Господь Ісус Христос.*

До **кінця року** вода увійшла у свої береги. Ной відчинив віконечко ковчегу і випустив ворона, щоб дізнатися, чи зійшла вода з землі, але ворон політав і повернувся знов, і сів на дах ковчегу. Потім Ной випустив голуба, який полетів і не знайшов місця для життя, тому що вода була ще на поверхні всієї землі і повернувся назад у ковчег. Почекавши сім днів, Ной знову випустив голуба з ковчегу. Цього разу він повернувся вже надвечір і приніс у дзьобі свіжий

Ной випускає голуба

оливковий листочок.

Буття 8, 8–12

І Ной зрозумів, що вода зійшла із землі і на ній знову з'явилася зелень. Почекавши ще сім днів, Ной знову випустив голуба, і він уже не повернувся до нього. І відкрив Ной покрівлю ковчегу і побачив, що земля вже висохла. Тоді, за велінням Божим, Ной вийшов із ковчегу із усією родиною і випустив усіх тварин, які були з ним. І спорудив Ной жертвоприношення, тобто місце для жертвоприношень, і за своє спасіння приніс подячну жертву Богу від усіх чистих тварин і птахів.

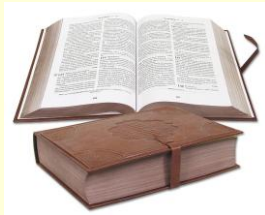
Вихід з ковчегу. Буття 8, 12-19

Бог милостиво прийняв жертву Ноя і благословив його та синів його й обіцяв, що більше ніколи не буде такого потопу на знищення усього живого на землі за гріхи людей,

тобто ніколи не буде всесвітнього потопу. Як знамення Свого завіту, Господь указав на **веселку** у хмарах, яка з тих пір і служить вічним нагадуванням людям про цю Божу обіцянку (Див. Буття: 9, 8-12).

Пейзаж з жертвоприношенням Ноя.
Худ. І.А. Кох

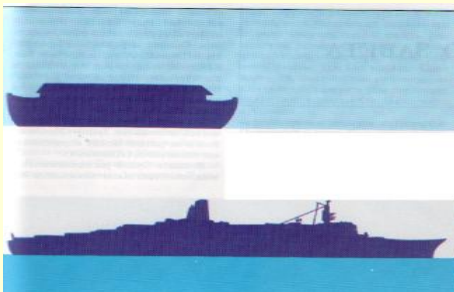

Цікаво знати.

Дізнайся за бажанням більше

Наукові дані про Всесвітній потоп

Ной забрав у ковчег тварин суші по два представники (2 від нечистих, 7 пар від чистих) від кожного основного типу (розміри ковчеза це дозволяли). Обрахунки біологів – у ковчезі було 35 тисяч хребетних, що займало 40 % площі ковчеза. Полегшувало догляд за тваринами те, що більшість із них від різкої зміни клімату (у 2 рази упав атмосферний тиск і із 30 % до 21 % знизився вміст кисню), впали у сплячку.

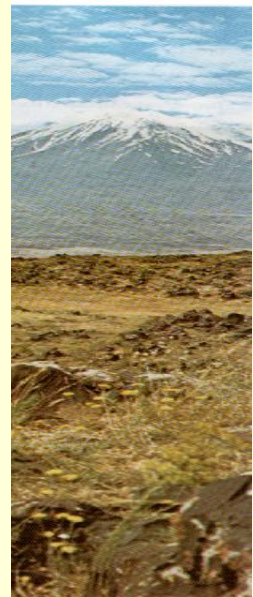
Співвідношення довжини до ширини ковчезу як 6 до 1 та занурення у воду від ваги вантажу на половину висоти робило його практично нетонучим.

1. Ноев ковчег був лише удвічі менший західній від сучасного океанського лайнера.

2. Фото гори Арарат у Вірменії (східній Туреччині), на якій зупинився ковчег, коли закінчився Всесвітній потоп.

3. Фото залишків ковчеза на г. Арарат під час експедиції археологів.

Раптово (вірогідно через зустріч на близькій відстані із іншим небесним тілом) на Землі повсюди відбулись **природні катаклізми:**

розколи земної кори
(землетруси)

виверження вулканів

У повітря піднялись і поширились по усьому світі величезні хмари вулканічного пилу. Від пилу відбулась конденсація парів повітря. Почався небувалий (і перший в історії Землі) дощ (Бут. 7, 11).

Небо буквально звалилось на землю, злива тривала **40 днів**. Через тріщини у земній корі назовні вилилась додаткова величезна кількість води (Бут. 7, 11).

Під водою опинилася вся планета.

Повсюди вирували сильні приливи і шторми. Вирвані дерева нагромаджувались один на одного у невеликих замкнутих затоках, покривалися товщею гірських лавин, різними породами (піском, глиною, тощо), спресовувалися і перетворювалися на вугілля. Першими жертвами потоків лави і грязей стали мільярди морських безхребетних (не могли швидко утікати). Крім того морські безхребетні гинули і без лави від забруднення води. Швидше на дно опускалися більш прості, повільніше – більш складні (опір різних пристосувань від води) організми.

Морські хребетні тварини (риби, тюлені) гинули пізніше безхребетних, але окремі із них вижили. Зустрічаються вони масовими похованнями (разом відносились приливними хвилями). Не дивлячись на величезні втрати, багато видів морських хребетних і безхребетних збереглися:

Більша стійкість морських хребетних тварин до забрудненої води; більше можливості втечі від небезпеки

Люди, тварини, комахи, пташки – тікали, піднімаючись уверх на ще незатоплені місця, але теж гинули, тому:

їх залишки попадаються
у верхніх шарах

їх тіла покривалися залишковими породами
не зразу, вони піддавались гниттю, не
кам'яніли, а тому їх залишків сьогодні
знаходять небагато

Наслідки потопу

- 1) поки вирував Потоп, загинуло 2/3 всіх видів рослин і тварин. Зникли цілі типи тварин (яких Ной не взяв в ковчег);
- 2) попіл і пил від вулканічних вивержень на місяці затулили сонце, температура землі різко знизилась:
 - а) Земля швидко охолодилася;
 - б) на полюсах виникли льодовики;
- 3) утворився новий ландшафт Землі.

Після потопу

Страшної сили землетруси, урагани, затоплення зруйнували все, що було створено людською культурою.

Нащадки Ноя усе почали спочатку: жити у печерах; робити знаряддя із каменю.

Кам'яний вік:

незвичайна ситуація, суворий клімат, сирі печери, недостатнє харчування позначились на фізичному стані людей (низькорослість, певна деградація). Тільки коли людство пристосувалось до нових умов, стало виготовляти складні знаряддя, знайшло поклади металу (мідний, бронзовий і залізний вік), стало обробляти поля і будувати міцні будинки, воно стало міцнішим. Тварини із ковчега поширились по усій землі. Спочатку вони склали малі ізольовані групи і їх життя проходило в екстремальних умовах.

Життя за кам'яного віку. Фреска

За свідченням біологів саме такі умови ідеальні для багаточисельних варіацій і утворення різних видів (у рамках свого типу).

Через певний час після потопу сталася ще одна катастрофа: **розділення континентів** (Бут.10, 25) (за Фалека – сина Евера. Евер – правнук Арфаксада, сина Сима).

Прочитай життєві історії і поясни їх повчальний зміст.

Життєві історії

1. Про дуба-велета

Неподалік університету стояв собі могутній дуб, відомий на усю околицю. Під його крилатим віттям роками збиралися студенти – погомоніти, поспівати... Ніхто вже й уявити не міг університетської території без цього велетенського дерева.

Котрогось дня той велет із жахливим тріскотом повалився на землю. І тепер на розламаному стовбурі можна було простежити те, чого роками ніхто не помічав і помітити не міг: процес внутрішнього нищення, який день у день, місяць у місяць, рік у рік вів, колись міцне дерево, до загибелі. І хоч нищення тривало дуже помалу, «стиха», це аж ніяк не означало, що дерево не вмирає. Могутній дуб, який, здавалося, житиме вічно, трухлявів зсередини. А люди незмінно бачили тільки зовнішню його оболонку.

Те, що трапилося з дубом, може трапитись і із людиною. Нехай у переносному значенні... Непомітний моральний занепад може тривати дуже поволі, даючи початок, одначе, смертельній внутрішній хворобі.

Як ти розумієш слова «моральний занепад»?

2. Отруйна каблучка

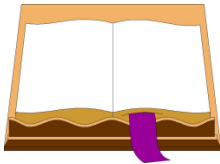
Під час подорожі по Італії Роберт Валіс, син американського мільйонера, купив у торговця старожитностями у м. Піза дорогоцінну каблучку, що мала вигляд двох змій, сплетених між собою і сполучених справжньою перлиною. Дорогоцінність ця належала, ніби-то, князю Люккі Кастрюкка, що жив у XIV сторіччі. Валіс послав цю каблучку своїй нареченій 18-річній Етель Беринг.

Молода дівчина зраділа незвичайному персня і зараз же наділа його на палець. Через декілька днів Етель померла із явними ознаками отруєння. Лікарі, що досліджували причину наглої смерті дівчини, побачили, що на внутрішній стороні персня знаходився маленький отвір, у якому стовбичила голка, через який виступала отрута, схована в

перлині. Голка була прикрита воском, а коли віск під дією теплоти пальця розплавився, голка оголилась, вколола палець і впустила із перлини отруту. Є багато речей у світі, що по виду привабливі, а в сутності своїй приховують отруту. Наприклад: спиртні напої, непристойні розваги, азартні ігри і т.д. Диявол майстер на такі вироби. Тож бережись цих отруйних перлин!

Збагачуйся народною мудрістю

- Злоба – поганий порадник.
- Хто зле робить, то все по собі.
- Зі злості болять кості.
- Такий злий, що аж у роті чорно.
- Все добре переймай, а зла уникай.
- Хто часто злиться, той скоро вмре.

Завдання для повторення

I. Дай відповідь на запитання.

1. За що Бог покарав людей потопом?
2. Чому Бог вирішив урятувати лише Ноя та його родину?
3. Які сучасні наукові дані свідчать про потоп?
4. Які поради ти запам'ятав, щоб не допускати у собі зла?

II. Вибери правильні відповіді.

1. Для чого Господь хотів наслати на землю потоп:
 - а) щоб його боялись;
 - б) щоб створити нову землю;
 - в) щоб покарати неслухняних людей.
2. У Ноя було троє синів:
 - а) Кий, Щек і Хорив;
 - б) Ягве, Янус і Сон;
 - в) Сим, Хам і Іафет.
3. Скільки часу тривав потоп:
 - а) сорок днів;
 - б) сорок годин;
 - в) сорок днів і ночей.
4. Кого випустив Ной із ковчега першого, щоб дізнатися, чи знизився рівень води:
 - а) ворону;
 - б) голуба;
 - в) орла.
5. Що збудував Ной, коли вийшов з ковчега:
 - а) будинок;
 - б) жертвник;
 - в) вежу.
6. Що символізує віковичний союз Бога з усіма істотами, що живуть на землі:
 - а) сонце;
 - б) веселка;
 - в) хмари.

Практичні завдання

Оціни ситуацію

а) Отримавши на уроці низьку оцінку, повертаєшся додому, де з'ясовується, що мама – у ліжку з високою температурою. Не наважуєшся сказати їй про свою невдачу, щоб додатково не хвилювати.

Твій вчинок – добро чи зло?

б) Отримавши на день народження у подарунок коробку улюблених цукерок. Відразу ховаєш їх від стороннього ока, не збираючись нікого пригощати.

Чим такий вчинок небезпечний?

в) Двоє хлопчиків бавились сірниками. Їхні батьки побачили це. Один суворо покарав сина, відібравши сірники. Другий пошкодував дитину і відмовився від покарання.

Хто із батьків більше любив свою дитину? Які могли бути наслідки?

г) Ти бачиш, що подруга помилилась, зробила, на твій погляд, поганий вчинок і тобі дуже хочеться обговорити це із іншими, покритикувати її.

Як це називається?

Домашнє завдання

Розпитай своїх рідних про твою сім'ю та підготуй твоє родовідне дерево.

§ 7. Повага до батьків. Прокляття Хама

На цьому уроці ти навчишся

1. Розуміти зміст порушення п'ятої заповіді (поваги до батьків) на прикладі вчинків дітей Ноя. 2. Пояснювати зміст прокляття Ноя та небезпеки від того для його дітей. 3. Називати сучасні прояви неповаги до батьків та вияви нелюбові до них як небезпеку у сучасному світі.

1. Повага до батьків

Наші бабусі й дідусі, прабабусі та прадіди – це коріння великого і могутнього дерева роду українців-християн, на якому відросли гілки – це твої батьки, а від них гілочки – це ти та твої брати і сестрички.

*Із роду в рід життя кладе мости,
Без коріння саду не рости,
Без вітрила човен не пливе,
Без коріння гине все живе.*

Тож усі ми повинні дбати про красу, чесність, порядність свого роду. «Тож усе, чого тільки бажаєте, щоб чинили вам люди, те саме чиніть їм і ви» (Мв. 7, 12).

Наш народ говорить багато мудрих слів про родинні стосунки у казках, прислів'ях, приказках.

Розкрий зміст прислів'їв

- Без сім'ї та роду немає народу.
- Шануй батька й няньку – проживеш довгенько.
- Хто шанує родину – той достойна людина.
- Хороша родина – щаслива дитина.
- Щаслива родина – міцна Україна.

Поетична сторінка

Прочитай вірші і поміркуй.

Батько й мати

Як мені вас не любити, Мама приголубить,
Рідний батьку, нене? Ніхто мене так на світі,
Та ж ви мене годували Як вони не люблять.
І дбали про мене.

Дай же, Боже, щоб я виріс,
У школі гарно вчився,
Щоб я батькові і ненці
Добре відплатився.
Батько розуму навчас,

Шануй старших

Любі діти, каже мати,
Треба старших шанувати,
То дасть Господь цього світу
Вам прожити довгі літа.

Б. Лепкий

За що, словами поета, потрібно любити і шанувати до батьків?

Важливі поради

□ То ж не ображай батьків, слухайся їх у всьому.

□ Але ця слухняність повинна бути розумною.

□ Ваша слухняність повинна відповідати Слову Божому і не суперечити волі Божій.

□ Нічого без поради і благословення батьків не починай робити.

□ Якщо батьки тебе карають, то із покірністю

сприйми і перенеси це покарання. Тому що батьки карають тебе із благою метою: щоб тебе виправити, щоб ти був кращим.

□ Дбай про своїх батьків, коли їх спіткало лихо. Домагай їм, не засуджуй їх.

□ А якщо у чомусь ти і образиш своїх батьків – то неодмінно швидше проси у них пробачення.

Такі слова повчання говорить нам людина, яка прославилася святістю свого життя, **святитель Тихон Задонський**.

Повага і шанування батьків – перший обов’язок дітей

Пророк Мойсей отримує від Бога скрижалі заповіту

Майже 3,5 тисяч років тому на кам’яних таблицях (їх називають скрижалями), які пророк Мойсей отримав від Бога на горі Синай, були викарбувані слова: *«Шануй батька свого і матір свою, щоб добре було тобі і щоб довго ти жив на землі, яку дав тобі Господь»*. Це є п’ята заповідь, якою Господь Бог наказує нам шанувати своїх батьків і за це обіцяє щасливе і благополучне життя.

Шанувати батьків – це означає любити їх, бути уважними до них, поважати їх, не ображати ні словом, ні ділом, слухатись їх, радитись із ними, допомагати їм у роботі, бути терплячими і чуйними під час хвороби і у старості, а також молитися за них Богу, як при житті, так і після смерті.

Батьки тебе ростять, виховують, вчать добра, люблять. І як же не відплатити їм пошаною, ласкою і допомогою?

Молитва

До тебе підносим маленькі долоні
І молимося щиро за маму, за тата,
За діда, бабусю, сестричку і брата,
За всіх, кого любим,
За всіх, хто нас любить,
Що нам помагають і щиро голублять.
Дозволь нам щасливо цей день пережити,
Набратися сили і Богу служити.

У цій молитві ми просимо у Бога здоров'я для всієї сім'ї. Завжди намагайся бути слухняним і вихованим, добрим і чуйним, турбуйся про своїх батьків, не завдавай їм прикрощів.

2. Прокляття Хама

Гріх неповаги до батьків – це великий гріх. У Старому Заповіті того, хто ображав хоча б словом батька або матір, карали смертю (Мк. 7, 10; Вих. 21, 16).

Ось одна із повчальних історій на цю тему про старозавітного патріарха Ноя.

Після всесвітнього потопу життя знову потекло своїм звичним руслом із усіма його буденними клопотами, турботами, радощами. Ной був прикладом благочестя і працелюбства для своїх дітей. Але дійсно істинне Слово Боже про те, що «думки серця людського – зло від юності його...» Ной посадив виноградник... Не знаючи дії збродженого виноградного соку – вина, Ной обпився ним і, сп'янівши, заснув «оголений у шатрі своїм».

Праведний Ной. Ікона

Першим, хто побачив таким батька, був Хам, найменший син Ноя. Він почав сміятися над батьком і розповів про це двом старшим братам Симу та Іафету. Ті, будучи богобоязливими і люблячими синами, зняковіли і, взявши одяг, пішли спиною вперед, щоб не бачити батька голим, і накрили його. Коли про це дізнався Ной, то прокляв нащадків Хама, сказавши, що народ, який піде від нього, буде у рабстві у народу від його братів; Сима благословив із любов'ю, сказавши, що його народ збереже істинну віру, буде найчисельнішим у світі, а рід Іафета згодом пізнає істинну віру.

Ось, як один поганий вчинок наклав відбиток на історію всього людства.

Після того, як води потопу змили скверну з обличчя землі, людство отримало можливість заново розпочати свою історію, маючи приклад наслідків гріховного життя. Все передбачало розквіт істинного

Ной проклинає Хама

Худ. І.С. Ксенофонов

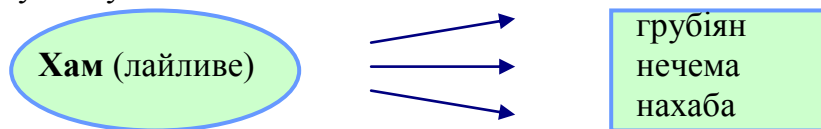
А як діє сучасний хам?

богошанування, праведне і мирне існування людей: велетнів нестало, праведник очолював тих, хто уцілів. Але **вчинок Хама** показав, що носії злої спадковості уціліли.

У Сима і Іафета були дружини із роду Сифа; у **Хама – із роду Каїна**, яка негативно впливала на Хама і силу її впливу видно із вчинку, здійсненого Хамом (приниження батька). На час свого нечестивого вчинку Хам мав уже синів, меншого із якого – Ханаана, прокляв Ной і повелів його нащадкам бути рабами у семітів і іафетитів (Ной побачив у Ханаані риси допотопних тиранів і прагнув запобігти новій катастрофі для людства). Ось так вчинив біблійний Хам (Див. Буття 9, 18-26).

Розповідає Василь Сухомлинський

- Хам не розуміє іншої людини і не відчуває сорому.
- Хам може сипати сіль на сердечні рани, голосно тупати брудними чобітьми там, де потрібно затамувати подих; ломитися у двері, коли треба тихенько й непомітно відійти від людей; може сміятися, коли усім сумно.

Прочитай життєві історії і поясни їх повчальний зміст.

Життєві історії

1. Черствість

Молоді хлопчиська насміхалися над своїм бідним, убого вдягненим товаришем: «Ти ж християнин. Якщо Бог тебе любить, чому не опікується тобою? Чому не скаже комусь, щоби дав тобі пару черевиків і якийсь пристойний одяг? Ці слова дуже вразили хлопця. Із повними очима сліз він відповів: «Я думаю, що Він саме так і каже людям робити, але вони Його не слухають».

 Як ти оцінюєш поведінку молодих хлопців?

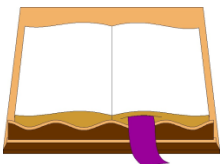
2. Чи спонукав інших до хибних кроків?

Коли до старого, що вже лежав на смертному ложі, прийшов священник, то зауважив, наче вмирущого щось непокоїть. Мовчанка тягнулася довго, аж нарешті старий заговорив:

- Ще будучи підлітком, я уткнув штуку, спогад про яку переслідує мене й донині. Одного разу я повернув дороговказ так, щоб стрілки його скеровували водіїв у хибному напрямку. А тепер, лежачи на смертному одрі, безнастанно думаю про те, скільки людей я збив із пантелику отим своїм учинком і ще скількох спонукав до хибних кроків іншими своїми діями.

 Про які свої хибні кроки ти пам'ятаєш?

Завдання для повторення

I. Дай відповідь на запитання.

1. Що ти думаєш, коли чуєш слово «повага»?
2. Чому повага і шанування батьків – перший обов’язок дітей?
3. У якій Божій заповіді сказано про повагу до батьків?
4. Чому праведний Ной прокляв свого сина?

II. Вибери правильні відповіді.

1. Ной прокляв: а) нащадків Хама; б) Хама; в) Іафета.
2. Хам був сином Ноя: а) меншим; б) старшим; в) середнім.

Домашнє завдання

Вивчи молитву, у якій просимо у Бога здоров’я для усієї сім’ї.

§ 8. Гордість і зарозумілість. Вавилонська вежа

На цьому уроці ти навчишся

1. Розуміти зміст понять «гордість», «зарозумілість», «пиха» тощо для пояснення найбільшого гріха у ставленні людей до Бога та інших людей (як протилежність поняття «любов»). 2. Пояснювати причини побудови й руйнування Вавилонської вежі. 3. Роздумувати над поняттям сучасних «вавилонських веж».

1. Гордість і зарозумілість

Гордощі, чванливість, пихатість, самолюбство - такими словами в українській мові називається одна із найгірших рис людини, - гординя, тому що вона може привести і нерідко приводить до непередбачених, важких наслідків, тягне за собою багато інших людських гріхів.

Гордовита людина не терпить, коли шанують когось іншого, а не її; ображається, коли на неї звертають мало уваги; дратується, якщо хтось скаже, що вона не права; не прислухається до порад; хоче, щоб усі визнавали її найкращою.

Надмірна думка про себе, самозакоханість, самовозвеличення шкодить насамперед самій людині, адже позбавляє людину можливості критично поглянути на себе. Від гордовитої людини страждають інші люди, оскільки гординя одного приводить до приниження інших, образ і конфліктів.

Гордовиті люди не можуть любити інших, бо люблять і розуміють лише себе. Не можуть вони любити і Бога. Більше того, через надмірне самовозвеличення гордовиті люди намагаються себе поставити на місце Бога, тому-то гордяка вважається найстрашнішим, а отже, найнебезпечнішим для людей гріхом.

Гордість - упевненість людини в тому, що вона особлива, самодостатня і може всі свої проблеми вирішити самостійно, без Бога.

Зарозумілість - негативна риса характеру, що характеризує людину, яка поводить себе гордовито, самовпевнено, пихато; зазнається, виявляючи зневагу до інших, вважаючи себе у чомусь вищим від інших.

2. Смирення та скромність

Протилежними якостями до гордості і зарозумілості є смирення і скромність.

Смирення – позитивна якість, властива людині, яка не любить підкреслювати свої заслуги, достоїнство тощо, хизуватись ними.

Скромність – чеснота, що характеризує людину, яка вміє належним чином себе оцінити, але позбавлена гордовитості, покійна, лагідна, для якої Божа воля важливіша за людську.

Смиренна людина не пишається нічим добрим, що в ній є чи що вона робить, бо знає, що все це - лише милість Бога, дар Божий, а не її заслуги. Смиренна людина довіряє Богові, понад усе бажає виконати Його волю; за все дякує, радіє навіть у скруті.

Смиренна людина нікого не ображає, не дратує, не засмучує, і сама не ображається, не дратується, не засмучується. Смирення та скромність є єдиними «ліками» від гордості і зарозумілості.

У біблійній історії про будівництво Вавилонської вежі ти прочитаєш про те, як нащадки Хама, маючи в собі дух гордості, зарозумілості і непокори, за богопротивну справу будуть покарані Богом.

3. Вавилонська вежа

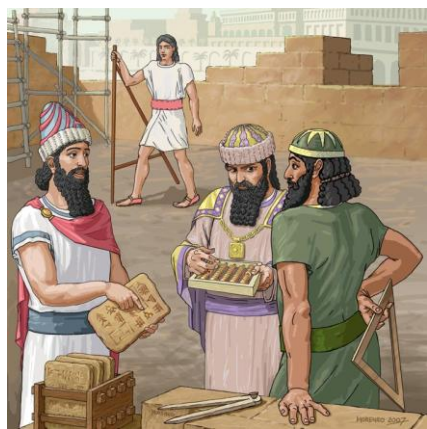
Після потопу нащадки Ноя тривалий час жили в одній країні, неподалік від гір Араратських, і розмовляли однією мовою. Коли людський рід став багаточисельним, то злих вчинків і чвар між людьми побільшало, і вони побачили, що незабаром мусять розійтися по усьому світу. Та перш ніж розійтися, нащадки Хама задумали побудувати місто, а в ньому вежу висотою аж до небес, аби прославитися і не коритися нащадкам Сима і Іафета, як про це віщував Ной і потягли за собою й інших.

Німврод керує народом.

Буття 10, 8–10

від повторного потопу (таким будівництвом Німврод підштовхнув людей виступити проти Бога, взяти під сумнів Його слова, що більше людей Він потопом карати не буде).

Будівництво вежі.

Буття 11, 1-5

Крім того, підкоривши собі майже усе людство, Німврод прагнув показати даремність пророцтв Ноя стосовно майбутнього роду Хама, і будівництвом вежі бажав прославитись й не бути у підкоренні у нащадків Сима і Іафета. Вони виготовили чимало цегли і взялися за роботу. Ця горда затія людей була неугодна Богу. Господь, побачивши зло, закладене в ідею Вавилонського будівництва, аби воно зовсім не погубило їх, змішав мову будівельників так, що вони почали розмовляти різними мовами і перестали розуміти одне одного. Тоді люди змушені були кинути розпочату роботу і розійтися по світу. Німврод був осоромлений, богопротивники розсіяні, а вежа зруйнована.

Вавилонська вежа.
Худ. Пітер Брейгель

Нашадки Іафета пішли на захід і розселилися у Європі. Симові нащадки залишилися в Азії. Хамові нащадки пішли в Африку, але частина їх також залишилась в Азії. Недобудоване місто отримало назву Вавилон, тобто змішання. Уся ж країна, де це було, стала називатися Вавилонською землею, а також Халдейською. Пізніше ассирійці, нащадки **Ассура** (сина Сима)

підкорять собі Вавилонію, заснувавши Ассирійське царство. Люди, розселившись

по землі, поступово стали забувати свій рід і стали утворювати окремі самостійні народи чи нації зі своїми звичаями і мовами.

Господь бачив, що люди дедалі більше переймають одне в одного злі вчинки, а за добрі вчинки їх забувають, і тому вчинив змішання мов і розділив людей на окремі народи, давши кожному з них окреме завдання і мету в житті. Так, на певний час, спроби каїнітів відновити свою допотопну могутність були зупинені.

Важливо відмітити, що у час Вавилонського стовпотворіння на Землі проживало 72 роди і лише один рід – праведного **Евера** не брав участь

Ідопоклонник

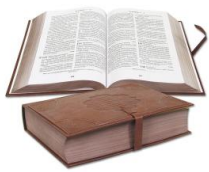
Зруйнування вежі, розсіяння народів. Худ. П. Брейгель

у цій богопротивній справі. Із цього роду вийдуть праведні Авраам, Ісаак і Яків. Усі вони отримають обіцянку від Бога про народження у їхньому роді Месії – Спасителя світу. У світі знову поширяться гріхопадіння, появиться **ідопоклонство**.

На батьківщині нащадки Сима – халдеї, збережуть окремі острівки істинної віри (Див. Буття 11, 6-32).

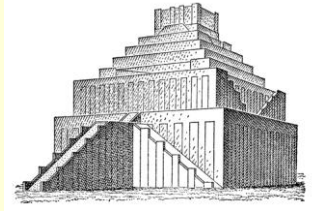

Ідопоклонство – поклоніння творінню замість Творця. **Ідол** - лжебог, предмет, або зображення, що замінює собою істинного Бога.

Цікаво знати. Дізнайся за бажанням більше Зикурат Етеменанки

Ряд вчених-біблеїстів простежують зв'язок історії про Вавилонську вежу з будівництвом у Межиріччі високих вежів-храмів, які називаються зикурами. Вершини цих веж служили для відправлення релігійних обрядів і астрономічних спостережень.

Найвищий зикурат (висотою 91 м, один прямокутній ярус і сім спіральних - всього 8) знаходився саме у Вавилоні. Він мав назву Етеменанки, що означає «дім, де сходяться небо з землею». Невідомо, коли саме було здійснено перше будівництво цієї вежі, але вона вже існувала в час правління Хаммурапі (1792-1750 рр. до н. е.). Ассирійський цар Синахериб в 689 р. до н. е. зруйнував Вавилон, така ж доля спіткала Етеменанку. Зикурат був відновлений царем Навуходоносором в VI ст. до н. е.

4. Сучасні «вавилонські вежі»

Від будівництва нащадками Хама Вавилонської вежі нас відділяють тисячоліття. Але назавжди назва міста Вавилон стала символічним образом великого міста, повного спокус і всілякого зла, а вислів «вавилонська вежа» став синонімом богопротивної справи, яку ніколи не буде завершено, яка обов'язково буде покарана Богом. Історія людства знає немало прикладів, коли правителі оголошувалися богами, і їм виявлялися такі почесті, яких вони не заслужили. У XX столітті людська гордовитість і вседозволеність привела до войовничого богоборства, безпідставної ворожнечі, світових воєн, намагання побудувати рай на землі і завершилась нечуванним поширенням розпусти, шкідливих звичок, зокрема пияцтва і наркоманії. Сучасними «вавилонськими вежами» є намагання багатьох людей поставити себе на місце Бога-Творця із своїми досягненнями науково-технічного прогресу. Вони також будують гігантські хмарочоси, генетично модифікують речовини, розробляють методи клонування живих істот і людини

Хмарочос у м. Дубаї

і забувають про те, що Господь завжди карав подібну гордість людського роду, не розуміють, що їх «вежі» будуть зруйновані, а люди покарані.

Поетична сторінка

Про такий сучасний світ говорить у своїй вірші «Слово Боже» відомий український поет Вадим Крищенко.

Світ ще й досі у темряві блудить
Слів Господніх не чує довкруг
Ой, болить і пече мені в грудях
Глухота нерозкаяних душ

О, як жаль, і кажу: «Схаменіться!»
Ми всі з прадіда-діда – рідня...
На коліна ставайте, моліться -
Дух Святий нехай вас наповня.

Слова Божого їм не потрібно
Це наука, мовляв не для нас
Їм розваг би сьогодні і хліба
На дрібниці потратити час.

Гніву Божого близиться чаша
Судний день із небес поспіша...
Слово Боже потрібне нам завше
Бо без нього – пропаща душа»

Ну, а що принесе їм прийдешне?
Хто чекає ці душі всі дні?
Чи не той, хто хрести нині теше
І розпалює в пеклі вогні?

**До чого нас закликає поет?
Що чекає людей, якщо
вони не перестануть
грішити?**

Поміркуй

1. Які риси людей спричинили розселення по землі?
2. Чи є щось спільне між поняттями «гордість» і «почуття власної гідності»? Чим вони відрізняються?
3. Чи доводилося тобі спостерігати вчинки людей, продиктовані людською гордістю і зарозумілістю?

Практичні завдання

1. Прочитай оповідання «Ніка»

Маленька і вродлива дівчинка Ніка часто приходила з бабусею до її художньої майстерні, де бабуся малювала свої картини.

Одного разу в майстерні зібралися любителі живопису. Як тільки вони зайшли, то замилювалися дівчинкою, пригостили її зефіром та

шоколадом. У ці хвилини Ніка відчула себе переможницею. Бо ім'я Ніка і означає перемога.

Бабуся показала гостям свої картини. Там були зображені обличчя видатних людей, що виступали зі тьми віків, були і квіти, і птахи, але незвичайні, ніби кудись віддалялись. За ними поступово розкривався глибокий зміст, у муках виношені думки, здогадки, цілий невидимий світ. Здавалося, що потоки любові Творця виливаються на нас.

Споглядачі невимушено говорили: «Ох! Як гарно!» і почали чаювати. Розмови точилися навколо талановитих картин. А Нікі здавалося, що гості, захоплені побаченим, про неї забули. Їй так подобалося, коли захоплювались саме нею. Коли хто не дивився на неї захоплено, то вона вважала його недобрим і незадоволено задирала перед ним ніс. До картин Ніка ревнувала, їй самій хотілося бути епіцентром уваги. Коли хором зазвучали компліменти на адресу бабусиних картин, дівчинка стала перед полотном і заявила:

- Дивіться на мене, я - картина! - Маленька крутилась, показуючи, які у неї на спідничці юшечки-фінтефлюшечки, які бантики. Але хіба Ніка пошила спідничку? Сама зав'язала бантики? Хіба вона сама створила такі очі, волосся, носик? То чим хвалитися?! Ось якби вона перемогла у собі дух самолюбства, навчилася любити бабусю, маму, усіх людей, самого Творця, то тоді дійсно стала б Нікою-переможницею, гідною картини.

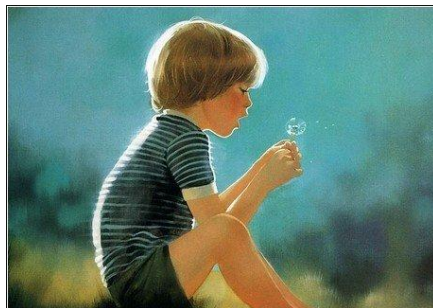

1. Чи погоджуєшся ти із думкою, висловленою наприкінці оповідання? 2. Чи є щось спільне між вчинками, поведінкою людей, що взялися будувати Вавилонську вежу, та поведінкою Ніки? 3. Чи бачив ти схожих на Ніку дітей? Дорослих? Який гріх вони чинять? 4. До чого можуть призвести гордощі і чванливість? 5. Чому не можна пишатися власними здібностями та досягненнями?

2. Заверши оповідання «Діамантові сльози»

З'явився на світ маленький чоловічок. Спочатку новий світ злякав його, і він заплакав. Це були сльози страху. Потім він упізнав рідний голос мами і заспокоївся. Йшли дні, і він вже посмішкою відповідав на її посмішку.

Якось вранці він почав розглядати росинки на квітах, на травичці. Вони світилися, відбиваючи сонячне проміння. Кожна росинка як би перетворювалася у маленьке сонечко. Це споглядання було таке дивне, що у нього самого із захоплених очей скотилися маленькі росинки-сльозинки. Тільки роса у саду швидко випарувалася, не залишивши і сліду, а його слізки перетворилися у маленькі діаманти. Вони чудово сяяли усіма кольорами веселки, немов сонце із середини освітлювало їх. Іншим разом він побачив у вікно, як із гнізда випало безпорадне пташеня. Пташка жалібно пищала, силячись злетіти, але не могла: крильця у неї ще не вирости.

Хлопчик, ледь-ледь сам уміючи ходити, вийшов із дому, щоб допомогти пташці, але коли спустився з ганку, то побачив задоволеного чорного кота, а поруч легкі пір'їнки. І знову декілька сльозинок-діамантиків, скотилось з його очей. Батьки обережно зберігали цей скарб. Іноді вони створювали для себе свято: діставали діамантики і милувалися ними. Вони нікому їх не показували, нікому не говорили, що їх синочок іноді плаче звичайними сльозами - сльозами образи, капризу, а іноді - дорогоцінними. Це була їхня таємниця.

Вони боялися, що злі люди викрадуть їх сина, і тому ні з ким не дозволяли йому гратись, боялися, що таємниця буде відкрита. І мама, і тато оберігали своє дитя, як зіницю ока. Хлопчик згодом звик до таких царських почестей. Йому стало здаватися, що весь світ створений для нього і усі - його підлеглі. Він звик командувати, стаючи все пихатішим і холодним. Батьки бачили, як змінюється син, але вже нічого не могли подіяти, їм здавалося, що він назавжди розучився плакати навіть звичайними сльозами.

Це їх глибоко засмучувало. Бо колись це був дуже чуйний малюк.

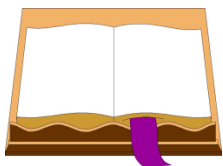
Йшли роки. Сили батьків залишали, вони старіли, їх надії, що син буде їм помічником і захистом у старості і хворобах, давно розтанули, як ранкова роса. Син був байдужим до всіх, крім себе. Він споглядав на всіх з висока, як на рабів, нікого не люблячи, нікому не співчуваючи. Серце його закам'яніло.

Чи зміниться вдача сина?

Закінчи сюжет оповідання вдома.

Завдання для повторення

I. Дай відповідь на запитання.

1. Якою є гордовита людина?
2. Навіщо люди вирішили збудувати вежу?
3. Чи благословив Бог будівництво вежі? Чому?
4. Як Бог покарав людей за гордість і будівництво Вавилонської вежі?
5. Як назвали люди недобудоване місто? Чому?
6. Які «ліки» існують від гордості?

II. Вибери правильні відповіді.

1. Вавилонську вежу будував:
а) Німврод; б) Ханаан; в) Евер.
2. Окремі острівки істинної віри збережуть нащадки:
а) Сима; б) Іафета; в) Хама.

III. Напиши твір-роздум «Як стати смиренным».

Домашнє завдання

Закінчи сюжет оповідання «Діамантові сльози».

§ 9. Праведність і вірність. Історія Авраама

На цьому уроці ти навчишся

1. Розуміти поняття «праведність» як головне поняття християнської етики.
2. Мати уявлення про вірність як прояв праведності у людини, вірної Богові.
3. Змісту праведних вчинків на прикладі історії Авраама.

1. Праведність і вірність

На попередніх уроках, вивчаючи Біблію, ти ознайомився із життям людей, котрі свято вірили в Єдиного Бога і Всевишній дарував їм благодать, тобто нагородив їх. Наприклад, **Мафусаїлові** Бог дарував найдовший шлях на Землі: тільки 31 рік він не дожив до тисячі років! Та найбільше Бог любив Ноя. Згадай чому?

Таких людей називають праведними. Ми не будемо занурюватись у досить складну історію походження даного слова, але у світлі Біблійного значення можемо досить зрозуміло бачити, що воно означає.

Праведний - який дотримується заповідей, моральних приписів релігії, безгрішний, непогрішний, святий, преподобний.

Праведність - чеснота людини, яка виконує всі Божі настанови; прагне не грішити ні думкою, ні словами, ні вчинками.

Вірний - говорять про людину, яка неухильно дотримується догматів, релігії, віри.

Однак вірити людині набагато легше, ніж у Господа. Адже ми ніколи не бачили Його, не можемо собі навіть уявити, який Він і де Він. Не маємо «листів» від Бога, але про Нього та Його Священні Діяння розповідає нам Біблія. Не чуємо Його голос, але можемо спілкуватися із Ним через молитву і церкву. Віра – це єдиний шлях до праведності.

Згадаємо троянду. Які кольори вона має? А чи знаєш ти, що кольори у християнстві мають своє значення? Як ти гадаєш, що символізує блакитний колір?

Блакитний колір, близький за духом до синього, символізує благородство, ніжність і вірність. Він - символ Божих Небес, куди возносяться праведники Христової віри.

У цьому параграфі ти дізнаєшся про ще одну біблійну постать, життя якої є зразком праведності, видатного чоловіка на ім'я Авраам.

Але перш ніж про нього дізнатись, прочитай уривок з казки «Троянда і кактус».

Літературна сторінка

Троянда і кактус

Росли колись у королівському саду барвисті квіти: настурції, жоржини, маки, пишалися красою розкішні бегонії, магнолії та орхідеї... Ріс тут і великий колючий кактус. А біля нього притулилось кілька кущів троянд. Квіти сміялися і весело перемовлялися між собою, хизуючись своєю красою. Тільки троянди мовчали і стиха зажурено похитували своїми гілочками.

Їм нічим було хвалитися, бо їхні квіточки були заховані у сірі маленькі бруньки. Якось одна троянда, сумно зітхнувши, несміливо озвалась до кактуса: «Давай, любий сусідонько, дружити. Мені так хочеться мати доброго друга». Але кактус повернув до троянди свою товсту круглу

голову і пихато відповів:

– Не хочу. Ти така сіра і негарна.

Ображена троянда ледь чутно прошепотіла:

– А я попрошу у сонечка небесних барв і, може, погарнішаю...

І тут сталося диво: пелюстки троянди раптом засяяли дивовижним сріблясто-блакитним світлом.

– О! Яка ти стала гарна! – захоплено вигукнув кактус. – Скільки живу на світі, не бачив такої краси! Тепер я буду дружити з тобою.

Почувши це, сусідня троянда почервоніла від заздрості, інші пожовтіли і побіліли від злості. Тільки одна квітка зарожевіла від радості за свою подругу. А блакитна троянда сумно похитала своєю чарівною голівкою і сказала кактусу:

– Ні, тепер я не хочу дружити з тобою. Ти побачив тільки мою красу і не помітив моєї щирості і доброти. (За Л. Штокало)

1. Як поводити себе квіти у саду?
2. Як виглядала троянда спочатку?
3. Як кактус спочатку поставився до троянди?
4. Чому у нього змінилось до неї ставлення?
5. Хто допоміг змінитись троянді?
6. Чому саме троянда отримала такий подарунок з неба?

1. Історія Авраама, родоначальника єврейського народу

**Праведний
Авраам. Ікона**

З часу порятунку Ноя та його родичів від потопу сплигло немало років і десятиліть. Цілих дев'ять поколінь Ноевих нащадків прожили на оновленій землі. А у десятому з'явився на Божий світ ще один праведник - **Авраам**. Сини Ноя мали багато дітей, від яких походять ще численні народи на землі. Були благочестиві і злі люди.

Вони робили велике зло стосовно до Бога. Вони робили зображення богів із дерева і каменю, потім розкладали їх по різних місцях і вклонялися їм, і молилися їм, кажучи: «Це наші боги, вони створили нас, вони дають нам їжу нашу». Ці зображення називалися ідолами або бовванами. Ідолів робили і із каміння, і із срібла, і із золота. Більшість людей на землі були ідолопоклонниками. Вони схилялися не перед Богом, а перед ідолами.

Небагато залишиться в Халдейській землі людей, які збережуть істинну віру в єдиного Бога Творця. Серед них буде і благочестивий Авраам. Авраам був покірливим перед Богом. Він мав дружину Сарру, котру дуже любив.

Тоді Бог сказав: «Виберу Собі одного чоловіка, навчу його любити Мене і служити Мені». Бог сказав Аврааму: «*Вийди із землі твоєї, від рідних твоїх і із дому батька твого до землі, яку Я вкажу тобі. Благословлю тебе і вшаную ім'я твоє*».

Про ці події в книзі Буття розповідає пророк Мойсей, та згадують й інші пророки Старого Заповіту: «Хто пробудив зі сходу людину правди, наказав йому йти за Ним» (Іс. 41, 2); «За річкою жили батьки наші з давніх-давен, Фарра, батько Авраама і Махора служили іншим богам» (Іс. Нав. 24, 2); «Ти Сам, Господи Боже, вибрав Авраама і вивів його із Ура Халдейського» (Неем. 9, 7).

Переселення Авраама в обітовану землю. Буття 12, 1-7 .

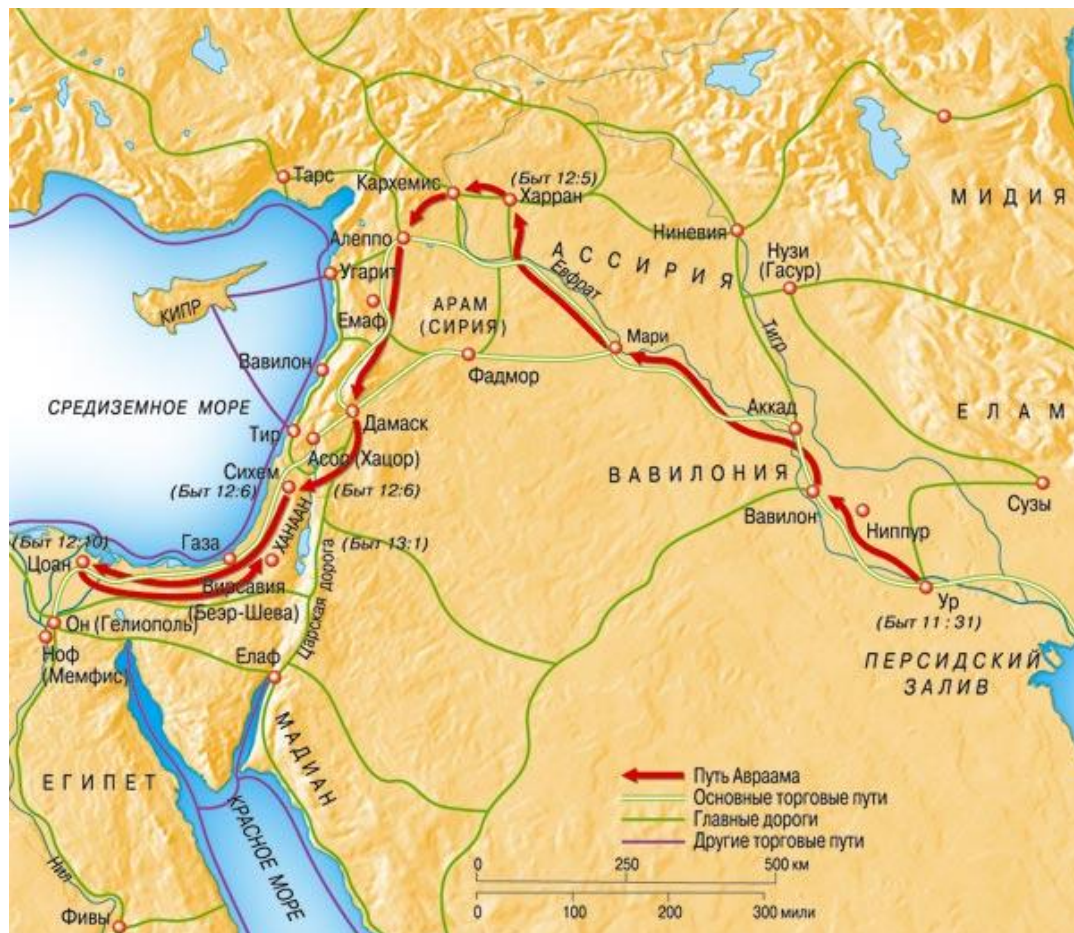
Авраам не знав, куди Бог наказує йому йти, але він зібрався у дорогу, тому що Бог йому так наказав. «Авраам пішов, не знаючи куди іде» (Євр. 11, 8). Сарра також пішла із Авраамом. Авраам взяв із собою овець, корів і віслюків, які були для них їжею (також ними перевозили різні вантажі у дорозі). Але де Авраам спав вночі? На шляху їм зустрічалося мало хатин. Авраам спав у наметі або у шатрі. Він розтягував намет із шкіри тварин на довгих палицях. Авраам міг переносити намет із місця на місце, тому що йому потрібно було пройти багато кілометрів, і дорога петляла то високими пагорбами, то через широкі річки.

Нарешті він прийшов до чудового краю, зарослого деревами, квітами, травою і зіллям. Це місце Бог вибрав для Авраама, звалось воно Ханааном. Але й тут Авраам поселився у наметі. Іноді зі складених до купи каменів він робив жертовника і приносив тварин у жертву Богові. Ніколи Авраам не схилявся перед ідолами, але народ, який оточував його, служив також і бовванам. Бог часто звертався зі словами: «*Благословлю тебе і буду охороняти тебе, і ніхто не заподіє тобі зла*». Бог був задоволений Авраамом, тому що прийнявши Слово Його, Авраам залишив дім свій, і Бог назвав його другом Своім.

«Авраам названий був другом Божим» (Як. 2, 23). «Ви - друзі Мої, якщо виконуйте те, що Я вам заповідую» (Ін. 15, 23).

Що повинна робити людина, щоб стати другом Божим?

Карта переселення Авраама з Халдейської землі (Межірїччя) до обітованої землі (в землю Ханаанську)

А тепер дізнайся, як Бог віддячив Аврааму за його вірність.

3. Обіцяний син

Авраам і Сарра жили у шатрі на землі Ханаану. Вони не мали дітей. Авраам і Сарра були вже досить похилого віку. Авраамові було майже сто років, а Сарра мала майже дев'яносто років.

Одного разу уночі Бог сказав Авраамові: «Поглянь на небо. Що ти

бачиш?» Небо рясніло зорями, і їх було так багато, що й підрахувати несила. Бог сказав: «Ти матимеш багато дітей, так врешті-решт нащадків твоїх буде більше, ніж зірок на небі; вони будуть жити на землі ханаанській, а нечестиві народи будуть вигнані з того краю». Того часу Авраам не мав жодної дитини, але він повірив, що Бог зробить те, що обіцяв.

Авраам слухає обіцання Боже.
Буття 13, 14-16

Авраам повів себе добре, повіривши усякому слову Господа, тому що Бог завжди каже правду і завжди виконує Слово Своє. Одного разу Авраам сидів у своєму наметі. Наближався полудень. Було дуже спекотно, але намет стояв у тіні дерев. Авраам побачив людей, що підходили до намету. Він побіг до них назустріч, поклонився їм і сказав до одного із подорожніх: «Пане, прошу тебе, зайди до намету мого, і дозволь мені принести трохи води і обмити ноги ваші, і хліба, щоб зміцнити серця ваші. Ви відпочинете у тіні дерева і тоді продовжуватимете свою мандрівку». Тоді три мужі дали згоду відпочити у Авраама.

Як ти гадаєш, що це були за люди?

Це були ангели. Вони зійшли з неба, щоб принести Авраамові радість від Бога, тому що ти і сам знаєш, що Бог посилає ангелів звіщати людям Своєю волю. Ангели сіли біля намету у тіні дерева. Сарра залишалася у наметі. Авраам сказав Саррі: «Візьми муки і зроби нам швидше прісний хліб». Тоді Авраам взяв годоване теля і сказав одному із слуг своїх: «Швидше приготуй нам його». Коли усе було готове, Авраам приніс масла, молока й теля приготоване і поклав усе це перед мандрівниками під деревом.

З'явлення трьох ангелів Аврааму біля дуба Мамрійського
Буття 18, 1-15

Вони стали їсти. Авраам стояв біля них. І коли вони їли, то запитали: «Де Сарра, дружина твоя?» Авраам відповів: «Вона у наметі». Тоді один із мужів сказав: «Сарра матиме сина». Сарра чула слова ангелів і не могла повірити, що вона справді народить сина в такому віці. Вона у душі засміялася. Ангел сказав: «Чому це засміялася Сарра? Вона таки справді народить сина». Тоді Сарра сказала: «Я не сміялася», - тому що вона злякалася. Але Ангел сказав їй: «Ні, ти сміялася». Потім три мужі встали і пішли далі. Авраам троху провів їх і повернувся до свого намету.

Як на твою думку, чи виконав Бог Свою обіцянку?

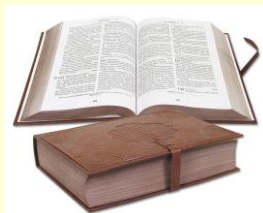
Авраам і Сарра

Через рік Сарра народила сина. Ім'я йому - Ісаак. Він був слухняним сином, і Бог любив його. Авраам і Сарра теж були задоволені ним (Бут. 15, 18:1-22, 21, 1-6).

Отже, Бог виконав обітницю Свою. Він сказав, що у Авраама і Сарри буде син, і Він дав їм сина. Авраам добре зробив, що повірив обітниці Божій, а Богові приємно було, що він повірив Словам Його, тому і зараховано це йому у праведність (Рим. 4, 20-22). Сарра знала, що вірний Той, Хто обіцяв (Євр. 11, 11).

Спочатку Сарра не повірила, але потім і вона повірила Слову Божому, і Бог був задоволений нею.

І ти теж повинен вірити усім обітницям Божим. Що ж обіцяв тобі Бог? Він обіцяв дати Духа Святого, якщо ти будеш про це прохати.

Цікаво знати. Дізнайся за бажанням більше про історію Авраама за наступною схемою

Авраам (переклад ім'я «отець піднесення»): спочатку живе в м. Ур, потім переселяється у м. Харран. Мав братів:

Нахора (мав сина Вафуїла та онуку Ревекку)

Арана (помер за життя батька Фарри у м. Ур), (мав сина Лота)

Після смерті батька Фарри, повеління Боже Аврааму переселитися і благословення його обіцянкою про Месію.

Чому Господь повелів Аврааму іти в землю Ханаану?

іти на могилу Адама;	у Шумері язичництво було войовничим і загрожувало усім, хто не бажав служити його богам	у Ханаані вціліло невелике Боже князівство Мелхіседека
----------------------	---	--

Господь бажав, щоб кров Ісуса Христа пролилась на Голгофі, над могилою Адама, і змила його первородний гріх (навіть чи можна знайти інше пояснення вибору Богом Палестини як Святої Землі). ~ 1800 р. до Р.Х. переселення із дружиною Саррою і племінником Лотом у Ханаан (Аврааму – 75 років, Саррі – 65 років). Чудесний сон, втеча від голоду до Єгипту, небезпека втратити жінку. Повернення з Єгипту, окреме поселення від Лота (Лот – у Содомі).

Повторення обіцянки Богом, спорудження **вівтаря біля Хеврону**.

Полон Лота, допомога Авраама, благословення **Мелхиседеком** Авраама. У 86-річному віці – народження сина **Ізмаїла** («чує Бог») від служанки **Агар** («втеча»).

Встановлення Богом обрізання: Аврааму – 99 р., Ізмаїлу – 13 р. З'явлення **трьох ангелів**, об'явлення Саррі про народження сина. Об'явлення Богом загибелі Содому і Гоморри. Заступництво Авраама.

Загибель Содому і Гоморри.

Повчальність долі цих міст, а також Лота, його дружини і дочок:		
міст: покарання за тілесну розпусту	дружини Лота: покарання за нерішучість і непослух (поглянула назад і стала соляним стовпом)	Лота і його дочок: через надмірний страх далі проживали не там, де велів Бог

Господь у Старозаповітний час тричі присікає зло:

1-покарання
потопом

2-руйнування
Вавилонської
вежі

3 – знищення
Содому і Гоморри

Тимчасове переселення із Хеврону до Герару (через випари сірки від катастрофи Содому). Проблеми з царем Авімелехом і їх вирішення (небезпека втратити Сарру).

У **100 років** народження **Ісаака** від Сарри, обрізання його на 8 день. Вигнання Агар. Випробування Богом віри і любові до Нього Авраама: повеління принести у жертву сина Ісаака. Смерть Сарри, одруження Ісаака, одруження Авраама з Хеттурою, діти від Хеттури. Авраам прожив 150 років, Сарра – 127 років.

Від Ісаака бере початок єврейський народ, а від Ізмаїла – арабський.

Прочитай життєві історії і поясни їх повчальний зміст

Життєві історії

1. На все воля Божа

У одному невеликому селі жив убогий селянин із дружиною і сином-підлітком. Він дуже важко працював і, назбиравши трохи грошей, купив собі кобилу. Його односельчани, почувши це, говорили:

- Який ти щасливий, що маєш таку гарну коняку.

- Слава Богу за все! – відповів.

Якось кобила втекла із пасовиська і не повернулася.

- Яка велика неприємність, - казали селяни.

- Така, очевидно, воля Божа, - відповів потерпілий.

Через декілька днів кобила повернулася, ще й привела із собою

прекрасного жеребця.

- Ох і щастить тобі, маєш тепер двох коней, - говорили селяни.

- На все воля Божа, - сказав селянин.

Одного разу син вирішив загнuzдати жеребця, але кінь так вдарив його, що зламав хлопцеві ногу, і той став кульгавим.

- Який жаль! Твій син, напевно, залишиться

калікою на все життя, - бідкалися селяни.

- Бог знає, що робить, - відповів селянин.

Проходили місяці, аж одного дня у країні було проведено мобілізацію до війська. Із села забрали всіх молодих чоловіків на війну – усіх, крім кульгавого.

Тепер селяни, зустрічаючи батька кульгавого, почали заздрити йому, мовляв, яке то щастя, що його син не потрапив на фронт. Вони говорили:

- Ти дійсно говорив правду – на все воля Божа.

(За книгою «Таємниця твоєї душі»)

Чим історія селянина подібна історії Авраама?

В чому життя селянина може слугувати тобі прикладом?

2. Дивися в усі сторони

Батько з сином їхали вздовж поля і побачили, що поруч із дорогою росли кавуни. Батько сказав синові:

- Ти подивися, чи ніхто не їде, а я піду зірву кавун.

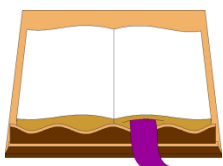
Він крадькома пробрався до кавунів, зірвав один, який видався йому кращим від інших, а потім запитав сина:

- Нікого немає? Озирнись довкола!

Син подумав і перепитав:

- Тату, а вгору дивитись не потрібно?

Так, найважливіше за все дивитися саме вгору. Адже Бог бачить нас скрізь.
(За книгою «Таємниця твоєї душі»)

Завдання для повторення

I. Дай відповідь на запитання.

1. Пригадайте, кого вибрав Господь для створення великого народу і поселення на обітованій землі?
2. Хто разом із Авраамом вирушив до обітованої землі?
3. Яка це земля обітована?
4. Чому ханаанська земля називається обітованою?
5. Чи є сьогодні праведники?
6. Чи важко бути праведником?
7. Що потрібно робити, щоб стати праведником?

II. Продовж речення, додавши лише одне слово.

1. У місті Ур Халдейському жив чоловік, якого вибрав Господь, ім'я йому... (_____)
2. Авраам не знав, куди Бог наказує йому йти, але він зібрався у дорогу, тому що Бог йому так... (_____)
3. Авраам мав дружину ... (_____)
4. Бог вибрав для Авраама місце, яке звалось... (_____)
5. У гості до Авраама прийшли три... (_____)
6. Ангели пообіцяли, що Сарра народить... (_____)
7. Сина Авраам і Сарра назвали ... (_____)

Домашнє завдання

Підготуй повідомлення на тему «Як віра у Господа допомагає людям у житті.»

§ 10. Протистояння неправді. Лот. Загибель міст Содом і Гоморра

На цьому уроці ти навчишся

1. Аналізувати зміст випадків нечестя у стародавньому й сучасному світі (порушення чистоти сімейних стосунків і цнотливості).
2. Пояснювати відмінність вчинків Лота та його оточення, місцевих жителів Содому і Гоморри.
3. Називати причини загибелі згаданих міст і проводить паралелі із сьогоденням.

1. Лот і Авраам

Лот був рідним племінником Авраама. Його батько Аран помер в землі халдейській у м. Ур, тому далі йому за батька був дядя Авраам, із яким він спочатку переселився у Харран, а після Божого повеління вирушив у далеку і небезпечну подорож до Ханаану - в обіцяну землю.

Авраам показував Лоту в усьому добрий приклад і навчав його Господньої науки. Коли Авраам пішов до землі ханаанської, то Лот на той час вже був дорослим. Він мав свої намети, свої стада худоби і своїх служників. Він мав багато майна і вважався багатою людиною. Авраам теж був багатий, не знаю, хто з них був багатшим.

Багато людей мріють розбагатіти. Вони гадають, що багатство принесе їм щастя. Та з багатством пов'язано безліч турбот. Авраам і Лот невдовзі потрапили до скрутного становища завдяки своєму багатству. Як же це трапилось?

Річ у тому, що виявилось обмаль трави для такої кількості овець, корів та кіз. Пастухи шукали гарних пасовищ для овець, волів та кіз. Іноді пастухи приганяли свої гурти до якого-небудь пагорба, але виявлялося, що трава там вже з'їджена табунами Лота.

Відділення Лота. Стародавня ікона

Авраамові і Лотові пастухи сварилися поміж собою. Коли ж, навпаки, Авраамові вівці поїдали траву, тоді пастухи Лота дорікали пастухам Авраама. Так виникали постійні суперечки між ними.

Почувши за ці чвари, Авраам дуже засмутився, тому що він був людиною мирною і не любив сваритися. Що ж вони мали робити? Чи міг він заборонити своїм служникам сваритися і поступатися один перед одним? Ні, він не міг цього зробити, тому що дуже важко примусити людей жити мирно.

З огляду на те, що Авраам не міг примусити своїх служників жити мирно, він задумав за краще розлучитися із Лотом і жити окремо. Але куди ж йому йти?

Авраам не міг знати, куди йому йти, тому він запитав Лота, куди б той хотів піти, в який бік. Дядя і племінник піднялися на верховину, щоб звідти оглянути місцевість.

Ханаан був чудовою країною з зеленими горбами, тінистими лісами, швидкими ріками і засіяними хлібом полями. Це була земля, наповнена медом і молоком, рясніюча хлібом, вином і оливою.

Авраам запропонував Лотові оглянути всю місцевість і вибрати собі місце, зручне для пасовища. Авраам мав право першим вибрати собі місце, та він вирішив надати таку можливість своєму племінникові.

Лот довго дивився на землю, що розкинулася перед ним: чудова ріка протікала зеленою рівниною, зарослою соковитою травою. Він подумав: «Ось зручне місце для моєї худоби!» На цій рівнині розташувалися п'ять міст. Авраам поселився біля підніжжя гори у Хевроні, неподалік від дубового лісу. Ця діброва належала людині на ім'я Мамрій. Чоловік той був прихильним до Авраама і оберігав його від усякого зла.

Там, біля дуба Мамрійського, поставив собі Авраам намет і спорудив жертовник Господу. Цей дуб і до цього часу росте ще у Палестині, біля міста Хеврона. Річки у тому краю не було, але там був став, що наповнювався дощовою водою. Звичайно, що вода у такому водосховищі не була такою смачною, як води річки Йордан, біля якої раніше мешкав Лот. Та краще було жити в мирній долині Хеврону, аніж на плодючих рівнинах содомських. «Я громаду злочинців зненавидів, і з грішниками я сидіти не буду» (Пс. 25, 5).

Лот і Авраам. Буття 13, 1-12

Цікаво знати. За бажанням дізнайся більше Мамрійський дуб

Мамрійський дуб - останній нащадок діброви Мамре, найдавнішої на землі Палестини, а можливо, і в усьому світі, патріарх дубів, оспіваний в богослужбових текстах, у віршах і в прозі, зображений на тисячах малюнків, гравюр, в іконах... Дуб, згідно традиції, росте на цьому місці з часу відновлення землі після Потопу.

Сучасне фото дуба

2. Протистояння неправді

Лот оселився у Содомі, одному із п'яти міст долини. У Содомі, дійсно, мешкали люди, котрі забули Бога. Це було найбільш нечестиве місто. Содомляни були надзвичайно злими і дуже грішними перед Господом. Господь бачив з небес їхнє нечестя. Він бачив їхні злі вчинки і недобрі помисли, і одного разу Він вирішив їх покарати.

Чому ж Лот вибрав для себе саме цю місцевість? Тому що там були чудові ниви, засіяні жнивом, плодючі дерева, глибокі ріки повноводні і пишні пасовища для гуртів і табунів. Лот почав із того, що не поселився у самому місті, а розтягнув намети неподалік від міста. Та невдовзі він сам поселився у місті разом з нечестивими його мешканцями. Тим, кому доводиться мешкати між людьми нечестивими і злими, часто випадає стикатися із різними неприємностями. Так було і з Лотом.

У Содомі він не був щасливим, тому що був дуже благочестивою людиною і не міг почувати себе добре у такому місті. Щоденно йому доводилося чути і бачити злі слова і злі вчинки, що дуже засмучували його праведну душу.

Чому ж він там залишався? Чому він не повернувся до свого дядька Авраама?

Та краще було йому втратити свої гурти худоби, аніж втратити мир душевний. Після восьми років перебування в Содомі, зіткнувся Лот з великими труднощами. На плодючій долині, де мешкав Лот, були розташовані п'ять міст. Одне місто називалося Содом, друге — Гоморра. Інші міста були такі: Адма, Севоїм і Бела.

Несподівано велике військо напало на ці міста. На чолі цього війська стояли чотири царі. Вони прийшли здалеку, щоб покарати, за велінням Божим, мешканців цих п'яти міст за їхнє нечестя.

У кожному місті був свій цар. Ось ці п'ять царів вийшли назустріч війську об'єднаних чотирьох царів. Сталася жорстока битва. Хто ж переміг? Перемогли чотири царі, що прийшли здалеку. Цар Содомський і цар Гоморрський повтікали, але потрапили до ями і повбивалися. Інших три царі повтікали у гори і таким чином врятувалися.

Побачивши, що вони перемогли, чотири царі кинулися до міст і пограбували їх. Декілька воїнів напали на дім Лота у Содомі. Вони полонили Лота і пограбували його майно. Що ж повинен був відчувати Лот? Він тепер переконався, що це дуже зле бути у дружбі із людьми нечестивими, котрі не бажають знати Бога.

Лот змушений був іти слідом за переможцями. Окрім Лота там були ще й інші полонені, але він був єдиною людиною праведною, котра шанувала Бога. Він покладав всю свою надію на Бога і кликав до Нього, бажаючи визволити його.

Господь змилювався над Лотом і послав йому спасіння. Він направив Авраама із його слугами рятувати Лота. Слуги Авраамові хоч і сварилися зі служниками Лота, але готові були йти рятувати його.

Авраам урятував не лише свого племінника, але й усіх полонених людей та їхнє майно. Тут він діяв подібно до Господа нашого Ісуса Христа, Котрий боровся із сатаною, щоб визволити від суду і пекла наші душі.

Лот щиро подякував Богові за своє визволення, бо був дуже богобоязливий. Та на нього чекало ще більше нещастя.

На фото із супутника
позначені місця розташування
зруйнованих міст.

3. Загибель міст Содом і Гоморра

У попередньому параграфі ти прочитав про те, як одного разу, коли Авраам сидів при вході до намету, він побачив трьох мужів, котрі стояли неподалік.

**Що то були за мужі? Як їх прийняв Авраам?
Яку радісну новину вони повідомили Аврааму і Саррі?**

Після зустрічі та розмови з Авраамом і його пригощань два ангели зникли. Вони попрямували до міста Содом. Але один ангел залишився, щоб повідомити скорбну новину Авраамові. Що ж він повідомив Авраамові? Ангел сказав, що Він зруйнує місто Содом і сусіднє із ним місто Гоморру. У вигляді третього Ангела там знаходився Син Божий, Котрий і залишився з Авраамом.

Дуже засмутився Авраам, почувши таку звістку: він так любив свого племінника Лота і боявся за нього, що він загине разом із нечестивими мешканцями тих міст.

Авраам почав благати Господа не руйнувати міста Содом, бо мав надію, що там можуть бути ще інші праведники. Тому він сказав Господу: «Якщо є у цьому місті хоча б п'ятдесят праведників, чи помилуєш Ти місто?»

Авраам просить Бога помилувати місто.

Буття 18, 23-33

не зруйную місто». Але потім Авраамові прийшла до розуму така думка, що там може не виявитися п'ятдесяти праведників. Правда, він боявся наполягати, тому тільки сказав: «Ось я насмілюся говорити Владиці, я - порох і попіл. Але, може бути, що там виявиться лише сорок п'ять праведників. Чи помилуєш Ти тоді місто?» Господь відповів: «Не знищу, якщо знайду сорок п'ять праведників». Тоді Авраам сказав: «Якщо ж там буде сорок праведників?» Господь сказав: «Не зроблю цього заради сорока». Нарешті Авраам сказав: «Хай не розгнівається Владика, що я скажу: а може знайдеться лише тридцять?» І знову Господь сказав: «І заради тридцяти помилую». По тому Авраам вже боявся говорити і продовжувати благати Бога не руйнувати Содом.

Господь відповів: «Якщо знайду Я у цьому місті хоча б п'ятдесят праведників, то

Та він таки наважився: «Я знову вирішив багатити Владика: а коли тільки там двадцять п'ять буде?» Відповів Господь тоді: «Заради двадцяти п'яти збережу місто». Тоді Авраам почав багатити востаннє: «Не розгнівайся, Владико: а коли в місті тільки десять праведників знайдеш?» І Господь відповів: «Не винищу заради десятих». Це було останнє слово Господа. Він перестав говорити з Авраамом і відійшов. Авраам повернувся до свого будинку.

Чи знайшов там Господь десятих праведників?

Чи була благочестивою жінка Лота? А його діти?

Чи вірили Господу слуги його?

Ні. Ніхто з них Господа не любив. Лот був єдиною праведною людиною в Содомі. Значна різниця була між ним і його дядьком Авраамом! Авраам мав безліч відданих Господу служників, тому що він навчав їх ходити у страхі Божому. А Лот мав невіруючу сім'ю, хоча сам любив Господа. «Бо цей праведник, перебуваючи між ними, день у день мучив свою душу праведну, бачачи і чуючи вчинки безбожні» (2 Петра 2, 8).

Одного вечора, коли Лот сидів біля міських воріт, він ще здалеку побачив, що до міста наближаються два ангели. Він негайно встав, пішов до них назустріч і вклонився їм до землі. Може бути, що він і не знав, що це ангели, та він був вражений світлим небесним виглядом прочан (мандрівників до святих місць), а тому зустрів їх з належною пошаною. Він сказав: «Панове мої! Зайдіть в дім раба вашого: переночуйте, помієте ноги ваші, а вранці вирушите в дорогу». Він сказав: «Панове мої! Зайдіть у дім мій!» Та ангели відповіли: «Ні, ми переночуємо на вулиці». Лот не бажав залишати на вулиці мандрівників. Він так довго і наполегливо умовляв їх зайти до нього, що вони нарешті погодилися. Чому вони відразу не зайшли, почувши запрошення Лота? Чи не тому, що Господь був у більшій мірі задоволений Авраамом, чи Лотом? Коли ж вони нарешті увійшли до господи Лотової, то він так, як і Авраам, привітно пригостив їх. Коли ангели відпочивали у нього, раптом спричинився великий шум на вулиці.

Втеча Лота із Содому.

Буття 19,15–17, 24-26

Мешканці міста бачили, що ангели зайшли до Лота, і вони пішли слідом за ними. Однак Лот не допустив їм зробити зло мандрівникам

і зачинив двері. Тоді вони стали ламати двері. Мабуть, їм і вдалося б зламати двері, коли б один ангел не вчинив чудо, щоб зупинити їх. Він вразив усіх тих людей сліпотою: і дорослих, і дітей. Усі вони за одну мить осліпли. Сліпі люди ще довго і злобно гупали по стінах будинку Лота, та не змогли знайти дверей і змушені були піти геть. Тепер Лот дізнався, що це ангели, він побачив чудо, явлене ними. Вісники принесли жахливу звістку. Вони повідомили прийшли зруйнувати місто і веліли йому зі своїми рідними втікати звідси і не озиратися, щоб не загинути. І тоді наслав Господь на Содом і Гоморру зливу із сірки та вогню знищив, ці міста і усіх у них людей. І спустошив усю цю місцевість так, що в тій долині, де знаходилися міста, утворилося соляне озеро, відоме тепер під назвою Мертвого моря, в якому не може жити ніщо живе. Біблія розповідає, що разом із Содомою і Гоморрою були зруйновані і ще три міста – Севоїм, Адма і Бела (Сігор).

Знищення Содому і Гоморри. Худ. Д. Мартін.

Цікаво знати. Дізнайся за бажанням більше Археологічні розкопки Содому і Гоморри

Археологи довго гадали, де ж можуть знаходитись міста, знищені Господом, про які розповідає Біблія. Кілька перших експедицій на пошуки Содома і Гоморри закінчились нічим, що викликало хвилю скептицизму і недовіри до Біблії як історично правильного джерела. Було прийнято рішення довіритись єдиному джерелу інформації вцілому і повністю, тому що альтернативи не існує.

У Біблії написано, що Лот спасався в горах, але гори оточували Мертве море з обох сторін. Але згадка про смоляні ями (Бут. 14, 10) наштовхнула на думку шукати міста на південний схід від Мертвого моря, там було багато смоли як природнього нафтового продукту і нарешті пошуки привели до успіху.

Содом і Гоморра були знайдені під товстим шаром попелу. Сіркові капсули і до нашого часу міцно в'їлись у стіни міст. Все мало вигляд міста, яке зненацька було охоплене бідю.

Фото розкопок

Сучасні фото Мертвого моря

Поетична сторінка

Ось як описує загибель Содому і Гоморри поет Юрій Вавринюк.

Горить Содом. Аж плавиться каміння.	Лот тягнув знесилено спасіння
Горить земля під лемент немовлят.	І На стерплих плечах як останній дар.
Бухтить вогонь - аж піниться земля.	Він втратив все: багатство і домівку,
...Й кричали птахи злякано здаля.	Згоріла праця, мрії і життя.
Від кіптяви зчорніло небо син.	А іскри аж сюди, до гір, летять.
Горіло все: минуле і майбутнє	Здавалось: вже пече й долівка
Багатій, і той, хто ледве скнів.	В печері, де вмовився ночувать.
Палав палац і вбогий темний хлів.	Яка страшна, яка трагічна мить!
Нікчемне все і високосутнє	Не раз ще серце в Нього защемить.
Вогонь з'їда під пекла хижий спів.	Як Він хотів їх пригорнуть до Себе,
Тріщали крокви, кості і гординя.	Бо ж Він Творець! Але й Суддя!
І долітали іскри аж до хмар.	А значить – треба! Це ж не Содом пала.
Горів Содом, як жертвенний вівтар.	Це - гріх горить...

Прочитай вірш відомого українського поета Сергія Рачинця і скажи, чого не потрібно жаліти.

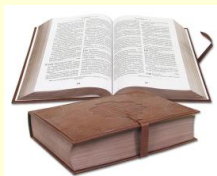
Не жалійте

Не жалійте того, що жаліти не варто,
Якщо навіть і мрії в житті не збулись.
Хай минуле в журбі догорає, як ватра,
З тим минулим порвіть все, що мали колись.
Не жалійте ніколи за тим, що вже сталось,
Чи не зможе вже статись в прийдешньому
дні, - Тільки б ваша душа, наче небо, сіяла,
Розквітали б, як квіти, надії у ній.

Дружина Лота. Буття 19, 26

Лотова ж дружина, тікаючи із міста, озирнулася на Содом, затрималась, - і миттю перетворилась на соляний стовп. Це суворий урок нам: *коли Господь спасає нас від гріха, то від гріха потрібно тікати, не озираючись на нього, тобто не вагатись і не жаліти за ним.*

Прочитай за бажанням більше Загибель Содому і Гоморри і наше сьогодніня

Причиною загибелі міст Содому і Гоморри стало нечестя і гріхи тілесної нечистоти його жителів. Такі тілесні гріхи з того часу стали називатися содомськими гріхами. Господь Ісус Христос порівнював з покаранням Содому і Гоморри інші міста, які не прийняли Його проповіді і не покалися. Він сказав: «Горе тобі, Хоразине! Горе тобі, Віфсаїдо!.. І ти, Капернауме, що до небес піднісся, до пекла зійдеш, бо якби в Содомі сталися чудеса, які явлені були в тобі, то зостався б він до сьогоднішнього дня. Але кажу вам, що землі Содомській відрадніше буде в день судний, ніж тобі» (Мв. 11, 21- 24). Пороки тілесної нечистоти (порушення чистоти сімейних стосунків, цнотливості, одностатеві стосунки) були притаманні людям у всі часи, але не такою мірою як тепер. Люди грішили цим нечестям, але їх викривала совість, і вони знали, що це - гріх. Сьогодні це зло значна частина людства не вважає злом, а - природним явищем. Доказом цього є визнання деякими державами одностатевих шлюбів. Якщо країна закріплює законом одностатеві шлюби, це означає, що порок став настільки розповсюдженим, що держава неспроможна боротися з ним. Її меч, що карає зло, притупився настільки, що влада виявилася безсилою в боротьбі з цим нечестям - зло перемогло. За содомський гріх Господь карає людей і в наш час. Апостол Павло каже, що ті люди, які мають протиприродні статеві стосунки, «одержують в собі самих належну відплату за свій блуд» (Рим. 1, 27). Такою відплатою за нечестя є СНІД, що є великою загрозою для світу, у тому числі й для України. Медицина засвідчує, що ця хвороба розповсюджується, образно кажучи, семимильними кроками. Від СНІДу помирає молоде покоління. Сучасні медики б'ють на сполох, вони стверджують, що хвороба поширюється двома способами: через позашлюбні статеві стосунки та через шприци, які використовують наркомани. Але найчастіше молодь хворіє на СНІД через позашлюбні статеві стосунки, особливо через содомський гріх.

Згадаємо і наш Чорнобиль. Це теж - покарання за гріхи безбожної влади.

Життєві історії

1. Голос волаючого

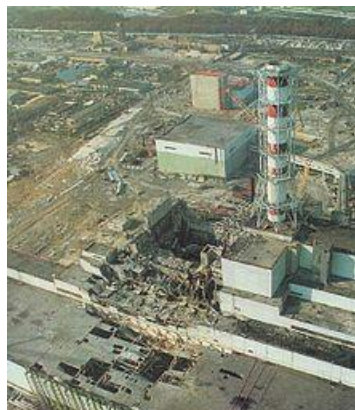
Їй ніхто не вірив. Вона заходила у будинки, стукала у вікна, волила до кожного зустрічного:

- Рятуйтеся! На чорнобильському реакторі біда! Навколо смерть! Біжіть, закривайте кватирки, двері, заберіть дітей з вулиці, виїжджайте! Був недільний день. Яскраво світило сонце. Дітлахи гралися на вулиці.

- Яка біда? Що ви?! Нам би сказали, оголосили по радіо... Є ж, зрештою, начальство. Не піднімайте паніки, дівчино! Ви, бува, не перегрілися на сонці? А вона все благала людей... Знала, що знаходитися на вулиці небезпечно, що можна схопити смертельну дозу цієї погібелі – радіації, але все ходила... Дівчина бачила, що ніхто не слухає її, не вірить їй, але вона говорила кожному зустрічному: «Рятуйтеся!»

Чи не так вісників християнської віри зустрічали і зустрічають невірою? Їх кидали у клітки із дикими звірами, спалювали, заганяли живими під лід, гноїли у в'язницях, а вони стукали у кожний будинок і молили: «Рятуйтеся! Ворог роду людського не дрімає і ловить кожну душу. Припадіть до Бога! Покайтеся, бо наблизилася Царство Небесне». Голос волаючого у пустелі...

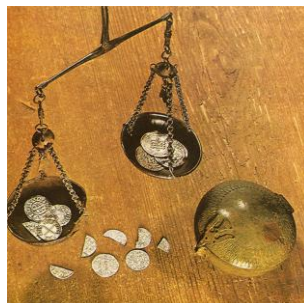
(За Б. Ганаго)

Чим тобі ця історія нагадує загибель Содому і Гоморри? Для чого Бог посилає вісників? Як ти розумієш вислів: «Голос волаючого у пустелі?» Чому, на твою думку, сталася Чорнобильська аварія?

2. Ваш кілограм

Якось одна сільська жінка пішла на базар. Вона хотіла продати масло і купити рис. Незабаром жінка знайшла продавця рису і вони швидко сторгувалися. Але через годину

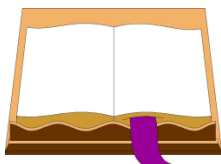
страшенно обурена селянка знову прийшла до торговця рисом:
- Гей, ви, послухайте! Ваш кілограм рису важив на сто грамів менше. –
Хіба? – здивувався торговець. – Я відважив рис, взявши за кілограм
масло, яке ви мені продали. (За книгою «Таємниця твоєї душі»)

3. Вино для банкету

Одного разу король запросив на банкет своїх підданих і попросив кожного з них принести з собою пляшку вина, додавши, що всі принесені вина будуть злиті в одну спільну бочку. Коли зібралися усі гості, король наказав слугам внести бочку, в яку вони зливали із пляшок принесене вино. Слуги наповнили келихи, а у них виявилася вода, бо кожний із гостей, ідучи на банкет, думав: «Принесу пляшку води замість вина. Ніхто цього не помітить, а одна пляшка води вина не зіпсує». (За книгою «Таємниця твоєї душі»)

**Зроби висновки із прочитаних двох останніх історій?
Чим повертається людині неправда?**

Завдання для повторення

I. Дай відповідь на запитання.

1. Що нового ти дізнався сьогодні?
2. Що чинить Бог із нечестивими? Наведи приклади із сьогоднішнього уроку.
3. За які гріхи карає людей Вседержитель? Наведіть приклади.
4. Чи вважається гріхом дружба із нечестивими? Чому?
5. Чи урятує Господь людину від Свого покарання, якщо вона покаялась? Наведи приклади із сьогоднішнього уроку.
6. Чому Господь знищив міста Содом і Гоморра?
7. Пригадай усе вивчене на уроках і скажи, як Господь в Старому Заповіті Біблії тричі присікає (карає) зло?

Домашнє завдання

1. Намалюй ілюстрацію до історії Лота, загибелі Содому і Гоморри.
2. Подумай, чи є у наш час такі міста, як Содом Гоморра. Якщо є, то чому?

§ 11. Любов як готовність до пожертви. Авраам та Ісаак

На цьому уроці ти навчишся. 1. Розуміти зміст поняття «любов», «кохання», «відданість», «пожертва» тощо. 2. Пояснювати вчинок Авраама як прояв любові до Бога й несуперечність цього вчинку християнської моралі. 3. Називати приклади самопожертви людей щодо виконання своїх обов'язків перед Богом і перед людьми.

1. Любов як вияв самовідданості і готовності до жертви

Людина починається з любові. Любов виростає з дитинства, з лагідного дотику маминих рук, з ласкавого маминого слова, з тихої колискової пісні, з квітки вишні і яблуні під вікном.

З любові Бог створив світ. Творець створив людину, а отже і нас із вами на Образ Свій і Подобу. Коли у людини на душі світло і радісно, то Господь дарує їй почуття любові. А любов завжди породжує добро. Любов і добро завжди є основою життя. Життя у цьому світі можливе тільки у взаємній любові.

*Люби, дитино, квітку і комаху,
Люби усе, що бачиш ти навкруг,
Бог дав любов, але не пута страху,
Він є Отець. Він є найкращий друг!*

Ліна Костенко

**Що означає слово «любити»?
За що ти любиш своїх батьків?**

Існує любов людська і Любов Божа - вища Любов. Одним із вищих проявів прекрасного почуття любові є материнська любов. **Мати** - символ усього найкращого, найкращого, найсвятішого.

**Як ти розумієш слова «любов»?
Які ти знаєш прояви любові?**

Любов - найперша і найважливіша християнська чеснота і виявлення дару Святого Духа. Проявляється у любові до Бога і любові до інших.

Любов є даром, як говорить апостол Павло, «найдосконалішим, який ніколи не перестає». Любов - це не тільки чеснота. Це сама сутність життя. Бог є Любов і за іменем, і за діями. Любов з'єднує людину з Богом.

«..Любов довготерпить, милосердствує, любов не заздрить, любов не вихваляється, не пишається, не безчинствує, не шукає свого, не гнівається, не думає лихого, не радіє з неправди, а радіє істині; усе покриває, всьому йме віру, усього сподівається, усе терпить. Любов ніколи не перестає...» (1 Кор. 13, 4-7).

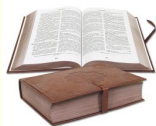
Любов до ближнього є природним наслідком дійсного діяння Духа любові в серці людини. Не можна говорити про справжню любов до Бога без зовнішніх проявів у способі мислення, дій і вираження прагнень. Уміння любити і приймати ближніх такими, якими вони є - це зовнішній прояв внутрішнього перетворення і воз'єднання з Христом. Заповіді любити Бога і ближнього творять нерозривну цілісність [Мв. 22, 34-40]. Добррозичливість, повага, уміння пробачати, чутливість до потреб інших - це ознаки, характерні для життя людини, воз'єднаної з Христом, які повинен сповідувати християнин.

Особливим проявом цієї духовної єдності є здатність відповідати на зло добром, на зневагу - вибаченням, що також є виразом зрілої християнської позиції. Любов є добрий устрій душі, так що вона нічого з існуючого не любить більше, ніж пізнання Бога.

Запам'ятай

Любов – найперша і найважливіша християнська чеснота і виявлення дару Святого Духа. Це сутність життя. Проявляється у любові до Бога і у любові до інших.

Цікаво знати. За бажанням дізнайся більше

Види любові

Любов має різні відтінки. Ще давні греки розрізняли такі її види: Любов - **ерос** - це тип чуттєвої любові. Основа любові ерос - відданість, а вже потім фізичний потяг. Ерос - також цнотливе відчуття радості відтворення, початку життя нової людини. Любов - **манія** – це любов-одержимість. Така любов народжується

через ревності і почуття власності, і буває дуже тяжкою для об'єкта любові, оскільки примушує його бути не більше ніж об'єктом. Людина, одержима почуттям любові-манії здатна нанести шкоду тому, кого любить, якщо він вийде із його волі.

Любов - **прагма** - це тип «розумової» кохання, кохання з розрахунку. Егоїстична турбота про благо іншої людини заради власного задоволення чи вигоди. Умовна любов, яка ставить умови прояву любові.

Любов - **філія** - це любов, що розвинулася з дружби, яка виростає на базі спільних інтересів, обумовлена соціальними взаєминами.

Любов – **сторге** – це любов-ніжність, зокрема сімейна любов батьків до дітей, синівська любов.

Любов - **агапе** - жертвна любов, всепрощаюча, сповнена співчуття до ближнього.

Як ти розумієш слова «відданість», «самопожертва»?

Із природознавства ти вже знаєш, що тіла складаються із речовин, речовини – із молекул. А молекули складаються з атомів. Усі жертвують себе один одному.

Найпоширеніша на землі речовина - вода. Молекула води складається із атомів водню і кисню, які жертвують себе один одному, утворюючи молекули води. Вода дає життя рослинам і тваринам, випаровується із річок, морів, озер і випадає у вигляді дощу. Так здійснюється кругообіг води у природі. Зелені рослини на світлі виділяють кисень, є поживою для тварин і людей, створюють затінок та прохолоду.

Отже, рослини також приносять себе у жертву. У природі ніби існує закон послуху Божим законам, а також закон самопожертви. Лише людина порушує ці закони, через що стається хаос та безлад. Людина збунтувалася своїм непослухом проти Бога, учинила гріх. Але добрий і милосердний Господь чекає на наше покаяння. Він посилає на землю свого єдинородного Сина Ісуса Христа і віддає Його у жертву за наші гріхи, щоб показати, як повернутися до Бога.

Тепер ти вже можеш точніше сказати, що таке «самопожертва».

«Самопожертва» - відмова від чогось важливого для себе заради щастя та благополуччя іншої людини, не чекаючи нагороди, віддачі, не маючи нічого взамін.

Чи готові твої батьки пожертвувати чимось заради тебе?

Чи готовий ти пожертвувати чимось заради батьків?

Лише той, хто любить, може жертвувати. Жертва без любові неможлива. Подивись на свічку, яка горить на підсвічнику. Вона дає людям світло і тепло. Людина, яка любить, так само, як і свічка, віддає іншим своє тепло і «світить» добрим прикладом для інших. Ми, як свічка, згораємо і віддаємо себе.

Завдання людини – зробити те, для чого ми створені.

Як ти гадаєш, для чого Бог створив людину?

Євангеліст Матвій сказав: *«Життя людині дається для того, щоб вона засвідчила любов до Того, Хто її створив».*

Ім'я Боже повинно світитися у нас. Бо ми є те тепло і світло, яке запалив Бог. Любов не може бути без жертви, а жертва – без любові. Нам дуже часто важко знайти декілька хвилин для спілкування із рідними та

близькими, для того, щоб допомогти тим, хто потребує нашої допомоги. Ми дуже мало часу віддаємо спілкуванню з Богом. Хоча рідні і близькі, і Сам Господь Бог чекають розмови з нами, а ми не можемо пожертвувати для них свого часу.

2. Авраам та Ісаак. Жертвоприношення Авраама

У Святому Письмі є розповідь про Авраама, коли Господь сказав йому принести у жертву свого сина. Авраам, який в усьому покладався на Господа Бога, не дивлячись на любов до сина, уже готовий був принести його у жертву. Але Бог лише випробовував його, тому послав для жертви ягня.

Через рік після з'явлення Бога Авраамові у вигляді трьох подорожніх справдилося провіщане Господом: у Авраама та Сарри народився син, якого вони назвали Ісааком. Авраамові було тоді сто років, а Саррі дев'яносто. Вони дуже любили свого єдиного сина.

Коли Ісаак виріс, Бог побажав піднести віру Авраама і навчити через нього усіх людей любові до Бога та послуху волі Божій. Бог явився Авраамові і сказав: «Візьми сина твого єдиного Ісаака, якого ти любиш,

іди у землю Морія і принеси його у жертву на горі, яку Я тобі вкажу». Авраам послухався. Боляче було йому за свого сина, якого любив більше, ніж самого себе. Та Бога він любив понад усе і вірив Йому безмежно, і знав, що Бог ніколи і нічого поганого не бажатиме. Він устав рано, осідлав віслюка, взяв із собою сина Ісаака і двох слуг, взяв також дрова та вогонь для всеспалення та вирушив у дорогу. На третій день подорожі вони прийшли до гори, яку вказав Господь. Авраам залишив слуг та віслюка під горою, взяв вогонь і ніж, а дрова поклав на плечі Ісаакові і пішов із ним на гору.

Коли вони йшли удвох на гору, Ісаак запитав Авраама: «Батьку мій! У нас є вогонь і дрова, а де ж агнець (ягня) для жертвоприношення?» Авраам відповів:

«Господь побачить Собі агнця». Обидва разом ішли далі і прийшли на вершину гори, на місце, вказане Господом.

Там Авраам спорудив жертвник, розклав дрова, зв'язав свого сина Ісаака і поклав його на жертвник поверх дров. Він уже підняв ніж, щоб заколоти свого сина. Та ангел Господній покликав його із неба і сказав: «Аврааме, Аврааме! Не піднімай руки твоєї на отрока і не роби із ним нічого. Бо тепер Я знаю, що ти боїшся Бога, тому що не пошкодував єдиного твого сина для Мене». І побачив Авраам неподалік барана, що заплутався у кущах, і приніс його у жертву замість Ісаака. За таку віру, любов і послух Бог благословив Авраама й обіцяв, що у нього буде потомства так багато, як зірок на небі і як піску на березі моря, і що у його потомстві отримають благословення усі народи землі, тобто з його роду вийде Спаситель світу.

Випробування Авраама принесенням Ісаака у жертву було прообразом чи передвістям для людей про Спасителя, Який, будучи Сином Божим,

Авраам веде Ісаака на жертвоприношення

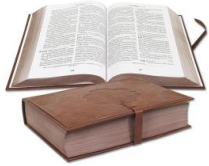
Авраам приносить Ісаака в жертву. Худ. Рейтерн

буде відданий Своїм Отцем на хресну смерть, у жертву за гріхи усіх людей.

Ісаак, будучи прообразом Спасителя за дві тисячі років до Різдва Христового, наперед прообразував, з волі Божої, Ісуса Христа. Він так само, як Ісус Христос, покійно йшов на місце жертви. Як Ісус Христос ніс на Собі хрест, так і Ісаак на собі ніс дрова для жертвоприношення. (Див.: Бут. 22, 1–19)

**Ісус Христос несе
на хрест розп'яття**

Цікаво знати

Пагорб Морія - місце, на якому Авраам бажав принести у жертву Ісаака – потім Соломон перетворив у святе місце: побудував на ньому Єрусалимський Храм.

А тепер - це святе місце для мусульман: там знаходиться мечеть Омара із оригіналом Корану і щитом Магомета. Там є стародавні печери, але розкопки проводити не дозволяють. Наші здогадки: це місце, де жив Адам після його переселення із Шумеру.

Поетична сторінка

Прочитай вірш відомого українського поета І. Драча.

Хіба чекати плати за добро?

Хіба чекати плати за добро?
Нехай в руці зламається перо,
Нехай твоя зламається рука,
Що за добро добра собі чека!
Добро твориться просто – ні за так.
Так, як цвіте і опадає мак,

Як хмарка в'ється і сміється пташка,
Як трудиться мурашка-горопашка.
Хай сіє зерна скрізь метка рука,
І в океан добра тече ріка,
І не зросте із нього ковила...
Лиш так змагаймо океани зла...

Чим є для людини добро?

Як творити добро і проявляти любов до ближніх?

Чи потрібно чекати плати за добро?

Відповіді на ці запитання ти також знайдеш у наступних життєвих історіях.

Життєві історії

1. Віддзеркалити трохи сонця

У одному із спальних районів Києва стояв на вулиці хлопчина. У руці мав люстерко, яке раз по раз підносив догори й водив ним у повітрі, не зводячи очей із вікна на якомусь верхньому поверсі.

- А що ти робиш? - несподівано запитав перехожий, трусячи його за плече. - Вже замислив якусь каверзу - га, шибенику?

- Бачите, он те вікно? Там кімната мого брата. Він лежить паралізований. Не може угледіти сонячного світла. Бачить його тільки віддзеркаленим від мого люстерка!

2. Просто бабуся

Вулицею йшли хлопчик і дівчинка. А попереду йшла бабуся. Було дуже слизько. Бабуся послизнулась і впала.

- Потримай мої книжки! - гукнув хлопчик, передаючи дівчинці свій портфель, і кинувся на допомогу бабусі.

Коли він повернувся, дівчинка запитала його:

- Це твоя бабуся? - Ні, - відповів хлопчик.
- Мама? - здивувалася подруга.
- Ні!
- Ну, тітка? Чи знайома?

- Та ні ж-бо, ні! - відповів хлопчик, - Це просто бабуся.

(За В. Осеевою)

3. Три товариші

Вітя загубив сніданок. На великій перерві всі діти снідали, а Вітя стояв осторонь.

- Чому не їси? - запитав Миколка.
- Сніданок загубив...
- Погано, - сказав Коля, відкушуючи великий шматок білого хліба. До обіду ще далеко!
- А де ти його загубив? - запитав Михайлик.

- Не знаю... - тихо відповів Вітя і відвернувся.
- Ти, напевно, у кишені ніс, а треба у сумку класти, повчав Михайлик.

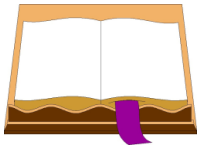
А Володя нічого не запитав. Він підійшов до Віті, розламав шматок хліба з маслом та простягнув товаришеві:

- Візьми, їж!

(За В. Осєвою)

Що повчального в цих життєвих історіях?

Завдання для повторення

I. Дай відповідь на запитання.

1. Яке негативне почуття спонукає людину до поганих вчинків?
2. Яке протилежне почуття?
3. Пригадай, які різні відтінки має любов? Наведи приклади.
4. Чи вважається гріхом дружба із нечестивими? Чому?
5. Який вид любові виявив Бог до людини, пославши Сина Свого єдинородного Ісуса Христа у світ?
6. Що Бог чекає від кожної людини?
7. Як ми можемо виявляти Богові свою любов?
8. Як жертвна любов змінює людину?
9. Як пов'язані між собою поняття «любов» і «жертва»?
10. Яку жертву готовий був принести Авраам?
11. Чи насправді Бог хотів жертви Ісаака – сина Авраама?
12. У чому переконався Бог після випробування Авраама?
13. Чи можеш ти пожертвувати чимось заради своїх батьків, друзів, Бога?

Домашнє завдання

Поміркуй над словами:

1. «Ненависть збуджує сварки, а любов покриває усі провини». Мудрий Соломон (Пр. 10, 12).
2. «Любов довготерпить, милосердствує, любов не задрить, любов не вихваляється, не пишається, не безчинствує, не шукає свого, не гнівається, не думає лихого, не радіє з неправди, а радіє істині; усе покриває, всьому йме віру, усього сподівається, усе терпить». (1 Кор. 13, 4-8).

§ 12. Батьківське благословення. Яків і Ісав

На цьому уроці ти навчишся

1. Розуміти зміст вчинків Якова та Ісава як прояви намагання бути ближче до Бога і Його благодаті чи нехтування цим. 2. Пояснювати поняття «батьківське благословення» у порівнянні з поняттям «батьківське прокляття».

1. Батьківське благословення

«Батьківське благословення - це найбільша спадщина для дітей.

Тому діти повинні намагатися мати батьківське благословення».

Старець Паїсій Святогорець

Благословення – сходження Божої милості на людину або від Самого Бога, або від людей, які діють за волею Бога. Це висловлення згоди, побажання добра у якійсь справі, виборі.

Благословення дають ті, хто у стосунках є старшим, у кого, скажімо так, є першість. Бог посилає благословення на усіх людей - і праведників, і грішників. Благословення часто звучить у церкві, яка теж неустанно просить Божого благословення. Його дають наставники - послідовникам, батьки - дітям...

Благословення від батьків - давня українська традиція. Колись, цілуючи батькам руку перед сном, діти таким чином отримували благословення на ніч. Напевно, найширше відомо всім про благословення батьків перед одруженням. Зберігся цілий ритуал: коли наречений уже приїхав по наречену до її оселі, там вони отримували благословення від обох пар батьків. Це було настільки важливим, що коли когось із батьків не було в живих, тоді брали «підставних», когось із найближчої родини, хто підходив до цієї ролі. Десь прийнято також, щоби благословляли батьки разом зі ще старшим поколінням, бабусями й дідусями. Наречені вклонялися перед батьками тричі

до землі, батьки, тримаючи ікони (подекуди - й хліб), навхрест благословляли дітей. Менш урочисто батьки можуть давати благословення дітям на що завгодно: на дорогу, на якийсь вибір, на початок навчання і т.п. Поклавши руки на голову дитини, батьки можуть промовити: «Хай благословить тебе Бог», - і перехрестити дитину. Батьківське благословення - це прохання Божого благословення.

Життєва історія

Одного разу я зайшла до знайомих та була дуже вражена ставленням у цьому домі дітей до дорослих. Коли ми розмовляли у кімнаті, туди прийшли дві дівчинки - школярки, які йшли у музичну школу. До мене вони привіталися словами «Слава Ісусу Христу» і, попросивши вибачення, підійшли до мами та бабусі. Ті у свою чергу їх перехрестили та поблагословили на дорогу, а діти цілували їм руки. Від цього мені стало на душі дуже приємно, а бабуся мені каже, що коли її дочка (мати дітей) іде зранку на роботу, то завжди одержує її благословення і так вона благословляє всіх своїх дітей та онуків. Дякуючи Богові, є у нашого народу сім'ї, де проводиться таке виховання дітей.

Я зрозуміла, що кожна українська сім'я - то маленька церква. Із сімей та родин складається наша держава Україна. І якими будуть наші сім'ї та родини, такими буде і держава. Але, на превеликий жаль, у наш час такі сім'ї рідкісні. Багато наших батьків догоджають своїм дітям в усьому, хочуть зробити їх щасливими та виконують усі їхні забаганки. Батьки купують їм усе, що тільки тим заманеться (дорогі мобільні телефони, комп'ютери, модний одяг). Вони дають їм освіту, престижну роботу, купують житло – думаючи, що тільки це потрібно в їхньому житті. Але, як вчить нас Біблія, духовні принципи багато важливіші від матеріальних благ людини. Отже, батьківське слово у вихованні дитини визначає її майбутнє. А батьківське благословення дітей - це є основа повноцінного життя сім'ї і приносить щастя та успіх дітям. Слово Боже, яке виходить із вуст людини, прорікає та подає благословення. А батьки повинні благословляти своїх дітей на все добре від усієї душі, усім своїм люблячим серцем. І якщо у домі від батьків діти чують добре слово, бачать їх добрі вчинки, виховуються у любові до Бога, до людей, до Батьківщини - то така сім'я буде подібна до родини із Назарету, а діти виростуть добрими християнами своєї держави. Діти! Отримуйте та дорожіть благословенням своїх батьків, бо через нього сходить благословення Небесного Отця. (За О. Павлюк)

Що каже автор оповідання про значення батьківського благословення? Про що моляться Богу батьки, благословляючи своїх дітей?

Поетична сторінка

Прочитай вірш «Мій шлях» українського поета С. Рачинця про материнську молитву.

Мій шлях

Сергій Рачинець

Мій шлях молитвами встеляла мама,
Такими щирими, що плакала не раз,
І я ішов, не гнувся під вітрами,
І не знеміг від безлічі образ.

Мій шлях молитвами встеляла ненька,
Здавалось, не змикалися уста,
Щоби і я, як і вона, рідненька,
Прийшов колись в спокуті до Христа.

Мій шлях молитвами встеляла мати,
Бо вірила, що є на світі Бог,
Щоб я зростав щасливим і багатим
На доброту у серці і любов.

І я прийшов, натомлений з роками,
Постав, як є, перед Його лицем...
Мій шлях молитвами встеляла мама -
О, як сьогодні вдячний їй за це.

За що поет вдячний своїй мамі?
Яку силу має материнська молитва?

Батьківське благословення та батьківське прокляття

«Благословляйте, а не клянїть. Знайте, що прокляття й обурення батьків діють дуже сильно. І навіть якщо батьки не проклинали своїх дітей, а лише через них прогнівалися, то в останніх немає потім жодного світлого дня: усе їхнє життя - одна суцільна мука. Потім такі діти дуже страждають упродовж усього свого земного життя».

Старець Паїсій Святогорець

Батьківське прокляття має могутню силу й вельми небезпечне, тому що між батьками й дитиною від народження існує дуже тісний зв'язок.

Ще у стародавні біблійні часи Господь дав особливу духовну владу деяким праведникам благословляти або проклинати. Така влада була у патріархів, а потім у пророків. Батькам Господь дав особливу духовну й моральну владу над дітьми.

Пригадай біблійну історію про благословення Ноем своїх старших синів та прокляття нащадків меншого сина.

Познайомся із біблійною історією, в якій також іде мова про батьківське благословення.

2. Яків та Ісав

На попередньому уроці ти дізнався про історію Ісаака. Із Біблії ми знаємо, що Ісаак, чие ім'я означає «сміх», був сином Авраама і Сарри. Це його, двадцятип'ятирічного законного спадкоємця, батько Авраам мав принести у жертву Богові на випробування власної віри, терпіння і покірності. Авраам не боявся такої жертви, бо щиро вірив, що Бог воскресить Ісаака.

У віці сорока років Ісаак узяв за дружину Ревекку, котра жила у Месопотамії і з котрою після двадцяти років бездітності народив двох синів-близнюків - Ісава та Якова. Ім'я Ревекка означає «полонена красою» або «зачарування красою». Ім'я її сина Ісава, котрий народжувався першим, означає «волохатий», бо таким він і був від роду; ім'я його брата-близнюка Якова перекладається як «затримував», бо він тримався Ісаву за п'ятку, коли виходив із материнського лона, або «той, що витісняє або виживає», бо вже при народженні не хотів поступитись первородством. Так воно і сталося: між Яковом та Ісавом склались відносини суперництва за право бути єдиним спадкоємцем... Ісав був майстерним ловцем звірів (мисливцем) і часто жив у полі. Яків був лагідної і тихої вдачі, жив у наметах разом із батьком і матір'ю. Ісаак більше любив Ісава, який догоджав йому їжею зі своєї дичини, а

Ревекка більше любила Якова. Ісавові, як старшому синові, належало первородство, тобто перевага над Яковом у благословенні від батька. Та ось одного разу Ісав повернувся з поля втомленим і голодним. Яків у цей час варив юшку із чечевиці (бобів). І сказав йому Ісав: «Дай мені поїсти». Яків же сказав: «Продай мені своє первородство», бо йому дуже хотілося, щоб його стосувалося благословення, дане Богом Авраамові, і щоб він міг тим самим ревно послужити Богу. Ісав

Ісав продає Якову своє первородство. Буття 25, 29-34 відповідь: «Ось я вмираю з голоду, що мені з цього первородства?»

Такою відповіддю Ісав висловив своє зневажливе ставлення до благословення Божого. Яків сказав: «Поклянись». Ісав поклявся і продав своє первородство Якову за чечевичну юшку.

Поетична сторінка

Така легковажність Ісава стала повчальною для багатьох людей, хто хоче жити за заповідями Божими. До цієї біблійної історії не раз зверталися в своїх роздумах богослови, поети і прості люди. Прочитай, як цю історію описав у своєму вірші поет Василь Мартинюк

Ісав

Мисливця тішить передсмертний крик
Впольованих мешканців поля.
І ось він знову за кущем принишк -
І знов комусь рахує хвилі доля.

- О Якове, ти нагодуй мене,
Бо змучився й нема терпіння.
А вариво твоє червоне - пресмачне.
Моя ж гонитва так мене втомила.

Прудкії ноги, вірная рука -
Мужчині поміччу на ловах!..
І кров гаряча, чорна і липка,
На груди бризкає і сохне надолоніх.

Віддати первородство? Забери.
І що мені із нього, як вмираю.
З обітниць всіх майбутньої пори
Я нинішнє блаженство вибираю...

Велика сила в плоті ожила...
Куйовдить вітерець волосся.
Яка ж оця земля мала,
Якби її долати довелося!

Знемога млосна тіло сповила.
Утомлено злипаються повіки...
Заснув Ісав від ситості й тепла.
Заснув для суєти і пороху навіки.

А нині швидше, швидше-бо туди,
Де батькові зросли намети.
Там добра їжа, джерело води,
Новини дому і його секрети.

**Чого не вистачало Ісаву?
Чому він так вчинив
легковажно?**

У подальшій розповіді ти дізнаєшся, які наслідки матиме Ісав за свою легковажність.

3. Благословення Якова

Коли ж Ісаак постарів і осліп, то, відчуваючи, що от-от вмиратиме, він захотів благословити Ісава як старшого сина. Ісав був улюбленцем батька, а Яків - матері. Тому, коли Ісаак постарів і підупав його зір, Ревекка схитрувала: обмотала свого улюбленця Якова шкірами, аби

він був волохатим, як Ісав, підвела до Ісаака для благословення. Так завдяки хитрощам Ревекки замість Ісава він благословив Якова.

Ісаак благословляє Якова

Буття 27, 21-30

Месопотамію, у землю Вавилонську, до її брата Лавана, щоб перебути у нього, доки уляжеться Ісавів гнів, і при цьому одружитися із однією із Лаванових доньок. А Ревекка показала, що жінка здатна на всякий учинок як із великої неприязні, так і з великої любові, бо неприязнь і любов однаково засліплюють душу людини. Поховані Ісаак та Ревекка поряд із Авраамом та Саррою (*Див.: Бут. 23; 24; 25; 27*).

Під час подорожі до Месопотамії Яків вночі приляже біля дороги і побачить чудесний сон - «драбину на небо», яка буде підніматися від каменю біля голови до самих Небес, з ангелами, які будуть сходити і підніматися по ній. Сон символізував виконання Завіту Авраама, яким Яків був глибоко зацікавлений, - відновлення миру і єдності між Небом і Землею.

Незабаром Ісаак дізнався про свою помилку, однак він уже дав Якову своє благословення і не міг взяти його назад. Так Яків був благословений як перший і єдиний спадкоємець. Коли обман розкрився, було пізно: благословення, як і закон, зворотної дії не має... Із цієї причини Ісав зненавидів брата і навіть хотів убити його, тому Яків мусив іти із рідної оселі. За порадою батьків, він відбув на батьківщину своєї матері у

Сон Якова. Буття 28, 10-17

Життєва історія

Пригадай, як Ісав легковажно зрікся свого первородства і прочитай життєву історію.

Зречення

У мене у пам'яті часто спливає епізод із голодного дитинства. Ми тоді хліб ниточкою різали, щоб на ножі зайвої крихти не залишалося, а то як її ділити, крихту цю?

У сусідній кімнаті жила тітка. Мама мені у ту кімнату ходити не дозволяла. У тітки чоловік був капітаном, так що продукти до неї часом надходили. Вона і мене підгодовувала. А відбувалося це так. Бувало, сусідка питає мене:

- Хто я тобі? - Мама. - Ну йди, синку, поїж.

Мене умовляти не доводилося – миттю до неї у кімнату за стіл і щось там муркочу, поки уплітаю. Поїм – і до дверей. Вона питає:

- Ти куди? - До мами.

- Як до мами? А я хто тобі? - Тітка, - і миттю тікаю.

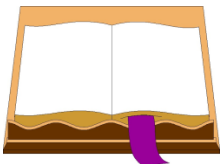
А сусідка сміється. Добра вона була людина. Спасибі їй. Ось тільки часто думаю я, що за шматок хліба зрікався рідної мами.

Пробач мені, Господи, і допоможи не відректися від Тебе, коли прийде час випробування!

(За Б. Ганаго)

**Чи можна порівняти зречення Ісава і автора оповідання?
Що повчального у цій життєвій історії?**

Завдання для повторення

1. Дай відповідь на запитання.

1. Що таке «батьківське благословення»?
2. Яку силу воно має?
3. Коли потрібно брати благословення у батьків? Наведи приклади.
4. Чим небезпечне батьківське прокляття. Чому?
5. Як ти оцінюєш відмову Ісава від прав первородства? Які вона мала наслідки?
6. Дай оцінку вчинку Якова? Чи мало благословення батька для Якова духовну силу?

2. Закінчи речення.

- Першоджерелом всякого благословення є Сам.....
- Благословення означає: сердечно бажати іншим добра, молячись про це.....; «Хто буде благословляти себе на землі, той буде

благословлятися.....» (Іс. 65, 16)

3. Підбери синоніми до слова «благословення».

4. Заповни пропуски у реченнях.

1. Ім'я.....означає «полонена красою» або «зачарування красою». Ім'я її сина.....є, котрий народжувався першим, означає «волохатий», бо таким він і був від роду; ім'я його брата-близнюка..... перекладається як «затримувач», бо він тримався за п'ятку, коли виходив із материнського «лона», або «той», що витісняє або виживає, бо вже при народженні не хотів поступитись первородством. Так воно і сталося: міжта.....склались відносини суперництва за право бути єдиним спадкоємцем.....був улюбленцем батька, а – матері.

2. «А Я вам кажу: Любіть ворогів своїх,.....тих, хто вас проклинає, творіть добро тим, хто ненавидить вас, і моліться за тих, хто вас переслідує.....» (Мв. 5, 14)

3. «.....тих, хто вас переслідує;, а не проклинайте!» (Рим. 1, 14)

4. «Коли нас лихословлять, ми, якщо нас переслідують, ми терпимо ...» (1Кор. 4, 12).

5. Поміркуй і поясни.

- Як ти розумієш наведене висловлювання: «Не платіть злом за зло, або лайкою за лайку, навпаки – благословляйте, знаючи, що на це вас покликано, щоб ви успадкували благословення» (1Петр. 3, 9).

Домашнє завдання

1. Поміркуй, чи примириться Ісав із Яковом?

2. Дайте відповідь на запитання:

- В яких випадках батьки повинні благословляти дітей?
- Чи можуть батьки благословляти чужих дітей? Чому?
- Чи можуть діти благословляти батьків?

§ 13. Уміння прощати. Йосиф і його брати

На цьому уроці ти навчишся

1. Ставити собі питання й відповідати на запит душі «чи умію я прощати?». 2. Розмірковувати над почуттями від уміння прощати й не прощати. 3. Називати характерні риси Йосифа як людини, яка вміє прощати. 4. Наводить приклади із власної поведінки, у проявах якої є риси братів Йосифа.

1. Йосиф і його брати

У Якова було дванадцять синів: **Рувим, Симеон, Левій, Іуда, Іссахар, Завулон, Дан, Гад, Неффалим, Асир, Йосиф і Веніамин.** Від них згодом пішло дванадцять колін, чи племен, народу єврейського. Сини Якова та усі його нащадки, тобто весь єврейський народ, отримав назву - народ ізраїльський. Така назва походить від нового імені Якова,

Народ ізраїльський. Буття 35, 21

Яків бореться із ангелом
Буття. 32, 23-32

яке дав йому Сам Господь після того, як випробував його стійкість у боротьбі із ангелом, повелівши бути таким же сильним і стійким духовно.

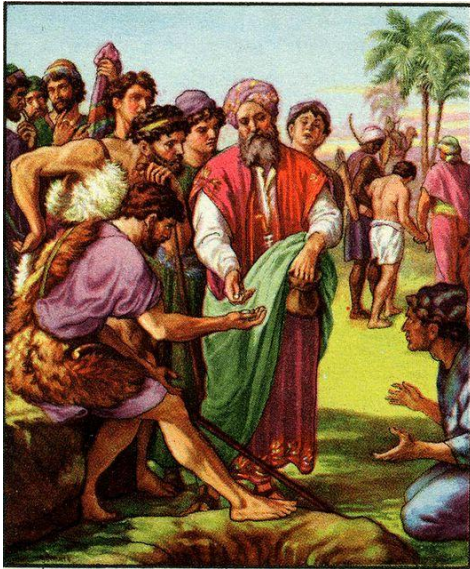
Серед усіх своїх синів Яків найбільше любив Йосифа за лагідність та послух і зшив йому різнобарвний одяг. Брати ж почали заздрити Йосифові і зненавиділи його.

Одного разу Йосиф бачив сон, що він із братами у полі в'яже снопи. І ось його сніп став посередині прямо, а снопи братів оточили його сніп і вклонилися йому.

Іншого разу Йосиф бачив уві сні, що сонце, місяць та одинадцять зірок вклонилися йому.

Коли він розповів про свої сні, батько зауважив йому: «Що це за сні? Невже я і твоя мати, і брати будемо кланятися тобі?» Брати ще дужче зненавиділи Йосифа. Невдовзі після цього брати пасли стада далеко від дому, і батько послав Йосифа навідати їх і дізнатися, чи здорові брати його і чи ціла худоба. Коли він підходив до них, брати ще здаля побачили Йосифа і стали казати: «Ось іде сновидець, уб'ємо його і тоді побачимо, як справдяться його сні». Але Рувим, старший із братів, сказав: «Не проливайте крові, киньте його ліпше у рів». А сам вирішив потім врятувати Йосифа і повернути батькові.

Брати послухались, вони зняли із Йосифа різнобарвний одяг і кинули його в глибокий рів, в якому не було води.

Брати продають Йосифа у рабство. Буття 37, 25-28

У цей час повз них проїжджали купці з товарами в Єгипетську землю. Один з братів, Іуда, порадив продати Йосифа, і вони продали його за двадцять срібників. Потім вони взяли Йосифів одяг, вимазали його кров'ю козла, принесли до батька і сказали: «Ми знайшли цей одяг, чи не Йосифів він?» Яків упізнав одяг. «Хижий звір розшматував Йосифа!» – з гіркотою вигукнув він. Потім Яків довго оплакував свого улюбленого сина і не міг знайти втіхи.

Купці привезли Йосифа в Єгипет і продали одному царедворцю на ім'я Потифар.

Йосиф, проданий братами (за порадою брата Іуди) за 20 срібників, був прообразом Христа, проданого Іудою за 30 срібників.

Поетична сторінка

Прочитай вірш поета Вадима Крищенка «Хвилинка випробувань» і поміркуй, чи легким було життя Йосифа у єгипетському рабстві.

Ось і прийшла випробувань хвилинка
Мене пита: «Ти мужній? Доведи!!!»
Усе життя неначе мить єдина,
Мов на чолі краплиночки води.

Не знаю, що мені готує завтра,
І видива в очах моїх летять...
Хоч, може, раз, але людині варто
Пройти по грані смерті і життя.

Збираю відусіль і волю, і напругу,
Хай не покинуть в цей тривожний час.
Надії простягаю теплу руку:
«Допоможи... Щоб день мій не погас».

**Які риси характеру проявив Йосиф?
На кого він мав надію?**

Важкі випробування випали на долю Йосифа. Але, живучи в Єгипті між язичниками, Йосиф твердо беріг віру в істинного Бога і боявся у чомусь згрішити перед Ним.

Своєму господареві Йосиф служив чесно. Потифар уподобав його і зробив управителем у своєму домі. Та зла і підступна Потифарова дружина звела наклеп на Йосифа перед своїм чоловіком. Потифар повірив дружині і віддав Йосифа у в'язницю.

Але Бог бачив, що Йосиф не винен, і допоміг йому. У тій же в'язниці сиділи фараонові виночерпій і хлібодар. Одного разу вони бачили сні. Виночерпію снилося, що він зібрав із трьох виноградних лозин ягоди, вичавив із них сік у келих і подав фараонові.

Хлібодар же бачив, ніби він ніс на голові три кошики із їжею, і птахи прилітали і клювали із них. Йосиф витлумачив ці сні. Виночерпієві він сказав, що через три дні фараон простить його, і він знову буде виночерпієм, а хлібодару сказав, що фараон через три дні накаже його повісити, і птахи клюватимуть його тіло. І все сталося так, як сказав Йосиф.

Через два роки після цього побачив фараон однієї ночі два особливих сні. Йому снилося, ніби стоїть він на березі річки, і ось вийшло із річки

Йосиф розгадує сні фараона
Буття 41, 14-32

Йосиф і дружина Потифара
Буття 39, 7-23

спочатку сім корів повних і гарних, а за ними сім корів худих; худі корови пожерли повних, але не зробились повнішими. Інший сон – немовби на одному стеблі росли сім колосків повних, а після них сім колосків сухих і тонких, і тонкі колоски пожерли сім повних колосків. Вранці фараон закликав усіх мудреців єгипетських, та ніхто із них не зміг розтлумачити йому сні. Тоді виночерпій згадав про Йосифа і сказав про нього фараонові. Йосифа привели до фараона і він витлумачив його сні.

«Обидва сни, – сказав він, – означають одне і те саме: настануть в землі Єгипетській сім років достатку; після них же настануть сім років голоду». При цьому Йосиф дав фараонові пораду запасти в урожайні роки стільки хліба, щоб його вистачило на усі роки голоду. Фараон зрозумів, що Сам Бог відкрив Йосифові значення снів, зробив його головним начальником у землі Єгипетській, першим після себе, і доручив йому заготовляти хліб. (Див.: Бут. 39; 40; 41).

За сім урожайних років Йосиф зібрав у Єгипті стільки хліба, що його вистачило і на голодні роки, і навіть можна було продавати в інші країни.

Звідусіль з'їжджалися в Єгипет за хлібом. Поміж людьми, які прийшли купити хліба до Єгипту, можна було побачити десять чужинців - то приїхали до Єгипту за хлібом брати Йосифа із землі Ханаанської. Вони прийшли до Йосифа, вклонилися йому до землі, але не впізнали його.

Йосиф же впізнав жорстоких братів, **Брати Йосифа їдуть до Єгипту** що продали його у рабство за 20 срібників, мимоволі згадав сні свого дитинства. Тепер він міг покарати їх за вчинене йому зло.

Чи покарає Йосиф своїх братів, чи заплатить їм добром за зло?

Щоб переконатися, чи справді брати стали кращими, Йосиф повівся із ними суворо і сказав їм:

- Ви, мабуть, підглядачі (чужі розвідники), прийшли вивідати усе на нашій землі, щоб потім завоювати її.

- Ні, - відповіли брати, - ми люди чесні і усі сини однієї людини на землі Ханаанській. Нас було дванадцяттеро, але одного не стало, а найменший залишився при батькові.

Йосиф розмовляє з братами
Буття 42, 8-25

- Якщо ви кажете правду, - сказав Йосиф, - то нехай один із вас залишиться тут, а решта нехай відвезуть хліб і привезуть

наймолодшого брата. Тоді брати стали перемовлятися між собою, гадаючи, що Йосиф не розуміє їх, бо він розмовляв з ними через тлумача: «Ось нам і покарання за гріх проти нашого брата. Ми не пощадили його, тож і маємо тепер таке горе». Йосиф же, почувши, про що вони перемовляються, відійшов від них і заплакав. Після цього він залишив біля себе Симеона, а інших братів відпустив.

Через рік брати знову приїхали до Єгипту за хлібом і привезли із собою молодшого брата Веняміна. Йосиф, побачивши між ними Веняміна, наказав привести їх до свого будинку і влаштував для них обід. І, дивлячись на Веняміна, заплакав на радощах. Аби брати не помітили його сліз, він пішов в іншу кімнату і умив своє обличчя. Пообідавши, Йосиф звелів насипати їм хліба у мішки, а у мішок Веняміна наказав покласти срібний келих, з якого пив сам. Наступного ранку він відпустив їх додому. Та тільки-но брати виїхали, як Йосиф звелів своєму управителеві догнати їх та обшукати, чи не вкрали вони келих. Келих знайшовся у мішку Веняміна. Усі брати повернулись до Йосифа, впали перед ним на землю і сказали: «Бог розкрив неправду нашу; тепер ми всі раби твої». «Ні, - відповів Йосиф, - хай залишиться рабом той, у кого знайшовся келих, а ви можете повернутись до батька». Тоді виступив Іуда і сказав Йосифові: «Господарю мій! Батько наш старий і цього сина любить над усе; я поручився привезти його цілим назад; хай краще я залишуся рабом у тебе замість нього, а його відпусти із братами до батька; бо коли він не повернеться, то батько наш помре з горя».

Тепер Йосиф побачив, що брати змінилися на краще і більше не став приховувати себе. Він відправив усіх слуг, заплакав і сказав: «Я - брат ваш Йосиф, якого ви продали в Єгипет!» Брати оторопіли так, що не спроможні були сказати ні слова. А Йосиф вів далі: «Не бійтеся! Сам Бог привів мене сюди для збереження

Йосиф відкривається братам

Буття 45, 1-8

вашого життя. Вирушайте швидше до батька і скажіть йому, щоб він їхав у Єгипет до мене, тому що треба ще пережити нам п'ять років

голоду». І став обіймати та цілувати Веніамина і всіх братів і плакав при цьому.

Коли Яків з великою радістю дізнався, що його син Йосиф живий, він переселився з усією своєю родиною в Єгипет.

Поетична сторінка

Прочитай про ці події у вірші поета Юрія Вавринюка «Патріархи. Екзамен на чесність».

«Ми люди добрі, - й били себе в груди. -
Наш батько - князь, шанований всіма». -
І впали ниць, в пилюку, добрі люди...
Й війнула в душу холодом зима...
Згадався батько, рідна батьківщина,
Монети дзенькіт, брязкіт ланцюга.
Одежа й кров улюбленого сина...
В важкі кайдани замкнена нога...
«Ну, що ж, чекаю вас з найменшим сином!» -
І вийшов геть.
Як спомини болять!
Немов би плечі знову у ряднині,
Мов хочуть вже і спогади продать.
...Пішли брати, щоб знову повернутись,

Щоб доказати чесність у ділах.
І знов мішки, і знову треба гнутись,
І віднайти в мішку своєму жах.
І знову він, намісник фараона,
І знов потрібно щось та й говорить.
Піднявся Іуда: «Пане, в нас провина!
Сумління плаче, стогне і болить.
Бери мене! Бери в довічне рабство.
Не зводь в могилу батька свинину...»
Мовчать брати, мовчить шановне панство,
Несуть на плечах чесність, як вино.
А чесність та - немов вода із сита,
Як осінь трусить яблука в саду...
Гірчить душа, сльозою не промита,
І жне посів: полин та лободу.
Як боляче, проживши в честі й мирі,
Пошану мавши, титули ясні,
Пронісши їх, як двопудові гирі,
На чесність іспити не скласти випускні.

Чи готовий був Йосиф простити своїх братів негайно?

Йосиф хотів спочатку переконатися, чи шкодують вони, що вчинили зло і побачити, чи люблять вони батька і брата свого Веніамина, тому він відразу їм не об'явився. Йосиф простив їм і радів, що вони сидять у нього за столом. Був такий час, коли брати обідали, кинувши Йосифа в яму, і тоді вони не дали ані крихти хліба. Але Йосиф не мстив їм, а заплатив добром за зло. Йосиф до того часу не приголублював своїх братів, поки не переконався, що вони оплакують свій гріх і що вони виправилися.

Як нагадує Йосиф собою Ісуса Христа, Господа нашого, Який прощає всі гріхи наші, якщо ми дійсно оплакуємо їх. Він простив гріхи нещасній жінці, яка сльозами омивала ноги його і витирала своїм волоссям. Вона розкаювалася в усіх своїх гріхах, і Христос сказав їй, що Він прощає їй всі її гріхи. Дух Святий збуджує в людях бажання каятися в усіх своїх гріхах. Апостол Петро каже: «Покайтеся і наверніться, щоб Він змилювався над вашими гріхами!» (Діян. 3, 19).

2. Уміння прощати

Тобі іноді доводиться терпіти образи від інших людей. Хтось може вчинити щось зле проти тебе, інший може образити дошкульним словом.

Як має поводити себе людина, яку образили?

Потрібно не відповідати злом на зло, витримати образу і простити. Так вчить прощати людей Ісус Христос. Коли одного разу апостол Петро запитав його: «Коли мій брат згрішить проти мене, скільки разів маю йому простити? Чи маю до семи разів прощати?» Ісус промовив до нього: *«Не кажу тобі до семи разів, але до сімдесяти раз по сім»*. В іншому разі Господь Ісус Христос сказав: *«Бо як людям ви простите прогріхи їхні, то простить і вам ваш Небесний Отець. А коли ви не будете людям прощати, то й Отець ваш не простить вам прогріхів ваших»* (Мв. 6, 14-15). Подумай сам: відповівши злом на зло, ти лише посилюєш зло, примножуєш його, а пробачивши кривдника, ти зупиняєш зло, не даєш йому поширюватися, збільшуватися. Ти будеш по-справжньому сильним лише тоді, коли навчишся прощати.

Біблія відкриває нам секрет, що джерелом сили для людини є не здатність мстити за себе - це є ознака слабкості, а здатність прощати, що є ознакою сили. Не відповідати злом на зло може лише та людина, у серці якої живе любов. Для такої людини збереження почуття любові у власному серці і до інших людей сильніше за образу, завдану власному самолюбству у вигляді словесної образи чи недоброго вчинку.

Найкращий приклад прощення нам показав Господь наш Ісус Христос, який простив провини тим, хто Його розпинав і помер за гріхи людей на хресті.

Прощення має виявлятися не тільки у відмові від насильства, а й у здатності не засуджувати тих, хто здається нам гіршим.

Прощення – здатність людини першою пробачити свого кривдника і примиритися з ним; більше не згадувати образ та завданої шкоди.

Прочитай життєві історії і поясни їх повчальний зміст.

Життєві історії

1. Чекаючи прощення

Героями іспанської оповідки є батько і син, що віддалялися й віддалялися одне від одного через дедалі гостріші колотнечі. Нарешті, син утік із батьківської оселі.

Усвідомивши те, що сталося, батько, із розбитим серцем, вирушив на пошуки. Шукав і шукав місяцями – усе марно. Врешті-решт, у стані чи не повної безнадії, подав до місцевої газети оголошення: «Любий Пако! Чекатиму тебе на майдані коло дзвіниці, у суботу опівдні. Я все тобі

прощаю. З любов'ю. Батько»

Тієї суботи, у призначений час, на майдані юрмилося вісім сотень чоловіків та парубків на ймення Пако, що чекали батьківське прощення і любові.

2. Пробачте, тату

Весною п'ятикласники допомагали колгоспникам засаджувати баштан. Керували роботою два дідусі – дід Дмитро й дід Дементій. Обидва вони були сиві, в обох на обличчі старечі зморшки.

Ніхто з дітей не знав, що дід Дементій – батько діда Дмитра, що одному з них дев'яносто років, а другому – сімдесят. І ось дідові Дементію здалося, що син його не так підготував насіння кавунів і динь.

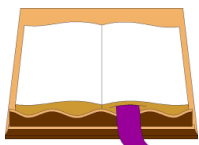
Здивовані діти й почули, як дід Дементій став повчати діда Дмитра:

- Який же ти нетямущий, синку, який некмітливий. Вік учу тебе й не можу навчити. Насіння кавунів і динь треба витримувати в теплі, а ти що зробив? Воно ж залякло, закоцюбло... Тепер тиждень сидітиме в

землі й не сходитиме. Дід Дмитро стояв перед дідом Дементієм, як семирічний хлопчик: переступав з ноги на ногу, схиливши голову, й тихо шепотів:

- Тату, більше цього не буде... Пробачте, тату...

Діти замислились. Кожен із них пригадав у ці хвилини свого батька.
(За В. Сухомлинським)

Завдання для повторення

I. Дай відповідь на запитання.

1. Чи допомагає любов до людей прощати їх недобрі вчинки?
2. Чи може прощення перемогти зло?
3. Яких людей називають усепрощаючими?
4. Чи можеш ти пробачити кривдника?
5. Чи важко прощати?
6. Чому Бог закликає всіх до прощення і примирення?
7. Як би ти вчинив на місці Йосифа?
8. Чи відомі тобі випадки, коли твої близькі чи знайомі прощали своїм кривдникам?
9. Чи доводилось тобі прощати своїм кривдникам? Наведи приклади.

II. Вибери правильні відповіді.

1. Наймолодший брат Йосифа:
а) Іуда; б) Рувим; в) Веніамин.
2. Брати Йосифа колись його ображали, заздрили йому і:
а) продали у рабство; б) вбили; в) обікрали його.
3. Джерелом добра є:
а) державні закони; б) Бог; в) влада.
4. У розмові з братами Йосиф побачив, що вони:
а) не змінилися; б) стали ще гіршими, ніж були;
в) змінилися, турбувалися про сім'ю.

III. Поміркуй:

1. Що важче:
а) прощати образи; б) не зважати на образи; в) просити прощення.
2. Чи варто примирятися зі своїми кривдниками:
а) ні в якому разі; б) варто; в) залежить від ситуації.

Домашнє завдання

Напиши якомога більше способів, за допомогою яких можна заслужити прощення і заглидити свою вину.

§ 14. Людина та її завдання на Землі. Мойсей

На цьому уроці ти навчишся

1. З'ясувати для себе місце людини на землі стосовно Божого плану, про завдання людей як Божих створінь. 2. Пояснювати головні причини відступу людей від Бога. 3. Називати характерні риси людини, яка обирає Бога. 4. Мати уявлення про вчинки, гідні віруючої в Бога людини (на прикладі Мойсея).

1. Людина та її завдання на Землі

Сьогодні ми поміркуємо над тим, якою повинна бути людина, щоб бути Людиною. Людина приходить у світ, ніби маленький сонячний промінчик і вже з першої хвилини наповнює життя навколо себе теплом, добром, ніжністю.

Поетична сторінка

Прочитай вірш відомої української поетеси Ліни Костенко і вслухайся в ці перекарасні слова.

Ліна Костенко

Я на Землі – людина!
Яке це почесне звання.
Прийшла я на землю дитиною,
Дала мені ненька ім'я.
І вже із хвилини першої
Належало все мені:
І мамина усмішка, й пісня,
І татові руки міцні.

Для мене квітнуть квіти,
Для мене і сонце сія,
Дерева простягають віти,
Радіє мені вся земля,
Бо горде звання це – людина!
І мені його доля дала.
Пишаюсь, завжди дорожу ним,
Бо людина – почесне звання.

*Що значить «бути людиною»? Для чого живе людина?
Який слід людина повинна залишити на Землі?*

Мати вигляд людини дуже просто, а бути Людиною – складно.
Життя кожного із нас – незбагнений Божий Дар, який дається людині один раз, протікає на Землі і продовжується у вічності.

Існування людини на землі має глибокий смисл, велике призначення і високу мету: *пізнавати Бога, уподібнюватись Йому, ставати все кращими і добрішими, все більше удосконалюватись і успадкувати вічне блаженне життя з Богом.*

Для цього потрібно:

пізнати істинного Бога і правильно жити за цією вірою
вірити в Нього любити Бога і творити добрі
людей справи

У Божій світобудові немає і не може бути чогось безглузлого. І якщо людина живе без віри у Бога, не за заповідями Божими, не для майбутнього вічного життя, то й існування такої людини на землі втрачає сенс. Людям, які живуть без Бога, життя здається незрозумілим і випадковим, а самі такі люди бувають гірші за звірів.

Жити за Законом Божим

пізнавати і славити Бога

творити добро

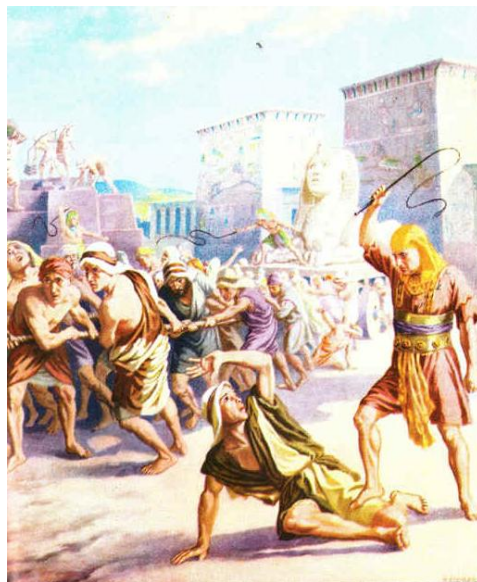
Людина, згідно з Божим задумом, покликана до життя, щоб продовжити справу Божого творіння і наповнити світ добром і красою.

2. Мойсей

На прикладі життя і служіння Богу та людям пророка Мойсея ти спробуєш краще зрозуміти, яке завдання людини на землі.

У Біблії розповідається про віруючих у Бога людей, у яких є чому повчитися. На попередньому уроці ти закінчив знайомитись із історією єврейського народу на переселенні їх до Єгипту.

Спочатку євреї в Єгипті почувались добре. Але нові фараони, побоюючись, що вони стануть сильнішими від єгиптян та займуть

Рабство євреїв у Єгипті.

Вихід 1, 8-22

ключові позиції в єгипетському суспільстві, почали утискувати чужинців. Однак, і у таких умовах євреї продовжували розмножуватись, тоді один із фараонів наказав убивати єврейських хлопчиків.

Народження Мойсея

Вихід 2, 1-6

неї і запитала: «Може, пошукати для немовляти годувальницю з євреїв?» Царівна сказала: «Так, іди і пошукай». Маріам пішла і привела матір. Царівна сказала їй: «Візьми це немовля і годуй його мені - я платитиму тобі». Та погодилася з великою радістю. Коли немовля піросло, мати привела його до царівни. Царівна взяла його до себе, і він був у неї замість сина. Вона дала йому ім'я Мойсей, що означає: **«вийнятий з води»**.

Мойсей виріс при царському дворі і був навчений усякої мудрості єгипетської. Але він знав, що він єврей, і любив свій народ. Одного разу Мойсей побачив, що єгиптянин б'є єврея. Він заступився за єврея і випадково вбив єгиптянина. Іншого разу Мойсей побачив, як єврей б'є свого співплемінника. Він хотів було зупинити його, але той зухвало відповів: «Чи не хочеш ти і мене вбити, як учинив це з єгиптянином?!» Мойсей злякався, зрозумівши, що про його вчинок довідалися.

Тоді Мойсей утік із Єгипту в іншу країну, в Аравію, у землю Мадіамську. Він оселився у священника Іофора, одружився з його дочкою Сепфорою і пас його отари.

Одного разу Мойсей зайшов з отарою далеко і був біля гори Хорив.

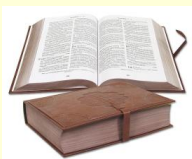
Мойсей народився у сім'ї одного єврея, за походженням із Левіного коліна. Мати три місяці ховала сина від єгиптян. Та коли далі ховатися було неможливо, вона взяла очеретовий кошик, обсмолила його, поклала туди немовля і поставила кошик в очереті, на березі річки.

А сестра немовляти Маріам спостерігала здалеку, що буде далі. Фараонова дочка із служницями прийшла купатися сюди. Побачивши кошик, вона звеліла дістати його. Коли побачила немовля, яке плакало, їй стало шкода його. Вона сказала: «Це із єврейських дітей». Маріам підійшла до

Там він побачив терновий кущ (купину), який горів і не згорав, тобто був охоплений полум'ям, а сам не горів. Мойсей вирішив підійти ближче і подивитися, чому кущ не згорає. Тут він почув голос із середини куща: «Мойсею! Мойсею! Не підходь сюди; зніми взуття з ніг твоїх, тому що місце, на якому ти стоїш – свята земля. Я Бог Авраама, Ісаака та Якова». Мойсей закрив обличчя своє, тому що боявся подивитися на Бога. Господь сказав йому «Я побачив страждання народу Мого в Єгипті, почув волення його і йду визволити його від руки єгиптян і ввести у землю Ханаанську. Іди до фараона і виведи народ Мій з Єгипту». При цьому Бог дав Мойсеєві силу творити чудеса. Оскільки ж Мойсей заїкався, то Господь дав йому у помічники брата його Аарона, який мав говорити замість нього. (Див.: Вих. 2; 3; 4). Так Мойсей дізнався з «Неопалимої Купини» про свою місію. У наступному параграфі ти дізнаєшся, як виконає її Мойсей.

Палаючий терновий кущ.
Вихід 3, 1-12

Цікаво знати. Дізнайся за бажанням більше **Неопалима Купина**

Кущ, який не згорав у вогні і який бачив Мойсей при з'явленні йому Бога, отримав назву «**Неопалима Купина**». Він відображав собою стан обраного єврейського народу, гнобленого і невмирущого.

У православному монастирі Святої Катерини на Синайському півострові шанується кущ, якого за переданням вважають Неопалимою Купиною.

У монастирі в IV столітті була побудована каплиця Неопалимої Купини. Про неї та про Купину згадує у своїй розповіді про святі місця Сходу, написаній в кінці IV ст., паломниця Сільвія.

Монастир св. Катерини є одним з найдавніших християнських монастирів. Його назва пов'язана з історією про святу мученицю

Кущ «Неопалима Купина»

Катерину, яка мешкала в ті далекі часи (296 рік) в Александрії і була страчена імператором Максиміліаном за свою віру. За переказами,

тіло Катерини, після страти, зникло, і чудесним чином було перенесено ангелами на найвищу точку Синайських гір, яка тепер носить її ім'я. Три століття після того, по волі провидіння, кілька монахів з Синайського монастиря знайшли її тіло і поховали в саркофазі.

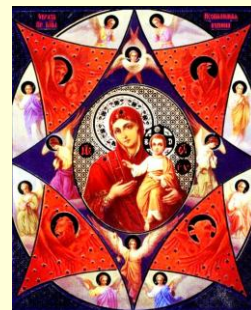
Монастир св. Катерини

Найсвятіше місце

в монастирі - це каплиця

Неопалимої Купини, яка як раз розташована поруч з церквою Преображення. Вівтар цієї каплиці знаходиться прямо на коренях Неопалимої Купини і присвячений Благовіщенню Святої Диви Марії.

Куш «Неопалима Купина» був також прообразом *Божої Матері*, Яку не опалив вогонь Божества Сина Божого, коли Він зійшов через Неї з неба на землю, народившись від Неї.

**Ікона Богородиці
«Неопалима Купина»**

Повчальні історії

1. Скрипка Паганіні

Геніальний скрипаль Ніколо Паганіні заповів свій чудовий інструмент рідному місту – Генуї. Проте з умовою, що по смерті музиканта ніхто на ньому не гратиме. І то була вкрай нещаслива умова. Бо деревина, яку безперечно використовують, псується повільніше; якщо ж навпаки, то нищиться вона значно швидше. Прекрасна, з чарівним звучанням скрипка, замкнена в оздобленому футлярі, була поточена жуком-короїдом і тепер має цінність лише як пам'ятка минулого. Ця оповідь про знищений інструмент нагадує нам, що всі дари, всі таланти людські – знаряддя, які треба використовувати, а не скарби, які громадяться без мети і вжитку. Так і з життям людським: якщо не жити заради любові, заради служіння іншим – воно втрачає будь-який сенс.

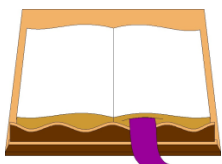
2. Найлегший хрест. Притча

Одного чоловіка все життя переслідували печаль, скорбота, хвороби. Думав він, що Господь дав йому надто важкий хрест. Здавалося, що в інших людей він значно легший. Чоловік часто в молитві дорікав Господу за це. Одного разу у видінні Господь з'явився йому і завів його до кімнати, в якій було безліч хрестів: золоті й дерев'яні, великі та малі, важкі та легкі. «Я дам тобі хрест, який вибереш сам», - сказав Господь. Чоловік, не довго думаючи, вибрав собі найкращий золотий хрест. Але надто важким виявився він. Чоловік не зміг навіть його зрушити з місця. Тоді він взяв інший хрест – срібний. Та коли підняв його на плече, то відчув, як гострі кінці хреста врізалися йому в тіло. Довелося цей хрест відкласти. Чоловік пробував то один, то інший хрест, але всі вони здавалися йому або надто важкими, або незручними. Нарешті він вибрав собі маленький дерев'яний зручний хрест і показав його Господу: «Цей хрест я готовий нести». Господь глянув на чоловіка і сказав: «Це і є твій життєвий хрест, який здається тобі таким важким». (За книгою «Таємниця Твоєї душі»)

Як ти зрозумів повчальність цієї притчі?

Що таке «життєвий хрест»? Що значить його нести?

Завдання для повторення

I. Продовж речення.

1. Головна мета життя людини – це
2. Людина живе лише один раз, і так хочеться.....

3. Людина починається з добра, а творити добро значить

II. Склади із наведених слів завдання людини на Землі.

пізнати	мати	любити	Бога і	істинного	діла
людей	віру	творити	добрі	істинну	

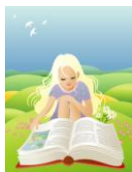
III. Скажи одним словом.

Кущ, що не згорав у вогні та який бачив Мойсей при явленні йому Бога, отримав назву:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

IV. Розкажи про зустріч Мойсея з Господом.

Домашнє завдання

1. Поясни, що означає «Неопалима купина».
2. Дай відповідь на питання: хто створив людину і з якою метою? У чому головне завдання людини?
3. Підготуй повідомлення про Мойсея.

§ 15. Стійкість у досягненні мети. Мойсей і фараон. Вихід з Єгипту

На цьому уроці ти навчишся

1. Порівнювати та пояснювати зміст вчинків Мойсея й фараона стосовно іудейського народу як вірного Богові.
2. Проводити паралелі з сучасними вчинками людей («мойсеївські» та «фараонівські» вчинки).
3. Роздумувати про зміст поняття «стійкість у досягненні мети».
4. Розвивати свої уявлення про поняття «вихід із Єгипту» як символічного опису відходу людини від спокус розбурханого в пристрастях життя.

1. Стійкість у досягненні мети

Кожна людина має однакову здатність стати тираном і рабом, злочинцем і святим. Усе залежить тільки від людини.

«Бути справжньою людиною – це означає віддавати сили своєї душі в ім'я того, щоб люди навколо тебе були красивішими, духовно багатшими, щоб у

кожної людини, з якою ти зустрінешся у житті, залишилося щось хороше від тебе, від твоєї душі» - писав відомий педагог **Василь Сухомлинський**.

Запиши у зошит слова і поміркуй

Стійкість – твердість, витривалість, постійність, сталість, наполегливість, непохитність, вірність переконанням, незламність.

Досягати – одержувати бажане, добиватися, домагатися.

Мета – те, до чого хтось прагне, чого хоче досягти; ціль; заздалегідь намічене завдання; задум, намір, план.

На попередньому уроці ти дізнався про Мойсея, який, хоч і виховувався у єгипетській сім'ї, в палаці фараона, але знав про своє походження, ніколи не забував свій народ.

Пригадай, чому Мойсей залишив Єгипет? Де він жив певний час? Яке повеління він отримав від Бога?

Отримавши від Бога повеління йти до Єгипту і вивести народ Ізраїля із рабства, Мойсей проявить непохитну стійкість, матиме міцну віру в Божу допомогу і це стане запорукою у досягненні мети.

Поетична сторінка

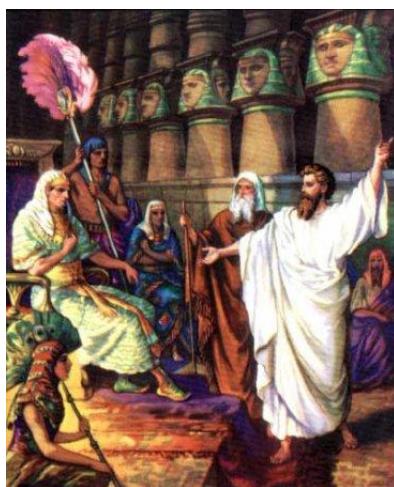
Прочитай вірш поета С. Рачинця «Не відрікаюсь» і порівняй його зміст з переконаннями і стійкістю Мойсея.

Не відрікаюсь я ні від чого
Ні від землі, де спочили батьки
Ні від своєї гіркої дороги,
Тої, якою іду скрізь роки.

Не відрікаюсь від того, що маю –
Роду, народу, своєї мети.
Знаю: за це ще не раз постраждаю.
Не відрікаюсь, мій друже, а ти?

2. Мойсей і фараон. Вихід з Єгипту

За велінням Божим Мойсей прийшов у Єгипет. У той час там уже царював інший фараон. Поговоривши зі старійшинами єврейського народу, Мойсей і Аарон пішли до царя єгипетського і від імені Божого зажадали від нього, щоб він відпустив євреїв з Єгипту. Фараон відповів: «Я не знаю вашого Бога і народу єврейського не відпущу» і наказав ще більше гнобити євреїв.

Тоді Мойсей, за велінням Божим, навів на Єгипет послідовно десять **кар**, тобто великі лиха, щоб фараон погодився відпустити єврейський народ із землі єгипетської. Так, за словом Мойсея, вода в річках, озерах і криницях перетворювалася на кров; град і сарана

Мойсей вимагає звільнення ізраїльтян. Вихід 7, 8-10

нищили рослинність; настала триденна пітьма по всьому Єгипту тощо.

Покарання єгиптян. Вих. 7-12

Але, незважаючи на такі лиха, фараон усе ж не відпускав євреїв.

Фараон, починаючи з другої кари, кожного разу закликав Мойсея, просив його помолитися Господу і зупинити стихійне лихо, обіцяючи відпустити євреїв, та як тільки кара припинялася, фараон знову ставав жорстоким і відмовлявся відпустити їх.

Десята кара. Ангел смерті вбиває єгиптян. Вих. 12, 29-30

Тоді настала остання, десята, найстрашніша кара. Перед десятою карою Господь повелів євреям вибрати для кожної сім'ї однорічне **ягня**, заколотися його, спекти і їсти з прісним хлібом та гіркотрав'ям, не ламаючи кісток; кров'ю ж ягняти вимазати одвірки і перекладини в дверях. Євреї так і вчинили. Тієї ночі ангел Господній уразив усіх первістків у Єгипті, від людини до худоби.

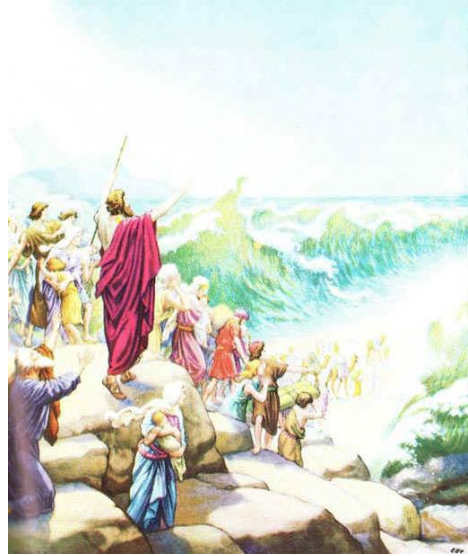
Помазання кров'ю одвірок дверей. Вих. 12, 7

Ангел пройшов тільки **мимо** тих домів, на дверях яких було зроблено знак кров'ю. Це були будинки євреїв. По всьому Єгипту піднявся плач. Фараон покликав тоді Мойсея і повелів йому якнайшвидше йти з народом єврейським з Єгипту.

10 кар єгипетських: (після кожної - покаяння фараона і нове озлоблення)
I – перетворення води у кров; II- наведення жаб; III – наведення блохів (воші); IV - рої мух; V - падіння худоби; VI - виразки на тілах; VII –град; VIII – наведення сарани; IX – повна темрява; X – враження смертю всіх первістків.

Із Мойсеєм вийшло до шестисот тисяч чоловіків, не рахуючи жінок і дітей. Мойсей взяв із собою і Йосифові кістки, як про те заповідав сам Йосиф перед своєю смертю. Як тільки євреї виступили із Єгипту, перед ними з'явився стовп, який у день був у вигляді хмари, а вночі - вогненным. Він вказував їм шлях.

День визволення євреїв від єгипетського рабства залишився назавжди пам'ятним для них. Господь установив у цей день головне старозавітне свято, яке Він назвав **Пасхою**. Слово «Пасха» означає: **проходження мимо**, чи **визволення від біди** (губитель пройшов повз єврейські житла). Щороку в цей день увечері євреї заколювали і готували пасхального агнця і їли його з прісним хлібом. Це свято тривало сім днів. Агнець пасхальний, кров'ю якого первістки єврейські були визволені від смерті, прообразував собою Самого Спасителя Ісуса Христа, Агнця Божого, що бере на себе усі гріхи світу, кров Якого визволяє всіх віруючих від вічної загибелі. Сама ж старозавітна єврейська Пасха прообразувала собою нашу новозавітну, християнську Пасху. Як тоді смерть пройшла повз житла євреїв, і вони були визволені від єгипетського рабства й отримали обітовану землю, так і в християнську Пасху, **Воскресіння Христове**, смерть вічна **оминула нас**: Воскреслий Христос, визволивши нас від рабства, дав нам вічне життя. Христос помер на хресті в день, коли заколювали пасхального агнця, і воскрес безпосередньо після єврейської Пасхи; ось чому Воскресіння Христове святкується Церквою завжди після єврейської Пасхи і називається також Пасхою (Див.: Вих. 4, 29–31; 5- 13).

Перехід євреїв через море.

Вих. 14, 26-31

Стойкість Мойсея у досягненні мети ґрунтувалася на міцній вірі у Божу допомогу.

Розп'яття Ісуса Христа

Він постійно звертався до Бога. у своїх молитвах і Господь завжди чув Мойсея і давав бажане.

Прочитай кілька повчальних життєвих історій і глибше зрозумій необхідність міцної віри і постійної молитви – розмови з Богом.

Життєві історії

1. Якщо повіримо

Домовилися дітлахи пограти у «піжмурки». Одному зав'язали очі. Переконалися, що підглядати не зможе, закрутили його і розбіглися, хто куди. Стали кликати, плескати у долоні, щоб він на звук їх спіймав. Хлопчик із зав'язаними очима намагався їх схопити, кидався на кожний шерех. А діти раптом притихли – і ні звуку, ніби нікого немає. Хлопчик же був упевнений, що вони поруч. Не бачить, але вірить, що вони тут.

Віра і є впевненість у невидимому, як у видимому.

Мама вклала немовля спати, заспівала йому колискову, перехрестила, поцілувала і вийшла у сусідню кімнату. Малюк не бачить її, проте вірить, що мама поруч. Варто її покликати – і вона прийде.

Так і Бога, і Заступницю нашу Богородицю ми не бачимо, але Вони поруч. Лише їх покличемо – будуть з нами, хоча ми їх і не побачимо. Прийдуть до тих, хто вірить у Них. І прийдуть, і допоможуть, і захистять. Якщо повіримо. (За Б. Ганаго)

2. Усі сили

Батько спостерігав за сином, який хотів посунути важкого столика.

Хлопчина тужився, сопів, але не міг посунути його навіть на міліметр.

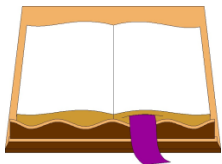
– Ти використав усі можливості? – спитав батько.

– Так... прошепотів синочок.

– Ні! - сказав батько. – Ти не попросив мене допомогти тобі.

Так іноді ми намагаємося усе вирішувати власними силами, а Господь,

як люблячий батько, що хоче допомогти нам, чекає, коли ми згадаємо про Нього... Молитися – це застосувати «всі» наші сили. (За Б. Ганаго)

Завдання для повторення

I. Дай відповідь на запитання.

1. Як виховати у собі стійкість у досягненні мети?
2. Наведіть приклади людей, які були відданими Богові.
3. Як залишитися непохитним у своїх переконаннях за будь-яких обставин?

II. Скажи одним словом.

1. День виходу євреїв з полону називають:

--	--	--	--	--	--

2. Ім'я пророка, який вивів євреїв із єгипетського полону:

--	--	--	--	--	--

III. Встав потрібні слова у клітинки:

с	т							
---	---	--	--	--	--	--	--	--

Виявляється у виконанні Божих заповідей.

в			
---	--	--	--

Джерело непохитності і стійкості.

Стійкість і терпіння ведуть до

с	п						
---	---	--	--	--	--	--	--

IV. Добери синоніми до слова «стійкість».

Домашнє завдання

Дай відповідь на запитання

1. Чим упертість відрізняється від стійкості?
2. Чи вистачає у тебе сили бути стійким у досягненні мети?
3. Чого ти навчився у Мойсея?

§ 16. Моральний закон людства. Синайське законодавство

На цьому уроці ти навчишся

1. Уявляти Синайське законодавство як про моральний закон Бога людям.
2. Розуміти значення окремих положень цього закону.
3. Вказувати на прикладах із власного життя на відповідність власних вчинків моральному закону від Бога.

1. Моральний закон

Кожна людина має у своїй природі моральний закон, який проявляється через совість. Якщо людина прислухається до голосу совісті, до слів Божих, до його учіння, то їй відкриваються таємниці Царства Небесного, а хто не йде цим шляхом, той губить навіть те, що має, тобто засмічує гріхами совість, забуває про неї.

У кожної людини є власне уявлення про добро і зло, про те що добре і що погано. Такі поняття називають внутрішніми переконаннями. У різних людей переконання можуть бути різними. І коли вони хочуть їх довести один одному, то приходять часто до суперечностей, до непорозумінь. А як прийти до згоди? Де знайти відповідь на суперечки?

Проаналізуй ситуацію

Ситуація 1. Двоє приятелів увійшли до трамвая. Один заплатив за проїзд, інший проїхав без квитка, хоча гроші мав для цього.

Хто із них вчинив чесно, а хто - ні? Чому приятелі вчинили по-різному?

Ситуація 2. Троє однокласників сиділи після уроків на лавочці у парку. Сергій запропонував двом однокласникам покурити. Один із них завагався, але потім погодився, інший - категорично відмовився.

*У кого із хлопчиків правильні і чіткі переконання?
Чому перший спочатку відмовився, але потім згодився?
Чому другий категорично відмовився?*

Виявляється, та людина, яка не має твердих внутрішніх переконань, може стати жертвою чужої волі чи яких-небудь погроз. Тверді переконання повинні відповідати високим моральним людським принципам.

На сьогоднішньому уроці тобі слід розібратися, якими моральними принципами повинна користуватися людина у своєму житті.

2. Синайське законодавство

Перші моральні принципи для людства були дані Самим Богом на горі Синай пророку Мойсею. Із попередніх уроків ти дізнався про цього пророка, як він по волі Божій вивів свій ізраїльський народ із Єгипетського рабства, провівши їх дивним чином через Червоне море.

Від Червоного моря євреї весь час ішли пустелею. Вони зупинилися табором біля **гори Синай**.

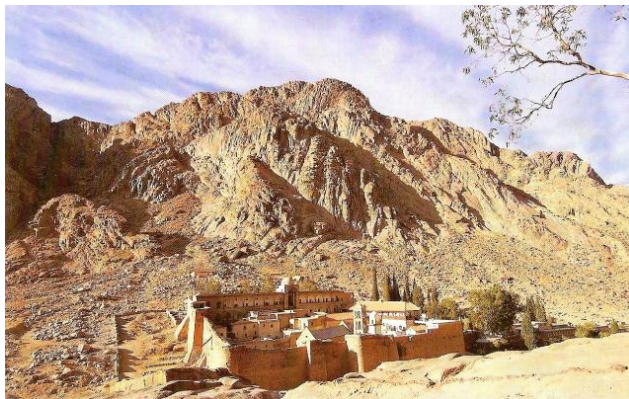
Тут Мойсей зійшов на гору, і Господь сказав йому: «Так скажи синам Ізраїлевим: якщо будете слухатись голосу Мого, то будете Моїм народом». Коли Мойсей спустився з гори, він передав народові волю Божу. Євреї відповіли: «Усе, що сказав

Господь, виконаємо і будемо слухняні».

Господь повелів Мойсееві приготувати народ до третього дня для прийняття Закону Божого. Євреї постом і молитвою готувалися до цього дня. На третій день, який був **п`ятдесятим** від єврейської Пасхи, тобто після виходу євреїв з Єгипту, щільна хмара вкрила вершину гори Синай. Небо розтинали блискавки, гримів грім і гучно лунали сурми.

Від гори піднімався дим, і вся вона сильно хиталась. І виголосив (сказав) Господь

Свій закон у десяти заповідях. За велінням Божим Мойсей зійшов на гору і пробув там сорок днів і сорок ночей, без ніякої їжі. Бог дав йому **дві скрижалі**, тобто **кам`яні дошки**, на яких було написано десять заповідей.

Гора Синай, на якій Мойсей отримав від Бога 10 заповідей

Господь дає Мойсею 10 заповідей

Дві скрижалі в руках Мойсея

Зійшовши з гори, Мойсей усі ці закони і все, що відкрив йому Господь на горі Синай, записав у книги. Так з'явилося у нас **Святе Письмо** або **Закон Божий**.

Десять заповідей чи повелінь, які Бог дав Своему народу, точно вказують, що мусить робити людина і чого їй слід уникати, якщо вона хоче любити Бога і ближніх.

Десять заповідей Старого Заповіту

1. Я Господь, Бог твій; нехай не буде у тебе інших богів, крім Мене.

Ця заповідь велить любити Бога понад усе і, крім Нього, не віддавати нікому Божої пошани. Святих угодників Божих слід також вшановувати, але не так, як Самого Бога, а як людей, більш угодних Богу, ніж інші, як молитвенників і заступників наших перед Ним.

2. Не сотвори собі ідола, і ніякого зображення того, що на небі вгорі, і що на землі внизу, і що у воді нижче землі; не поклоняйся їм і не служи їм.

Оскільки все у світі створено Богом, то Йому одному слід поклонятися і Його одного слід шанувати як Божество. Робити ідолів і кланятися їм ніяк не можна. Поклоняючись святій іконі, ми повинні уявляти собі того, хто зображений на ній, і йому поклонятися, а не вважати самі ікони за Божество

3. Не вимовляй ім'я Господа Бога Твого марно.

Не можна святе і велике ім'я Боже вимовляти даремно, у марних розмовах, а тому божитися і клястися безпідставно ця заповідь забороняє.

4. Пам`ятай день суботній, щоб святити його! Шість днів працой і роби всю працю свою, а день сьомий – субота (свято) Господу Богу Твоєму.

Шість буденних днів тижня людина повинна трудитися, працювати, і взагалі турбуватися про все, що потрібно для її земного життя. А сьомий день слід присвятити Богу, тобто виділити його для Господа, молитися Йому, читати у славу Божу корисні книги, допомагати бідним, і взагалі заради Господа чинити якомога більше добра, а не гаяти марно час, тим більше – поводитися зле. У Старому Заповіті так святкувалася субота, а у нас, у Новому Заповіті, у пам'ять про Воскресіння Христа із мертвих, святкується неділя.

5. Шануй батька твого і матір твою, щоб тобі було добре і щоб продовжувалися дні твої на землі.

Потрібно любити і шанувати батьків, слухатися їхніх добрих настанов і порад, піклуватися про них, якщо вони недужі, бути опорою для них у старості, також слід шанувати інших родичів, старших, добродійників, учителів, духовних отців і начальників; за це Бог обіцяє продовжити земне життя.

6. Не вбивай.

На світі є багато вартісних речей, але найдорожче із них - людське життя. А чи можна купити життя? Його не можна купити за жодну ціну. Живучи, ми не задумуємось, що Бог нам дав життя в дар. Тому ніхто не має права ні собі, ні іншим його відбирати. Ми повинні відкидати все, що шкодить чи руйнує наше здоров'я: куріння, алкоголь, наркотики, не наражати своє життя на небезпеку без вагомих причин. Самогубство або вбивство - це найбільший гріх. Ця заповідь забороняє нищити невинних дітей у лоні матері.

Під убивством мається на увазі не тільки позбавлення життя себе чи когось іншого, але якщо і допускаємо інших до вбивства своїм наказом, порадою, допомогою, згодою. Цією заповіддю забороняється також нестриманість у гніві й образа ближнього усяким лайливим словом. Ця заповідь наказує жити з усіма у мирі і злагоді, а також лагідно поводитися з тваринами.

7. Не чини перелюбу.

Цією заповіддю Господь забороняє чоловікові і дружині порушувати взаємну вірність і любов. Неодруженим Бог велить дотримуватися чистих думок і бажань. Обжерливість, пияцтво і взагалі будь-яка

схильність до надмірності й нестриманості також забороняються цією заповіддю. Ця заповідь стоїть на сторожі моральної чистоти і невинності, чистоти нашого серця і вірності у подружньому житті. Сам Господь Бог поблагословив перше подружжя - наших прародичів Адама і Єву у раю.

Проти сьомої заповіді грішить той, хто вживає сороміцькі слова, жарти, веде непристойні розмови, дивиться нескромні малюнки, порнографічні та еротичні фільми, які є грішними проти християнської моралі. Святий Апостол Павло каже: «... ті, що чинять розпусту, перелюб, розгнузданість - Царства Божого не успадкують». Гріх нечистоти руйнує в нашій душі Божу ласку, принижує людину до рівня тварини.

8. Не кради.

Нічого чужого не бери, не спитавши, ні явно, ні таємно; не обманюй при продажу; у всякій справі розраховуйся чесно; не ховай знайдене; усяку роботу закінчуй в обіцяний термін і виконуй її сумлінно. Щоб людина могла вільно і спокійно використовувати дані Богом дари, на сторожі приватної власності Бог поставив цю заповідь. Ця заповідь закликає нас бути чесними людьми, щоб ми ніколи ні в кого нічого не крали, не зазіхали на чужу власність.

Можна вкрасти навіть час у вчителя на уроці, списати у товариша по парті домашнє завдання, якусь ідею, винахід, відкриття, навіть душу.

9. Не свідчи неправдиво на ближнього свого.

Ця заповідь забороняє говорити неправду, брехати, зводити наклеп, обмовляти людей, осуджувати їх, а також вірити наклепникам. Ця заповідь наказує завжди чесно дотримуватися свого слова.

10. Не бажай дому ближнього твого, не жадай дружини ближнього твого, ні поля його, ні раба його, ні рабині його, ні вола його, ні осла його, нічого, що у ближнього твого.

Ця заповідь забороняє заздрити і зазіхати на чуже добро, наказує задовольнятися тим, що маєш.

Від заздрощів породжуються погані бажання, а від недобрих бажань - і всі недобрі злі вчинки.

У пам'ять Синайського законодавства Мойсеєм було встановлено свято п'ятдесятниці.

Кожен мусить знати і виконувати Закон Божий. Десять заповідей чи повелінь, які Бог дав Своему народові, точно вказують, що мусить робити людина і чого уникати, якщо хоче любити Бога свого, ближніх своїх і прожити своє життя гідно, по совісті.

Саме любов є основою Заповідей Божих. У Святому Євангелії ми читаємо: *«Люби Господа Бога свого всім серцем своїм, і всією душею своєю, і всією силою своєю, і всім своїм розумом, і свого ближнього, як самого себе»* (Лк. 10, 27). Свідченням нашої поваги і любові до Бога буде виконання перших чотирьох заповідях, а любові до ближнього – виконання наступних шести. Любити Бога ми повинні так, як люблять діти своїх батьків, адже він наш Отець Небесний, не тільки дав нам життя, а й постійно опікується нами як люблячий батько. Свідченням того, що ми любимо Бога має бути наше життя за Його заповідями. Ісус Христос сказав: *«Якщо любите Мене, то виконуйте заповіді Мої»* (Ін. 14-15).

Поетична сторінка

Прочитай вірш **«Возлюбімо ближнього»** відомого тобі українського поета Вадима Крищенка і прислухайся до порад автора.

Спасіння - у добрі, спасіння - у любові,
І це стосується, напевно, нас усіх.
Чого ж ми носимо у серці та у слові
Отруту заздрості та злості вічний гріх?
Нехай не топче нас неправди битий чобіт...
Зустрівши ближнього, хай відчуття твоє
Душі признається, що у людській подобі
Це сам Господь правицю подає.

Возлюбімо ближнього, як самих себе,-
Хай це усвідомить той, що з людей гребе.
Возлюбімо ближнього - тихо, без прикрас:
І любов Всевишнього теж зігріє нас.
Возлюбімо ближнього з відчуттям тепла-
Й певен, що поменшає в цьому світі зла,
І засвітить радістю небо голубе...
Возлюбімо ближнього, як самих себе.

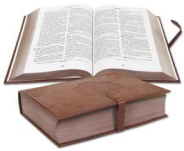
У битві давнішній безчесності та
правди,
В куточку заховавшись ти не стій,
Бо люди просять помочі й поради,
Для них потрібний щирий
відгук твій.
У вік жорстокості та перебитих
істин
Господню заповідь нам треба
повторить
І написати її на найвиднішим
місці,
Як вищу мудрість двадцяти
століть.

Як потрібно любити свого ближнього?

Той, хто дотримується десяти Божих заповідей, створює собі, окрім тимчасового добробуту, вічне спасіння. Саме в цих заповідях людина віднайде всі відповіді на питання, які хвилюють її. Божі заповіді допоможуть людині виробити стійкі моральні принципи і жити за ними. Слідувати даним заповідям - це жити по совісті, по Божому.

Окрім десяти заповідей, Господь дав Мойсеєві й інші закони – церковні і громадянські. Повелів Він також зробити **скинію**, тобто переносний храм Божий.

**Цікаво знати. Дізнайся за бажанням більше
Церковні закони
Синайського законодавства**

Будівництво скинії, висвячення священників, визначення свят, визначення порядку служіння Богу при скинії, характеру жертв.

Скинія

(від-грец. «шатро, палатка»; івр. «обитель, «шатро зустрічі, збори») - в основному вживається в значенні похідного храму у євреїв. **Складалася із трьох частин:**

Святая святих

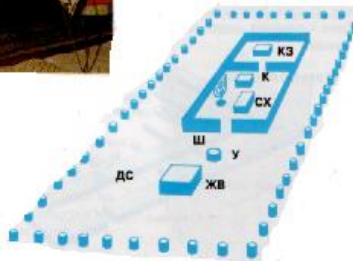
Ковчег заповіту (зберігали: скрижалі, чашу з манною, жезл Аарона, пізніше - священні книги) На кришці - два херувими. Входив першосвященик один раз у рік з кров'ю жертви. (Аарон)

Святилище

Вівтар кадильний, семисвічник, стіл з 12-ма хлібами. Служили і кадили священники по черзі (чотири сини Аарона)

Двір скинії

Жертовник, Умивальниця. Заходили всі євреї. (прислужники - левіти)

Макет та схема скинії

На макеті видно шести для перенесення і покривала в кілька шарів.

Ш - шатро: було зроблене із тканини і шкур 4-х видів, натягнутих на дерев'яний каркас розміром: довжина - 14 м., ширина - 4 м. і висота - 5 м.;

КЗ - ковчег заповіту: прямокутна скриня (~ 115x 70x 70 см.), виготовлений, як і каркас шкіни, із акації Синайської пустелі, деревина якої вирізнялась особливою міцністю. В середині і зовні ковчег був покритий золотом. Його носили на шестах, які просували в кільця, прикріплені до 4-х кутів. Кришка була із чистого золота, на якій розміщались дві фігури херувимів з розгорнутими крилами – символами Божого захисту;

СХ - стіл для хлібів пропозицій (в суботу на позолочений стіл ставились 12 хлібів, по одному від кожного ізраїльського племені).

Ці хліби – приношення Богу;

К - жертвник для кадіння;

ДС - двір шкіни (розміром 50x 25 м.);

У - умивальник: перед тим, як увійти до шкіни, священники мили руки і ноги у великому бронзовому тазу;

ЖВ - жертвник спалень (на ньому приносились у жертву ягнята).

Коротка історія шкіни та скрижалів Завіту

Шкіня буде переносним храмом Божим від Мойсея (середина XIV ст. до н.е.) до Соломона (середина X ст. до н.е.). Соломон у м. Єрусалимі побудує храм, до якого буде перенесений ковчег Заповіту. Детальніше про це ти дізнаєшся у 6 класі.

**Ковчег шкіни з скрижалами
Заповіту**

Цей храм простоїть 400 років, доки в 587 р. до н.е. не буде зруйнований вавилонським царем Навуходоносором. Все багатство храму вавилоняни заберуть з собою, сліди скрижалів загубляться.

Прочитай життєві історії і знайди в них для себе повчальний зміст.

Життєві історії

1. Відповідь хлопчика

Бажаючи випробувати хлопчика на знання віри, хрещений батько запропонував йому: «Якщо ти скажеш мені, де знаходиться Бог, то я зроблю тобі прекрасний подарунок».

«А я, - відказав хлопчик, - зробив би вам два подарунки, якби ви сказали мені, де Його немає!» (За книгою «Таємниця твоєї душі»)

2. Ми всі складемо одну мозаїку

Одного разу учителька християнської етики принесла на урок плакат, закритий газетою. Взяла ножиці й порізала його на десять частин. Тоді кожному учневі вручила один відтинок, говорячи:

- Візьміть додому, але смужку газети не знімайте. А головне, не забудьте принести кожен на наступний урок.

На наступному уроці вчителька запросила учнів розташуватися навколо столу та із відтинків плаката знову скласти одне ціле.

Усі із нетерпінням чекали, яка ж то картина постане перед їхніми очима. І ось, коли всі частинки лягли на стіл, виявилось, що у плакаті є одна прогалина – бракувало однієї частини. Один учень забув принести свій відтинок.

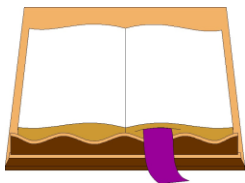

Учителька, скориставшись такою нагодою, сказала учням:

- Господь дає нам спасіння, а для цього нам потрібно виконувати усі Його десять заповідей. Не виконавши хоч одну заповідь, ми не побачимо Царство Боже, так як не змогли побачити зображення на плакаті.

Що повчального для тебе у цих життєвих історіях?

Завдання для повторення

I. Завдання для роздумів.

Прочитай прислів'я: «Посієш думку - пожнеш вчинок, посієш вчинок - пожнеш звичку, посієш звичку - пожнеш характер, посієш характер - пожнеш долю».

1. Як ти розумієш зміст цього прислів'я?
2. Що означає «посіяти думку»? «посіяти вчинок»? «посіяти звичку»?
3. Чи залежить навіть від думки доля людини?
4. Чи є порушенням Божої заповіді поганий задум?
5. Чи може бути гріхом навіть зла думка?

II. Згадайся, про які заповіді говориться у нижче перерахованих народних прислів'ях.

1. Без матері і сонце не гріє.
2. Хто батька-матір зневажає, той добра не знає.
3. Тільки батько й мати знають, як їх діти виростають.

4. Шануй батька й неньку, то буде тобі скрізь гладенько.
5. Материнська молитва із дна моря підіймає.

заповідь: _____

1. Ворогу все віддай, а сам так останься, аби далі від лиха.
2. Від ворога вчися розуму.
3. Від сварки до бійки - один крок.
4. Краще переконувати словами, а не кулаками.
5. Рана, завдана ножом гоїться, а язиком - ні.

заповідь: _____

1. Не давши слова - держись, а давши слово - кріпись.
2. Нових друзів наживай, а старих не забувай.
3. Не рубай те дерево, на якому сидиш.
4. Не плюй у свою криницю, бо прийдеться пити водицю.
5. Швидше хай загину, а мужа не покину.

заповідь: _____

1. Соромитись красти, а не робити.
2. Зароблена копійка краще краденого карбованця.
3. Зароблений сухар кращий від краденого бублика.
4. Не зарікайся робити, а тільки із злодіями ходити.
5. Не бери чужого, то й не бійся нікого.

заповідь: _____

1. Часто так буває, що один вину свою на другого звертає.
2. Звертає з хворої голови на здорову.
3. Де мало слів, там більше правди.
4. Слово не полова, язик не помело.
5. Слово не горобець, вилетить не спіймаєш.

заповідь: _____

1. Своє не бачить під носом, а чуже бачить під лісом.
2. На чужий коровай очей не поривай.
3. Свого не цурайтесь, і чужого наuczайтесь.
4. Хто на чуже зазіхається, свого позбувається.
5. Пильнуй носа свого, а не кожуха мого.

заповідь: _____

Домашнє завдання

Наведи приклади із власного життя на відповідність власних вчинків моральному закону від Бога.

§ 17. Уміння переборювати труднощі. Сорокарічна подорож по пустелі. Смерть Мойсея

На цьому уроці ти навчишся

1. Застосовувати найголовніші поняття попередніх уроків щодо пояснення причин, чому Бог дав людям таку тривалу мандрівку пустелею. 2. Визначати прихований (символічний) зміст мандрівки людей пустелею впродовж 40 років. 3. Наводити приклади із власного життя стосовно змісту виразу «переборювання труднощів».

1. Сорокарічна подорож

Від гори Синай євреї з Мойсеєм рушили до землі обітваної (Ханаанської). На шляху євреї не один раз ремствували. Господь карав їх за це, але після молитов Мойсея милував їх. Навіть сестра Маріам й

Сорокарічна подорож

Аарон докоряли Мойсею за те, що він одружився з ефіопкою, і при цьому принижували його гідність як посланця Божого. Мойсей був найлагіднішим серед усіх людей і терпляче вислуховував докори. Господь покарав Маріам проказою.

Аарон, побачивши проказу на своїй сестрі, сказав Мойсею: «Не постав нам у гріх, що ми вчинили зле і згрішили». Тоді Мойсей гаряче молив Бога про зцілення сестри. І Господь послав їй зцілення, та тільки після того, як вона сім днів пробула ізольована поза табором.

Коли ж євреї підійшли до межі обітваної землі, в пустелю *Фаран*, то за велінням Божим послав Мойсей людей видивитися землю обітовану.

Було обрано *дванадцять людей, по одному із кожного коліна*. Серед обраних були *Халев*, від Іудиного коліна, й *Ісус Навин*, від коліна Єфремового. Посланці пройшли усю землю і, оглянувши її, повернулися *через сорок днів*. Вони принесли із собою зрізану там виноградну *гілку із гроном ягід*, яке було таким великим, що її довелось нести на жердині двом чоловікам. Вони принесли також *гранатові яблука і смокви*. Усі вони хвалили родючість землі. Та

десятеро з дванадцяти посланих (окрім Халева та Ісуса Навина) підбурювали людей, вони казали: «Народ, що живе у тій землі, сильний, і міста великі, і міцно укріплені... не можемо ми йти супроти народу того, він сильніший за нас. Там ми бачили таких велетнів, що перед ними ми не більші, ніж сарана». Тоді євреї підняли галас, ремствуючи на Мойсея й Аарона, і казали: «Навіщо Господь веде нас у землю цю, щоб ми впали від меча? Наші дружини і діти стануть здобиччю для ворогів. Чи ж не краще нам вернутися в Єгипет?»

Ісус Навин і Халев умовляли народ не повставати проти волі Господа, бо Сам Господь допоможе заволодіти землею, обітованою (обіцяною) Богом їхнім батькам. Та євреї змовлялися побити камінням Мойсея, Аарона, Ісуса Навина і Халева та поставити нового начальника і повернутися назад.

Розвідка землі Ханаан.
Числа 13, 22; 24-28

Тоді слава Господня у вигляді хмари з'явилась у скинії перед усім народом. І сказав Господь Мойсею: «До якого часу цей народ буде не вірити Мені при всіх знаменнях, які Я йому вчинив? Скажи їм від імені Мого: як говорили ви голосно Мені, так Я і зроблю вам. У цій пустелі помруть тіла ваші, і всі ви, хто ремствував на Мене, не увійдете в землю, на якій Я клявся поселити вас, окрім Халева та Ісуса Навина. Завтра ж повертайтеся і йдіть у пустелю до Червоного моря. Дітей ваших, про яких ви казали, що вони стануть здобиччю ворогів, Я уведу туди, а ваші тіла помруть у цій пустелі. За числом сорока днів, протягом яких ви оглядали землю, ви будете нести покарання за гріхи ваші сорок років, рік за день, щоб ви узнали, що означає бути залишеними Мною». Десятеро оглядачів, які нагнали страх своїми розповідями, вмить були уражені смертю перед скинією. Але ізраїльтяни, викриті у своїх гріхах, не бажали підкоритися велінню Господньому і йти вказаним шляхом, вони стали казати: «Ось, ми підемо на те місце, про яке сказав Господь, бо ми згрішили», - тобто вони немовби казали: «Підемо ж тепер і візьмемо землю. Каємось у своєму гріху. Навіщо ж нас карати 40 років?»

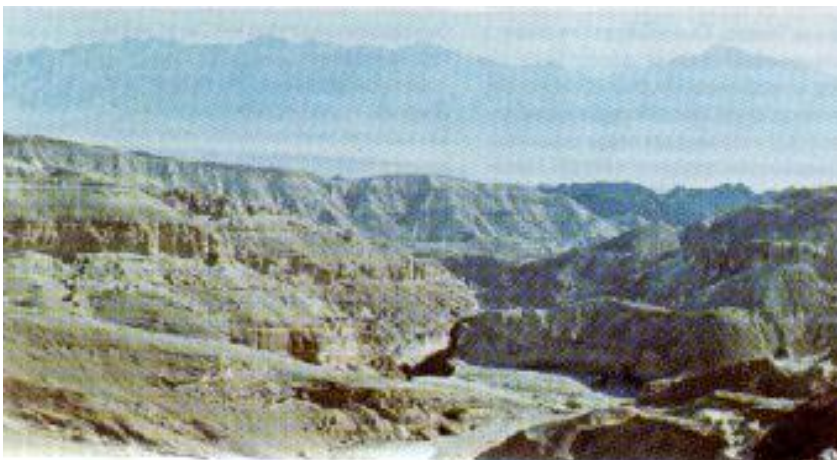

Битва з амаликитянами.

Вихід 17, 8-13

Корей) були незадоволені тим, що священство надано тільки племені Аарона. Але Господь покарав їх - земля, розкрившись, поглинула бунтівників.

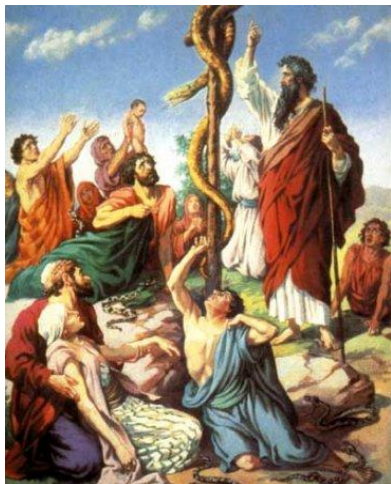
Із метою припинення суперечки між євреями, кому належить священство, Мойсей, за велінням Божим, наказав усім старійшинам принести свої жезли і покласти на ніч у скинію. На другий день усі побачили, що Ааронів жезл пустив бруньки, розцвів і вродив мигдаль. Тоді всі визнали Аарона первосвящеником. За велінням Божим, Ааронів жезл був покладений до ковчегу завіту.

Синайська пустеля. У ній ізраїльтяни проживали як кочівники на своєму шляху до Ханаану (обітованої землі)

Бог посилав євреям **прісну воду, манну небесну, перепелиць** (пташок), але ті постійно ремствували. Одного разу за ремствування

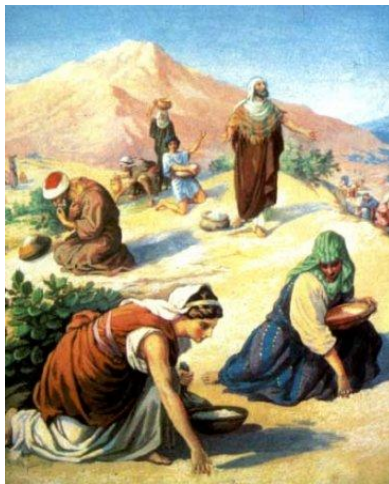
євреї були покарані Богом появою безлічі отруйних змій, які жалили людей, так що багато вмирало. Євреї розкаялись і просили Мойсея помолитися за них Богові. Господь повелів Мойсею зробити мідного змія і повісити його на дерев'яний стовп як знамено. І хто із ужалених дивився з вірою на мідного змія, той залишався живим. Цей мідний змія служив прообразом Христа Спасителя. Христос розіп'яв із Собою на хресті всі наші гріхи, і ми тепер, дивлячись на нього, зцілюємося від гріхів своїх і спасаємося від вічної смерті.

Піднесення мідного змія.

Числа 16, 4-9

За час сорокалітнього подорожування всі євреї, які вийшли з Єгипту дорослими, повмирали, крім Ісуса Навина і Халева. Народилось нове покоління, якому було суджено вступити в землю обітовану. В останній рік подорожування помер і Мойсей. Перед своєю смертю він поставив вождем замість себе Ісуса Навина (Див.: Чис. 11-14; 16-17; 21, 4-9; Повтор. 1, 19-46).

Посилання Богом з неба манни небесної. Вихід 16, 4-35

2. Смерть Мойсея

Настав час помирати і Мойсею. Ізраїльтяни вже повинні були увійти до землі ханаанської, та Мойсей не міг разом із ними піти. У пустелі Мойсей написав багато книг. Він написав у них, як Бог створив світ, як Адам з'їв заборонений плід, як Каїн вбив Авеля. Він написав історію Ноя, Хама, Ісаака, Якова, змалював нам життя благочестивого Йосифа і злих братів його; розповів про себе самого, як він, ще дитям, був урятований від води. Написав Мойсей про десять кар, будову скинії,

написав і про свій власний гріх. Все це він написав у п'яти книгах і ми можемо все це знайти у Біблії.

Звідки Мойсей дізнався про це все? Як він міг написати про події, яких не бачив? Чи може йому хто-небудь розповів, як Бог творив світ?

Тоді на землі ще нікого не було, і тільки Бог міг відкрити це Мойсею Духом Святим. І дійсно, Бог все це відкрив йому. Коли Мойсей писав пером, Бог керував його думками, тому він завжди знав, що йому потрібно. Мойсей писав не такі книги, які ми тепер бачимо. Папір, на якому він писав,

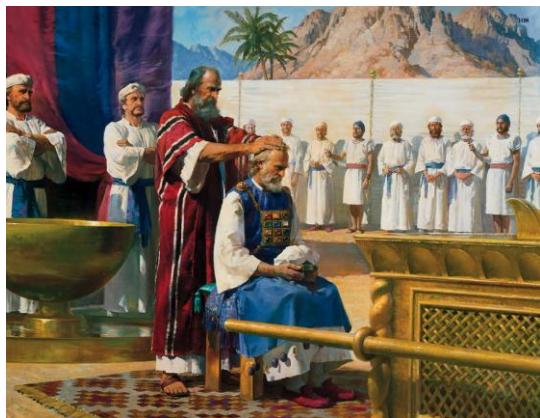
Древній сувій був звитий, як сувій тканини.

Він написав п'ять **сувоїв** або згорток і вони називалися книгами Мойсея. Написавши свої книги, Мойсей прикликав священників і наказав їм берегти їх. Мойсей сказав їм: «Ви повинні читати народові вголос ці книги, - читайте їх ізраїльтянам, жінкам і дітям їхнім, щоб вони знали, як потрібно догоджати Богові».

Сувій – найдавніша книга у вигляді згорнутого в трубку аркуша (папірусу, пергаменту, м'якої шкіри, паперу).

Мойсей знав, що йому невдовзі потрібно буде залишити Ізраїль. Він хотів, щоб віддані Господу люди читали Ізраїлю ці книги після його смерті. Він любив Ізраїль, хоча той часто ставився до нього недобре. Тому Мойсей прохав Бога дати йому мудрого вождя:

«Нехай призначить Господь... над людом цим мужа» (Числа 24, 16). Бог почув молитву Мойсея і сказав йому: «Я знайшов чоловіка, він буде турбуватися про Ізраїль після твоєї смерті». Хто ж це був? Це був Ісус Навин, один із відданих оглядачів: він

Мойсей благословляє Ісуса Навина

Числа 27, 12-23

допомагав Мойсею керувати

Ізраїлем протягом сорока років.

(Вих. 24, 13). Протягом цього часу він багато чому навчився від Мойсея. Тому Мойсей дуже зрадів, що Ісус Навин буде замість нього по смерті його. Мойсей прикликав Ісуса Навина і сказав йому: «Бог рукою твоєю веде синів Ізраїлевих до землі ханаанської; будь дуже

мужнім, тому що тобі доведеться мати справу із народом неслухняним, але не лякайся і не жахайся: Бог не залишить тебе і не покине тебе». Мойсей мав бажання поговорити із народом і ще раз порадити їм, щоб вони не відходили від віри у Бога, тому він покликав народ і об'явив їм, що невдовзі помре: «Я вже старий, - мені сто двадцять років. Я не послухався Бога і не увійду до землі ханаанської, але Ісус Навин поведе вас туди. Пам'ятай Бога твого, слухайся голосу Його, і Він завжди благословлятиме тебе, але, якщо ви залишите Бога і будете поклонятися ідолам, Бог покарає вас».

Бог звелів Мойсею навчити народ співати одну величальну пісню, щоб вони могли співати її і по смерті Мойсея. У цій пісні оспівувалась любов Бога до синів Ізраїлевих (Див. Повторення закону 32, 1-43). І ти добре робитимеш, коли будеш вивчати псалми і вислови із Слова Божого. Кожного дня повторюй про себе те, що вчив на уроках.

Псалом – релігійна пісня, молитва, що виконується у супроводі музичних інструментів

Навчивши народ співати цю пісню, Мойсей благословив їх і потім назавжди попрощався із ними. Бог сказав Мойсею: «Піднімись на вершину гори сам, Я не можу дозволити тобі увійти туди, але Я покажу тобі цю чудову землю з вершини гори». Мойсей радів з того, що хоча б здалеку він побачить землю ханаанську. Він піднявся на гору, хоча був вже похилого віку, але ще був міцний; він міг ходити не менше від юнаків і ще добре бачив, тому що зір його не став гіршим, він міг читати, писати і бачити віддалені предмети. Бог давав Йому силу і бадьорість. Ізраїльтяни були, мабуть, зажурені, вони бачили, що Мойсей піднімається один на гору і вже звідти не повернеться. Хочеться вірити, що тепер вони жалкували. Мойсей був їхнім надійним другом (Див. Повт. Закону, 34).

Мойсей з гори дивиться на землю обітовану

Коли Мойсей був на вершині гори, він глянув звідти на землю ханаанську. Це була багата земля, із зеленими горбами, ріками,

стиглими нивами, із деревами, вкритими соковитими плодами. Мойсей тішився, що ізраїльтяни житимуть на такій чудовій землі і там будуть поклонятися Богові. Оглянувши землю ханаанську, Мойсей помер. Так збулося слово: «Кого Я люблю, того Я викриваю і караю» (Об. 3, 19). Із ним не було ні друга, ні брата, хто б міг закрити йому очі і

відчути останній подих його. Що ж трапилось із тілом Мойсея? Може воно стало в їжу хижим звірам і птахам небесним? Ні, Бог сховав у землю тіло Мойсея на вершині гори, на одному із її схилів. Ніхто не знає, де лежить тіло Мойсея, тільки ангели, що відносили душу його до Бога, знають, тому що вони ховають прах чад Божих. Коли засурмить остання сурма, Мойсей підніметься

Ангел бореться з дияволом за тіло Мойсея

із могили своєї і засяє, як світло
небесне. Так помер Мойсей. Тільки із

ним одним розмовляв Бог, як із своїм другом. Він говорив із ним, як із другом віч-на-віч. Мойсей міг бути царським сином на землі єгипетській, але Мойсей захотів допомогти своїм братам-ізраїльтянам і відмовився від такої пошани бути царським сином. За це Бог любив Мойсея, назвавши його другом Своїм і взяв його по смерті на небо.

А що ж сталося з ізраїльським народом? Господь допоміг Ісусові Навину ввести народ єврейський в землю обітовану.

3. Уміння переборювати труднощі

Сорокарічна подорож євреїв у пустелі є яскравим прикладом того, як Мойсей, Ісус Навин, маючи міцну віру і надію на спасіння Боже, проявляли мужність, стійкість і непохитність переконань. Це давало їм силу і вміння переборювати труднощі.

Тож запам'ятай ці поняття

Вірність – християнська чеснота, яка має у собі міцну віру, постійне служіння Богу і людям; відданість цьому служінню.
Мужність – якість характеру людини, у якій поєднуються хоробрість, витримка, рішучість.

Стійкість – якість людини, яка проявляється у твердості, непохитності у чомусь.

Переконання – усталена, міцна, впевнена думка про щось.

Але подорож показала, що такі якості не мали більшість євреїв, які вирости в єгипетському рабстві, а тому мали рабську психологію. У них у першу чергу не було постійної віри, а значить і стійкості, і мужності у переборюванні труднощів.

Подорож стала для народу очищенням. Тільки нове покоління, яке не знало рабства фізичного, знаходило у собі сили позбавлятися від зла, гріха – рабства духовного і удостоєне було вступити до землі Обітованої.

Так і християни, проявляючи вірність Богу, стійкість своїх переконань, мужність і терпіння у несенні свого життєвого хреста, переборюють усі труднощі та негаразди, удостоюються Царства Небесного.

Поетична сторінка

Прочитай вірш «Не забудь» С. Рачинця і прислухайся до порад поета.

І цьому світі, де Істину б'ють,
Будуть клопоти, будуть тривоги
Буде праця важка до знемоги
Все одно ти Христа не забудь

Може руки від втоми гудуть
Не до сну вже й ночами так часто
Догорає життя передчасно...
Все одно ти Христа не забудь

Може друзі тебе не збагнуть
І залишать колись самотнім,
Чи в дорозі впадеш ненароком
Все одно ти Христа не забудь

Може, смерть переступить поріг,
Сам Христос поведе тебе в Царство,
Де премудрості вічне багатство
Щоб ти відпочити там зміг,
Тільки б вірність Ісусу зберіг...

Може, будні важкі розітруть
Вже й останню надію на порох.
Якщо навіть підкорить і ворог,
Все одно ти Христа не забудь.

**Що допомагає людині долати труднощі і проблеми?
Яка нагорода чекає людину за її праведне життя?**

1. Мужність і рішучість

Серед ночі спрацювала пожежна сигналізація – у будинку рознісся пронизливий писк, що розбудив усю родину. Зірвавшись із ліжка, батьки загаласували до дітей, щоб ті якнайшвидше вибігали із будинку. Вже надворі виявилось, що одна дитина залишилася у будинку. Справдилися найтяжчі батьківські страхи. Здійняли очі вгору й побачили свого сина, ув'язненого серед полум'я, у вікні на другому поверсі.

Батько, вельми побожний і активний прихожанин, упав навколішки і став благати Бога, щоб урятував його сина. Мати теж вирізнялася глибокою вірою, але, водночас, була особою дуже практичною і рішучою. Не гаючи часу, вона помчала до сусідського гаража, зняла із стіни розсувну драбину, приставила до вікна і так урятувала сина з охопленого полум'ям будинку.

Бувають хвилини, коли найкращим проявом віри є звестися з колін, мерщій принести драбину й рішуче зробити те, чого вимагає ситуація, що склалася.

2. Я ніс тебе на руках. Притча

Одного християнина-аскета після довгих років, проведених у пустелі, почав долати відчай. Йому здавалося, що його подвиги, труди, зречення від світу Господом не прийняті. Хвороби підступили стіною.

І коли остання краплина терпіння обірвалася, він гірко вимовився до Бога.

Раптом він побачив перед собою дві пари слідів. Християнин зрозумів, що це його життєва дорога. Одна пара слідів – його, а друга – Божа. Сліди йшли поруч. І тільки на тих етапах життя, коли йому було невимовно

важко, залишалась одна пара слідів. Чоловік став дорікати:

- Бач, Господи, коли мені було легко, Ти був поруч.

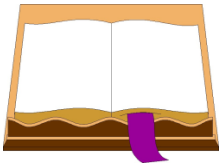
А коли скорботи і хвороби підступали до мене, Ти залишив мене на самоті. Я йшов один. У відповідь почув лагідні слова:

- Сину! Це залишалася Моя пара слідів. Я ніс тебе на руках.

(За книгою «Таємниця твоєї душі»)

Чи відчуваєш ти постійну за тебе турботу Божу?

Завдання для повторення

I. Дай відповідь на запитання.

1. Чому Бог дав таку тривалу мандрівку пустелею?
2. Який прихований (символічний) зміст мандрівки?
3. Чого навчає нас історія про 40-річне блукання єврейського народу пустелею?
4. Як ти розумієш зміст виразу «переборювання труднощів»?

II. Наведи приклади із власного життя стосовно змісту виразу «переборювання труднощів».

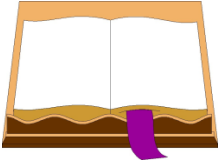
Домашнє завдання

Юний друже! Історією про смерть Мойсея закінчується твоє знайомство зі сторінками Старого Заповіту, передбачене програмою в 5 класі. Ти вперше дізнався про зміст Біблії, почув для себе багато нових імен, достатньо повчальних прикладів поведінки. Тож до наступного уроку повтори все вивчене та підготуйся до узагальнення.

Узагальнення з розділу «Біблійна історія: сторінками Старого Заповіту»

На цьому уроці ти навчишся

1. Надавати своє розуміння прикладів із біблійної історії щодо описів богоугодних рис і ознак справжнього християнина.
 2. Наводити приклади із життя сучасників, що нагадують нам приклади з біблійної історії.
 3. Робити перші кроки на шляху власної спостережливості за вчинками інших людей і своїми вчинками.
-

1. Тестові завдання

1. За скільки днів Бог створив світ?
а) 3; б) 4; в) 6; г) 7.
2. В який день творіння з'явилося сонце, місяць і зірки?
а) 3; б) 4; в) 1; г) 2.
3. В який день творіння Бог почав творити живі істоти?
а) 3; б) 4; в) 2; г) 5.
4. В який день творіння Бог створив людину?
а) 6; б) 7; в) 5; г) 2.
5. В який день Бог не творив нічого, Він спочив від усіх справ Своїх?
а) 6; б) 7; в) 8; г) 5.
6. Хто спокусив Єву?
а) крокодил; б) соловей; в) змії; г) голуб.
7. Звідкіля Бог вигнав Адама і Єву?
а) раю; б) з дому; в) із землі; д) з моря.
8. Як звали синів Адама і Єви?
а) Каїн і Енох; б) Каїн і Авель; в) Ной і Сиф; г) Каїн і Мойсей.
9. Каїн вбив:
а) Авеля; б) Адама; в) Мойсея; г) Ноя.
10. Кого вирішив Бог врятувати від потопу?
а) Авеля; б) Мойсея; в) Ноя; г) Адама.
11. Як називався корабель, в якому люди і звірі врятувались від потопу?
а) фрегат; б) чайка; в) вітрильник; г) ковчег.
12. Хто із синів Ноя виявив неповагу до свого батька?
а) Іафет; б) Сім; в) Хам; г) Авель.
13. Біля якої річки стоїть місто Вавилон?
а) Євфрат; б) Дніпра; в) Тигр; г) Ніл.
14. Що означає слово «Вавилон»?
а) великий; б) новий; в) височини; г) змішання.
15. Що будували жителі Вавилону?
а) канал; б) вежу; в) храм; г) корабель.
16. Що роз'єднало будівельників у Вавилоні?
а) мова; б) суперечки; в) дощ;
г) відсутність будівельних матеріалів.
17. Куди Бог привів Авраама?
а) у м. Вавилон; б) в Ассирію; в) в м. Ур; г) у Ханаан.
18. Як звали жінку Авраама?

- а) Сарра; б) Агар; в) Єва; г) Ревека.
19. Що пообіцяли три ангели Аврааму?
а) народження сина; б) довгих років; в) новий дім;
г) багато грошей.
20. Кого повинен був принести у жертву Богові Авраам?
а) сина; б) вівцю; в) козу; г) жінку.
21. Як звали сина Авраама?
а) Ной; б) Мойсей; в) Ісак; г) Яків.
22. В якому місті проживав Лот?
а) Гоморра; б) Содом; в) Бела; г) Адма.
23. Які два міста зруйнував Бог?
а) Содом і Гоморра; б) Севоїм і Бела; в) Бела і Адма.
24. У що перетворилась жінка Лота?
а) у кам'яну статую; б) у соляну статую; в) у дерево;
г) у джерело.
25. Як звали синів Ісака?
а) Авраам і Яків; б) Авраам і Мойсей; в) Ісав і Яків;
г) Йосиф і Яків.
26. Скільки синів мав Яків?
а) 10; б) 8; в) 12; г) 11.
27. Кого рідні брати продали в рабство?
а) Мойсея; б) Якова; в) Ісава; г) Йосифа.
28. Куди привезли купці Йосифа?
а) у Ханаан; б) в Єгипет; в) у Вавилон; г) у Содом.
29. Ким призначив фараон Йосифа?
а) управителем; б) чашником; в) візником; г) писарем.
30. Як звали найменшого брата Йосифа?
а) Веніамин; б) Яків; в) Мойсей; г) Ісак.
31. Кого поклала мати у кошику у річку Ніл?
а) Авраама; б) Мойсея; в) Якова; г) Ісака.
32. Де виріс Мойсей?
а) у селі; б) у фортеці; в) у місті; г) у палаці.
33. Скільки кар довелось пережити єгиптянам?
а) 10; б) 11; в) 8; г) 12.
34. Яке море розійшлося перед ізраїльтянами?
а) Червоне; б) Чорне; в) Середземне; г) Іонічне.
35. Що вживали ізраїльтяни під час своєї подорожі?
а) молоко; б) манну; в) хліб; г) нічого.
36. На якій горі Мойсей отримав від Бога десять заповідей?
а) Арабат; б) Синай; в) Оливній; д) Голгофі.

37. Скільки років подорожували пустелею ізраїльтяни?
а) 40; б) 30; в) 35; г) 37.
38. До якої землі привів ізраїльтян Мойсей?
а) Вавилонської; б) Єгипетської; в) Ханаанської; г) Ассирійської.

2. Дай відповіді на запитання.

- Хто такий Бог?
- Скільки днів Бог творив Всесвіт і нашу Землю зокрема?
- Куди поселив Бог перших людей?
- Уяви, що ви опинилися в Едемському саду із першими людьми. Що ти міг там побачити?
- Що було заборонено робити Адаму і Єві?
- Яку назву мало заборонене дерево?
- Хто порадив Єві з'їсти плід із цього дерева?
- Чому Єва з'їла цей плід?
- Кому Єва дала цей плід?
- Як Бог покарав змія?
- Чому Бог покарав Адама і Єву?
- Як були покарані Адам і Єва?
- Що сказав Господь про подальше життя Адама і Єви та їх нащадків?
- Які наслідки мало гріхопадіння перших людей?
- Чи дав Бог надію людям на повернення до раю ?
- Яким чином було обіцяне повернення до раю?
- Хто став таким обіцяним нащадком і Спасителем?
- Як звали перших синів Адама і Єви?

3. Кого характеризують слова:

- а) недобре серце, обробляв землю, садив дерева, жертвоприношення, плоди, заздрість, ненависть, вбив, проклятий.
- б) любив добро, пас вівці, пастух, жертovníк, ягня, слухняний Богові.
- Підготуй розповідь про цих осіб за опорними словами.

4. Склади розповідь про Ноя за поданими словами:

наказав	Бог	збудувати	Ноя	ковчег	на землі
узяв	Ной	свою	родину	і тварин	загиноюло
у ковчег	сорок	днів	йшов	дощ	усе живе

5. Прослідкуй за стрілками на карті і розкажи про головні біблійні історії від Ноя до Ісуса Навина.

Зроби зупинки:

- на горі Арарат;
 - у м. Вавилон;
 - у м. Ур;
 - у Ханаані;
 - в Єгипті;
 - на горі Синай.
- Що ти знаєш про ці міста і гори?

6. Якій Божій заповіді відповідає зміст цього речення:

1. Існує лише один єдиний істинний Бог.
2. Безпідставно не божись.
3. Не поклоняйся іншим ідолам.
4. Людям не личить бажати того, що належить іншим.
5. Сьомий день тижня присвячуй Богові.
6. Шануй батька свого і матір свою.
7. Ніхто не має права привласнювати те, що належить іншому.
8. Люди повинні завжди говорити правду.
9. Кожна людина має бути вірною своїй дружині або чоловіку.
10. Життя людині дане Богом. І лише Він має право забрати його.

7. Пригадай повчальні приклади Старого Заповіту:

1. Вірності Богу, збереження чистоти віри, праведного життя.
2. Відданості і служінню своєму народові.
3. Стійкості у досягненні мети.
4. Покладання надій на Бога.
5. Терпіння і уміння переборювати труднощі.

Розділ II

Святі люди української землі

Вступ до розділу

У цьому розділі ти ознайомишся із видатними постаттями в історії українського народу, чия діяльність справила визначний вплив на формування, становлення і розвиток української культури та державності; дізнаєшся про подвижництво і самопожертву святих нашої землі. Маючи приклади християнського благочестя попередніх століть, вони також відзначилися найвищими християнськими чеснотами, їх життя в свою чергу є яскравим зразком виконання заповідей Божих, служінню Богу і людям.

Кожний із нас має прагнути до духовного росту, набуття позитивних рис, творення добрих справ. Така схильність людини є ознакою високої моралі, вона визначається проявами волі і вчинків. У християнстві ця схильність має назву **християнських чеснот**.

Тож запам'ятай ці чесноти: це насамперед **Віра, Надія і Любов**, які є головними.

За ними визначено **сім чеснот** у порядку святості: **доброчесність, стриманість, старанність, лагідність, щедрість, доброзичливість, смиренність**.

Чеснота є протилежністю неприродньому пороку.

Три головні християнські чесноти

Віра - повна згода людини із вченням Бога.

Надія – утіха серця у Богові, із упевненістю, що Він постійно турбується про наше спасіння і дарує нам обіцяне блаженство.

Любов – найперша і найважливіша чеснота і виявлення дару Святого Духа. Це сутність життя. Проявляється у любові до Бога і любові до інших.

Сім християнських чеснот з протилежними їм смертними гріхами

Доброчесність — Хтивість

Стриманість — Нестриманість

Щедрість — Жадність

Старанність — Лінощі

Лагідність — Гнів

Добррозичливість — Заздрість

Смиренність — Гордість

§ 19. Кирило і Мефодій – просвітителі слов'ян. Церковнослов'янська абетка

На цьому уроці ти навчишся

1. Розуміти зміст праці й натхненного подвигу братів Кирила та Мефодія – просвітителів слов'ян. 2. Ставити питання відповідності вивчення церковнослов'янської мови й смислів слов'янських слів сьогодні. 3. Розмірковувати над відповідальністю за кожне своє вимовлене слово.

Прочитай слова, які сказали святі люди:

«Корисно навчатись наукам і мистецтвам, але необхідно вчитись жити по-християнськи».

Святий Тихон Задонський

«Добрі пізнання добрі для тих, хто вживає їх на добрі справи».

Святий Філарет, митрополит Московський

Як ти розумієш ці слова для себе?

У цьому параграфі розповідається про діяльність двох святих, які за свою неустанну і воістину неоціненну працю заслужили довічну любов і шану. Вони просвітили усі слов'янські народи словом Божим і привели їх до віри у Господа Бога нашого Ісуса Христа. Це слов'янські просвітителі Кирило і Мефодій.

1. Святі Кирило і Мефодій

Кирило і Мефодій – брати, просвітителі слов'ян, проповідники християнської віри.

Роки життя: Кирило: 826 – 869 роки; Мефодій: 815 – 885 роки.

Народилися брати у місті Солунь, у Македонії. У молодому віці прийняли чернецтво. Костянтин у чернецтві отримав ім'я Кирило. Брати проводили свої дні у молитві та вивченні Святого Письма.

Стали відомими своєю освіченістю, вченістю і були послані патріархом Фотієм проповідувати Святе Письмо серед слов'янських народів, тому що добре знали слов'янські мови і могли проповідувати мовою зрозумілою цим народам.

Кирило і Мефодій склали слов'янську азбуку, перевели з грецької на слов'янську мову священні та церковні книги, ввели у слов'ян богослужіння на їх рідній мові. За це вони терпіли гоніння від римської Церкви.

Тож спочатку брати Кирило і Мефодій жили у Солуні, знаменитому торговому місті Візантійської імперії. Навколо Солуні вирощували хліб слов'янські племена.

У місті проживали майстровиті люди, але вони були неграмотні і книг дома не тримали.

Книга у Солуні була недоступною розкішшю, за неї простій людині потрібно було б віддати добру половину урожаю, тому мали книги лише заможні солунці.

Святі рівноапостольні Кирило і Мефодій. Ікона.

У сім років Костянтина почали навчати грамоті. І в цей час йому було видіння, ніби йому пропонують вибрати із найкращих дівчат собі наречену. Він вибирає собі найкращу, ім'я якої Софія (по-грецьки – премудрість). Костянтин розповів своїм батькам про видіння і просив їх розтлумачити його.

У будинку батька Костянтина і Мефодія, відомого військового начальника, серед небагатьох книг була і «Єнеїда» Вергілія латинською мовою, і молодший брат вирішив її прочитати. Костянтин відкрив вагомий том, перегорнув сторінки, намагаючись вникнути в

зміст старовинних віршів, написаних чужою мовою, але вони залишались незрозумілими.

У Солуні ніхто не знав латині. Купці могли розмовляти потроху іноземними мовами, але вони не вміли читати старовинні латинські книги. Після довгих пошуків Костянтину пощастило зустріти приїжджого чоловіка, який знав латинську граматику, але він відмовився навчити хлопчика читати.

- Я розумію латинську грамоту, - сказав він Кирилу, - і міг би тобі пояснити кожну фразу, але навіщо? Подивись на мене. Ти думаєш, багато мені користі від того, що я читав премудрі Книги? Я для того і переїхав сюди, у невідоме місто, щоб ніхто не ліз до мене із вченими розмовами. Люди повинні орати землю, сіяти хліб, робити корисні речі. І я поклявся нікого більше не вчити ні граматиці, ні іншим наукам.

- Я хочу зрозуміти те, що написано у мудрих книгах, відповів Кирило.

- Спробуй, тільки я тобі у цьому не помічник, сказав він хлопчику.

Через рік приїжджий, зустрівши на вулиці Кирила, не витримав:

- Слухай, хлопчику! Ти і далі хочеш, щоб я навчив тебе премудростям латині? Чи вже забув про своє бажання?

- Я не забув, - відповів Костянтин, - але тепер я вивчаю латинську мову сам.

- Як можна навчитись самому невідомій мові?

- Я взяв книгу Григорія Богослова на грецькій і латині та, співставляючи її фразу за фразою, зрозумів вже багато. Тепер і інші латинські книги зрозумілі мені, - відповів хлопчик.

- Невже це можливо? – здивувався приїжджий.

- Так, тільки потрібно дуже забажати, відповів Костянтин.

У батьків Костянтина Льва та Марії було семеро синів. Старший син Мефодій залишив військову службу і став монахом. Шлях молодшого, Костянтина, батьки побачили у тому пророчому сні. Вони розтлумачили синові, що призначено йому Богом служити Софії – Премудрості Божій і нести слово Боже людям. У духовному становленні юнака був важливий ще один незвичайний випадок. Якось із своїми однолітками він вирушив на соколину охоту. Раптом піднявся сильний вітер і забрав його любимого сокола. Два дні хлопчик перебував у великій печалі, нічого не їв, і батьки почали турбуватись за його здоров'я. На третій день промайнула здогадка: *«Якщо земні радощі такі тимчасові і непостійні, то не варто*

прив'язувати себе до них!» Він накреслив на стіні своєї кімнати зображення хреста в знак того, що із цього дня лише Господу буде служити і Йому єдиному поклонятися.

У школі Костянтин був найкращим учнем. А улюбленим його предметом був Закон Божий. Слух про успіхи хлопчика дійшов і до царського двору, святого взяли у товариші до його однолітка царя Михайла, де він продовжував навчатись. Так юнак Костянтин потрапив у візантійську столицю – місто Константинополь. Багато часу він проводив у візантійській бібліотеці. Вся юність його пройшла у сумлінній праці. Тут, у Константинополі, він навчається у знаменитих учених: у Фотія – літературі, у Лева – математиці, механіці, астрономії, алхімії.

Пам'ятник просвітителям у Києві

Протягом десяти років Костянтин освоїв слов'янську, грецьку і арабську мови, познайомився з юридичними і медичними трактатами. Друзі серйозно стали звати Костянтина Філософом. *Знання слов'янської мови, котра у цей час існувала лише в усній формі, визначило його подальше життя і діяльність.*

У цей час у Константинополь прибули болгарські послы. Вони попросили у Візантії прислати їм священика, бо раніше вони були язичниками, а тепер вирішили прийняти християнство. Близкучий знавець слов'янської мови Костянтин Філософ вирушив до річки Брегалщини, на берегах котрої розташувались болгары. *Костянтин проповідував їм ідеї добра, радив жити праведно, не ображати одне одного і сусідів, просвіщати свій розум, але розумів, що його поради пропадуть без користі.*

Болгары не могли просвіщати свій розум тому, що у них, як і раніше, не існувало азбуки, вони не мали своєї писемності. Створити писемність набагато важче, ніж самостійно побудувати храм, тому Костянтин відправився до свого брата Мефодія, котрий залишив

кар'єру військового і поселився у крихітному монастирі недалеко від легендарного Олімпа. Брати не бачились чотирнадцять років, але у монастирі Костянтин гостював всього неділю, так як у столиці його чекали невідкладні справи.

У Константинополь прибули послы із Моравії з важливим дорученням від князя Ростислава, який просив прислати вчених мужів.

- Наш народ, пояснили послы, вже прийняв християнську віру від західних латинських священиків. Але не розуміє народ ні мови їх, ні мови вчителів із німців, котрі прийшли разом із ними. А тому просимо прислати нам такого вчителя, котрий наставив би нас на істинний розум і правду.

Імператор Михайло наказав скласти слов'янську грамоту і перекласти мовою слов'ян візантійські книги. Здійснилась давня мрія Костянтина. Він негайно взявся за роботу. Нарешті всі 43 букви нової азбуки були складені. А от європейські народи, котрі не склали для себе алфавіту, а взяли латинський, до цього часу мають незручності. І сьогодні азбука, складена Костянтином Філософом, вражає простотою і зручністю.

Пам'ятник просвітителям у Мукачевому

Мефодій став першим учнем Костянтина. Він за один день запам'ятав знаки слов'янської азбуки, і невдози брати удвох почали переклад книг на мову слов'ян. Справа йшла дуже важко. Брати працювали із раннього ранку, лиш починало світати, закінчували пізно, коли

вже темніло в очах від втоми.

Через три неділі була готова перша книга. А через два місяці, закінчивши роботу, брати приїхали у столицю, де патріарх Фотій відслужив у їх честь молебен у Софійському соборі, головному храмі Константинополя.

Незабаром брати відправились із просвітницькою місією у столицю Великої Моравії. Костянтин і Мефодій відкрили у Моравії церкви, навчали слов'янській мові усе нових і нових людей. І незабаром опустіли церкви, де вели службу на незрозумілій слов'янам латині,

тому архієпископ Зальцбургський скаржився папі Римському Миколаю на те, що римська Церква втрачає вплив на слов'ян у Моравії. Тоді Костянтин і Мефодій були запрошені у Рим. Після бесіди з братами-просвітителами вперше в історії Церкви папа Римський визнав, що слов'янські книги можуть просвіщати народ.

У Римі Костянтин несподівано захворів. Перед смертю він прийняв чернецтво і взяв нове ім'я – Кирило. Помер Костянтин Філософ, названий в чернецтві Кирилом, творець слов'янської писемності, перший просвітитель слов'янських народів, 14 лютого 869 року, у віці 42 років.

А Мефодій продовжував справу молодшого брата. Він отримав високий сан архієпископа, повернувшись у Моравію, продовжував навчати і влаштовувати нові школи.

Після смерті Мефодія у 885 році папа римський заборонив вивчення слов'янської мови. Та справа Кирила і Мефодія не загинула. У 1380 році Кирило і Мефодій були визнані святами.

Святі Кирил і Мефодій. Ікона.

День поминання святих – 24 травня.

3. Церковнослов'янська абетка

Кирилиця – один із давніх слов'янських алфавітів (другим є глаголиця). Названий на честь проповідника православ'я Кирила. Створена Кирилиця на основі грецького уставу.

Для слов'янських звуків, яким у грецькому алфавіті не вистачало літер, було створено нові знаки. Кириличні літери із грецького алфавіту також вживалися на позначення чисел.

Учнями та послідовниками Кирила і Мефодія було створено значну частину необхідної у церковному вжитку лексики. Цю мову назвуть церковнослов'янською або старослов'янською. Незабаром русичі створять давньоруський різновид кириличної мови, що використовувався в усіх сферах життя, крім власне церковної.

АЗБУКА ЦИФРЫ

Аа — аз	Тт — твердо
Бб — буки	Ѡѡ ѡѡ, Ѡѡ ук
Вв — веди	Фф — ферт
Гг — глаголь	Хх — хер
Дд — добро	Ѡѡѡ — от
Єє, є — есть	Цц — цы
Жж — живете	Чч — червь
Сс — зело	Шш — ша
Зз — земля	Щщ — ща
Ии — иже	ъ — ер
Іі — и	ы — еры
Кк — како	ь — ерь
Лл — люди	Ѣѣ — ять
Мм — мыслете	Юю — ю
Нн — наш	Іаіа — я
Ѡѡѡ — он	Аа — мал юс
Ѡѡѡѡ — о	Ѡа — кси
Пп — покой	Ѡѡ — пси
Рр — рцы	Ѡ.ѡ. — фита
Сс — слово	Ѡѡѡ — ижица

1 — 1	15 — 15	100 — 100
2 — 2	16 — 16	200 — 200
3 — 3	17 — 17	300 — 300
4 — 4	18 — 18	400 — 400
5 — 5	19 — 19	500 — 500
6 — 6	20 — 20	600 — 600
7 — 7	21 — 21	700 — 700
8 — 8	30 — 30	800 — 800
9 — 9	40 — 40	900 — 900
10 — 10	50 — 50	1000 — 1000
11 — 11	60 — 60	2000 — 2000
12 — 12	70 — 70	100 000 — 100 000
13 — 13	80 — 80	1 000 000 — 1 000 000
14 — 14	90 — 90	1982 — 1982

Тысячи изображаются теми же буквами, какими единицы и десятки, но с прибавлением впереди буквы-значка ꙗ. В числах от 10 до 20 сперва ставятся единицы, а потом десятки. В числах от 20 до 100 сначала пишутся десятки, а потом единицы. В числах от 100 до 1000 сначала ставятся сотни, потом десятки и единицы. В однозначных числах титло ставится над буквой этого числа, в двузначных и многозначных — над второй буквой от конца.

Титло — надпись или знак над сокращенными словами:

ⲗ — простое титло;	ⲗ — рцы-титло;
ⲗ — слово титло;	ⲗ — добро-титло;
ⲗ — он-титло;	ⲗ — глаголь-титло;

Знаки препинания в церковно-славянском языке употребляются следующие: , (запятая); . (точка); : (двоеточие); . (точка с запятой — малая точка, после которой следующее предложение начинается с малой буквы); ; (многоточие); ; (вопросительный знак); ! (восклицательный знак).

Цей різновид називають давньоруською мовою, яка у різних регіонах держави мала свої мовні особливості. У багатьох давньоруських творах дослідники знаходять риси, пізніше характерні тільки для української живої мови. Переписувачі також використовували три різновиди написання літер:

- 1) **у́став** – каліграфічне письмо;
 - 2) **напіву́став** – письмо із елементами округлення літер;
 - 3) **ско́ропис** - найближчий до сучасного письма від руки (XV ст.).
- На основі напіву́ставу пізніше виникли перші друкарські шрифти.

Молитва на церковнослов'янській мові:

Царю Небесный, Утешителю, Душе истины, Иже везде сый и вся исполняй, Сокровище благих и жизни Подателю, прииди и вселися ны, и очисти ны от всякия скверны, и спаси, Блаже, души наша (молитва до Святого Духа).

Переклад на українську мову:

Царю Небесний, Утішителю, душе істини, Котрий всюди є і все наповняє, Скарбе добра і життя Подателю, прийди і вселися в нас, і очисти нас від усякої скверни, і спаси, Благий, душі наші.

Поетична сторінка

Святі Кирило і Мефодій з юних літ прагнули до Слова Божого, бачили в ньому життєву мудрість і силу, шлях до пізнання істини і спасіння. Прочитай вірш поета Вадима Крищенка «**Читаю Слово Боже**» і поміркуй над його змістом.

Вже вкотре я читаю слово Боже	Бо я не тліти хочу, а горіти,
Чому мені так хочеться його?	Світитись серед ночі, як зоря.
Шукаю в ньому Істину, а може,	Бо вже моє відшелестіло літо.
Ним запалю в душі моїй вогонь.	Боюся запізнитися... Пора!

Сьогодні читати Слово Боже на рідній мові ми маємо можливість завдяки просвітницькій діяльності святих Кирила і Мефодія. Їх життя стало яскравим світильником Божого світла серед наших предків – слов'янських народів і сьогодні є яскравим прикладом для нас.

Прочитай кілька притч і знайди в них для себе повчальний зміст.

Притчі

1. Маленька свічка

Одного разу сторож на маяку взяв маленьку свічку і сказав: «Ходи, будеш освітлювати широке море, щоб кораблі, які плавають біля нашого мису, знаходили дорогу».

- Я? – злякалася маленька свічка. – Але моє світло не освічує навіть кутків невеликого приміщення! Як я можу освітлювати море?!

Сторож піднявся сходами на вежу маяка, взяв великий ліхтар, поставив у нього маленьку свічку і запалив її. Через скло ліхтаря світло свічки стало потужним, видно було його так далеко, що його побачили люди на кораблях у морі.

Чому злякалася свічка? Завдяки чому маленька свічка стала потужним маяком? Хто їй допоміг? Кого з людей можна порівняти з маленькою невпевненою свічкою?

Господь подібно до сторожа із цієї притчі також піклується про нас, підтримує кожний нас крок до добра, опікується нами. Потрібно тільки цей крок зробити, запалити в собі світло, яке буде світити іншим.

Життя і духовні подвиги перших слов'янських просвітителів Кирила і Мефодія та багатьох інших святих людей української землі, про яких ти дізнаєшся у наступних параграфах, є потужним світлом для нас, - зразком праведного життя, благочестя, служіння людям, добра, любові до Бога і ближнього.

2. Вільна воля

Будучи гіпнотизером, людина може привести своїх дітей в гіпнотичний стан, позбавивши їх спроможності до розумного вибору, і сказати їм: «Сидіть на цих кріслах, доки я не повернуся», «Підведіться і їжте», «Перестаньте їсти», «Побажайте мені приємного сну». Після останніх слів, байдужі руки оповилися б навколо батьківської шиї, а німі губи притиснулися б до обличчя.

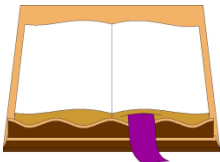
Як ти думаєш, така слухняність своїх дітей порадувала б батьків? Анітрошки! Батьки бажають мати дітей, обдарованих вільною волею, а тому здатних і не слухатися їх, але діти, за власним бажанням, намагаються виконувати всі розпорядження батьків і особливо ті, які перейняті любов'ю і доброзичливістю до них.

Ось таких дітей бажає мати і Бог.

А як ти користуєшся великим Божим даром - вільною волею?

Завдання для повторення

Дай відповідь на запитання.

1. У чому зміст праці і духовного натхненного подвигу братів Кирила і Мефодія?
2. Чому їх називають просвітителями?
3. Хто і коли створив одну із найдавніших слов'янських азбук?
4. Як ще називають церковнослов'янську мову?
5. Як раніше називали алфавіт?
6. Які давні слова тобі запам'ятались?

Домашнє завдання

Вивчи, за бажанням, молитву напам'ять.

§ 20. Свята рівноапостольна велика княгиня Ольга. Поширення християнства на Русі

На цьому уроці ти навчишся

1. Християнському уявленню про чесноти жінки (керівника держави, дружини, матері, бабусі).
2. Отримаєш уявлення про історичну постать княгині Ольги та про її внесок у християнізацію Русі.
3. Розуміти зміст понять «подвижництво», «святість», «просвітительство», «апостольство», «рівноапостольний».

1. Свята рівноапостольна велика княгиня Ольга

*«Радісно празнуємо у світлому дні твоєї святої смерті,
Ольго богомудра, засилаючи молебну
пісню до Христа, що вінчав тебе вінцем нетлінним»*

(з канону святій Ользі).

Канон – це окремий церковний твір, який включає слова прославлення та молитв до Господа, Богородиці, ангела-хранителя та святих угодників.

Княгиня Ольга

На небосхилі святих Христової Церкви, наче зорі, сяють різні святі українського народу. Поміж ними особливим світлом святості ясніє княгиня Ольга, пам'ять якої відзначаємо 11 липня. «Повість минулих літ» прославляє Ольгу такими словами: «Вона предтеча християнської землі, як рання зірниця перед сонцем і як зоря перед світанком. Вона перша від Русі увійшла у царство небесне, тому руські сини хвалять її як начальницю, бо й по смерті вона молить Бога за Русь».

Хрещення княгині Ольги створило широкий шлях до християнізації Русі.

Свята Ольга належить до найсвітліших жіночих постатей нашої княжої держави. Вона вирізнялася світлим характером, сильною волею та надзвичайною мудрістю в управлінні нашою державою. Це жінка з великим державницьким розумом. Наш літопис називає її «наймудрішою серед усіх людей».

Після смерті свого чоловіка, князя Ігоря († 945), Ольга довгі роки сильною рукою правила великою державою від імені свого малолітнього сина Святослава.

«Нікому із володарів, - каже історик Наталія Полонська-Василенко, - не присвятив наш літопис стільки уваги, як Ользі, що протягом двох десятиріч виступає в ареолі мудрості й жіночого чару» (Історія України, т. I, с. 101).

Велика мудрість святої Ольги виявилася і в тому, що вона прийняла християнську віру і саме цим сильно піднесла авторитет свій і своєї держави в очах Візантії та християнських володарів Західної Європи. «Княгиня Ольга, - вважає історик Микола Чубатий, - стоїть дійсно на

перехресті релігійної та культурної історії Русі-України» (Історія Християнства на Русі-Україні, т. I, с. 186).

Наша Церква у богослужінні свята величає Ольгу такими похвалами: «Наче сонце, засяяла нам твоя преславна пам'ять, Ольго богомудра, мати князів руських, Христова мізинице... Ти наша велич і похвала, Ольго богомудра, бо тобою ми визволилися від ідолюського обману... Сильна, наче лвиця, одягнена силою Святого Духа... Чиста наставнице закону й учителько Христової віри, прийми похвалу від недостойних рабів, і молися до Бога за нас, що свято празнуємо твою пам'ять».

Хрещення святої Ольги

Були різні мотиви, що схилили святу Ольгу прийняти християнську віру. Це передусім політичні, культурні й торгівельні відносини Русі із християнською Візантією та християнськими державами Заходу. Уже за часів князя Олега († 912) були в Києві й на Русі варяги-християни, а за князя Ігоря вони мали свою церкву святого Іллі у Києві. У цій церкві християни-дружинники, підписуючи мирний договір із Візантією 944 року, присягали князеві Ігореві, чоловіку Ольги. Ольга бачила також чесне і високо моральне життя християн у Києві. Тож нічого дивного, що і в неї з'явилося бажання стати християнкою.

Дата хрещення Ольги до сьогодні не встановлена. У літописі сказано, що Ольга хрестилася у Царгороді 955 року. Грецькі джерела, широко описуючи її побут у Царгороді у 955-957 роках, нічого не згадують про її хрещення. Таку важливу подію, як хрещення володарки Русі, вони не могли б оминати мовчанкою. Більшість істориків вважають, що Ольга охрестилася в Києві у 954-955 роках і вже як християнка була потім із великим почтом у Царгороді. При хрещенні Ольга отримала ім'я Олена.

Християнська віра сильно вплинула на особисте життя Ольги і її оточення. Тепер вона творить багато справ милосердя і просвітилась добрими ділами: одягала роздягнених, годувала голодних, милувала

Свята Ольга. Грецька ікона

вдів і сиріт – і все це робила щиро, зі смиренням та любов'ю. У деяких документах сказано, що ніби це вона збудувала у Києві церкву святої Софії і дала гроші на будову церкви святої Трійці у Пскові. У 959 році вона посилала послів до німецького короля Оттона I. Західні літописи стверджують, що княгиня просила у нього єпископа і священників.

Старання Ольги повернути на християнську віру і свого сина Святослава не увінчалось успіхом. У «Повісті минулих літ» читаємо: «Ольга, живучи зі своїм Святославом, навчала його потреби охреститись, і він того не притримувався, ані не приймав до своїх ушей...» Ольга часто говорила: «Я, мій сину, Бога пізнала і радіюся, коли ж і ти пізнаєш, то почнеш радуватися». Він же не звертав уваги на те, кажучи: «Як я можу новий закон прийняти один? А дружина моя почне із цього сміятися». Вона ж говорила до нього: «Коли ти

Свята Ольга. Слов'янська ікона

однак, з огляду на тодішні політичні обставини у державі, вона не наважилась приступити до загального хрещення своїх підданих. Це зробив її внук святий Володимир Великий.

Про християнське життя Ольги свідчить її остання воля, де вона просить, щоб її поховали за християнським звичаєм і на гробі не справляли поганської тризни. Померла вона у глибокій старості 969 року, маючи близько 75 років.

Святий Володимир Великий близько 1000 року переніс тіло Ольги до новозбудованої Десятинної церкви за київського митрополита Леонтія (992-1008). Монах Яків пише, що у труні було віконце, через яке можна було побачити нетлінне тіло Ольги. Під час нападу монголів мощі Ольги залишились під руїнами Десятинної церкви. Митрополит Петро Могила, відбудовуючи 1635 року невелику церкву на місці Десятинної, віднайшов мощі святої Ольги, вони зберігалися там до XVIII ст. За наказом московського Святішого Синоду їх переховали, але місце нікому не відоме.

Постать святої Ольги влучно окреслює історик Наталія Полонська-Василенко. «Підсумовуючи відомості про Ольгу, - каже вона, - треба визнати, що її постать та правління заслуговують на найбільшу увагу». Влучно охарактеризував її відомий український історик М. Грушевський: «Держала сильною та зручною рукою державну систему й не дала їй ослабнути ні розвалитися».

Вона налагодила дипломатичні відносини з двома наймогутнішими імперіями Європи, представниками культури Середньовіччя.

Хрещення Ольги, яке залишилося її приватною справою, дало підстави називати її «світанком перед сонцем», а сучасникам її внука Володимира казати, що вона була «наймудрішою серед чоловіків».

Чому княгиню Ольгу називають святою рівноапостольною? Які чесноти мала ця жінка?

2. Християнські чесноти

Пригадай, яку ти знаєш християнські чесноти? Які чесноти є головними?

У християнстві є сім головних чеснот (дивись сторінку 165 підручника). Познайомсь з їх головним змістом.

Доброчесність (церковнослов'янське: ціломудрість, моральна й тілесна Чистота та Невинність, латинською: castitas; англійською: chastity) - моральна якість та чеснота, проявляється у тілесній чистоті в усіх її проявах (це розуміння характерне, як правило, більш світським середовищам). Доброчесність - це позитивна протилежність статевої нестриманості, блуду, розпусти, а особливо у самотньому житті.

Стриманість, утримання (гр.: еγκρατεία) - моральна якість та чеснота, вважається невідступним та свідомим пануванням розуму над

пристрастями й іншими недобрими поривами. Стриманість ламає жадобу, ласкавість перемагає несправедливий чи й справедливий гнів, але тільки задля честі, і, нарешті, скромність, гасить жадобу неналежних і несправедливих почестей і породжує приємну соромливість. Всяка стриманість - то зусилля духа, перемога духа над плоттю. Стриманість стримує потяг до задоволень і забезпечує рівновагу у використанні створених благ. Вона забезпечує панування волі над інстинктами і втримує прагнення у межах чесності.

Щедрість (щедрота) - моральна якість та чеснота, середина між марнотратством та скупістю.

Старанність (лат. industria; англ. diligence) - моральна якість та чеснота. Старанність - це завзята та уважна природа дій та праці людини. Рішуча робоча етика. Правильне розпорядження часом; моніторування власних дій, пильнуючи проти лінощів. Вкладання повної концентрації у власну працю. Старанням посередність досягає більшого, ніж обдарованість без старання. Слава досягається завдяки праці; що легко дається, те недорого коштує. Навіть на високих посадах бажана старанність: вона, як правило, свідчить і про обдарування. Хто не мріє зайняти перше місце у значній справі, намагаючись зайняти хоча б середнє місце у значному, тому винятком служить благородність прагнень; але у того, хто задовольняється середнім місцем у значній справі, коли б міг відзначитися у високому, тому вибачення нема. Отже, потрібна праця і майстерність, а їхній союз зміцнюється старанністю.

Лагідність - моральна якість та чеснота, чуйність у стосунках і доброта у поведінці, заснована на любові, терпінні і милосерді. Лагідність більше, ніж просто стриманість, ввічливість і уміння володіти своїми емоціями. Лагідність виходить із глибини люблячого серця. Лагідність протистоїть гніву.

Звичайно є і інші чесноти, наприклад: віра, надія, любов, справедливість, стійкість (сила духу), розсудливість (обачність), поміркованість (тверезість), доброта, увага, чуйність, милосердя, толерантність, чесність, правдивість, гідність, повага до людей, терпимість, благородство, вірність, мужність, великодушність, витримка, достоїнство, щирість, жертвовність, скромність, сміливість, співчуття, працелюбність, бережливість тощо. Вони визнаються як високоморальні риси характеру у всьому світі. Характерною їх особливістю є наявність у кожної позитивної цінності свого негативного еквіваленту, який також входить до структури цінностей, але як негативно значуща складова: толерантність - нетерпимість,

вірність - зрада, любов - ненависть, бережливість - марнотратство тощо.

Багатьма цими чеснотами володіла княгиня Ольга і своїми діями заслужила титулу - рівноапостольна. Це слово походить від слова апостол, тобто рівноапостольний - це рівний апостолам.

Апостол (Посланець) – посланець Бога. Сам Господь називається Посланцем Божим і Ангелом Завіту (Евр. 3:1, Гал. 3:1), тому що Він посланий був від Бога Отця. Найчастіше під словом Апостол мають на увазі 12 вибраних учнів Господа, яких Він посилає проповідувати Євангеліє. У Священному Письмі апостолами, або посланцями, називаються і інші члени апостольської церкви і Євангелії. Також апостолами називають у християнській церкві ще деяких особистостей, вибрання і діяльність яких наближується до служіння апостольського. Такі, наприклад, рівноапостольна Марія Магдалина, св. рівноапостольні царі Костянтин і Олена, св. Мефодій і Кирило.

Рівноапостольний (грец. Ἰσαπόστολος, лат. aequalis apostolis) - лик православних святих, що особливо прославилися проповіданням Євангелія й наверненням народів у християнську віру.

Зараз ми Ольгу називаємо Святою.

Святі - особи, що відзначилися найвищими чеснотами християнської побожності і за життя чи після смерті були прославлені чудесами.

Саме християнство та істинно християнське життя немислимі без подвижництва. У допустимих межах та у певному ступені подвижництво обов'язково заповідане усім християнам та узаконене для нас усіх. Бо чого ж вимагає Христос від своїх послідовників? Повного самозречення. *«Коли хтось хоче йти за Мною, хай зречеться себе самого, візьме на себе хрест свій і йде слідом за Мною»* (Мк. 8, 34). Це значить узяти на себе хрест трудів, скорботи і втрат. Подвижництво виправляє наші душі й удосконалює наше духовне життя.

Подвижництво – загальнолюдський ідеал, який розумівся, як індивідуальний подвиг в ім'я Христа і народу. Риси подвижника: смирення, скромність, працелюбність, вміння непомітно і тихо, але твердо і неухильно «нести свій хрест».

3. Поширення християнства на Русі

1) Проповідь св. апостола Андрія Первозваного на берегах Дніпра

За переданням, першу проповідь Євангелія на берегах Дніпра здійснив **святий апостол Андрій Первозваний**, який, піднявшись на

київські гори, поставив там дерев'яний хрест і передбачив, що у цій країні засяє істинна Христова віра. Святий апостол Андрій пройшов майбутню Русь з півдня до півночі: від київських гір до Новгороду і, навіть, до острова Валаам (згадка про це в старовинному рукописі «Оповідь»).

Святий апостол Андрій Первозваний поставив хрест на горах Київських.

Худ. М. Ломтєв

апостол на Валаамі, зберігався до часу преподобного Сергія Валаамського.

2) Християнські князі Аскольд і Дір, велика княгиня Ольга

Просвіта русичів християнською вірою почалась за часів князів **Аскольда і Діра**.

Коли вони з дружиною із варягів та слов'ян розорили околиці Константинополя, греки звернулись з молитвою до Бога про захист. Патріарх Фотій зі святим співом опустив у море ризу Богоматері, яка зберігалася у Влахернському храмі, і, раптово шторм потопив кораблі русів. Це сильно вплинуло на Аскольда і Діра.

Русичі під Константинополем.
Мініатюра стародавнього літопису

Після повернення до Києва, вони запросили собі наставників у вірі Христовій. Слухаючи проповідь грецького єпископа (867 р.), деякі русичі, які мали сумнів у чудесах, описаних у Біблії, запропонували покласти у вогонь Євангеліє, пообіцявши прийняти християнську віру, якщо воно залишиться неушкодженим. Єпископ закликав: «Господи! Прослав ім'я Твоє перед цим народом» і поклав книгу у вогонь.

Євангеліє залишилось цілим. Русичі, вражені дивом, стали хреститися.

Войовничий Олег, убивши Аскольда і Діра, певним чином зупинив поширення християнства. Але за князя Ігоря християни склали значну частину його дружини і мали навіть соборну церкву пророка Іллі у Києві.

Смерть Аскольда і Діра

Після смерті Ігоря його дружина, велика княгиня Ольга, бачучи чисте і благочестиве життя київських християн, полюбила їх віру і вирішила охреститися. Але щоб краще ознайомитись із християнством, вона з багаточисельною свитою відправилась до Константинополя.

Там був її наставником сам патріарх, який хрестив її, а імператор був її хрещеним батьком. Після повернення на Русь, вона схилилася до прийняття нової віри і свого сина Святослава, але вчення любові і миру було йому не по його норову (про це йшла мова на початку параграфа).

Аскольдова могила. Худ. Т.Г. Шевченко

Життєва історія

Дочка Господа Бога

Ця історія сталася одного похмурого зимового ранку. Хлопчик-бідняк стояв босоніж на вентиляційній решітці поблизу пекарні – хотів обігріти геть задублі ступні. Жінка, що йшла тією вулицею, побачила змерзлу дитину, і серце у неї стиснулося. Хлопчик мав на собі лише блаженку курточку, стояв невзутий, а повітря було морозним, і дув різкий вітер.

- Де ж твої черевики, юначе? - спитала жінка. Хлопчик, завагавшись, визнав, що взагалі не має черевиків. - То, може, підеш зі мною, і ми справимо тобі якесь взуття? - запропонувала вона. Відтак взяла його за руку, повела до найближчої крамниці й там купила хлопцеві пару міцних черевиків ще й

теплу куртку. Як вийшли з крамниці на вулицю, малий був таким щасливим, аж стрімголов помчав додому - хвалитися перед родиною своїми обновами. Раптом зупинився, обернувся й побіг назад, до своєї добродійниці. Підбігши, сердечно подякував, а тоді запитав несміливим голосом:

- Пані, скажіть, будь ласка, ви є дружиною Господа Бога?

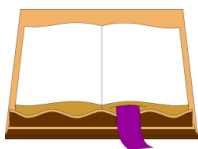
- О ні, я не дружина Йому, я лиш одна із Його дочок.

Хлопчик усміхнувся і радісно закивав головою:

- Я знав, я знав, що ви Йому рідна!

Які християнські чесноти мала ця жінка? Що означають слова «дочка Господа Бога»? Чи бажаєш ти бути дочкою чи сином Божим? Що для цього потрібно?

Завдання для повторення

Дай відповідь на запитання.

1. Як ти можеж охарактеризувати княгиню Ольгу?
2. Які риси характеру були їй притаманні?
3. Як змінилась Ольга після прийняття християнства?

4. Чому Ольгу називають «світанком перед сонцем»?
5. Які християнські чесноти ти запам'ятав?
6. Хто першим просвітив нашу рідну землю вірою Христовою?
7. Хто із київських князів першим схилився до християнської віри?
8. За яких обставин це сталося?
9. Як ти зрозумів зміст понять «подвижництво», «святість», «просвітительство», «апостольство», «рівноапостольний»?

Домашнє завдання

Напиши пам'ятку «Як розвинути у собі християнські чесноти». Склади табличку: в одній колонці напиши чесноти, які ти вважаєш у тебе є, у другій колонці чесноти, які ти хочеш, щоб у тебе були. Порівняй колонки і спробуй написати поради самому собі, щоб перша колонка стала набагато більшою.

§ 21. Святий рівноапостольний князь Володимир. Хрещення Київської Русі

На цьому уроці ти навчишся

1. Виявляти уміння описувати головні передумови хрещення Русі.
2. Знаходити Божественний Промисел стосовно прийняття віри християнської нашим народом.
3. Відрізнити людський і Божественний план хрещення Русі.
4. Розуміти значення для нащадків слов'ян Київської Русі такого рішення (прийняття віри).

1. Святий рівноапостольний князь Володимир

Онукові святої Ольги, князю **Володимиру**, судилося виконати велике бажання просвітити Русь вірою Христовою.

Коли Володимир відчув пустоту язичницької віри і почав думати про іншу, кращу, болгарські магометани, хозарські євреї, німці і греки прислали до нього своїх проповідників. Опис магометового раю хоч і сподобався Володимиру, але обрізання здалося йому ненависним, а заборона вина – тяжкою. Вислухавши іудеїв, він спитав:

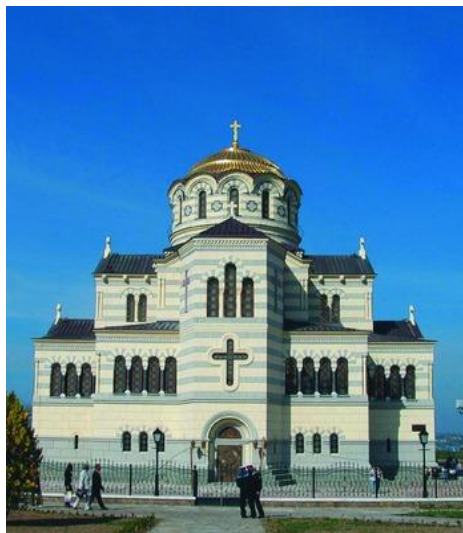
Князь Володимир

- Де ваша батьківщина?
- У Єрусалимі, але Бог у гніві розсіяв нас чужими землями, - відповідали вони.
- І ви, наказані Богом, смієте бажати, щоб і інші позбавились свого?- сказав мудрий князь.

Сильне враження на князя справив християнський грецький проповідник, який під кінець своєї бесіди показав картину Страшного Суду. Володимир сказав:

- Добре цим праведникам, що праворуч.
- Хрестись, і ти будеш з ними, - відповів проповідник. Відпустивши проповідників із дарами, князь посилає послів, які побували у болгар, німецькій землі, і, нарешті, у грецькі землі. Патріарх у присутності послів відправив Літургію.

Величність Софійського храму, присутність всього духовенства, мелодійний спів, величність і простота служби так вразили послів, що вони після повернення додому розповідали: «Коли ми стояли під час служби у грецькому храмі, то ми не знали, де ми знаходились: на землі чи на небі». А потім добавили, що, спробувавши **солодкого**, вони не хочуть більше **гіркокого**, тобто, дізнавшись про християнську віру греків, вони не хочуть служити своїм богам - ідолам. При цьому

Храм св. Володимира
у м. Херсонесі, на місці,
де хрестився князь.

бояри добавили Володимирі: «Якби віра грецька не була краща усіх, то не прийняла б її твоя бабка, княгиня Ольга - наймудріша із людей». Тоді князь Володимир остаточно вирішив прийняти християнську віру.

Але, як язичник, рахував для себе принизливим просити про це греків.

Тому йде на греків війною, бере м. Корсунь (Херсонес) у Криму і вимагає від імператорів Василя та Константина (братів), щоб ті видали за нього їх сестру Анну. Брати відповіли, що не можуть видати сестру за язичника. Коли Володимир погодився похреститися, то із царівною Анною відправили і священника. У цей час у Володимира захворіли очі і він втратив зір. Як тільки князь хрестився і виходив із купелю, ніби пелена впала у нього із очей, і він став бачити. Володимир, прозрівши

тілесно і духовно, з радістю вигукнув: «Тепер я пізнав істинного Бога!»

Одружившись на Анні, князь повернув грекам Херсонес, а в обмін отримав митрополита Михаїла із шістьма єпископами і кліром, мощі святих Климента і Фіви, ікони і все необхідне для церковної служби.

Хрещення Володимира.
Мініатюра стародавнього літопису

2. Хрещення Русі

У 988 році князь Володимир повернувся до Києва зовсім не таким, яким він покинув місто, вирушаючи у похід. Спочатку звелів князь скинути ідолів – одних порубати, а інших – спалити. Перуна ж наказав прив'язати до хвоста коня й волочити його з гори Боричевим узвозом до Ручая, і приставив дванадцять мужів бити його палицями. Першими Володимир хрестив своїх 12 синів, потім багатьох бояр і в призначений день (**28. 07. 988 року**) - усіх киян у Дніпрі.

Ось як це було. Послав князь Володимир по всьому місту з повелінням зібратися усім жителям на березі Дніпра, підкріпивши заклик усією силою своєї князівської влади: «Якщо хто не прийде – багатий чи бідний, жебрак чи раб - буде мені ворогом!» Настав незабутній і єдиний в руській історії ранок Хрещення киян у водах Дніпра. Увійшли у воду і стояли там одні по шию, інші - по груди, молоді ж біля берега по груди, деякі тримали немовлят, а вже дорослі бродили, священники ж творили молитви, стоячи на місці. І була видна радість на Небі і на землі з приводу спасіння стількох душ.

У рік Хрещення Русі Володимиру виповнилося 25 літ. Приймавши християнство, Володимир в усьому змінився. Із грубого язичника він став благочестивим мирним християнином. Народ полюбив свого великого князя і разом із ним ішов до Бога.

Із Києва християнство мирно поширилось іншими містами Русі і в кінці XI століття вже панувало по всій Руській землі.

Хрещення Русі князем Володимиром. Розписи відомого російського художника В.Васнецова у Володимирському соборі м. Києва

3. Значення прийняття християнства

Давньоруський народ після прийняття християнства хоч не зразу забув і залишив звички язичництва, і удільні міжусобиці шкідливо

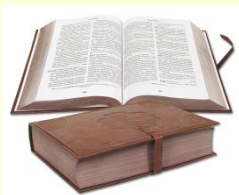
впливали на моральність, але *Христова віра принесла для нього важливі плоди:*

дала багатьох подвижників істинного добродія, принесла писемність, освіту, християнську культуру, послабила право родової помсти, пом'якшила норів, зменшила біди удільної системи.

Здійснила моральний вплив на державне і суспільне життя.

Відмінними рисами наших предків були:

<i>проста, без замудрості</i>	<i>суворе дотримання всіх</i>	<i>любов до молитви</i>	<i>милосердя</i>
<i>віра в істину Христову</i>	<i>церковних правил</i>	<i>і Божих храмів</i>	<i>до бідних</i>

Цікаво знати
Дізнайся за бажанням більше

**Із життя рівноапостольного князя
Володимира**

Прийняття християнства повністю змінило князя Володимира. Він щиро і всією душею прийняв нову віру. Літопис і князівське Житіє найбільше відзначають його виключне милосердя і любов до бідних. Почувши слова Святого Письма «Блаженні милостиві, тому що вони помилувані будуть» (Мв. 5, 7), Володимир почав робити багато добрих справ. Він повелів всякому бідному і убогому приходити до князівського двору і брати все, що кому потрібно, - їжу, речі, гроші. Більше того, коли князь дізнався, що хворі і каліки не можуть добиратися до його двору, він повелів розвозити для них по місту харчування. «І не в Києві одному, але по всій землі Руській – і в містах, і в селах – скрізь робив милостиню, роздягнених одягаючи, голодних годуючи, спраглих напоюючи, мандрівників приймаючи, церковнослужителів шануючи, і люблячи, подаючи потрібне, бідних, і сиріт, і вдів, і сліпих, і калік, і хворих – усіх милуючи і одягаючи, і годуючи, і напоюючи. І так перебував князь Володимир в добрих справах» - так говорив монах Яків, автор «Пам'яті і похвали князю Володимирі».

В історичну пам'ять народу князь ввійшов не тільки як Володимир Великий, але і як Володимир Ясне Сонечко – легендарний князь руських билин, якому несли службу всі руські билинні богатирі. Любов народу отримали не тільки його християнські добродіяння, але й постійна турбота про оборону Руської землі. Саме на долю князя Володимира випало важке завдання боротьби з печенігами – головними ворогами Русі в кінці X – початку XI століття. Володимир будує свого роду «засічну лінію» південними кордонами своєї держави – ставить міста-фортеці на берегах річок Десни, Трубежу, Сули та Стугни. У всіх важливих центрах Русі ставить князювати своїх синів.

Війни з печенігами йшли з змінним успіхом майже безперервно протягом усього князювання Володимира. Не один раз Володимир мав невдачу. Одного разу він дивом не попав до полону, сховавшись під мостом у місті Василів. Печеніги тоді пішли геть, не знайшовши князя і не зробивши великих збитків руським землям. Це чудесне визволення сталося в день свята Преображення

Князь Володимир в поході Господнього, 6 (19) серпня 996 року.

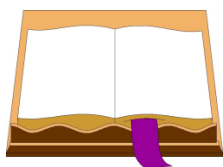
Володимир розпорядився в Василеві побудувати Спасо-Преображенську церкву.

Літописи також розповідають про хрещення самим Володимиром деяких печенізьких князів, які перейшли на службу до руського князя.

Помер великий князь у глибокій старості 15 (28) липня 1015 року в своїй замській резиденції в селі Берестовому біля Києва. Князь був похований в Києві, в побудованій ним Десятинній церкві, при великому зібранні народу. Плакали за князем усі кияни – і бояри, і бідні, дорослі і діти.

Руські люди почали шанувати пам'ять свого Хрестителя вже в XI столітті. Саме в день пам'ять святого Володимира в 1240 році була отримана одна із найславетніших перемог русичів – перемога на р. Неві, в якій нащадок князя Володимира молодий двадцятирічний новгородський князь Олександр Ярославович розгромив шведських завойовників. За цю перемогу князя Олександра назвуть Невським. За своє служіння богу і людям князь Олександр Невський теж буде прославлений як святий.

Завдання для повторення

I. Дай відповідь на запитання.

1. Які головні передумови хрещення Русі?
2. Чи був Божественний Промисел стосовно прийняття християнської віри нашим народом?

Як ти це розумієш?

3. Відрізни людський і Божественний план хрещення Русі.
4. У чому ти розумієш значення для Русі прийняття християнської віри?
5. Що означає «прозріти духовно»?
6. Як народ назвав князя Володимира, чому?

II. Закінчи речення:

1. Один із учнів Ісуса Христа, який проповідував у Причорномор'ї, Криму та Скіфії, -
2. Київські князі-християни, яких убив князь Олег, -
3. Грецьке місто на території сучасного Криму, де князь Володимир прийняв хрещення, -
4. Грек, завдяки якому князь Володимир здобув грецьке місто Херсонес, - ...
5. Перший кам'яний храм, збудований князем Володимиром у Києві, -
6. Князі, яким збудовані величні пам'ятники у місті Києві, -

Домашнє завдання

Пригадай, що ти дізнався на уроках літератури про життя наших предків-слов'ян у давнину.

§ 22. Перші руські святі – Святі благовірні князі-страстотерпці Борис і Гліб

На цьому уроці ти навчишся

1. Пояснювати зміст поняття «святість», «святі», «подвиги святих».
2. Давати характеристику святих людей (на прикладі перших руських святих – князів Бориса і Гліба).
3. Наводити приклади з життя святих (улюблених і того, чиє ім'я ти носиш).

1. Святі благовірні князі-страстотерпці Борис і Гліб

Святі благовірні князі Борис і Гліб з батьком святим Володимиром. Ікона

Згодом Борис одержує звістку про смерть батька. Засмучений, він утішився молитвою і не вживав ніяких заходів проти лихих дій старшого брата Святополка. Святополк, зайнявши престол у Києві, послав своїх вірних людей схопити князя.

Святі благовірні князі Борис і Гліб. Ікона

дуже пізно, зловмисники, послані братовбивцею, зарізали його, коли

Святий Володимир, син Святослава, онук Ігоря, який започаткував христову віру на землі Руській, мав 12 синів.

Князі Борис і Гліб були синами святого рівноапостольного князя Володимира і при святому хрещенні були названі Романом і Давидом. Борис княжив у Ростові, а Гліб - у Муромі. Обидва своєю справедливістю, мудрістю і лагідністю здобули любов і повагу своїх підлеглих.

Святий Володимир, будучи уже похилого віку, не довіряв своїм старшим синам - Святополку і Ярославу. Він викликав до себе Бориса і дав завдання виставити військо проти печенігів, що напали на Київську Русь.

Вони віроломно увірвалися до намету князя Бориса, перебили охорону і пораненого князя привезли до Києва, до Святополка, котрий звелів своїм людям всадити меча в серце Борисове. Тіло убитого князя було поховано у Вишгороді, в церкві святого Василя. Умертвивши Бориса, Святополк вирішив убити й князя Муромського Гліба і послав до нього гінця сказати, що батько хворий і хоче бачити його. Гліб повірив йому і поспішив до Києва.

По дорозі, біля Смоленська, його зустрів гонець від Ярослава, який повідомив, що батько вже помер, Борис вже убитий Святополком і що на нього також чекає смерть. Застереження Ярослава прийшло

той молився за батька і брата.

Перед своєю смертю Гліб у молитві сказав: «Господи Ісусе Христе! Ти постраждав за мене на хресті, дозволь і мені перетерпіти за Тебе не від рук ворогів, а від рук власного брата. Боже, не зачисли йому цього за гріх, бо він не знає, що робить...»

Тіло його було залишене на березі річки і прикрите хмизом. Лише через деякий час його було знайдено і поховано у Смоленську.

Через чотири роки після смерті братів Ярослав завдав нищівної поразки Святополку і, прогнавши його, зайняв великокняжий престол у Києві.

По закінченні війни він переніс тіло брата Гліба із Смоленська у Вишгород, в церкву святого Василя, і поклав поряд з тілом брата Бориса. Пізніше, коли ця церква згоріла, над гробницями обох князів відбувалися зцілення і чудесні знамення. Ярослав побудував нову церкву і, відкривши гробницю своїх братів, знайшов нетлінні тіла святих мучеників.

**Святі благовірні князі
Борис і Гліб. Ікона**

Чому Борис і Гліб обрали смерть від руки власного брата?

Згадуючи цю сумну історію - братовбивчу смерть двох синів великого і святого князя Володимира - мимоволі думається: «Як це можливо, щоб одні сини - Борис і Гліб - були справжнім вмістилищем християнських чеснот, а Святополк, інший син, став виродком, убивцею задля своїх особистих амбіцій, владолюбства?» А висновок такий: святість, християнські чесноти та інші моральні цінності людина отримує не як спадщину, а здобуває своїм власними зусиллями за поміччю Божою. Хоч людина і має нахил до злого, та вона зможе себе опанувати, коли слухатиме голосу свого сумління та співдіятиме з Божою ласкою. Святополк Окаянний - це історичний приклад того, до чого може дійти людина, коли над нею запанує невгамовна жадоба будь-чого, в цьому випадку - влади. Така людина здатна на будь-які злочини, ... переступити через рідного брата чи батьків.

Приклад св. Бориса і св. Гліба свідчить, що справжня християнська любов і миролюбність - це великі чесноти в особистому, сімейному та суспільному житті. Борис і Гліб воліли віддати свої молоді життя, щоб не довести до братовбивчої війни. Вони радше дозволили, щоб їх убили, ніж мечем та кровопролиттям дійти до влади, їхня благородна чеснота сяє нам дороговказом крізь усі віки.

2. Про святих людей

Різними шляхами люди догоджають Богу. Отець Небесний кожного наділяє талантами в необхідній кількості і від кожного приймає його працю во славу Свою.

Церква прославляє угодників Божих за різними чинами:

Пророки – люди, які отримали від Бога дар передбачення майбутнього, які сповіщали світу шляхи Промислу Божого.

Апостоли – учні Христа, які супроводжували Його під час громадського служіння, а потім самі сповіщали віру по світу.

Рівноапостольні – святі, які, подібно апостолам, поширювали віру на язичницькі країни і народи.

Святителі - патріархи, митрополити, архієпископи і єпископи, які досягли святості невтомним піклуванням за свою паству, збереження Православ'я від ересів і розколів.

Преподобні – святі, які прославили Бога, здійснюючи чернечий подвиг.

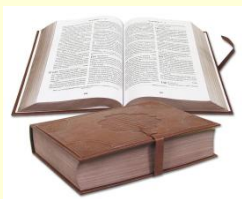
Мученики – які перетерпіли страждання і смерть за Ісуса Христа, за відмову від служіння ідолам (таких найбільше).

Сповідники – ті, які багато постраждали за Христа, але уникли мученицької смерті.

Благовірні князі і царі – які направляли отриману від Бога велич і багатство для справ милосердя, просвіти, збереження народних святинь.

Безсрібники – які мали дар лікування і використовували його безкорисливо.

Юродиві ради Христа – особливий вид святості. Приймаючи на себе образ душевно хворого і терплячи зневагу від оточуючих, вони викривали людські вади, врозумляли начальників, утішали страждаючих. Святі, які не підходять під жодне із названих понять, прославляються як **праведні**.

Цікаво знати

Дізнайся за бажанням більше

Чудеса, якими прославились святі благовірні князі-страстотерпці Борис і Гліб

Слава страстотерпців ознаменувалась зразу після їх смерті. В перший час, коли ще не всім було відомо їх місце погребіння, один із числа варяжських прибульців недбало став на могилу братів біля церкви святого Василя у м. Вишгороді. Але раптово вийшов вогонь із землі і обпалив ноги нечестивого варяга. Той розповів про це своїй дружині, і з того часу ніхто не смів підходити до святого місця.

Князь Ярослав разом із боголюбивим архієпископом Іоанном, порадившись про знамення, що мали місце від гробу страстотерпців, зібравши весь клір, хресною ходою пішов у Вишгород до місця погребіння обох мучеників та, з молитвою розкопавши могилу, дістав їх тіла із землі. Коли гроби були відкриті, то всі здивувалися їх чудесному нетлінню: тіла обох братів були білі як сніг, а все місце наповнилось благовоннями. Тіла страстотерпців були перенесені до храму.

Незабаром Господь ще більше прославив Своїх угодників багатьма чудесами: біля раки страстотерпців прозрівали сліпі, ходили кульгаві, зцілювались біснуваті, а деякі отримували звільнення чудесним чином і від ув'язнення. Моливами святих Бориса і Гліба виліковувались хворі від багатьох хвороб. Деяким вони являлись у сновидіннях, інші зцілювались сердечною молитвою біля їх раки. Після кончини великого Ярослава син його Ізяслав, успадкувавши батьківський престол, маючи глибоку повагу до святих мучеників

і бачучи, що храм, побудований його батьком, застарів, побудує новий храм. Після монголо-татарського нашестя і руйнування храму були скриті святі мощі, і навіть до цього часу невідома їх таємнича доля, але місцеве благоговійне передання говорить, що вони скриті десь глибоко в землі, під древніми сводами храму, де нині побудований новий храм Святих страстотерпців.

(За книгою Д. Денисенко та Б. Кузика « Борис і Гліб»)

Сучасний храм святих
Бориса і Гліба у Вишгороді

Прочитай життєвій історії та знайди для себе в них повчальний зміст.

Життєві історії

1. Старенька з пляжу

Вперше родині вдалося заощадити гроші, щоб винайняти влітку будиночок на морському узбережжі. По прибутті до моря відпочивальники мерщій розпакували валізи, нашвидку облаштувалися і, взявши рушники, подалися на пляж.

Діти бігали, стрибали по воді край берега, будували піщані замки й фортеці, аж раптом на пляжі з'явилася стареча, трохи згорблена жіноча постать. Вітер куйовдив її сиве волосся, тріпав жакливе, брудне лахміття на її сухорлявому тілі. Жінка щось бурмотіла собі під ніс, раз у раз піднімаючи з піску і вкидаючи до пластикової торби якісь предмети.

Батьки загукали до дітей – веліли їм триматися від старої подалі. Коли жінка проходила неподалік від малих, то приязно до них усміхнулася. Однак, вони усмішкою не відповіли.

Тільки згодом місцевий старожил повідав їм, що старенька мала сина, котрий багато років тому ушкодив на пляжі ногу й помер від зараження крові. Тоді вона постановила щодня збирати на березі осколки та іншу небезпечну покидь, щоб не калічилися чужі діти.

2. Велике відро

До школи прийшло чотирнадцятеро маленьких дітей, щоб полити саджанці яблунь. Особливо щедро їх треба поливати восени, коли земля стає сухою від літньої спеки.

Учитель поставив біля саду чотирнадцять відер. Тринадцять відер були маленькі, а чотирнадцяте – велике. Діти швиденько взяли маленькі відра. Залишилось одне відро – велике. І один учень без відра залишився – маленький синьоокий хлопчик Мишко. Він був дуже повільний, задумливий.

- Ну, що ж, Мишку, - сказав учитель, - бери велике, носитимеш по піввідра.

Діти стали поливати. Всі носять маленькими відрами, а Мишко – великим. Набирає не піввідра, а повне. Всім носити легко – Мишкові важко. Одна дівчинка сказала:

- Не треба було ловити гав, Мишку, а швидше брати маленьке відро.

Хтось усміхнувся..

Ось і закінчили поливати. Учитель сказав:

- Тепер нарвіть собі по повному відру яблук і віднесіть додому. Пригостіть матерів, бабусь. Усі діти чомусь мовчки подивилися на Мишка.

(За В. Сухомлинським)

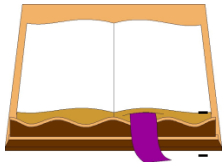
- Яку чесноту проявив хлопець Мишко?

- Чи мали таку рису благовірні князі Борис і Гліб? У чому вона проявилась?

- Чи погоджуєшся ти із думкою дівчинки про те, що винуватий сам Мишко, забарився і не взяв мале відро?

- Як повинні були розподілити відра між собою самі учні?

- Як вчитель нагородив Мишка за його смирення і старанність?

Завдання для повторення

Дай відповіді на запитання.

1. За що любили і поважали підлеглі Бориса та Гліба?
2. За що було вбито Бориса і Гліба?
3. Чи вживав князь Борис якихось заходів проти своїх старших братів після смерті батька?
4. Чому Борис і Гліб обрали смерть від руки власного брата?
5. Де було поховано князів Бориса і Гліба?
6. Що побачив Ярослав, коли було відкрито гробницю своїх братів?
7. Чому Церква зарахувала братів до чину святих?
8. Який чин святості отримали брати? Чому?
9. За якими чинами Церква прославляє угодників Божих?

Домашнє завдання

Наведи приклади із життя святих (улюблених і тих, чиє ім'я ти носиш).

§ 23. Преподобні Антоній і Феодосій Печерські. Роль Києво-Печерського монастиря у духовному житті Київської Русі

На цьому уроці ти навчишся

1. Розуміти зміст понять «преподобний», «чернець», «монастир».
2. Дізнаєшся про роль Києво-Печерського монастиря у духовному житті Київської Русі.
3. Розуміти духовний зміст чернечого життя у відношенні до Бога, до ближніх і до себе.

1. Преподобні Антоній і Феодосій Печерські

Антоній, у миру Антип, був родом із Любеча (Чернігівщина). Від юних літ Антоній прагнув догоджати Богу і намагався робити усе для спасіння своєї душі. Кожного дня він ходив до церкви, з увагою читав або слухав читання священних книг, уникав дитячих забав, не любив носити світлого убрання, відзначався тихістю, смиренням і послухом.

Полюбивши Бога усім серцем заради удосконалення у духовному житті, він пішов на Афонську гору, що славилася подвижниками, там постригся у ченці, отримавши ім'я Антоній. Ігумен, що постриг його, навчив його правил чернечого життя, послав Антонія до його рідного краю.

Преподобний Антоній. Ікона

Прибувши до Києва, Антоній обрав безлюдну, вкриту лісом гору на високому березі Дніпра, неподалік від Києва, де тепер Дальні печери, і тут оселився у маленькій печерці, яку (за часів князя Ярослава) викопав для самотньої молитви священник Іларіон, духівник великого князя, пізніше митрополит Київський.

Скоро чутка про дивного подвижника дійшла до жителів Києва, які у великій кількості почали приходити до нього за благословенням. Сам великий князь із дружиною часто приходив до Антонія за

благословенням. Інші, що бажали духовного подвигу, копали собі печери поряд і там жили.

Коли кількість таких подвижників досягла п'ятнадцяти, було збудовано церкву; Антоній не захотів «керувати» ними і доручив новий монастир ігумену (Варлааму), а сам знову усамітнися, перейшов на сусідню гору, викопав собі нову печеру і там заснував Ближні печери. Але великий князь Ізяслав (син Ярослава) призначив Варлаама на ігуменство до іншого монастиря; тоді ігуменство у печерах перейшло до преподобного Феодосія. Преподобний же Антоній, проживши життя у суворому подвигу, мирно віддав Богові душу близько 1078 року. Пам'ять його святкується 24 липня.

Преподобний Феодосій народився у м. Василькові від шляхетних батьків, які невдовзі переїхали до Курська. Із юних літ він прагнув догоджати Богу і намагався робити все для спасіння своєї душі. Кожного дня він ходив до церкви з увагою читав або слухав читання священних книг, уникав дитячих забав, не любив носити світлого убрання, відзначався тихістю, смиренням і послухом.

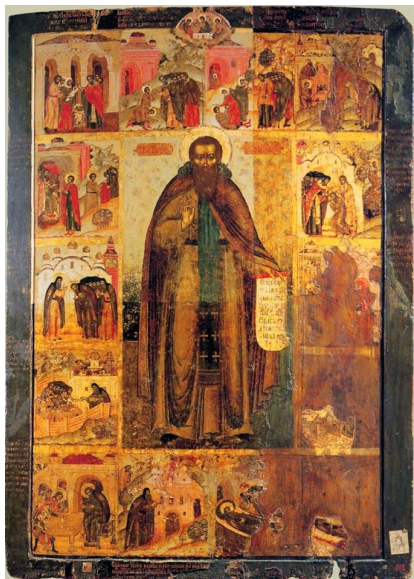

Преподобні Антоній і Феодосій Печерські. Ікона.

Втративши на 14-му році життя батька і залишившись жити із матір'ю, він багато терпів від неї неприємностей через свою глибоку релігійну схильність. Одного разу довелося йому побачити прочан з Єрусалима, які розповідали про святі місця, і він так захотів побачити все це своїми очима, що пішов із ними до Палестини. Мати наздогнала його, повернула з дороги, а потім щиро просила його не залишати її, а жити, як належить шляхетному юнакові. Феодосій

залишив думку про подорож до святих місць, але не переставав жити життям побожним, старанно відвідуючи церковні богослужіння.

Дізнавшись, що літургія іноді не відбувається через брак проскур, Феодосій вирішив сам їх випікати. Він купував пшеницю, молов її своїми руками, пік проскури і приносив їх до церкви. Матері все це не подобалось, і Феодосієві доводилось з приводу цього терпіти багато дорікань. Він побачив, що, перебуваючи на очах матері, не можна цілковито віддати себе служінню Богу, тому вирішив залишити матір і пішов до Києва, щоб вступити до одного з монастирів. Феодосій обійшов усі монастирі, але ніхто не хотів прийняти убогого юнака, і тільки у печері преподобного Антонія він знайшов собі притулок. Антоній прийняв його і благословив постригти у чернецтво.

Преподобний Феодосій. Ікона

Феодосій ревно виконував чернечий послух і скоро був висвячений на пресвітера. Коли преподобний Антоній відійшов на сусідню гору, Феодосій залишився на старому місці; через три роки подвижницького життя братія обрала його ігуменом. Преподобний Антоній благословив вибір братії.

Ставши ігуменом Печерського монастиря, Феодосій не змінив і не послабив свого смиренного, подвижницького життя: раніше за всіх він приходив до церкви, часто заходив до пекарні і допомагав пекти хліб, рубав дрова, носив воду, носив грубу волосяницю, спав мало, більше дрімав сидячи, за трапезою їв лише сухий хліб і варену страву без масла, пив тільки воду. Великий князь ставився з великою пошаною до побожного ігумена, часто розмовляв з ним на самоті, залишався у нього обідати і говорив, що його убога монастирська їжа набагато приємніша за князівську.

Для братії своєї преподобний Феодосій був прикладом подвижницького життя. Для кращого устрою життя ченців він заснував чернече

співжиття на зразок уставу Студійського монастиря, який він отримав з Царгорода. Преподобний Феодосій був засновником зразкового спільного братського монастиря не тільки для печерської братії, але й для всього чернецтва руського. Навчаючи братію подвижницького чернечого життя, преподобний виховував у ній і любов до ближнього, особливо бідного, що потребував допомоги. Він заснував у Києві перший гостинний дім, в якому годував жебраків, калік і розслаблених. Незадовго до своєї смерті він заснував велику муровану церкву в ім'я Успіння Божої Матері, але, збудувавши фундамент церкви, він помер 3 травня 1074 року.

Церкву було закінчено й освячено за його наступників 1089 року. До цієї церкви з Царгорода було принесено чудотворний образ Успіння Божої Матері Істинна побожність ченців Печерського монастиря, які зберігали суворий дух чернечого життя Антонія і Феодосія, здобула загальну пошану, і він, як найстаріший монастир на Русі, став називатися ще з XII ст. лаврою. Багато довелося лаврі перетерпіти різних негараздів, але, занепадаючи з зовнішнього боку, вона знову відновлювалась і процвітала духовно, будучи фортецею православ'я в тяжкі часи боротьби за православну віру.

**Преподобні Антоній і Феодосій
у престола Божої Матері. Ікона**

2. Роль Києво-Печерського монастиря у духовному житті Київської Русі

У XII-XIII століттях розквітає Києво-Печерський монастир, створений преподобним Антонієм Печерським. За літописними даними, Печерський монастир був заснований 1051 року – про перші монастирські печери згадує «Повість минулих літ». Преподобний Антоній спочатку поселився в печері, в якій проживав раніше Іларіон до свого становлення на Руську митрополію. Одними із перших до

преподобного Антонія прийшли Никон, Феодосій, Варлаам і Єфрем, кожний із яких викопали собі окремі печери (так звані **дальні**) і в одній із них влаштували церкву.

Собор Києво-Печерських святих. Ікона

Преподобний Антоній доручив управління братією учню Варлааму, а сам викопав собі іншу печеру (**ближні**) і перебував в затворі до самої кончини в 1073 р. Першим ігуменом, за проханням братії, Антоній призначив Федосія (помер в 1074 р.).

Із інших затворників своїми подвигами визначаються: **Ісаакій, Мойсей Угрин, Євстратій, Агапіт-лікар, Никита, Пімен, Іоанн Багатостраждальний.**

Через деякий час у монастирі з'явилися наземні храми, а печери перетворилися на місце поховань. Головним храмом став храм Успіння Божої Матері, що дало назву монастирю.

Монастир став центром духовного життя Київської Русі. З Києво-Печерським монастирем пов'язано перше Літописання. У 1113 році преподобний Нестор Літописець закінчив свою «Повість минулих літ», а в першій чверті XIII століття у монастирі було створено унікальний твір «Києво-Печерський Патерик». У Лаврі жили й працювали відомі літописці, вчені, лікарі, зодчі й живописці - Іаков, Никон, Іоанн, Агапіт, Даміан, Аліпій, Григорій.

Насаджене преподобними Антонієм і Феодосієм Печерськими древнє чернецтво послугувало Київській Русі і дало цілий сонм святих.

Сучасний вигляд Києво-Печерської Лаври

Історія Києво-Печерської Свято-Успенської Лаври невід'ємно пов'язана із історією Ближніх (Антонієвих) і Дальніх (Феодосієвих) печер. Зараз там почивають більше ніж 120 мощів угодників Божих. У традиційному переліку печерських угодників ми зустрічаємо імена таких святих, які не були Лаврськими монахами, але чий святі мощі повністю або частково у різний час було перенесено до обителі. Це святий первомученик Стефан, апостол від 70-ти, свяченомученик Климент, єпископ Римський (101), святий Іоанн, первомученик Русі,

вбитий київськими язичниками (983), святий князь Володимир, преподобна Єфросінія Полоцька (XII), святитель Феофіл, архієпископ Новгородський (1485), Іуліанія Ольшанська.

Багато знаменитих подвижників, які не були захоронені у Лаврі, але якийсь час молилися у ній, прославлені Церквою як святі. Це святителі Феодосій Чернігівський (1696), Димитрій Ростовський (1709), Іоанн Тобольський (1715), Інокентій Іркутський (1731), священомученики Афанасій Брестський (1648) і Макарій Овручський (1678), преподобний Стефан Махрищський (1406), а також преподобні Паїсій Вилічковський (1794), Іона Київський (1902), Кукша Одеський (1964) та інші. Разом з ними Собор Києво-Печерських чудотворців налічує більше ніж 160 святих.

3. Поняття чернецтва

Черне́цтво - частина (так званого чорного) духовенства, складається із ченців, черниць або монахів, монашок, монахинь (грец. *монахос* - самітник). Це особи, які, відмовившись від світського життя, перебувають у спеціальних гуртожитках, *монастирях, скитах-лаврах* або у цілковитому усамітненні. Вони посвячуються на службу Богові, прагнучи до досконалості життя, віддаючись молитві та покаяттю, а ради нього також служінню ближнім, виконуючи діла милосердя (утримання сиротинців, шкіл, шпиталів й взагалі опіка

над хворими, створення будинків для престарілих, душепастирське служіння тих ченців, які приймають священство). Чернець зрікається родинного життя і перебуває у безшлюбності, приймаючи невибагливе і убоге життя. Побут ченців і зобов'язання регулюються чернечим уставом. Залежно від чину, ченці носять спеціальний, переважно чорний одяг. При постриженні (посвяченні), що має три ступені, чернець дістає, звичайно, нове ім'я, що підкреслює зміну попереднього життя, хоч це тепер, зокрема у Католицькій Церкві, не обов'язкове. Світські особи, що готуються стати ченцями, зветься послушниками, вони живуть у монастирях, де виконують різні послухи («послушання») при богослужіннях, у господарстві, на монастирських підприємствах.

У Православ'ї існують три ступені священства: диякон, священник, єпископ. Ще до рукопокладання у диякони ставленик повинен вирішити: чи буде він проходити священницьке служіння будучи одруженим (**біле духовенство**) або ж прийме чернецтво (**чорне духовенство**). Також у Церкві існує інститут целібату, тобто сан приймається з обітницею безшлюбності («целібат» - латинською «неодружений»). Диякони й священники-целібати належать до чорного духовенства. Монахи-священники служать не тільки в монастирях, вони нерідко несуть свій послух і на приходах, як у місті, так і у селі. Єпископ повинен належати тільки до чорного духовенства. Частина ченців залишається в контакті зі світом: працюють активно у душепастирстві, очолюють парафії, обслуговують шпиталі, школи, притулки, працюють науково тощо.

Загалом чернецтво перебуває у монастирях, де вони отримують усе потрібне, а свою працю віддають на користь монастиря. У деяких монастирях на Сході, зокрема не католицьких, частина ченців сама дбає про свої щоденні потреби, збираючись разом тільки на спільні моління. Ті й ті ченці працюють у рільництві, обслуговують майстерні, школи, шпиталі, беруть жваву участь не тільки у богослужінні, але й у душепастирстві. Довгий час вони були єдиними носіями освіти й культури, мистецтва та книжності.

Із Києво-Печерського Патерика

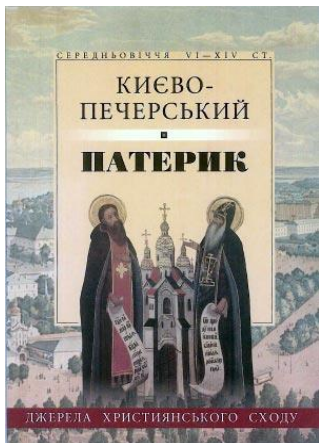
«Про святих блаженних перших ченців Печерських...»

Насправді було великим дивом, браття, бачити, як Господь зібрав таких ченців у домі Своєї Матері. Вони сяяли у Руській землі, немов найяскравіші світила: були серед них посники, деякі стояли на колінах, а інші постили щодня або через два дні; були такі, що їли хліб із водою, хтось - варені овочі, а дехто - сирі. І всі перебували у любові: молодші підкорялися старшим, не насмілюючись при них говорити, але завжди з великою покорою і послухом, а старші мали також любов до менших, караючи їх і втішаючи, наче своїх улюблених дітей. А коли якийсь брат учиняв той чи інший гріх, то

його втішали і покуту його одного розділяли охоче троє чи четверо з великої любові. Такою була божественна любов у цьому святому братерстві, стриманість і смирення.

Коли ж якийсь брат відходив із монастиря, то через це сумували всі брати і посилали за ним, закликаючи брата до монастиря, щоби повернувся. Коли брат приходив, то йшли до ігумена, вклонялися за брата і благали ігумена, щоб одразу прийняв брата з радістю до монастиря. Такими були тоді стриманими ченці-посники. Із них назву декількох дивних мужів. Перший серед них - Дам'ян-пресвітер. Був таким посником, що, крім хліба і води, нічого не їв аж до дня своєї смерті. А коли хтось приносив хвору дитину, то якою б недугою вона не страждала, якщо її приносили у монастир до святого Теодосія, то він велів тому Дам'янові молитися над хворим. І той молився та змашував свяченою олією. І одужували ті, хто до нього приходив».

(Києво-Печерський Патерик. - Київ: Час, 1991.)

Які християнські чесноти мали монахи Києво-Печерського монастиря?

Патерики (грец. *paterikon*, лат. *vita patrum* від *pater* -батько) — життєписи і повчання святих отців Церкви, збірники оповідань про життя християнських святих отців, людей, які з Божою поміччю зробили великий внесок у розвиток Церкви.

Життєва історія

Гобелен

Молодого монаха послали до одного монастиря у Фландрії ткати разом з іншими великий гобелен. Якось він спустився зі своєї драбини дуже обурений.

- Досить! Я більше не можу працювати! Вказівки, які дають мені, беззмистовні! Я працював золотою ниткою, а тут мені кажуть зав'язати її і відтяти...

- Сину, - сказав спокійно старий монах, - ти не бачив цього гобелена так, як треба бачити. Ти працюєш з виворітного боку і тільки з одним

фрагментом.

І повів його показати роботу з лицевого боку. Молодий монах остовпів. Він працював над дуже красивим гобеленом – «Поклоніння трьох царів», а його нитка творила частину німба навколо голови Божого Дитятка. Навіть, якщо зараз немає результату – продовжуй ткати. Краса твориться з виворітного боку. (За книгою «Таємниця твоєї душі»)

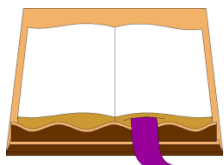

Поклоніння трьох царів

Що повчального в цій життєвій історії?

Завдання для повторення

I. Дай відповідь на запитання.

1. Що ти дізнався про преп. Антонія і Феодосія?
2. Чому вони іменуються Печерськими?
3. Що означає поняття «преподобний»?
4. Яку роль відіграв Києво-Печерський монастир у духовному житті Київської Русі?
5. Як ти розумієш духовний зміст чернечого життя у відношенні до Бога, до ближніх і до себе?

II. Продовж речення:

1. Заснували Києво-Печерський монастир преподобні отці _____.
2. Антоній, у миру _____, був родом з Любеча (Чернігівщина).
3. Від юних літ, полюбивши Бога всім серцем заради вдосконалення у духовному житті, Антоній пішов на _____ гору, що славилася подвижниками, там постригся в ченці, отримавши ім'я _____.
4. Через деякий час Антоній усамітнися, перейшов на сусідню гору, викопав собі нову печеру і там заснував _____ печери.

Домашнє завдання

Напиши міні-твір. Передай у ньому власні переживання від знайомства із постатями преподобних Антонія та Феодосія.

§ 24. Преподобний Нестор Літописець. «Повість минулих літ»

На цьому уроці ти навчишся

1. Вирізняти поняття «літописець» від поняття «історик», «автор історичної праці». 2. Давати характеристики таких жанрів літератури, як літопис, житія, історичні документи. 3. Давати історичну оцінку постаті преподобного Нестора Літописця та його твору «Повість минулих літ».

«Це була геніальна людина, яку природа приречла бути письменником на диво століттям віддаленим, не порадившись ні з якими університетами й академіями».

А. Кубарєєв про преподобного Нестора

1. Поняття і значення літописів

«Будь-яка подія, якби не була закріплена писемно, забулася б і втратилася б для пізнання. Так, якби Мойсей, навчений Богом, не залишив нам у своїх книгах відомості про першопочаток, про першобудову світу, а також про праотця Авраама, то все це упродовж віків загубилося б, покритися б пільмою забуття.

Але Бог, що зберігає в людях пам'ять про свої чудеса, у будь-який час воздвигне описувачів, щоб наступні покоління, прочитавши написане ними, могли цим скористатися» - так починається Житіє **преподобного Нестора Літописця**, автора найбільшої писемної пам'ятки Київської Русі.

Для чого нам потрібні писемні пам'ятки минулого?

Яке значення для пізнання історії мають писемні джерела?

Чим відрізняються події, описані в Біблійних оповідях, від тих же подій, описаних у підручниках з історії?

Біблія - книга священна. Кожне її слово потребує глибокого осмислення, оскільки вона писалася авторами за натхненням Духом

Святим, а історики - лише науковці, що, зібравши певний матеріал, намагаються на папері відтворити події минулого. Кожен бажаючий може стати істориком і автором історичних праць. Автором богоугодних книг стає той, кого обирає Сам Господь серед людей істинно віруючих, смиренних, що до написання підходять з молитвою і надією на Божу поміч.

Подібним чином Господь явив і в нашій землі, у святому Києво-Печерському монастирі, письменника, преподобного отця нашого Нестора, котрий просвітив наші очі, виклавши корисне нам і викликав у нас подяку Богу. Він написав нам про початок і перший устрій нашої країни, не лише зовнішній, а й внутрішній, духовний - тобто про заснування і благоустрій на Русі чернечого життя, насадженого, як у раю, у святому Києво-Печерському монастирі, а також про родоначальника чернецтва на наших землях, преподобного Антонія та його наступників. Одним із них і був славнозвісний літописець, що не лише записав діяння на пергаменті, а своїм подвижницьким життям на непорочній своїй душі. Цією працею він і самого себе вписав у книгу живота вічного.

Літописи – це твори, у яких розповідь ведеться за роками («літами»). Це своєрідна форма літературного твору, що виникла на основі усного історичного епосу.

Поштовхом до літописання стали бурхливі події патріотичного характеру у Київській Русі, а також бажання знати минуле своєї вітчизни, щоб повніше осмислити і зрозуміти її теперішнє. Літописи містять не тільки лаконічні записи, а й цілі оповідання, народні перекази, масштабні описи історичних подій.

2. Життя Нестора Літописця

«У ті часи, коли преподобний Антоній присвятив себе безмовному життю у печері, а преподобний Феодосій будував монастир, до них прийшов сімнадцятилітній юнак Нестор.

Ще не будучи простим ченцем, він проявив себе у всіх чернечих добродіях: у піклуванні про чистоту тілесну і душевну, у добровільній убогості, у глибокому смиренні, послушенстві, строгому постуванні, непереривному молінні та в інших ангельських подвигах, беручи приклад з життя перших святих Печерських – Антонія і Феодосія. А після смерті преподобних – прийняв чернечий постриг, а

згодом був введений у сан диякона. Головним послухом Нестора було літописання.

Коли ж за навіянням Божим братія вирішила на раді викопати чесні мощі преподобного Феодосія, першим прийняв на себе цей послух блаженний Нестор. З великою вірою і молитвою він трудився всю ніч.

Нестор Літописець.
Художник В. Васнецов

Коли ж він виніс із печери мощі святого, то став очевидцем великих чудес, про що сам і свідчив.

І прожив він багато років, працюючи над написанням літопису. По смерті був покладений у печеру, де і досі починає його нетлінне чесне тіло» (Із «Життя святих» т. 2).

Нестор – один із найавторитетніших печерських старців свого часу. У «Іконописному збірнику» його зовнішність описано так: «Сивий, борода, на зразок Богослова – не роздвоїлась. На плечах – клобук, у правій руці – перо, а в лівій – книга і чотки...». Святий мав зріст 163-164 сантиметрів, належав до жителів Придніпров'я. Присвятив своє життя релігійній справі: до кінця своїх днів був ченцем Києво-Печерського монастиря.

Помер святий, як стверджують дослідники, у 1113-1115 роках, коли мав, на думку істориків, близько 60-65 років.

Головним подвигом життя Нестора було написання до 1112-1113 років «**Повісті минулих літ**». «Се повести временных лет, откуда есть пошла Русская земля, кто в Киеве нача первее княжити и откуда Русская земля стала есть» - так з перших рядків визначив мету своєї праці преподобний Нестор.

У своєму літописі він використав багато різних джерел. Тут і літописні записи його попередників, монастирські записи і перекази, візантійські хроніки, різні історичні збірки, розповіді старця – боярина Яна Вишатича, торговців, воїнів, подорожуючих, багата скарбниця

усної народної творчості і, звичайно, Біблія. Все це дозволило автору написати історію Русі як частину всесвітньої історії, історії спасіння роду людського.

Чернець-патріот починає свою працю біблійною оповіддю про «Всесвітній потоп», продовжує ретельною розповіддю про східнослов'янські племена, про визначні події руської землі. Тут немає нічого другорядного, тут кожен рядок не лише знайомить нас з подіями далеких часів, а й вчить нас бути патріотами, виховувати в собі християнські чесноти і в усьому мати надію на Бога.

Перед смертю преподобний заповідав печерським літописцям-ченцям продовжити його працю, що й було виконано ігуменами Сильвестром, Мойсеєм і Лаврентієм.

**Пам'ятник преп. Нестору
у Києво-Печерській Лаврі**

Прочитай життєві історії і поміркуй над їх повчальним змістом.

Життєві історії

1. Малими кроками

Молодий чоловік, який прагнув працювати для добра людства, одного дня пішов до ігумена монастиря і спитав його:

- Що я маю робити для забезпечення миру у світі?

Священик, посміхаючись, відповів йому:

- Не гримай так сильно дверима.

Малі суперечки завжди викликають великі чвари і незгоди.

Але й велика любов виростає з малого.

(За книгою «Таємниця твоєї душі»)

Як ти розумієш останні слова?

2. Крамниця. Притча

Одному юнакові приснилося, що він увійшов до великої крамниці. У ній стояв Ангел.

- Що ви продаєте? - спитав юнак.
- Усе, що бажаєте, - чемно відповів Ангел.

Юнак почав перераховувати:

- Я хотів би припинення у світі всіх воєн, справедливості для скривджених, терпимості та щедрості до чужинців, любові в родинах, праці для безробітних, єдності в Церкві і... і... Ангел перервав його:

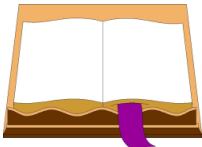
- Вибачте, пане, але ви не мене зрозуміли. Ми не продаємо плодів, а тільки насіння.

(За книгою «Таємниця твоєї душі»)

**Що Ангел розумів під плодами і насінням?
Чому він не виконав прохання юнака?**

Завдання для повторення

I. Дай відповідь на запитання.

1. Чим поняття «літописець» відрізняється від поняття «історик», «автор історичної праці»?
2. У якому віці прийшов Нестор у монастир?
3. З кого брав приклад у житті послушник?
4. Який головний послух виконував цей чернець?
5. Які добродієності літописця ти можеш назвати?

II. Дай історичну оцінку постаті преподобного Нестора Літописця та його твору «Повість минулих літ».

Домашнє завдання

Поміркуй над словами Нестора Літописця з «Повісті минулих літ»: «Велика буває користь від учення книжного. Книги наказують і вчать нас шляху до розкаяння, бо від книжних слів набираємося мудрості й стриманості... Той, хто читає книги, бесідує з Богом або святими мужами».

Урок узагальнення

На цьому уроці ти навчишся

1. Розуміти значення прикладів подвижницького життя святих людей української землі для наступних поколінь, для збереження духовної чистоти та мужності у протистоянні випробуванням часу.
2. Пояснювати роль цих прикладів для виховання в собі кращих моральних християнських рис.
3. Називати приклади із біблійної історії, які певним чином відображені у життєвих випробуваннях вивчених святих.

1. Прочитай текст Святого Письма і дай відповідь на питання

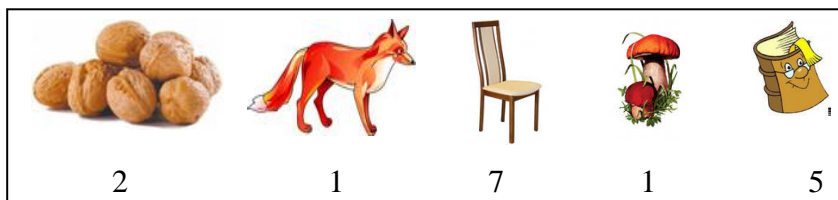
«Ви - світло для світу. Не може сховатися місто, що стоїть на верху гори. І не запалюють світильника, щоб поставити його під посудину, але на підсвічник, - і світить воно всім у домі. Отак ваше світло нехай світить перед людьми, щоб вони бачили ваші добрі діла та прославляли Отця вашого, що на небі» (Мв. 5, 14-16; Мк. 4, 21-23; Лк. 8, 16-18; Ін.11, 33-36).

- До кого можна віднести ці слова із Євангелія?
- Хто є світлом для нас?
- Чому слова Ісуса Христа, звернені до апостолів, одночасно стосуються кожного християнина?

2. Дай відповідь на питання

- Хто є автором церковнослов'янської абетки?
- Як ще називають цю абетку?
- Чому виникла потреба у створенні азбуки?
- Де сьогодні ми можемо почути цю мову?

3. Розгадай ребус (цифра показує букву, яка потрібна, з назв зображених предметів)

- Про яку Ольгу йдеться мова?
- Як княгиня Ольга стала християнкою?
- Де похована свята рівноапостольна княгиня Ольга? Які чудеса відбувалися на місці її поховання?

4. Пригадай

- Який зв'язок між святою рівноапостольною княгининею Ольгою та князем Володимиром?
- За що князя Володимира прозвали Великим?
- Коли відбулося хрещення Русі?
- Чи зразу князь Володимир визначився із віросповіданням у країні?
- Яке чудо трапилося при хрещенні князя Володимира?
- Які зміни відбулися після прийняття християнства із самим князем та у державі?
- Чому братів Бориса і Гліба вважають першими руськими святими?

5. Продовж речення

- Свято-Успенська Києво-Печерська Лавра — одна з найбільших православних святинь _____.
- Заснований монастир у _____ році, за князя Ярослава Володимировича монахом _____ як печерний монастир.
- Антоній, у миру _____, був родом з _____ (Чернігівщина).
- Вважається одним із перших монастирів на Русі, що поклав початок руському _____.
- Співзасновником монастиря вважається один із перших учнів Антонія — _____, за ігуменства якого зведено багато наземних будівель і головний собор. Впродовж століть монастир був центром місіонерства та просвітництва.
- _____ народився у заможній родині в м. _____ (під Києвом).
- Ще юним _____ залишив рідний дім і відправився до Києва. Тут, після безуспішних спроб постригтися у якому-небудь із міських (князівських) монастирів, прийшов у печеру, де подвизались _____ і _____, оселився з ними і був пострижений Никоном у ченці.
- Феодосій став одним із перших ченців Києво-Печерського монастиря, а у _____ р. був поставлений його ігуменом.
- Із ініціативи _____ були зведені багато монастирських споруд і закладений Успенський собор у Києві.
-

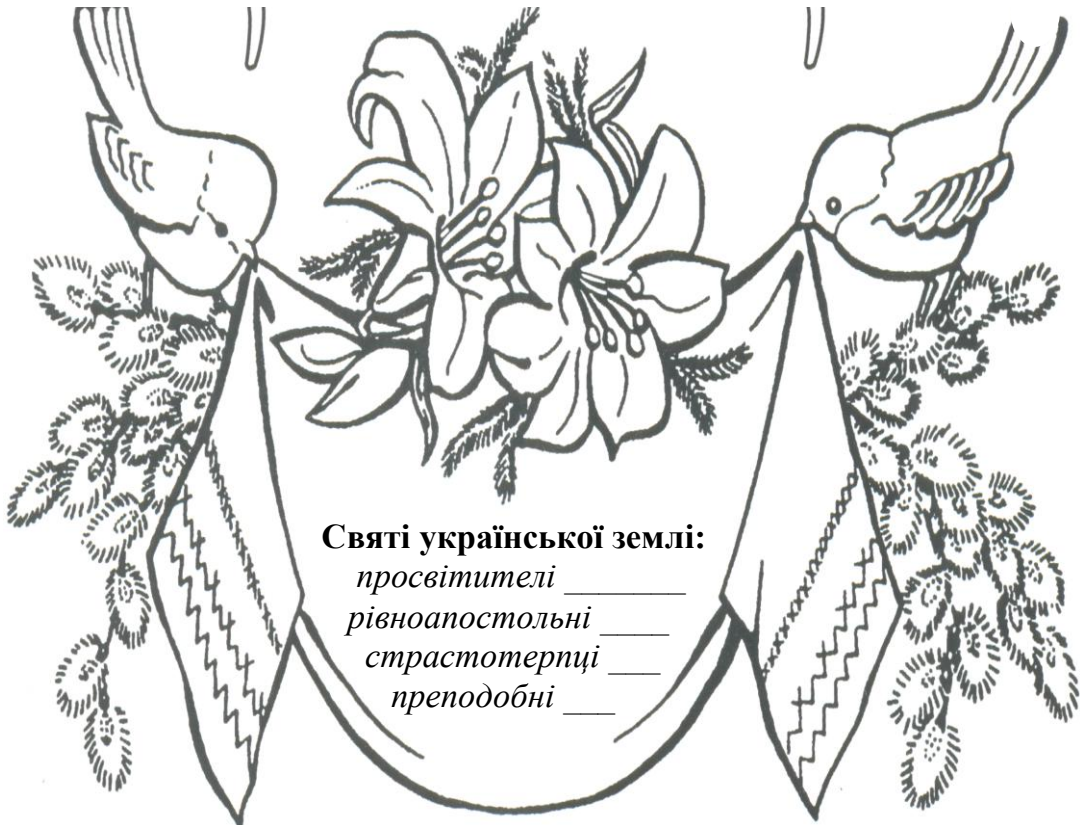
6. Розгадування ребуса (за першими літерами + уважність)

, ,

7. Святі української землі

- Назвіть відомих вам святих людей української землі. Вкажіть їх імена. Чому ми називаємо їх святими?

Розділ III

Сучасна людина й духовна культура в Україні

§ 26. Основи християнської культури в духовному житті українського народу

На цьому уроці ти навчишся

1. Розуміти поняття «християнська культура» та її значення і місце в житті народу України. 2. Характеризувати історичні події, що сприяли становленню християнської моралі у духовному житті нашої спільноти.

Християнська культура - сукупність матеріальних і духовних, нематеріальних цінностей, досягнень, пов'язаних з християнством. Поєднує в собі науку, освіту, мистецтво, мораль, уклад життя та світогляд.

Християнська культура на Русі зародилась з прийняттям християнства і відіграє визначальне значення в духовному житті українського народу.

1. Вплив християнства на культуру Київської Русі

Запровадження християнства на Русі сприяло зміцненню державності, розповсюдженню писемності, створенню визначних пам'яток літератури. Під його впливом розвивалися живопис, кам'яна архітектура, музичне мистецтво, розширювалися і зміцнювалися культурні зв'язки Русі з Візантією, Болгарією, країнами Західної Європи. Разом з християнством на східнослов'янських землях були запроваджені церковний візантійський календар, культ «чудотворних» ікон, культ святих.

Християнство внесло позитивні зміни у світогляд людей. Якщо в

основі політеїстичних релігійних вірувань стародавніх слов'ян лежав страх перед стихійними силами природи, ворожими і пануючими, то християнство плекало надію на порятунок, почуття захоплення навколишнім світом.

У процесі поширення та утвердження, християнство на Русі поступово втрачало візантійську форму, вбираючи в себе елементи місцевих слов'янських звичаїв, ритуалів, естетичних запитів східних слов'ян. Візантійські церковні канони поступово пристосовувалися до особливостей давньоруського етносу.

Разом з тим християнство справило великий вплив на розвиток духовної культури Київської Русі. Як відомо, із його запровадженням літературною мовою на Русі стала церковнослов'янська мова, створена приблизно за сто років до прийняття християнства болгарськими просвітителами Кирилом і Мефодієм. З нею поширювалась освіта також на Балканах і в Моравії.

Коли християнство стало державною релігією Київської Русі, виникла потреба ознайомити віруючих з Біблією, життями святих, проповідями, а також із історією християнства та його світоглядом. Першим кроком на шляху створення **давньоруської літератури** було перенесення із Візантії та Болгарії культової літератури.

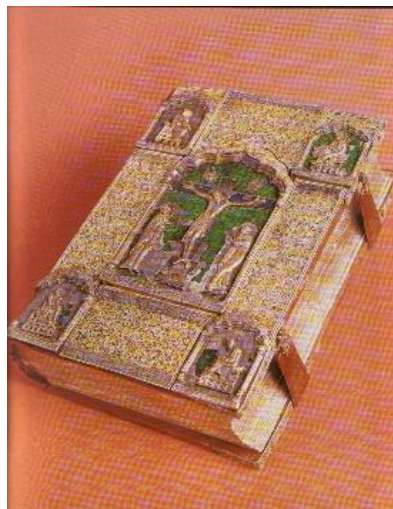
Слід зазначити, що до літератури-посередниці давньоруські книжники підходили творчо: редагували тексти, вставляли власні зауваження, цитати тощо. До перекладної літератури входили: богослужбові книги - Святе Письмо, Тріоді, Октоїхи, Мінеї, Требники тощо; життя святих - агіографи, патерики - збірники коротких розповідей про ченців, аскетів; кормчі книги - пам'ятки церковного права, церковні статuti; філософські твори типу «Шестодневу»; історичні хроніки; гомілетика - урочисті «слова» на церковні свята.

Важливі політичні та історичні проблеми висвітлювалися у творах оригінальної руської літератури, що ґрунтувалася на досвіді усної дохристиянської культури. Вчені підраховали, що у десяти тисячах церков і монастирів, які були побудовані на Русі з кінця X до початку XIII ст., знаходилось близько 85 тис. перекладених та оригінальних книг.

Специфіка релігійного змісту, можливості доступу до досягнень світової культури сприяли тому, що, в основному, першими руськими письменниками були священнослужителі: київський митрополит Іларіон, митрополит Климент Смолятич, монах-літописець Нестор, єпископи Кирило Туровський та Лука Жидята, дяк Григорій, ігумен Печерського монастиря Феодосій, ігумен Сильвестр та інші.

Основним джерелом викладу філософських, соціальних та морально-етичних проблем на Русі була Біблія, особливо Новий Завіт. Із біблійних книг найчастіше перекладалися Євангеліє, Апостол («Дії Святих апостолів» і «Послання апостолів»), Псалтир, П'ятикнижжя Мойсееве, Буття.

Збереглося чимало списків Євангелій, але лише два із них складають тетра-Євангелія, тобто усі чотири Євангелія (від Матвія, Марка; Луки, Іоанна) разом. Перший руський список Євангелія був виконаний дяком Григорієм у 1056-1057 рр. на замовлення новгородського воеводи і посадника Остромира, родича великого князя Ізяслава. Звідси і назва –

«Остромирове Євангеліє».

Для характеристики епохи виникнення

Митрополит Іларіон
Ікона

оригінальної літератури Київської Русі найкраще підходить афоризм із «Євангелія від Іоанна»: «Спочатку було слово». «Словами» називалися тоді твори церковно-повчального характеру. Сюжетом для їх написання могла служити історична подія, злободенна суспільна проблема, постановка моральної теми.

Першим відомим письменником із місцевого населення був у Київській Русі **митрополит Іларіон**. Роки його народження і смерті невідомі, творив він у XI ст. за часів княжіння Ярослава Мудрого. Він є автором визначної пам'ятки вітчизня-

ної писемності - церковно-богословського твору **«Слово про закон і благодать»**, написаного між 1037 і 1050 рр., в якому відзначив велич руського народу, руської

землі, руської церкви. Необхідно зауважити, що під «Законом» стародавні письменники розуміли Старий Завіт - першу частину Біблії (іудаїзм), а під «Благодаттю» - Новий Завіт - другу частину Біблії (християнство). У Київській Русі досить швидко виник свій жанр літератури - **літописання** (як жанр, а не історичні записи).

Пригадай з попереднього параграфа поняття та значення літописів, найвідомішу працю Нестора Літописця.

Цінною пам'яткою староукраїнського письменства є **«Повчання дітям» Володимира Мономаха**. У «Повчанні» простежується світський, хоча і запозичений із Псалтиря, варіант християнської моралі.

Після запровадження на Русі християнства з'явився новий вид літератури - **життя святих (агіографія)**. У цих релігійно-біографічних творах розповідалось про життя мучеників, аскетів, церковних і державних діячів, оголошених церквою святими: Іоанна

Князь Володимир Мономах Златоуста, Афанасія Александрійського, князів Бориса і Гліба, вбитих своїм братом Святополком, засновника Києво-Печерського монастиря Антонія Печерського.

Розвиток культури на Русі вимагав підготовки освічених людей, **відкриття шкіл, створення певної системи освіти**.

Після офіційного запровадження християнства на Русі князь Володимир розпорядився збудувати на Старокиївській горі, поряд з Десятинною церквою, школу для дітей «нарочитої чаді», тобто знаті. Школи відкрилися також у Чернігові, Переяславі-Залеському, Луцьку, Холмі, Овручі. У них вивчали письмо, читання, арифметику, іноземні мови, риторику, навчали співу, давали деякі відомості про поезику, а також із географії, історії. Навчання велося церковнослов'янською мовою, що «прийшла» разом із церковними книгами з Болгарії, цією мовою перекладалася й іноземна література.

Запровадження християнства на Русі справило великий вплив на розвиток **кам'яної архітектури**. *Першою кам'яною церквою на Русі була Десятинна церква, побудована у Києві в 989-996 рр.* Це був хрестовокупольний храм з трьома нефами, оточений галереями, прикрашений мозаїкою, фресками, коштовними чашами, іконами. На утримання церкви князь Володимир дав десяту частину своїх доходів, тому й назвали її Десятинною.

У середині XI ст. з'явилися перлини давньоруського зодчества -

Софійські собори у Києві, Новгороді, Полоцьку. Вони поєднали у собі візантійський і місцевий типи будівель.

*Найвидатнішою архітектурною спорудою Київської Русі, що збереглася до нашого часу, є **Софійський собор у Києві**. За величчю художнього образу, досконалістю архітектурних форм, внутрішнім оздобленням собор, будівництво якого було завершено у 1037 р., належить до видатних мистецьких пам'яток стародавності. За розмірами собор перевищував візантійські храми, його мозаїка мала*

Свята Софія Київська

Інтер'єр Святої Софії

177 відтінків, що створювало багатий колоритний ансамбль. На стінах Софійського собору було багато фресок зі сценами мирського життя: полювання на диких звірів, народні гуляння, ігри скоморохів тощо. Києво-Печерська Лавра - один із перших за часом заснування монастирів на Русі.

Пригадай, коли і ким він був заснований?

Процес поширення і утвердження християнства на Русі супроводжувався формуванням нових традицій у образотворчому мистецтві. У міру того, як давньоруський іконопис набував самостійного розвитку, традиції візантійської іконографії послаблювалися, створювалися самобутні, яскраві шедеври церковного живопису. **Першими вітчизняними живописцями** були ченці Києво-Печерського монастиря Аліпій (Алімпій) і Григорій, які навчалися іконописного мистецтва у візантійських майстрів.

Високою майстерністю відзначаються **мініатюри** в окремих рукописних книжкових творах того часу. Найбільш стародавні збереглися в «Остромировому Євангелії» (1056-1057 рр.) - це фігурки трьох євангелістів.

**Мініатюра
з Остромирового євангелія**

Яскраве орнаментальне оточення фігур і велика кількість золота роблять ці мініатюри подібними на ювелірний виріб. Переписав зі староболгарського оригіналу та оформив «Остромирове Євангеліє» диякон Григорій.

Із запровадженням християнства на Русі **пісенне мистецтво** стало складовою частиною богослужіння. Церковний спів прийшов на Русь із Візантії, руська християнська церква перейняла грецьку богослужбову традицію. З часом у грецькі церковні наспіви поступово проникали елементи народної руської пісні, тісно пов'язаної у слов'ян із землеробством і сімейно-побутовою сферою.

Давньою і досить унікальною формою вітчизняної культури є **дзвонова музика**. Звони повідомляли про нашествя ворога, пожежі,

військові перемоги, скликали народ на віче, викликали у людей почуття радості або скорботи, надії, тривоги, страху тощо.

Монгольська навала XIII ст. зруйнувала давньоруські міста і села, пам'ятки архітектурної майстерності - палаци, монастирі, а також твори живопису і літератури. Від Києва - «матері руських міст» - через шість років після Батиєвого погрому залишилося усього 200 будинків. Ординцями були знищені такі шедеври архітектури, як Десятинна церква та церква Богородиці у Києві, міста-фортеці Колодяжненське та Райковецьке на Житомирщині та багато інших. Тисячі талановитих давньоруських майстрів: художників, архітекторів, ювелірів були фізично знищені або забрані у полон. На півстоліття припинилося кам'яне будівництво через відсутність матеріальних засобів і майстрів-будівників.

Однак татаро-монгольське нашествя не змогло знищити всіх надбань духовної культури Київської Русі. Народ зберігав і поширював перлини фольклору, наукові знання, відбудовував зруйновані міста, села, храми, монастирі, відроджував кращі традиції культури минулого.

Цікава знати: серед семи чудес України, двоє - часів Київської Русі і християнства: Софія Київська і Києво-Печерська Лавра.

2. Християнство в повсякденному житті

З часу Київської Русі християнство поступово проникло у життя простих людей, у хатах з'явилися його атрибути. При вході в хату, як правило, зліва отвором до фасадної сторони будинку розташовувалася піч - основний елемент побуту, «годувальниця, лікувальниця, нагрівальниця і розважальниця». По діагоналі від печі знаходився красний кут (покуття, святий кут) - християнський центр будинку.

Тут обов'язково висіли ікони, прикрашені рушниками, запалювалася лампада, зберігалися священні книги, свячена вода і свічки. На Різдво і Великдень сюди ставили ритуальну їжу. Покуття вважалося найпочеснішим місцем у хаті, куди саджали дорогого гостя, виявляючи йому повагу. Під образами сиділи молоді на весіллі. Сюди ж ставили «дідух» - обрядовий сніп, прикрашений стрічками, символ благополуччя і достатку, пам'ять про предків. На покутті сходилися лави, які стояли вздовж стін, і тут же під іконами стояв стіл - символ єдності, сімейної міцності і благополуччя, за яким збиралася вся родина.

Християнство супроводжувало людину протягом усього життя – від народження до смерті. Дуже важливим був момент надання немовляті імені, оскільки добре вибране ім'я забезпечувало малюку щастя і благополуччя. Було прийнято давати імена за святцями (в межах 8 днів до і 8 днів після народження).

Давні обряди вибору імені були повністю замінені церковним хрещенням - таїнством, яке здійснюється на знак прилучення людини

до Бога, християнської віри, очищає душу від первородного гріха. У цьому таїнстві велику роль відігравали хрещені батьки дитини - куми. Їх звичайно вибирали серед близьких родичів (кума обов'язково повинна була мати дітей).

Саме вони приймали малюка із рук священника, вносили його у будинок і клали на вивернену овчину - символ здоров'я і благополуччя, потім обов'язково обдаровували новонародженого. Інститут кумівства в Україні був дуже поширений. Хрещені батьки шанувалися нарівні із рідними і були зобов'язані всіляко

Таїнство хрещення піклуватися про хрещеників.

Вони відігравали почесну роль на весіллях, брали участь у вихованні сиріт, але головною вважалася їх духовна спорідненість. Хрещені батьки повинні навчити немовля православної віри, виховати справжнього християнина. За нього вони будуть відповідати перед Богом нарівні з батьками дитини.

Крім Хрещення, у Православній церкві є ще і інші таїнства, якими людина прилучається до благодаті Духа Святого - це Миропомазання, Причастя, або Євхаристія, Покаяння (Сповідь), Шлюб, Єлеосвячення (соборування), Священство. У житті християнина Причастя і Покаяння є основою буття. Про ці таїнства ти дізнаєшся в наступних класах.

В останню путь людину за християнськими звичаями також проводжала церква, покійника на цвинтар супроводжував священник.

Християнська віра протягом багатьох століть формувала світогляд українського народу, його самобутню культуру й благочестя, що втілювалося у незлічених витворах світового мистецтва, залишених у спадок старшими поколіннями.

У православній вірі народилися наші батьки, з нею вони зростали,

жили, долали життєві труднощі. З нею йшли навіть на смерть...

Тож черпай велику духовну спадщину свого народу, примножуй духовні традиції рідної Батьківщини.

Поетична сторінка

Духовне багатство - найбільший скарб у житті. Глибоке духовне наповнення людини - її «крилатість» розкриває в своєму вірші «Крила» відома українська поетеса Ліна Костенко такими словами:

А й правда, крилатим ґрунту не треба.

Землі немає, то буде небо.

Немає поля, то буде воля.

Немає пари, то будуть хмари.

В цьому, напевно, правда пташина...

А як же людина? А що ж людина?

Живе на землі. Сама не літає.

А крила має. А крила має!

Ліна Костенко

Вони, ті крила, не з пуху-пір'я,

А з правди, чесноти і довір'я.

У кого - з вірності у коханні.

У кого - з вічного поривання.

У кого - з щирості до роботи.

У кого - з щедрості на турботи.

У кого - з пісні, або з надії,

Або з поезії, або з мрії.

Людина нібито не літає...

А крила має. А крила має!

Про які крила людини говорить письменниця?

Повчальні історії

1. Дружба

Уяви, що у тебе у класі є товариш. Іноді він зустрічає тебе радісно, з усмішкою, як кращого друга, іноді проходить мимо, майже не помічаючи, а то й зовсім не вітається. Якщо заговориш із ним – відповідь звисока, гордовито, насміхаючись, неначе і зовсім тебе знати не знає.

Але проходять дні, він знову «свій», і починає: дай йому задачку списати, підручник він десь посіяв... Спише – і знову ти для нього не існуєш. Приємно дружити з такою людиною?

Чи не так ми деколи поводимося з Богом?

(За Б. Ганаго)

Що потрібно зробити, щоб не бути схожим на такого товариша?

2. Розумно молитися

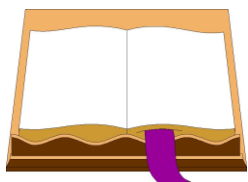

Якось я їхав автобусом у одне село. Серед пасажирів був чоловік, який забагато випив спиртного. Він голосно, на весь салон, брутально лявся, але всі його терпіли і не робили йому особливих зауважень. Терпів лайку і я впродовж кількох хвилин, але потім, під дією лукавого, терпіння моє скінчилося. Я почав настійливо молитися Господу, щоб Він цю людину з автобуса забрав. І тільки я почав так молитись, як деякі пасажири розлючено стали нападати на п'яного. Автобус пригальмував між зупинками, його виштовхнули на шосе, а ми всі поїхали далі.

І тут мені стало шкода цього чоловіка, я думав про те, як же він тепер добереться до свого села. Адже автобуси там ходили дуже рідко. Так що і в молитві треба бути обережним і молитися розумно: Господь заповідав нам бути милосердним. (За Б.Ганаго)

Що значить бути милосердним? Як молитися розумно?

Завдання для повторення

Дай відповідь на запитання.

1. Як ти розумієш поняття «християнська культура»?
1. Яке місце вона займає в житті українського народу?
2. Які історичні події сприяли становленню християнської моралі в духовному житті нашої спільноти?
3. Чи відрізняється у сучасному світі поведінка християнина і невірної людини?
4. Чи завжди люди, які вважають себе християнами, поведуться правильно?
5. Що впливає на їхню поведінку?
6. Який останній свій вчинок ти можеш назвати християнським?

Домашнє завдання

Склади невеличке оповідання «Християнські традиції у моїй родині».

§ 27. Традиційний храм в Україні. Символіка храму

На цьому уроці ти навчишся. 1. Пояснювати основні елементи будови храму та їх сакральний зміст. 2. Розуміти символіку храмових споруд та деяких елементів церковних служб. 3. Називати особливості церковних архітектурних стилів України.

1. Храм та його облаштування

Здійсни невеличку мандрівку рідним містом чи селом. Скільки у ньому різних будинків. Є серед них особливі будівлі, що присвячені Творцю усього на землі. Вони мають назву храмів.

 Чи був ти у церкві чи храмі? Що запам'яталось тобі найбільше? Хто із членів твоєї сім'ї ходить до церкви? Хто Господар у храмі? Для чого люди приходять до храму? Чим відрізняються храми від звичайних будівель? Яке їх призначення?

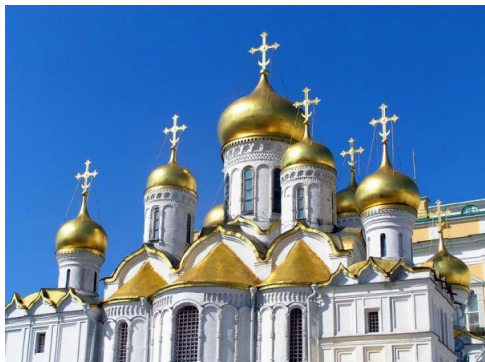
На ці питання ти отримаєш сьогодні відповіді.

Православний храм влаштований за зразком старозаповітнього.

Має три частини: **вівтар, середню частину храму і притвор**

— Будується:—

вівтарем на схід (може бути кілька вівтарів - один головний, інші- приділи)	у вигляді: хреста, корабля, кола, восьмикутника	з куполами (глави з хрестами) 1 гл. - глава церкви І. Христос 2 гл. - 2 ества Іс. Хр. (Бож., людс.) 3 гл.- три особи Трійці 5 гл. - Іс. Хр. і 4 євангелісти 7 гл. - 7 таїнств і 7 Вселенських соборів 9 гл. - 9 ангельських чинів 13 гл. - Іс .Хр. і 12 апостолів
Будується на підвищенні		
Над входом у храм – дзвіниця		

Куполи храму

Внутрішній вигляд

*Кожний храм освячується Богу, носить ім'я в пам'ять
тої чи іншої події чи угодника Божого.*

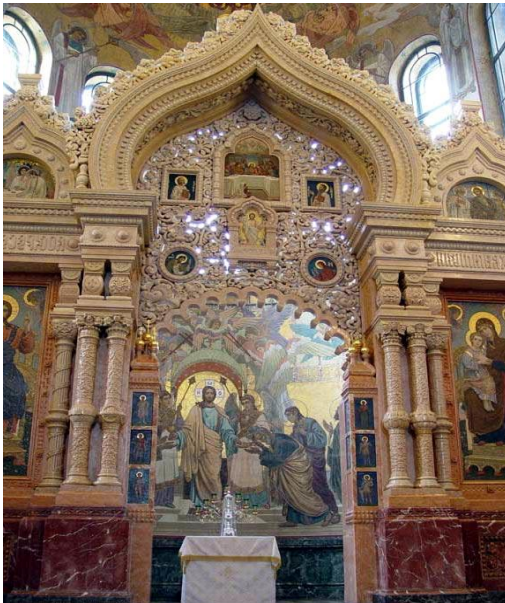
Сама будівля храму здебільшого нагадує форму корабля, тому що церква подібна до корабля, на якому можна переплисти бурхливе море життя. Як Ной рятував себе і свою сім'ю під час потопу, так і церква рятує християн від гріха серед бурхливих хвиль моря житейського.

Храми, що мають форму хреста, означали, що Хрест Господній – ковчег спасіння для людей. Коло – символ вічності. Храми у вигляді восьмикутної зірки знаменували Віфлеємську зірку і Церкву як дороговказну зірку до спасіння людини. Верхівка храму називається **купол**. Він символізує небо. На куполі височіє хрест во славу глави церкви Ісуса Христа.

Над входом до храму або поряд будується **дзвіниця** – вежа, де розташовані дзвони. Дзвони скликають людей на молитву.

Східна частина – **вівтар** – найважливіше місце у храмі, у ньому здійснюється Богослужіння священнослужителями. Вівтар у церкві – символ Царства Небесного, місце перебування Бога. Центральним місцем у вівтарі є **престол**, на якому лежить посвячений архієреєм **антимінс** (полотно з частиною святих мощів), **Євангеліє**, **хрест** та стоїть **кіот**, в якому знаходяться **Святі Дари** (освячений хліб і вино).

У вівтарі також знаходяться **семисвічник**, **жертвовник**, **запрестольний хрест**, **горне місце**.

Внутрішній вигляд храму

ліворуч - пономарна ← вівтар → праворуч – ризниця

Інколи у храмі влаштовують кілька вівтарів, один вважається головним, решта - приділами.

Від середньої частини храму вівтар відгороджений *іконостасом*. У ньому троє дверей: Царські ворота – в центрі, північні – зліва, південні – справа. Невелике підвищення перед вівтарем називається амвон.

У середині храму стоять віруючі. У західній частині храму, ближче до виходу, стоять віруючі, які каються, й ті, хто вступає в хрещення. У тому місці священник приймає сповідь. Місце, де продаються свічки і приймають записки, називається свічковий ящик. Крильце називається папертю. А ще є місце, де співає хор, він називається *клірос*.

Люди, які приходять у храм Божий, щоб бути з Богом – це люд Божий. У кожного з нас у душі має бути особливе місце для Бога. Тоді ми з вами стаємо кращими. Душа людська стає прекрасною. Вона стає храмом для Бога.

Притвор - місце, де стоять ті, хто збирається охреститися.

Вівтар - символ Царства Небесного, місце перебування Бога.

Престол - центральне місце у вівтарі.

Кіот - де знаходяться Святі Дари (освячений хліб і вино).

Іконостас - відділяє вівтар від середньої частини храму, він утворений одним рядом або кількома ярусами ікон.

Аналой - стіл посеред церкви, на якому під час служби лежать Євангеліє, хрест та святкова ікона.

Напрестольний хрест

Богослужбове Євангеліє

Пасхальний трисвічник з хрестом

Лампада

Аналой

Панахидний столик

Свята чаша

Дарохранильниця

2. Правила поведінки у храмі

Православний храм - це місце особливої присутності Бога на землі. Поводитись у храмі треба так, щоб не зневажати величі святині, не накликати на себе гніву Божого.

Поетична сторінка

У храмі

До храму господнього тихо зайду,
У притворі святім зупинюся...
На серце і душу я хрест покладу
І низько святині вклонюся.
І трепетно свічку я піднесу,
Як свідчення віри святої
Іконі святковій, Ісусу Христу,
Що світяться на аналої.
І з богом я щиру розмову почну,

Велика дзвіниця
Кисво-Печерської Лаври

Здоров'я близьким поблагаю,
За спокій померлих його попрошу
Й дороги до світлого раю.

М. Поліщук

Отже, заходячи до храму, треба перехреститися і вклонитись, тобто віддати честь Богу. Чоловіки заходять у храм без головних уборів, а жінки повинні покрити голову хусткою.

У храмі не можна голосно говорити, тримати руки в кишенях, жувати гумку. Під час служби Божої, не дозволено ходити по храму і заважати іншим. Сидіти у православному храмі дозволяється тільки дітям та хворим.

Неможливо уявити собі православний храм, в якому не запалюють свічки. Чистий віск означає чистоту людей. Він приноситься на знак того, що людина кається у своїх гріхах.

М'якість і податливість воску говорить про нашу готовність слухати Бога. Крім того, свічка - це свідчення віри, вона виражає полум'я нашої любові до Бога.

Запалена свічка присутня на багатьох церковних службах. Зі свічкою хрестять людину, вінчають, хоронять.

У храмі ставлять свічки до святкової ікони, яка лежить на аналої посеред церкви, до образу Спасителя або Богородиці - за здоров'я своїх близьких, до Хреста на прямокутному свічнику - за спокій померлих. Аналой - це стіл, на якому під час служби лежить Євангеліє, хрест та ікони, які виставляються для поклоніння віруючих.

Любов і повагу до храму заповідав Бог словами пророка Давида: «Ввійду в дім Твій, поклонюся до храму святого в страху Твоєму». І також Господь говорить: «Дім мій, дім молитви назветься», «Церква свята і непорочна».

Храми відігравали велику роль у житті кожного народу. Ці християнські святині свідчили про велич і могутність держави, про високий рівень розвитку архітектури і мистецтва, про духовну культуру людей.

**Ми повинні з святістю ставитися до великої святині - храму
Божого.**

Прочитай життєві історії і знайди в них для себе повчальний зміст.

Життєві історії

1. Навіщо ходити до храму

Одного дня, їдучи в тролейбусі, я мав нагоду почути розмову двох хлопчиків. Вона звучала приблизно так:

- Ти знаєш, мої рідні хочуть, щоб я ходив кожної неділі до церкви, та це ж просто жах!!! Я в цей час можу спокійно посидіти за комп'ютером чи поспати замість того, щоб дві години стояти і розглядати людей, і взагалі, як на мене, там немає нічого цікавого...

А ти як думаєш?

Для чого ми ходимо до храму?

2. Поведінка в храмі

Доволі часто можна побачити людей, які під час Літургії стоять собі і мирно розмовляють. Або ще гірше - сваряться через якусь дрібницю (чи то за зайняте місце на лавці, чи за не так запалені свічки або відчинені двері...).

Уже традиційними стають розмови «побожних» бабусь, які, замість того, щоб уважно слухати проповідь священика, обговорюють одяг присутніх навколо людей чи їхню поведінку. Такими балачками ми втрачаємо суть Божественної Літургії.

Ми забуваємо, що прийшли зустрітися з Христом. А замість того, щоб розказати Йому про всі свої проблеми і негаразди, подякувати за всі ласки, спілкуємося зі своїми знайомими, друзями чи просто зустрічними людьми. Ми розглядаємо одяг оточуючих, обговорюємо їх вчинки, а інколи невміння поводитися під час Літургії... Замість того щоб іти до святого Причастя, ми виходимо з церкви і йдемо додому. А ця велика Тайна дає нам сил і наснаги до життя на весь тиждень... Як часто ми поводимося, як фарисей з відомої притчі Христа, скільки раз, обговорюючи і засуджуючи сучасних «митарів»,

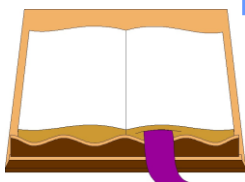
шукаємо виправдання для себе. Скільки раз ми повертаємося додому з почуттям виконаного обов'язку перебування в церкві. А чи є ми там насправді?..

Однієї неділі гурт жіночок повертався з Літургії. Вони спокійно і тихо розмовляли про свої справи. Аж ось до них приєдналася ще одна молода пані. Вона почала розпитувати їх, звідки йдуть. Почувши у відповідь, що з храму, здивовано сказала, що в церкві нікого не було. Жіночки почали її переконувати про велику кількість людей, що були присутні у той день на Літургії. Та пані стояла на своєму. Нарешті гурт молодичь не витримав цієї дискусії, вирішили повернутися до церкви та розпитати про все священика. Він уважно вислухав їхню розповідь, а потім сказав: «Ви знаєте, ця пані говорила правду. Навіть я під час Літургії думав про свій будинок». Додому жінки поверталися в задумі... (За Г. Гнатів)

Чому пані сказала, що в церкві під час богослужіння нікого не було? Про що потрібно пам'ятати, прийшовши до храму?

Завдання для повторення

I. Дай відповіді на питання.

1. Яке призначення храму?
2. Які особливості храмових споруд?
3. Яка їх символіка?

II. Продовж речення.

1. Місце, де моляться охрещені люди ...
2. Місце, де стоять ті, що тільки збираються охреститися...
3. Найголовніша частина храму...
4. Центральним місцем у вівтарі є ...
5. На престолі лежать антимінс (полотно з частиною святих мощів), Євангеліє, хрест і стоїть..
6. У кіюті знаходяться ...
7. Перегородка з іконами між вівтарем і середньою частиною храму...
8. Стіл посеред церкви, на якому під час служби лежать Євангеліє, хрест та святкова ікона...

III. Прочитай оповідання і заверши його.

Дзвінок пролунав якомсь радісно, адже сповіщав про весняні канікули.

Група п'ятикласників не поспішала додому, а зібралась в парку. Після зими лагідно пригрівало сонечко, синички щебетали по-весняному. Діти веселились, радіючи весні і канікулам. Сніг ще лежав поміж дерев, але широкі асфальтові доріжки уже підсохли. Одна з доріжок вела прямо до дверей Божого храму, який височів біля парку. Його куполи сяяли проти сонечка. Раптом Влад, розчервонілий від «доганяли», вигукнув: «А давайте заїдемо до Церкви!»

- Давайте! Я ніколи там ще не був! - підтримав Влада Славко і продовжував жувати чіпси, пригощаючи всіх.

- І ми не були! - лузаючи насіння, заметушились Маринка з Катрусею. Раптом заговорили всі разом, перекрикуючи один одного. Серед гамору і шуму ніхто не почув голос Петрика.

- У храмі треба поводитись чемно! - спробував нагадати веселунам Петрик, бо він відвідує храм з бабусяю. Але розвеселені однокласники його не почули і галаслива юрба швидко покотилася до храму, двері якого вже відкривав найспритніший Влад...

Домашнє завдання

1. Розфарбуй малюнок церкви, визнач, які кольори потрібні для цього.
2. Склади пам'ятку для юного прихожанина храму.

§ 28. Ікони у храмі та вдома. Іконостас. Найвідоміші іконостаси України

На цьому уроці ти навчишся

1. Пояснювати значення іконостасу для храму, сакральний зміст його частин.
2. Називати, що є «іконою», основні вимоги до розміщення ікон в іконостасі.
3. Розуміти історію розвитку давньоруського іконопису; техніку виготовлення ікон.

1. Ікона та її творення

Іконою, чи образом називається зображення Самого Бога, чи Божої Матері, чи ангелів, чи святих угодників. Зображення неодмінно освячується святою водою: через це освячення іконі подається благодать Святого Духа й вона шанується нами як свята.

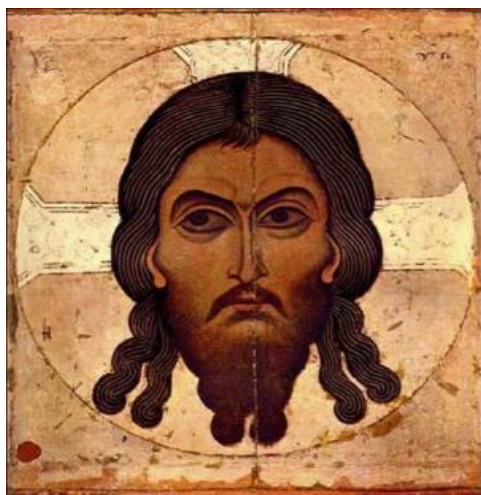
Бувають ікони чудотворні, через які благодать Божа, яка перебуває в них, проявляється навіть чудесами, наприклад, зцілює хворих.

Ікони супроводжували православного християнина від народження до смерті.

Ікона (з грец. – малюнок, образ, зображення) – живописне, мозаїчне або рельєфне зображення Ісуса Христа, Богородиці, святих і подій Святого Письма.

Святе передання свідчить, що сам Ісус Христос дав людям свій видимий образ.

Правитель сирійського міста Едесси князь Авгар був хворий. Але одного разу йому відкрилося, що він вилікується, якщо побачить обличчя Ісуса Христа. Він послав придворного живописця Ананію знайти Христа і написати Його образ. Художник відшукав Ісуса, але зробити «портрет» не зміг, з «причини сяючого блиску особи Його». На допомогу прийшов сам Господь. Він узяв у художника шматок тканини і приклав до Свого Божественного обличчя, від чого на тканині закарбувався Його Божественний Образ. Коли Авгар побачив цей образ – першу, Самим Господом створену ікону, і з вірою

Спас Нерукотворний. приклався до нього, то отримав зцілення Ікона за свою віру по милості Божої. За цим чудотворним образом закріпилася назва «**Спас Нерукотворний**». І зараз це одна з найбільш шанованих ікон Православної Церкви.

Як створюються ікони?

Які матеріали потрібні для цього майстрам?

Для написання ікон майстрами використовувались:

Паволока – лляна тканина, яка наклеюється на дошку.

Бурштинова оліфа – бурштин плавили у витриманому маслі, нагрітому до 250 - 325 градусів.

Левкас – грунт, яким покривається паволока.

Темпера – фарба, що готувалася з мінералів, які розтиралися і змішувалися з яєчним жовтком, так з'єднувалися камені і тваринний світ. Яйце – символ життя.

Ікони писали на дерев'яних дошках. Із усіх порід перевагу надавали липі та сосні - у них менше всього сучків. Приготовлену дошку довго висушували, вигладжували її поверхню, а потім передавали іконописцю. Той наклеював полотнину (паволоку) на дошку, що захищала живопис від тріщин на дереві. Поверх паволоки накладався левкас, грунт з риб'ячого клею, змішаного з товченою крейдою і гіпсом. Цю масу іконописець наносив декількома шарами і потім полірував до блиску пемзою, ведмежим зубом. Фарби іконописці робили самі.

Для фарб використовували трави, квіти, напівкоштовне каміння. З них робили порошок, а щоб фарба не була сухою і добре трималася на іконі, порошок змішували з водою або з квасом із додаванням яєчного жовтка. Така фарба із додаванням яєць, називалася **темпера**.

З рукописних повчань для художників-іконописців у 17-18 століттях відомо, що в олії, нагрітій до 250 - 325 градусів, плавили бурштин і отримували бурштинову оліфу, яка створює тверду плівку на поверхні ікони.

Робота фарбами виконувалася у строго певній послідовності. Спочатку ділянки, обмежені контурами малюнка, покривалися тонкими шарами фарб у такому порядку: фон, гори, будівлі, одяг, відкриті частини тіла, образ. Потім робилося висвітлювання опуклих деталей предметів (крім образів і рук). Для створення об'ємності зображуваного, на затемнені й поглиблені ділянки наносився тонкий шар темної фарби. Потім тонкими лініями виконувалися усі риси обличчя і волосся.

Оклади для ікон виготовлялися окремо і закріплювалися на них цвяхами. Вони робилися з металів, тканин з шиттям, вирізалися із дерева і покривалися левкасом і позолотою. Закривали окладами не всю поверхню ікони, а переважно німби (вінці), фон і поля ікони.

Рідше - майже всю її поверхню за винятком зображень голів (образів), рук і ніг.

Перед початком роботи над іконою художник постився, напередодні ходив у лазню, одягався у чисту сорочку. Приступаючи до роботи, іконописець підносив молитву Богу, просячи у нього благодаті для написання образу.

Всі ікони виконуються з молитвою і за промислом Божим.

Найтипівіші ікони	
Спасителя: Пантократора (гр. «Христос – вседержитель») (зображення Ісуса Христа з Євангелієм у лівій руці і благословляючою правою рукою)	Богородиці: Оранти (гр. «та, що молиться») (зображення з піднятими вгору руками)

2. Духовний зміст ікон

Молячись перед іконою, ми повинні пам'ятати, що ікона - це не сам Бог чи угодник Божий, а лише зображення Бога чи його угодника. Тому не іконі ми повинні молитися, а Богу чи святому, який на ній зображений. Святий образ є те саме, що священна книга: у книзі ми читаємо Божі слова, а на іконі споглядаємо святі лики, які, як і слова, піднімають наш розум до Бога і його святих, запалюють наше серце любов'ю до нашого Творця і Спасителя.

У святих іконах - Божа сила, від них іде світло з німба. Що таке німб? Це сяйво чи світле коло, яке є навколо голів Спасителя, Божої матері, святих угодників. Німб - це зображення сяйва світла і слави Божої, які перетворюють і людину, що з'єдналася з Богом. Це сяйво світла Божого інколи буває видиме й іншим людям. Пригадай, який Старозавітний пророк мусив закривати своє обличчя покривалом, щоб не осліпити людей світлом, що виходило від нього?

Німб або **Ореол** – коло навколо лику, символічно позначає святість, сяйво слави, невід'ємна частина ікони. У німбі Спасителя іноді ставлять три літери **OWN**. Це грецьке слово. У перекладі українською означає «**суший**», тобто той, хто існує завжди, а завжди існує тільки Бог. Над головою Божої Матері ставлять літери **MP QY**. Це перші і останні літери грецьких слів, які означають Матір Бога.

Святих ангелів і архангелів зображають у вигляді вродливих юнаків, на знак їхньої духовної краси. На «дияконських» воротах іконостасу зображується архангел Гавриїла, який сповістив Діві Марії, що вона стане мамою Спасителя, і архангел Михаїла (начальника всього воїнства небесного, який охороняє церкву, прославляє Бога і є першим охоронцем людей).

Як же зображується Бог на іконах? Бог - Дух невидимий, але він з'являвся святим людям видимим чином. Тому на іконах і зображують Бога у тому вигляді, в якому він являвся. Пресвяту Трійцю зображують у вигляді трьох ангелів, які сидять за столом. Це тому, що у вигляді трьох ангелів Господь явився колись Аврамові.

Кожна з осіб Трійці зображується так: Бог Отець - у вигляді Старця, тому що так він явився окремим пророкам. Бог Син зображується у тому вигляді, яким він був, коли для нашого спасіння зійшов на Землю і став Людиною: Немовлятком на руках у Божої Матері, Учителем народу і творцем чудес, який преображається, страждає на хресті, лежить у гробі, воскресає і возноситься.

Свята Трійця і Богородиця. Ікона

Другою після Бога ми зображаємо на іконах Божу Матір. Ми повинні молитися їй, тому що вона з любові молиться за нас перед Богом. Ми маємо просити її допомоги і заступництва, тому що Господь заради неї швидше почує і наші молитви. Є цілий ряд спеціальних молитов до Божої Матері («Богородице Діво», «Достойно...» тощо). Є також цілий ряд спеціально складених псалмів, кантів (це такий особливий рід релігійних пісень, які склалися відомими українськими композиторами Артемієм Веделем, Максимом

Св. архангел Михаїл. Ікона

Березовським, Бортнянським ще в XVII – XVIII ст.) на мотиви молитов.

3. Ікона та її відмінність від картини

Подивись на два зображення: зліва - «Донської Богоматері» Феофана Грека; справа - картини «Сікстинська мадонна» художника Рафаеля

Чим відрізняються ікони від картин на релігійну тематику?

Основні відмінності

1. Ікона – виражає, картина – зображує.
2. Картина являє собою художній образ, створений творчою фантазією художника, який має право на особистісне сприйняття. Світогляд іконописця – це світогляд Церкви. Авторство іконописця навмисно приховується.
3. Картина побудована за законами прямої (лінійної) перспективи. Для ікони характерна зворотня перспектива, де точка сходження розташовується не в глибині картинної площини, а в людині, що стоїть перед іконою (на противагу лінійній перспективі, згідно з якою предмети, що віддаляються, ілюзорно зменшуються, а паралельні лінії, направлені у глибину, сходяться в одній точці; у зворотній

перспективі такого зменшення немає, а паралельні лінії, навпаки, не сходяться, а розходяться в глибині).

4. На іконі відсутнє зовнішнє джерело світла. Воно виходить від образів і фігур, із глибини їх. Немає і тіней від фігур. Технічно це досягається за рахунок того, що білий ґрунтовий шар - левкас, просвічує крізь барвистий шар. На картині - навпаки.

5. В іконі колір має символічне значення. Наприклад, червоний колір – символ царської гідності або жертвності заради Христа. Золото – символ Божественного світла. Білий також колір жертвних тварин. Чорний - це символ зла і пекла. У картині ж колір не має символічної функції.

6. Характерною особливістю іконопису є умовність зображення (митці, що втілювали у фресці, мозаїці чи іконі біблійні сюжети, підкреслювали у своїх творах неземне, божественне походження персонажів, звідси - навмисна площинність зображень, їх «безтілесність», нематеріальність).

4. Видатні майстри іконопису

Іконописне мистецтво прославляли такі майстри як Аліпій Печерський (XI століття), Григорій Київський (XI ст.), Феофан Грек (XIV століття), Данило Чорний, Прохор з Городця, Андрій Рубльов (XV століття), Діонісій (XVI століття), Симон Ушаков (XVII століття), Володимир Боровиковський (XIX століття), Зенон, Чернець Григорій (XX століття).

Історична пам'ять мало зберегла імен іконописних майстрів, оскільки художники майже не підписували свої твори.

Залишаючись безіменним автором, художник дотримувався правил «авторської скромності», адже важливим був не він сам, а його мистецький твір.

5. Ікони вдома

Ікони вдома розміщуються на видному місці будинку чи квартири. З давніх-давен у наших предків були чітко усталені традиції чи так звані неписані закони щодо розміщення ікон. У кожній хаті був домашній іконостас. Тут обов'язково були ікони Спасителя, Божої Матері, Миколая Угодника, так звані святочні ікони та ікони святих, імена яких носили члени родини. Перед іконами завжди горіла лампадка.

Ікони ставилися на стінах вище людської голови, що також, напевне, символізувало вищість тих, хто на них зображений, над простими людьми. До хати, де були образи, чоловіки заходили без головного убору, хрестилися. Всі члени родини від малого до старого ставали на молитву перед іконами. Ікони - це присутність царства святих у нашому домі. Велика біда ступає на рід за осквернення святих ікон. Був час, коли руйнувалися церкви, трошили, викидали на сміття, палили ікони. Але

Внутрішній вигляд будинку сьогодні люди розуміють, що без Божого **минулих століть** благословення, без його ласки і допомоги ми не зможемо вижити у цьому світі, тому все більше і більше людей звертається до Бога. Ікони для зору є тим, чим є слово для слуху.

Ікона - це Євангеліє у фарбах.

Які ікони є у тебе вдома?

Пригадай з попереднього уроку, що таке іконостас і де він розташовується у храмі?

6. Іконостас та його сакральне значення

Іконостас – стіна з ікон у храмі, яка відокремлює вівтар від центральної частини. Символізує межу між небом і землею. Має «царські» та двоє бічних «дияконських» воріт. Іконостас стоїть на підвищенні - солії, за Царськими воротами має завісу.

Іконостас є символом-образом, який видимим способом явив невидиме, духовне представництво Небесної Церкви

Наприкінці XVI століття на Україні було сформовано чотирирядний іконостас, що складався з **намісного, святкового, ряду моління та пророчого**. Іконостас складається з декількох рядів ікон, розташованих в певному порядку і закріплених на спеціальному каркасі. У кожен ряд іконостасу входить значна кількість ікон (до 12-15, іноді навіть більше). Ряди ікон розташовуються у певній послідовності: 1-й ярус з Царськими вратами, це - **місцевий чин**, у якому знаходяться зображення Господа і Богоматері, ікони святих,

яким присвячено храм, а також найшанованіші у даній місцевості. Над ним розташований малий **святковий чин**.

Вище знаходиться **Деісусний (моління) чин** – головна частина іконостасу, де в центрі зображено Спасителя, а зліва і справа розміщуються ікони Богородиці, Іоанна Хрестителя і апостолів.

Іконостас

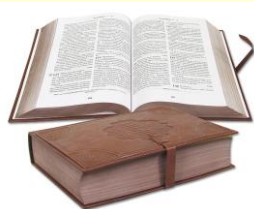
Наступний ярус - **Святковий чин** із показом дванадцяти найголовніших свят православної церкви, а саме: Хрещення, Вознесіння, Благовіщення, Входу Господнього в Єрусалим, Вознесіння Господнього, Преображення Господнього, Успіння, Різдва Пресвятої Богородиці, Воздвиження Животворчого Хреста

Господнього, Покрови Пресвятої Богородиці, Введення до Храму Пресвятої Богородиці, Різдва Христового.

Ще вище - **Пророцький чин**, у якому представлені лики пророків по боках від ікони Богоматері з Дитиною.

Верхній ярус - **Прабатьківський чин**, що складається з отців і патріархів Церкви із зображенням Бога Отця у центрі. Уся композиція увінчана зображенням хреста.

В Україні **збереглося багато іконостасів**, які мають велику художню цінність: у Львові в церкві св. П'ятниці (кінця XVI ст.), у Рогатині (1649), у Києві в Андріївській церкві (1747-1753) та інші.

Цікаво знати **Дізнайся за бажанням більше** **Оранта**

З грецької мови це слово перекладається як Молитвениця. Богородицю-Оранту зображають з піднятими в молитві руками та долонями, розкритими назовні. Це жест заступницької молитви. Колись у Давньому Римі, ще в дохристиянські часи, існував звичай: рано-вранці кожна матрона (жінка-господиня, мати родини) починала день із заступницької молитви за свою сім'ю - ставши, як оранта, вітала вона сонце. Цей звичай перейняли римські християнки - тільки молилися вони вже не поганським богам, а Господу Ісусові Христу, Сонцю Правди. А ще вони вірили: як кожна мати молиться за свою родину, так Мати Божа молиться за всіх Божих дітей. З давніх-давен у християнському світі затвердилася певна традиція зображення Богородиці на іконах - іконографічний канон. Пречиста Діва має бути у довгому платті-хітоні, зазвичай небесного кольору. Її голову на знак того, що Вона заміжня жінка, покриває намітка - покривало-мофорій. Його найчастіше пишуть червоними кольорами на ознаменування страждань Богородиці та на згадку про Її царське походження. Мофорій прикрашають три золоті зірки - одна на чолі та дві на плечах. Вони символізують, що Божа Мати до Різдва, у Різдві та після Різдва перебуває Дівою. Крім того, три зірки - символ Святої Трійці. Ще одна важлива деталь вбрання Богородиці - поручі-нарукавники. Поручі - це деталь убору священників; на іконах - це символ співслужіння Божої Матері (а в Її особі й усієї Церкви) Первосвященникові Ісусові Христу.

Так само, як для вбрання, встановлено певні канони і для розташування образу Пречистої на іконі. Таких іконографічних типів дуже багато, але серед них є основні, які повторюються чи варіюються в інших. Образ Оранти-Молитвениці - один з найдавніших, на нього натрапляємо ще в римських катакомбах II століття. Від інших типів зображень Богородиці Оранту відрізняє особлива урочистість і величність. У православних храмах такі ікони розміщують у верхній частині вівтаря.

Київську Оранту зображено без Предвічного Дитятка. Таке трапляється рідко. Частіше Богородицю-Оранту зображають разом із Богодитиною. Зображення Христа розташовують у круглому медальйоні або напівпрозоро на рівні грудей Матері. На наших теренах цей іконографічний тип отримав особливу назву – «Знамення». При цьому головне значення образу перемістилося від заступницької молитви до здійснення пророцтв Старого Завіту («Ось, Діва прийме в

Оранта. Ікона Богородиці

Прочитай життєві історії і моміркуй над їх повчальним змістом.

Життєві історії

1. Про що молитися

Добре вчився Гриша, та ось біда - хотілося йому бути найкращим учнем у класі. А тут з'явився у них новенький, і, як на зло, відмінник. Коли він відповідав, Гриша собі місця не знаходив – так хотілося, щоб той помилився.

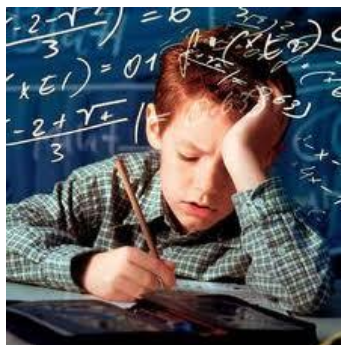
Якось викликали Гришу доводити теорему з математики. Він відповів на «відмінно» і заспокоївся: знав, що п'ятірок у нього багато, і наступного дня його не запитають. А тому урок навіть готувати не став. На цей раз викликали новачка. Той почав жваво відповідати. Гриша дивився на нього і шепотів про себе:

- Ну, помилися, помилися.

Та новенький говорив не запинаючись. Тоді Гриша став до Бога

взивати:

- Господи, зроби так, щоб цей задавака помилився. Господи, Ти Всесильний. Нехай йому вліплять трійку, а ще краще - двійку.

У цей момент новачок дійсно, розхвилювався і врешті-решт замовк. Учитель звернувся до Гриші.

- Допоможи йому.

Наш герой навіть дар мови втратив.

- Ну що ж, відміннику? Йди до дошки!

Гриша почервонів і не міг зрушити з місця.

- Що з тобою? Не вивчив?

Хлопчик опустил голову.

- Давай щоденника!

І через секунду Гриша побачив у щоденнику товсту двійку. Ішов додому і з докором говорив:

- Чому ж так вийшло, Господи? Я ж просив Тебе, щоб новачку двійку поставили, а поставили мені. І що тепер робити? П'ятірки в чверті не бачити, мама буде хвилюватися, тато - сварити. Адже Сам говорив: «Простіть, і дано буде вам ...»
(За Б. Ганаго)

Чому не сталося так, як хотів Гриша?

2. Жадібність

В одній губернії стався неврожай, і ціни на хліб дуже вирости. Жадібні люди, не шкодуючи голодуючих, використовували це, щоб збагатитися.

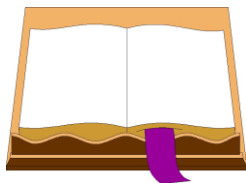
Один селянин, у якого були великі запаси зерна, дочекався, коли ціни стануть зовсім високими, і повіз продавати його до міста. Отримавши великий прибуток, він на радощах зайшов у собор і замовив вдячний молебень святителю Миколаю за вдалу торгівлю. Крім того, він став молити Господа, щоб голод продовжувався і ціни вирости ще більше.

Повертаючись додому, селянин дізнався, що в той момент, коли він молився про нещастя народу, в його господарстві сталася пожежа. Вогонь перекинувся на комору із зерном і перетворив злу мрію на попелище.
(За книгою Г. Дяченко «Іскра Божа»)

Які висновки ти зробиш із цієї історії?

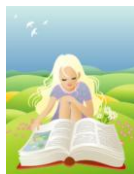
Завдання для повторення

Дай відповіді на питання

1. Що таке ікона?
2. Якщо Бог - невидимий дух, то чому на іконах ми його зображаємо видимим чином?
3. Крім Бога, кого ми зображуємо на іконах?
4. Хто перший написав образ Божої Матері?
5. Як називається світле коло, що зображується навколо голови Спасителя, Божої Матері та святих?
6. Чому деякі ікони називаються чудотворними?
7. Які ікони потрібно мати вдома?
8. Як правильно їх розташувати у сучасній квартирі?
9. Як зберігати ікони та доглядати за ними?
10. Яке значення мають ікони в житті людини?

Домашнє завдання

Творче завдання на вибір

1. Напиши міні-твір на тему: «Моя перша зустріч з іконою».
2. Оформи буклет «Правила облаштування домашнього іконостасу» за планом.

§ 29. Фрески й мозаїка в храмі. Декоративно-прикладне мистецтво в оздобленні храму. Оклади, прикраси, рушники

На цьому уроці ти навчишся

1. Розуміти значення церковних оздоблень у храмі та використання церковної символіки у декоративно-прикладному мистецтві.
2. Пояснювати церковну символіку та особливості українських художніх творів декоративно-прикладного жанру.
3. Вміти відрізнити серед інших українські стилі в церковному декоративно-прикладному мистецтві.

1. Фрески й мозаїка в храмі

Із попередніх уроків ти дізнався, що з прийняттям християнства наші пращури отримали і християнську культуру, християнське мистецтво: *храми, ікони, фрески, книги, мозаїки*.

Все це є духовним надбанням нашого народу, неперевершеними пам'ятниками культури.

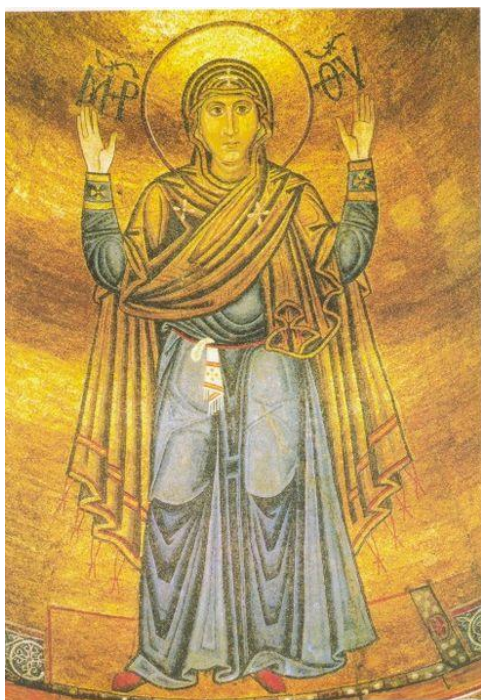

Пригадай, які пам'ятники культури дійшли до нас із часів Київської Русі?

За православною традицією внутрішні стіни храмів оздоблювали фресками і мозаїками.

Мозаїка – вид настінного живопису, виконаний із смальти (кубиків кольорового скла) та різнокольорових камінців

Фреска – вид настінного живопису, виконаний водяними фарбами по сирій штукатурці

Богоматір. Оранта

Мозаїка Софійського собору у Києві, XI століття

Архидиякон Лаврентій

Мозаїка Софійського собору у Києві, XI століття

Мистецтво мозаїки виникло в античну епоху. Широко застосовувалася при оздобленні храмів, інших громадських будівель. Особливого поширення мозаїка набула у Візантії.

Прикладами художньої довершеності мозаїки середньовічного мистецтва на теренах України є мозаїчна підлога у Десятинній церкві (X ст.), настінні мозаїки у Софійському соборі (XI-XII ст.) у Києві.

Оздоблення храму Софії Київської

Храм вражав своєю пишністю і розкішню внутрішнього оздоблення. Парафіяни бачили на стінах виблискуючі золотом мозаїки з синьо-блакитними, бузковими, зеленими і пурпурними переливами. Всього налічувалося до 130 відтінків. Над головами віруючих у головному куполі розміщувалося зображення Ісуса Христа Вседержителя, у простінках - зображення святих, у Центральній апсиді - Богоматір, що молиться з піднятими до неба руками - «Оранта».

Свічки освітлювали іконописні лики і мозаїку. Камінці вдавлювалися в сиру штукатурку під різним кутом один до одного, а світло падало, проливаючись крізь отвори вікон на них. Усі зображення іскрилися, переливалися різними кольорами.

Храм прикрашений ще й фресками. Їх своєрідність у тому, що поряд із зображенням святих розміщені портрети князівської родини.

Особливий інтерес представляють зображення родини Ярослава Мудрого. Дивлячись на фрески, можна припустити, що київські князі насолоджувалися музикою, захоплювалися іграми, полюванням. Ці розписи показують нам сцени з життя людей тієї епохи: кулачний бій, цирк, ряджені і блазні, сцени полювання. Цей вид живопису потребував великої майстерності. Він наносився на ще сиру штукатурку. Фарбами для фрески слугували дрібно розтерті кольорові глини і каміння, розчинені у воді. За день художнику вдавалося написати досить багато – 5-9 квадратних метрів фресок.

При безсумнівних достоїнствах фрески мають досить істотний недолік. Із часом вапно, що міститься у штукатурці, частково з'їдає колір, від чого фрески виглядають злегка потускнілими, особливо у порівнянні із мозаїками.

Усього п'ять давньоруських храмів мали мозаїчне оздоблення і лише в одному з них, Київській Софії, воно збереглося.

Монументальними розписами були також оздоблені Успенський собор Печерського монастиря, Михайлівський Золотоверхий собор, церква Спаса на Берестові у Києві. Із середини XII ст. у Київському,

Чернігівському, Переяслському, Галицькому та Волинському князівствах створюються самобутні художні школи. Фресковий живопис повністю замінює настінні мозаїки. Давньоруські фрескові розписи збереглися до наших днів у сакральних спорудах Києва і Чернігова, Смоленська і Володимир на Клязьмі, Пскова, Новгород, Старої Ладоги та інших давньоруських містах.

Разом із будівництвом храмів розвивався **іконопис** - вид культового станкового живопису. Ікона як художній елемент займала головне місце в інтер'єрі культової споруди. Культ ікони був офіційно прийнятий на сьомому Вселенському соборі 787 р. у м. Нікеї. Ікони становлять органічне ціле з храмом і підпорядковані його архітектурі.

У храмах ікони розташовувалися над передвітарною перегородкою, що пізніше перетворилася на іконостас. Перші ікони були привезені на Русь із Візантії і Болгарії, а в кінці XI ст. з'явилися власні. Мистецтво іконопису мало свої особливості, що відрізняли його від монументальних розписів. В іконі обмежений простір, який вимагав зосередження на створенні психологічного образу, знаходженні найвиразніших композицій та колористичних рішень. Творів давньоруського іконопису збереглося дуже мало.

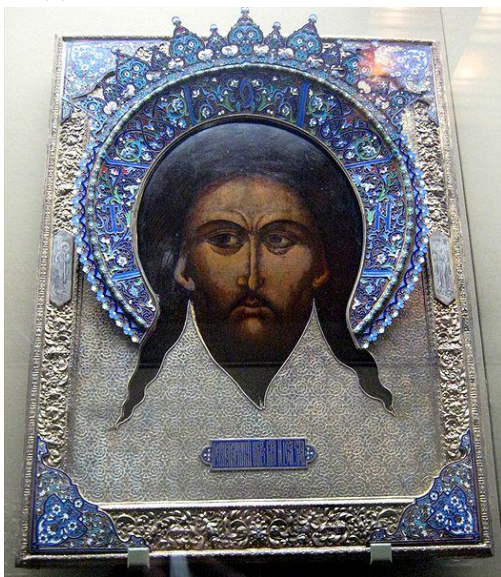
2. Оклади, прикраси, рушники

Якщо ти зайдеш у православний храм, то, безсумнівно, тобі кинеться в очі велика кількість вишитих рушників, богослужбових предметів. Хоругви, пелени, плащаниці та багато іншого наповнює внутрішнє оздоблення храму, повідомляючи йому урочистість і молитовну таємничість. Священослужителі на службі одягалися у багаті, чудово оздоблені золотою вишивкою і дорогоцінними каменями облачення, і це була не данина моді, не бажання прикрасити себе, а для того, щоб підкреслити сакральну роль священика у богослужінні, де він уособлює собою образ Божий.

Оклад – накладна прикраса на іконах, що покриває всю іконну дошку поверх кольорового шару, крім декількох значущих елементів (обличчя і рук).

Оклади бувають металеві: золоті і срібні, також із латуні, міді; шиті бісером або перлами, прикрашені емаллю, із дорогоцінними каменями, кольоровими скельцями і накладними деталями. На звороті іноді оббивалися червоним або малиновим оксамитом. Оклади

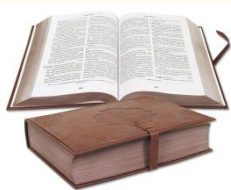
символізують небесне світло від ікони. Як Ковчег Завіту був обкладений золотом, так й ікони прикрашають дорогоцінними окладам.

Срібний та золотий оклади на іконі Спасителя та Богородиці

Господь ще у Старому Завіті заповідав, що храм не повинен споруджуватися із випадкових матеріалів, випадковою людиною. Тобто у прикрасах храму має використовуватися, по можливості, все краще, все повинно бути зроблено майстерно, витончено.

Рушники виконували образно-символічну роль у християнських обрядах. Так, важливою була роль рушника в ритуалі вмивання ніг, обличчя, рук під час літургії. В апостольських повчаннях сказано, що диякони повинні служити при таїнстві євхаристії, маючи рушники, хусточки для витирання уст тих, хто причащається. Окрім ритуальної ролі, рушники використовувалися у церквах для прикрасення ікон.

Цікаво знати. Дізнайся за бажанням більше Рушники

У давнину рушник, вишитий відповідними візерунками-символами, був невід'ємним атрибутом багатьох звичаїв. Протягом століть йому надавалося важливе образно-символічне значення. Важливі події у житті народу ніколи не обходилися без рушників. Мабуть, в усьому декоративному мистецтві немає іншої такої речі, яка б концентрувала у собі стільки різноманітних символічних значень.

Що ж саме зробило рушник постійним учасником усіляких традицій? Частково це пов'язано з тим, що рушник завдяки своїй формі є символом дороги, життєвого шляху, через що він незмінно використовувався у всіх ритуалах, пов'язаних із обрядами переходу – при народженні, хрестинах, весіллі, провадах у далеку дорогу чи ритуалах поховання.

Рушник біля ікони

Білий колір, притаманний рушнику, завжди асоціювався із чистотою, очищенням, сакральністю, добром, а, отже, і захистом від усього злого. Це надавало рушнику відтінок святості, вселяло шанобливе та трепетне ставлення, робило його оберегом і символом вдачі у будь-якій справі. Орнаменти, символи, вишиті на ньому, несли особливий зміст та глибоке значення. З іншого боку, у зв'язку із цим рушник став символом краси і широко використовувався для оздоблення ікон, інтер'єра житла, як деталь святкового одягу тощо. А завдяки своїй структурі та природній чистоті знайшов і широке практичне застосування - в якості утиральника для рук чи елемента одягу.

Існував звичай обв'язувати хрести, хоругви під час ходи, процесії чи похорону, а також вішати рушник на хрести на кладовищі, біля церкви чи перев'язувати рушником придорожні хрести. За етичними нормами поведінки, зняти такий рушник вважалося тяжким гріхом, тому їх не чіпали, і лише після того, як вони були зовсім знищені дощем чи вітром, прив'язували нові рушники.

Хресна хода

3. Декоративно-прикладне мистецтво

Декоративно-прикладне мистецтво нашого народу зберігає кращі риси давньоруської естетики та багатівікових художніх традицій східних слов'ян. Поширеними на Україні були такі види прикладного мистецтва, як скань, чернь, зернь, позолота, перегородчаста емаль та художнє литво.

Скань - це мистецтво використання найтоншого дроту, що напаявався на металеву основу. Скань широко використовувалась у жіночих прикрасах

Скань. Оклад книги

та окладах книг. Чернь – чорна паста для протравлювання срібних виробів, що робила темне тло, на якому світилися срібні фігури. Її наносили на браслети, зап'ястя, колти, персні, хрести, зброю тощо.

Зернь - дрібні кульки, що впаювалися в персні та інші прикраси. У православній культурі також поширеним є **кування** та **карбування** золота, срібла та міді.

**Чаша із срібла
з позолотою**

Оригінальними видами прикладного мистецтва є **художнє литво**. Українські майстри відливали безліч різних речей, від невеличких прикрас до великих церковних дзвонів. Цінною пам'яткою художнього литва є з великий мідний хорос, знайдений

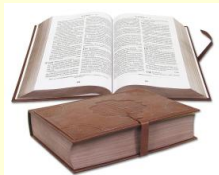
**Церковний дзвін
Лиття із міді**

на Подолі у м. Києві. Він оздоблений жар-птицями – символами світла та знаками вогню і сонця.

Міжнародне визнання здобули вироби майстрів із **різьби по дереву та кістці, майолікова кераміка, а також виробництво скла**. Пам'ятками різних художніх ремесел є бронзові панікадила, дзвони, смальта, скляне намисто, кубки, чаші, різьблені шкатулки, образки.

Цікаво знати

Дізнайся за бажанням більше

Дзвін у Православ'ї

Дзвони є одними з необхідніших приладь православного храму. Церковний дзвін вживається для того, щоб: скликати віруючих до богослужіння; виражати торжество Церкви і її Богослужінь; сповіщати не присутнім в храмі про час здійснення особливо важливих частин Богослужінь.

Православний дзвін служить не тільки для цілей Богослужіння, але і є виразом радості, суму і торжества народу. Звідси і з'явилися різні види дзвонового дзвону.

У церкві розрізняють 4 канонічних дзвону: благовіст, перебір, передзвін і звоніння.

Благовіст - один з найбільш стародавніх дзвонів Православної Церкви і називається так тому, що несе Благу, радісну звістку про початок Богослужіння.

Цей дзвін також оповіщає про здійснення таїнства євхаристії на Літургії і про читання Євангелія в інших службах. Благовіст може звучати як самостійно, так і у складі інших дзвонів.

Перебір - або поховальний (поховальний, дротяний) дзвін виражає смуток і скорбота про покійний і складається з двох частин: безпосередньо канонічною (як такого перебору) і вільною (звоніння).

Передзвін - складніший в порівнянні з благовістом і перебором. Він складається також з двох частин: канонічної (тобто самого передзвону) та вільної (звоніння). Класично передзвін є дзвін по черзі в кожен дзвін (поодиноці або кілька разів в кожен), починаючи з більшого і до найменшого (іноді з ударом «у вся»), і так повторюють багато раз.

Звоніння - найбільш складний в порівнянні з іншими канонічними дзвонами, але і є найбільш яскравим в музичному відношенні виразом дзвону, оскільки звоніння по своїй формі не обмежене церковними статутами і тому різне як по складу

використовуваних дзвонів, так і має різноманітну форму виконання, ритм, фактуру і інструментування.

Крім того, дзвоном скликався народ на віче. Дзвоном вказували дорогу подорожнім, що заблукали в негоді. Дзвоном оповіщалася небезпека або нещастя, наприклад, пожежа. У трагічні дні для Батьківщини дзвоном закликали народ на захист Вітчизни.

Дзвоном оповіщався народ про перемогу і віталосся переможне повернення полків з війни та інш.

Прочитай життєві історії і поміркуй над їх повчальним змістом.

Життєві історії

1. Досконалість не є дрібницею

Якось приятель великого Мікеланджело навідав майстра, коли той вивершував одне із своїх визначних творінь. За деякий час він знов прийшов до художника і, на превелике здивування, побачив, що Мікеланджело й далі працює над тією самою скульптурою, хоч ніяких поправок, ніякого поступу не можна було завважити.

- Скажи-но, друже, ти кудись виїжджав від часу моїх попередніх відвідин? - запитав приятель.

- І не думав,- відказав митець. - Я довершував оцей фрагмент: шліфував, трохи підправив риси, увіривнював обриси м'язів і так далі.

- Так це дрібниці, просто дрібниці, які не мають жодного значення!

- Може й так, - відповів Мікеланджело, - одначе, мусимо пам'ятати, що саме дрібниці створюють досконалість, а досконалість аж ніяк не дрібниця.

А ти як гадасш?

Зняття з хреста.

Скульптор Мікеланджело

2. Остаточне викінчення

Фідій, поза сумнівом, був найвидатнішим скульптором Стародавньої Греції. Легенда оповідає, з якою неймовірною старанністю викінчував він пречудову статую Діани, що мала прикрасити афінський Акрополь. Невтомно вирізьблював своїм різцем кожне пасемце волосся на потилиці богині, не оминаючи жодної дрібниці.

Один добродій, спостерігаючи за його зусиллями, спробував нагадати йому, що скульптура стоятиме на висоті тридцяти метрів та ще й обернена спиною до потужної мармурової стіни.

- Нащо марнуєш час і сили на вивершення того, що нікому навіть в око не впаде? - спитав він. Скульптор Фідій

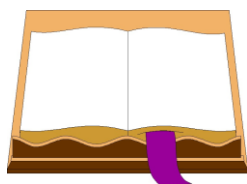
- Хто відатиме, що ззаду скульптуру викінчено аж так ретельно? - Я! - з гідністю відказав Фідій.

Статуя Діани.

Із ким ти погоджуєшся: з майстром, чи добродієм?

Завдання для повторення

I. Дай відповідь на запитання.

1. Що нового ти дізнався про оздоблення храму?
2. опиши техніку виконання мозаїки і фресок.

Які з цих зображень більш довговічні? Чому?

3. Яка церковна символіка відображена вишивкою?

4. Які види декоративно-прикладного мистецтва можеш назвати?

II. Знайти зайве.

- а) Софійський собор, стадіон, храм Покрови;
- б) мозаїка, фреска, молитва;
- в) ікона, фреска, малюнок.

III. Вибери правильну відповідь.

1. Перший православний храм, побудований у Києві:

- а) Десятинна церква;
- б) Софійський собор;
- в) П'ятницька церква.

2. Картина, що пишеться по сирій штукатурці:

- а) ікона; б) мініатюра; в) мозаїка.

3. За якого правителя побудований Софійський собор у Києві?

- а) Володимир Святославович;
- б) Володимир Мономах;
- в) Ярослав Мудрий.

Домашнє завдання

Творче завдання.

Визнач пам'ятки християнської культури у своєму місті.
Дізнайся про їх історію. Напиши про це розповідь.

§ 30. Найвідоміші храми України

На цьому уроці ти навчишся

- 1. Розуміти призначення храмових споруд і співвідносити їх призначення з іншими історичними й художніми пам'ятками.
- 2. Називати та давати характеристику найвідоміших храмів України.
- 3. Розповідати про головні святині та місцеві звичаї, пов'язані з ними.

*У храмі всі - душа єдина,
Сподівань, надій політ...
У височінь думками линуть,
Обіймають Божий світ.*

Щонеділі й у свята церковні дзвони кличуть нас на службу.

Навколишні дороги прокидаються і глухо відгукуються на кроки тих, хто поспішає до храму.

Чому ми йдемо до церкви?

Храм Божий стоїть над світом як дороговказ, як знак вічності в цьому нетривкому і крихкому, мов скло, житті. Православ'я вбачає найвищий сенс християнства в богослужінні, в молитовному єднанні з Самим Господом, Який невидимо присутній у храмі.

Вже перші київські князі розуміли, що храм - це дім Божий, найвища можливість прикрасити і прославити свій град, свою землю і свій народ у духовній єдності з Богом.

Як ти вважаєш, а чи різняться храми за своєю архітектурою? У чому, на твою думку, така різниця?

Відомий український письменник **Павло Загребельний** у історичному романі «Диво» розповів про будівництво одного з найпрекрасніших і найдавніших храмів України - Софійського собору. В уста одного з героїв автор вкладає роздуми про архітектурні орієнтири при будівництві: *«Наша ж земля споконвіку мала свої будівлі, вона теж хоче прислужити новому Богові своїм власним, багатство зоколишнього убранства церкви передасть багатство землі нашої, вознесеність бань, чисельніших за роменські, покаже неосяжність Руської держави, яку звать землею багатьох городів повсюдно, кожна земля повинна славити Бога своїм голосом, і чим могутніший буде той голос, тим більша хвала Божжа».*

А й справді, кожен народ має прислужитися Богові своїми майстрами: будівничими, художниками, композиторами, поетами... Храми будували на київській землі радісні, барвисті, яскраві. Бо ж храм - це спогад про райське блаженство, це поєднання всіх трьох вимірів часу, звернення до майбутнього і до вічного.

Протягом віків, коли наш народ терпів гноблення і приниження, храми поєднували всіх нас і були немовби таємничим мостом між нами і світом людей, між найубогішою хатою українця і світовою цивілізацією та між Богом.

Православний храм - це прекрасна архітектурна споруда, що є окрасою кожного міста, селища, села. На сьогоднішній день важко уявити місто або село без храму. Ці неповторні архітектурні споруди завжди були окрасою рідної землі. Кожного свята тут збираються

православні люди, щоб помолитися Богу, вшанувати пам'ять святих, щоб присвятити Богу все, що є найбільш дорогим та рідним для людини.

Усі храми ставилися на підвищенні, на горах, де було найбільше простору і сонця. Храм для українця - це немовби послання з далеких віків, Господнє око, тінь вічності, світле смеркання, яке ніколи не стає ніччю. Цілі віки наші предки дивилися на свої храми ясним поглядом, тихо раділи, берегли їх, прикрашали іконами, різьбленими іконостасами, коштовним посудом, плащаницями, хоругвами.

Із найдавніших храмів України найвідомішими є **Київські споруди**:

- Святої Софії (закладений у 1011 р. Володимиром Великим на честь св. Софії (ім'я із грецького перекладається «мудрість», у 1685-1707 рр. Собор був перебудований у формах українського бароко);
- Десятинна церква (одна з перших, зруйнована монголо-татарами у 1240 р., відбудована Петром Могилою і знову зруйнована більшовиками у 30-х роках);
- Успенський храм Києво-Печерської Лаври (побудований у 1073-1078 рр. заходами Феодосія Печерського за князя Святослава, сина Ярослава Мудрого, зруйнованого в 1941 р., відбудований у 2000 р.);
- Михайлівський Золотоверхий собор (побудований у 1108-1113 р. внуком Ярослава Мудрого князем Святополком Ізяславичем, зруйнований більшовиками у 1934-1935 рр., відбудований у 1998 р.);
- Іллінська і Микільська церкви на Подолі (збереглися до наших днів).

Вражають своєю розкішшю та красою більш пізні за часом заснування храми нашої країни:

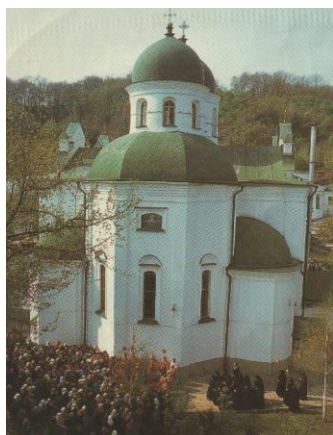
- Троїцький та Свято-Успенський собори Святої Почаївської Лаври.
- У Чернігові: Єлецький Свято-Успенський жіночий монастир, церква святої великомучениці Катерини, Троїцький кафедральний собор.
- У Києві: Микільський та Покровський храми Свято-Покровського монастиря, Андріївська церква, Свято-Троїцький храм у Китаєвій пустині, собор святого великомученика Пантелеймона у жіночому монастирі у Феофанії, Володимирський собор, Свято-Троїцький Юнинський монастир.

Храми і монастирі Києва (сучасний вигляд)

Свято-Покровський жіночий монастир
Покровський храм

Микольський храм

Свято-Вознесенський
(Фроловський) жіночий монастир

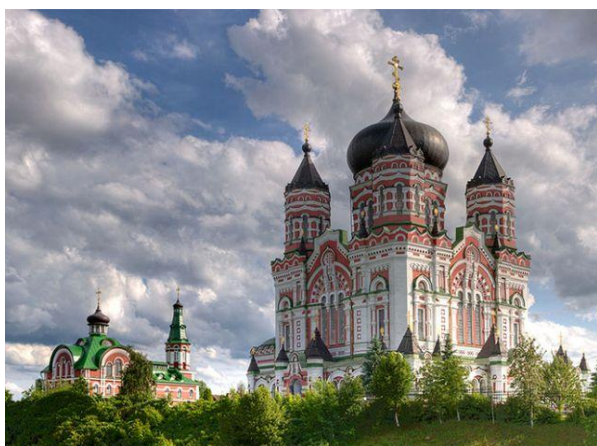
Свято-Троїцький храм
у Китаєвій пустині

Введенський чоловічий монастир

Іллінська церква в

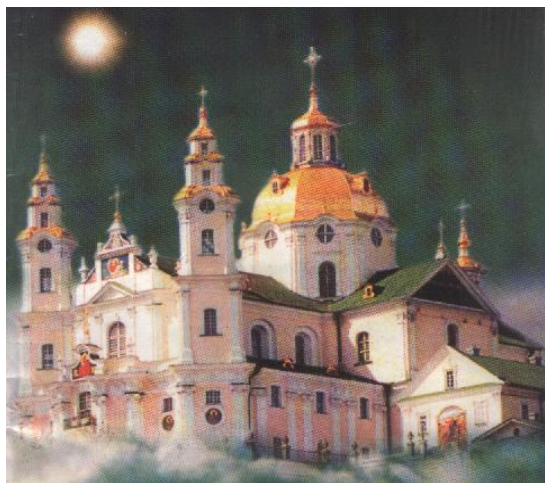

Собор св. вмч. Пантелеймона жіночого монастиря у Феофанії

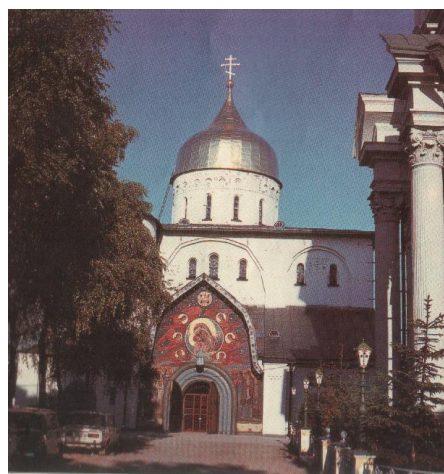

Володимирський собор

Свято-Успенська Почаївська Лавра

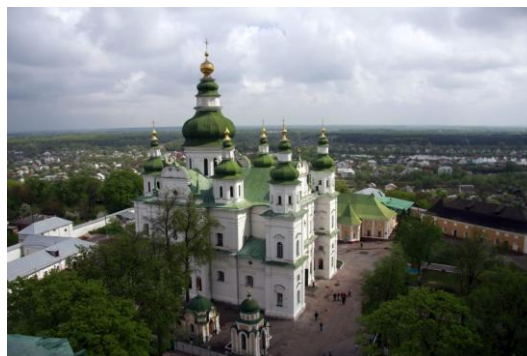
Свято-Успенський собор

Троїцький собор

Спасо-Преображенський собор Мгарського монастиря (Полтавщина)

Троїцький собор Густинського монастиря (Чернігівщина)
260

Троїцький собор у Новомосковську

Собор Різдва Богородиці у Козельці

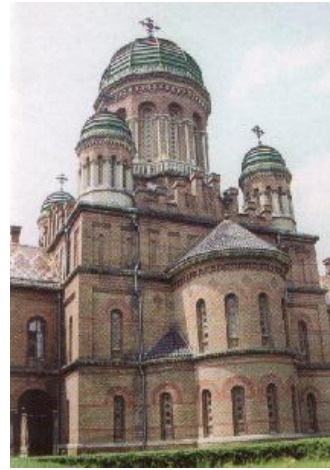
Благовіщенський кафедральний
у Харкові

Троїцький кафедральний собор
у Чернігові

Єлецький Свято-Успенський
жіночий монастир у Чернігові

Трьохсвятительський храм при
Чернівецькому Національному університеті

Десятинна церква (церква Богородиці) - перша кам'яна церква Київської Русі. Споруджена між 986 і 996 роками в Києві на честь Пресвятої Богородиці в епоху князювання Володимира Великого, який виділив на зведення і підтримку церкви десятку частину своїх доходів - «десятину», звідки й бере свій початок її народна назва. На початку XI століття була ушкоджена пожежею, але незабаром відновлена і з трьох сторін до неї були додані галереї.

Десятинна церква була багато наділена мозаїками, фресками, різьбленим мармуром і шиферними плитами. Ікони, хрести і посуд були привезені з Корсуня (Херсонеса) у 1007 році.

Крім головного вівтаря, у церкві малися ще два: на честь святого Володимира і святого Миколая. У Десятинній церкві знаходилася князівська усипальниця, де було поховано Володимира та його християнську дружину - візантійську царівну Анну. Також сюди були перенесені із Вишгорода останки княгині Ольги.

У 1169 році церкву пограбували війська Андрія Боголюбського, у 1203 році - війська Рюрика Ростиславовича.

Наприкінці 1240 року орди хана Батия, узявши Київ, знищили Десятинну церкву - останній оплот киян.

За переказами, Десятинна церква звалилася під вагою натовпу людей, які набилися сюди, намагаючись у такий спосіб урятуватися від монголів.

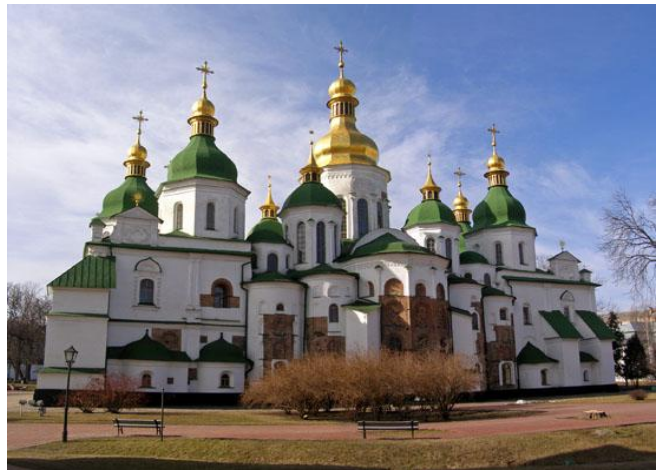
Десятинна церква

Розкопки руїн храму почалися у 30-х роках XVII століття за ініціативою митрополита Петра Могили, який заснував поруч невеличку церкву в пам'ять про загублену святиню і виставив у ній одну з найдавніших ікон з образом Святителя Миколая, привезену Володимирові з Корсуня. Пізніше в руїнах був виявлений саркофаг князя з його дружиною Анною. Князівський череп поховали у храмі Спаса на Берестові, а потім перенесли в Успенський собор Києво-Печерської лаври. Інші останки були поховані у Софійському соборі. У своєму заповіті Петро Могила залишив тисячу золотих на відновлення Десятинної церкви.

З лютого 2005 року президент України підписав указ про відновлення Десятинної церкви, на що з державного бюджету передбачалося виділити близько 90 мільйонів гривень. *На даний час маємо лише розкопки старого фундаменту.*

Храм, присвячений Софії - Премудрості Божій, було закладено за князювання Володимира Великого в 1011 році. Спорудження храму було завершено в 1037 році за князя Ярослава Мудрого. Це був головний митрополичий храм Київської Русі, де відбувалися різні урочистості, важливі державні церемонії; тут було засновано першу бібліотеку. Храм став усипальнею багатьох князів; уцілів мармуровий саркофаг Ярослава Мудрого. У результаті значних перебудов наприкінці XVII – початку XVIII століття форми собору набули барокового стилю.

В інтер'єрі храму Святої Софії збереглося близько 260 квадратних метрів мозаїк та 3000 квадратних метрів фресок періоду Київської Русі. Мозаїчні розписи вкривають лощини головного вівтаря та центральної бані. Унікальну мистецьку цінність становлять мозаїчні зображення Христа-Вседержителя і Богоматері-Оранти.

Софія Київська

Фрескові розписи з багатофігурними композиціями, окремими постатями та орнаментами добре збереглися в окремих частинах собору. Як об'єкт, що становить надзвичайну архітектурну й мистецьку цінність, собор занесено до списку Всесвітньої культурної і природної спадщини ЮНЕСКО. Сьогодні цей храм не діючий.

У ньому проводять екскурсії для туристів.

Михайлівський Золотоверхий собор - споруджений у 1108-1113 роках онуком Ярослава Мудрого київським князем Святополком Ізяславичем. Хрестовокупольний шестистовпний храм з трьома нефами та одним позолоченим куполом. Михайлівський

Золотоверхий собор було збудовано з каміння і цегли-плінфи на вапняно-цементовому розчині технікою «мішаної кладки» з використанням голосників у пазухах склепінь. Стіни собору прикрашали мозаїки і фрески. Був одним з найбільших монастирів Стародавнього Києва.

Згідно з думкою деяких істориків, київський князь Ізяслав Ярославич, чиє християнське ім'я було Димитрій, збудував монастир св. Димитрія та церкву у верхньому Києві поблизу Собору святої Софії в другій половині 1050-х років. Через півсторіччя його син Святополк II Ізяславич збудував в 1108-1113 роках монастирську церкву, присвятивши її своєму небесному покровителю архангелу Михаїлу. Можливо, що однією з причин, що спонукала князя збудувати церкву була недавня перемога Святополка над половцями, оскільки архангел Михаїл був заступником воїнів.

Під час монгольської навали в 1240-х роках монастир зазнав відчутних втрат. Монголи пошкодили собор та зняли його позолочені бані. В 1496 році монастир було відроджено і перейменовано з монастиря св. Димитрія на монастир св. Михаїла, відповідно до назви церкви, збудованої Святополком.

Після численних відбудов та розширень впродовж XVI ст. монастир став одним з найбільших та найбагатших монастирів України.

У 1620 році Іов Борецький зробив його резиденцією відновленої православної Київської

**Сучасний вигляд Михайлівського митрополії
Золотоверхого собору**

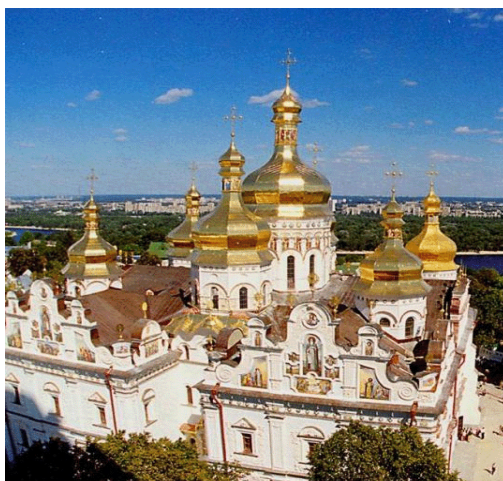
За радянської влади в 1922 році Михайлівський монастир було ліквідовано. У 1934-1936 Михайлівський Золотоверхий собор, дзвінниця та частина інших споруд монастиря були знесені у зв'язку з проектом створення на цьому місці урядового центру. Останній планували зробити копією головного будинку ЦК КПУ - зараз Міністерство закордонних справ.

Перед знищенням унікального ансамблю української архітектури, була проведена дослідницька робота. Фрески, мозаїки були перевезені до музеїв Москви, Ленінграду (Санкт-Петербургу), Новгороду та інших міст СРСР. Мозаїчну композицію «Євхаристія» було перенесено до Софійського собору. Багато смальтового розпису потрапило до Лаврського заповідника. Урядовий центр, на місці Михайлівського Золотоверхого собору, так і не збудували.

У роки Другої світової війни деякі фрески були вивезені до Німеччини, звідки вони потрапили до Ермітажу у Ленінграді. В Софійському соборі зберігалися: «Євхаристія», «Стефан і Фаддей» - фрагменти постатей святих; фрески - сцени з «Благовіщення», постать святого Захарії та ін. Мозаїка «Дмитро Солунський» і верхня частина фрескової постаті Самуїла - в Третьяковській галереї і Російському музеї в Санкт-Петербурзі.

Відбудова собору розпочалась на початку 1990-х років. Першою постала дзвіниця в стилі українського бароко у первозданному вигляді. Собор було відкрито на День Києва 1998 року. У лютому 2001 року чотири фрагменти фресок XII століття Михайлівського Золотоверхого собору, що зберігалися в Ермітажі, були передані Україні.

Успенський собор (Собор Успіння Пресвятої Богородиці) - головний соборний храм Успенської Києво-Печерської Лаври. Побудований у 1073-1078 роках заходами Феодосія Печерського за ігумена Стефана, коштом князя Святослава Ярославича. За легендою місце для будівництва храму вказав Антонію сам Господь. Декілька століть простояв храм, сплюндрований, пограбований, зруйнований татаро-монгольськими ордами Батия. І лише в 1470 р. собор був відновлений князем Сімеоном Олельковичем, тоді ж в храмі з'являються рельєф Оранти та триптих Богородиці і засновників Антонія та Феодосія.

Сучасний вигляд Успенського собору

У XVII столітті надбудовано додаткові бані, а також здійснено декорування в стилі українського бароко. Архітектурний вигляд після проведення робіт Єлисеєм Плетнецьким та Петром Могилою не змінився. Значні добудови відбулися у 1654-1661 рр. Так собор став п'ятиглавим, з'явилася ціла система приділів до ядра церкви.

Пожежа 1718 р. нанесла Печерському монастирю значної шкоди, і відбудова почалася саме з Успенського собору, від якого лишилася лише кам'яна основа. Пожежа знищила унікальну бібліотеку, яка містилася на хорах храму Успіння, але вогонь знищивши все, пощадив чудотворну ікону Успіння Богородиці. Одразу згадується легенда, як Богородиця, з'явившись перед Антонієм сказала: «Хочу тут жити». Коли цар Петро I дізнався про дивовижне спасіння ікони, він подарував Лаврі лампадку для ікони, яка була щедро осиплена діамантами. Від тоді склалася традиція: 15 серпня на свято Успіння чи коли храму погрожувала небезпека, робився хрестний хід, на чолі якого несли чудотворну ікону. Відновлення храму після пожежі відбувалося за проектом архітектора Ф. Васильєва майстром І. Калиндіним. Так собор втратив свій давньоруський вигляд, і набув барокового стилю. 5 серпня 1729 відбулося урочисте освячення собору.

При відступі радянських військ із Києва 16-17 вересня 1941 року собор було заміновано, а 3 листопада - зруйновано радянськими диверсантами. Відбудовано собор за незалежності України в 2000-му році.

Андріївську церкву часто називають лебединою піснею видатного майстра вітчизняної архітектури Бартоломео Растреллі. Піднімається вона на одній із круч Старокиївської гори. З її тераси відкривається неповторний вигляд на прадавній Поділ, задніпровські далечині, нові житлові масиви. Побудовано Андріївську церкву на замовлення імператриці Єлизавети Петрівни.

Проект будинку розроблений Б. Растреллі в 1748 році, будівельні роботи велися у 1749-1754 роках під керівництвом відомого московського зодчого Івана Мічуріна. У будівництві цього Храму брали участь багато фахівців Петербурга, Москви, Києва, тому Андріївська церква - це пам'ятник творчої співдружності російських та українських майстрів.

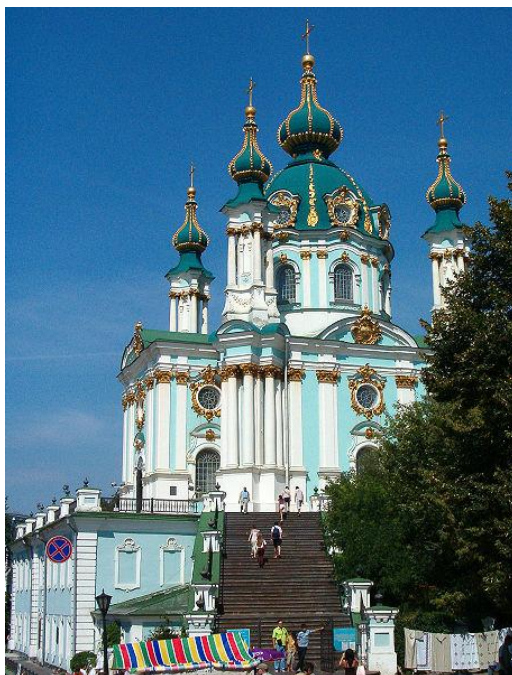
За свою історію церква багато разів ремонтувалася. Вже у перші роки після закінчення будівництва вона мала занедбаний стан, оскільки після смерті Єлизавети Петрівни царський двір припинив цікавитися київськими будівлями. Освячення храму відбулося лише у 1767 році. У XIX столітті кілька разів ремонтувалися верхи будинку, що призвело до грубих змін у первісній формі обрису бань і втрати його декору. У такому вигляді пам'ятник знаходився аж до 70-х років XX століття.

Із 1917 до 1953 року та протягом останніх років неодноразово проводилися роботи зі зміцнення фундаментів Андріївської церкви і пагорба, на якому вона знаходиться, з відведення підґрунтових вод, виконувався ремонт фасадів, інтер'єру, проводилася консервація живопису та різьблення.

Краса церковної архітектури, внутрішнє багатство наших храмів – це те, що вражало і вражатиме не одне покоління. У своєму.

романі «Собор» О. Гончар зазначає, що собори – єдине, що могло б привернути увагу до нашої планети інопланетних цивілізацій, якби такі були:

«Вночі собор ніби ще величніший, ніж удень. І ніколи не набридає... на нього дивитись. Один із тих велетів тисячолітніх, що розкидані по всій планеті, то мов похмурі цитаделі стоять з щілинами вікон-бійниць, то стрілчастими шпильями десь черкаються хмар, то в розлогих опуклостях бань відтворюють образ неба... Серед людських поколінь, серед текучих віків височать незрушно, окликавши себе символами - оздобами, кам'яними химерами, вкарбувавши в собі пристрасті епох. І коли ті, далекі, прийдущі, виринувши з глибин всесвіту, наблизяться колись до нашої планети, перше, що їх здивує, безсумнівно, будуть... собори! І вони, інозоряні, теж: стануть дошукуватись тайни пропорцій, ідеального суголосся думки й матеріалу, шукатимуть ніким досі не розгадані формули вічної краси!»

Андріївська церква

Храм Божий - не просто красива архітектурна споруда, а те святе місце, в якому невидимим чином - у святих Таїнствах, богослужіннях, іконах - розкривається присутність Живого Бога, бо ж храм - дім Божий, в якому живе Господь. І саме там, коли наші молитви зливаються з десятками інших в одне молитовне зітхання, коли усе мирське на певний час відпустило наші думки, незримо для нас самих будується храм нашої душі.

Поетична сторінка

Прочитай вірш українського
поета С. Рачинця
«Будуєм храм»

Будуєм храм...

Будуєм храм...
Величний храм...
Піщинка до піщинки...
При Божій допомозі
Складають мозолисті людські руки
Цеглинку до цеглинки...
Будуєм храм...
Крок за кроком...
Рік за роком...
Вже стіни над землею височіють,
Хрести на куполах сягають ввись.

Про який храм говорить поет?

С. Рачинець

Щоб мати змогу зустрічатися
з Ісусом.
На славу Божу, не на сьогодні
– на віки.
Слово Боже у людських
серцях,
Зернинка до зернинки...
Паде і проростає
Оновлюючи душу.
Будуєм храм –
Духовний храм
В своїх серцях і душах.
Будуєм храм.

Прочитай життєву історію і поміркуй над її повчальним змістом.

Життєва історія

Два заповіти

Помер один дуже багатий чоловік. Він не мав близьких родичів. Усім було цікаво: хто ж успадкує його мільйони.

Покійний залишив два заповіти. Один потрібно було розкрити відразу

після його смерті, інший – аж після похорону. У першому заповіті було написано: «Я хочу, щоб мене поховали о четвертій годині ранку».

Це дивне бажання було виконано. Біля труни - лише п'ять чоловіків у скорботі. Тоді відкрили другий заповіт. Там було написано: «Хочу, щоб все майно розділили порівну між тими, хто був присутній на моєму похороні».

Цим п'ятьом правдивим друзям пощастило! Їм можна позаздрити. Та, зрештою, така заздрість безпідставна. Ми маємо ще більше щастя.

Яке?

Сходимося щонеділі з причин одного заповіту. Заповіту Господа Ісуса Христа, який сказав нам: «Чиніть це на мій спомин». Багато людей вважає цей заповіт дивним і залишається в неділю вдома. Та ми знаємо, що, пам'ятаючи про вчинок любові Ісуса Христа, отримаємо значно більше, ніж мільйон. Під час Літургії дістаємо світло і силу, які ведуть нас до вічної радості.

(За книгою «Таємниця твоєї душі»)

**Куди щонеділі сходяться християни?
Який заповіт вони цим виконують?**

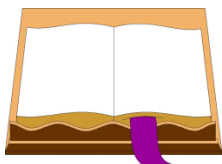

Причащення Святих таїнств під час недільного Богослужіння

Завдання для повторення

Дай відповідь на запитання.

1. Яке призначення храмових споруд?
2. Як ти розумієш слова « храм – дім Божий»?
3. Які найвідоміші храми України ти можеш назвати?

4. Що ти можеш про них розповісти?

Домашнє завдання

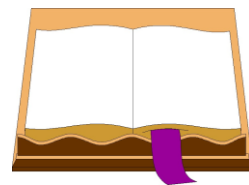
1. Розкажи дома рідним про те, що тобі найбільше запам'яталось із почутого сьогодні на уроці.
1. Намалюй храм, який ти собі уявляєш.

Заклучний урок. Тематичне оцінювання. Підсумкове узагальнення вивченого

На цьому уроці ти навчишся

1. Пояснювати на основі біблійних, життєвих та власних життєвих прикладів існування потреби у богопошануванні та богоспілкуванні віруючої людини.
2. Називати головні християнські моральні риси та їх прояви (або відсутність таких проявів) у житті звичайних людей.
3. Називати причини духовного зубожіння сучасних людей.

Дай відповідь на запитання

I. Запитання для розділу «Біблійна історія. Сторінками Старого Заповіту»

1. Що є головним джерелом християнського віровчення?
2. Що в перекладі означає слово «Біблія»?
3. Як ще називають Біблію?
4. З якою метою бог передав її людям?
5. З яких частин вона складається?
6. Яке значення має Біблія для людини?
7. Чому потрібно постійно читати Біблію?
8. Що саме і в якому порядку створив Бог?
9. Як ми повинні ставитися до навколишнього світу – Божого творіння?
10. У чому людина є образом і подобою Божою?
11. Як впливає на твою поведінку розуміння того, що ти є творінням Божим?
12. Яку відповідальність поклав Бог на перших людей?

13. Що таке добро? Джерело добра?
14. Що таке зло? Яке його походження?
15. Як навчитися розрізняти добро і зло та обирати стежку добра у житті?
16. Який гріх вчинили Адам і Єва?
17. Що відбувається з тобою, коли ти не слухаєшся батьків?
18. Що трапляється з людиною, яка порушує заповіді Божі?
19. Що таке праведність і вірність?
20. Чи відомі тобі люди, які живуть праведним життям?
21. Що спонукало Бога покарати людство всесвітнім потопом?

II. Запитання до розділу «Святі люди української землі»

1. У чому полягає натхненний подвиг братів Кирила і Мефодія – просвітителів слов'ян?
2. Яких святих людей української землі ти знаєш?
3. Що є головною заслугою княгині Ольги?
4. Ким і коли було запроваджено християнство на Русі?
5. Як впливають на життя народу великі люди, патріоти?
6. Поясніть значення понять «святість», «святі».
7. Наведіть приклади із життя перших руських святих – Бориса і Гліба.
8. Яка була роль Києво-Печерського монастиря у духовному житті Київської Русі?
9. Дай історичну оцінку постаті Преподобного Нестора Літописця та його твору «Повість минулих літ».
10. Хто і де охрестив княгиню Ольгу?
11. Чому княгиню Ольгу причислено до чину рівноапостольних святих?
12. Чому князь Володимир вирішив прийняти християнство?
13. Чому синів Володимира Бориса і Гліба канонізовано?
14. Чому преподобний Антоній жив у печерах?
15. Які твори належать перу Нестора Літописця?
16. У чому полягає твоє покликання?
17. Якою є роль Бога у людському покликанні?

III. Запитання до розділу «Сучасна людина й духовна людина»

1. Як ти розумієш зміст поняття «християнська культура» та яке її значення і місце в житті народу України?
2. Наведи приклади морального та аморального у житті сучасного

суспільства.

3. Які історичні події сприяли становленню християнської моралі у духовному житті нашої спільноти?
4. Які є основні елементи будови храму?
5. Назви особливості церковних архітектурних стилів України.
6. Яке значення іконостасу для храму?
7. Що таке «ікона» і якими є основні вимоги до розміщення ікон в іконостасі?
8. Які ти знаєш найвідоміші іконостаси України?
9. Яке значення церковних оздоблень у храмі та як використовується церковна символіка у декоративно-прикладному мистецтві?
10. Назви та охарактеризуй найвідоміші храми України.
11. Розкажи про головні святині твого рідного краю та місцеві звичаї, що пов'язані із ними.
12. Що таке духовність та релігійність?
13. Що таке конфесії? Як бути толерантним до представників інших конфесій?
14. Як поводитись у храмі?
15. Розкажи про правила поведінки у храмі.
16. Склади невелику розповідь про одне із релігійних свят.

IV. Моделювання життєвих ситуацій

1. Сформулюй по три правила толерантного ставлення до представників різних конфесій.
2. Визнач головні риси християнської моралі у житті звичайних людей.
3. Дай етичні поради тим, хто відвідує православний храм, сформулюй відповідні правила поведінки. Складені настанови запиши. Обміняйся результатами роботи в загальному колі.

Що в курсі християнської етики 5 класу тобі запам'яталося найбільше?

Що з вивченого, на твою думку, стане тобі в пригоді у подальшому житті?

Додаток 1.

Запам'ятай імена

З розділу I.

- Адам** – (від грецьк. «людина», від євр. – «взятий від землі») – перша людина, створена Богом, з праху земного. Бог вдихнув йому в обличчя дихання життя (тобто дав людині дух вільний, розумний, живий і безсмертний за образом і подобою Своєю).
- Єва** - (від євр. «відбудова життя») – дружина Адама, її створив Бог із ребра Адама, навівши на нього міцний сон. Цим Бог показав, що всі люди походять від одного тіла і душі, повинні бути єдиним цілим, любити і берегти одне одного. Ім'я Єви дав Адам.
- Каїн** – (від євр. «повернення») – перший син Адама і Єви. Так його назвали батьки, маючи надію, що його народження допоможе швидко повернутись до раю. Каїн був небагочестивим і здійснив тяжкий гріх братовбивства. Від Каїна поширяться рід небагочестивих людей – каїніти.
- Авель** – (від євр. «крах», «плач») – наступний син Адама і Єви. Ім'я вказує на те, що після його народження інших Адам і Єва зрозуміли, що повернення до раю може бути не так швидко. Вбитий братом Каїном.
- Сиф**- (від євр. «утвердження», «основа») – третій син Адама і Єви, на якого у батьків будуть великі сподівання. Праведний чоловік. Серед його нащадків – сифітів буде праведний Ной.
- Мафусаїл** – праведний чоловік із роду сифітів. Бог дарував йому найтриваліше життя на землі – 969 років. Його внуком буде Ной.
- Ной** – (від євр. «втіха») – праведний чоловік, нащадок Сифа у восьмому поколінні. За велінням Божим побудував ковчег, на якому від потопу спас свою сім'ю та багатьох тварин.
- Сим, Іафет і Хам** – сини Ноя. Разом з батьком будували ковчег, спаслись від потопу. Хам зробив небагочестивий вчинок по відношенню до свого батька.
- Ханаан** – син Хама. На нього та його нащадків поширилось прокляття Ноя за гріх його батька Хама. Поселиться на землі, яка буде названа його іменем – Ханаанською. Після її завоювання євреями стане для них Обітованою землею.
- Німврод** – син Ханаана, внук Хама. Небагочестивий чоловік. Організував будівництво Вавилонської вежі – богопротивну справу.
- Евер** – багочестивий нащадок Сима, відмовився від участі будівництва Вавилонської вежі.
- Ассур** – син Сима, засновник Ассірійського царства.
- Авраам** – (від євр. «отець піднесення») – родоначальник єврейського народу.

За велінням Божим переселився на тисячу кілометрів із Месопотамії до Ханаанської землі. Праведний чоловік.

Сарра – дружина Авраама, благочестива жінка.

Ізмаїл – син Авраама від служниці Агар, родоначальник арабського народу.

Ісаак – син Авраама і Сарри, законний спадкоємець Авраама, благочестивий чоловік. За волею батька був готовий бути принесений в жертву Богу.

Ревекка – благочестива жінка, дружина Ісаака.

Лот – племінник Авраама, також переселився з ним до Ханаанської землі. Проживав в м. Содом, чудесно спасся при загибелі міста.

Ісав і Яків – брати-близнюки, сини Ісаака. Ісав відмовився від прав первородства. Яків обманом отримав благословення від батька, але далі жив благочестиво. Від Бога отримав нове ім'я – Ізраїль. Всі його нащадки називатимуться народом ізраїльським.

Дванадцять синів Якова. Найвідоміші Йосиф, Іуда, Левій:

Йосиф - проданий братами до Єгипетського рабства, але Бог це зло перетворив на добро: завдяки цьому вся родина Якова спасеться від голоду, переселившись до Єгипту, де Йосиф стане великим начальником.

Іуда – нащадки якого будуть називатися іудеями, серед яких народиться Спаситель світу – Ісус Христос.

Левій – серед його нащадків народиться Мойсей. Рід Левій – левіти отримують право на священство серед євреїв.

Мойсей - (від євр. «вийнятий з води») – пророк, що вивів народ ізраїльський із Єгипетського рабства. Отримав від Бога на горі Синай 10 заповідей.

Аарон – брат Мойсея, став першим первосвященником ізраїльського народу.

Ісус Навин – перший суддя єврейського народу, закінчив справу Мойсея – привів євреїв до Обітованої землі та очолив її завоювання.

З розділу II.

Кирило і Мефодій – перші слов'янські просвітителі.

Андрій Первозваний – апостол, учень Ісуса Христа, за переданням першим проповідував християнську віру на берегах Дніпра.

Аскольд і Дір – київські князі, християни за віросповіданням, загинули від рук князя Олега.

Ольга – княгиня Київської Русі, за проповідування християнської віри Церквою проголошена святою і рівноапостольною.

Володимир – князь Київської Русі, хреститель Русі, канонізований Церквою як святий рівноапостольний.

Борис і Гліб – сини князя Володимира. Прийняли мученицьку смерть від брата Святополка. Церквою канонізовані як благовірні князі – страсотерпці.

Антоній і Феодосій – преподобні отці Печерські – засновники чернецтва на Русі.

Нестор Літописець – монах Києво-Печерського монастиря, автор «Повісті минулих літ» - найвідомішого твору Київської Русі.

З розділу III.

Іларіон - київський митрополит, автор богословського твору «Слово про закон і благодать».

Володимир Мономах – київський князь, автор відомого твору «Повчання дітям».

Аліпій – відомий іконописець, монах Києво-Печерського монастиря.

Григорій – диякон, переписав з болгарської мови і оздобив «Остромирове Євангеліє».

Ярослав Мудрий – князь Київської Русі, син Володимира Великого, закінчив будівництво Софійського собору в Києві.

Додаток 2

Скорочене позначення окремих книг Біблії

Книги Старого Заповіту

Бут. – книга Буття
Вих. - книга Вихід
Числ. – книга Чисел
Повт. – книга Повторення Закону
Суд. – книга Суддів
1 Царств – 1 книга Царств
2 Царств – 2 книга Царств
3 Царств – 3 книга Царств
4 Царств – 4 книга Царств
Пр. – книга Приповістей Соломона
Іон. - книга пророка Іони
Іов - книга пророка Іова
Дан. – книга пророка Даниїла
Єздр. – книга пророка Єздри
1 Мак. - перша книга Маккавейська
Пс. – книга Псалмів (Псалтир)
Неєм. – книга пророка Неемії
Єр. – книга пророка Єремії
Іс. – книга пророка Ісаї

Книги Нового Заповіту

Лк. – Євангеліє від Луки
Мк. - Євангеліє від Марка
Мв. - Євангеліє від Матвія
Ін. – Євангеліє від Іоанна
Діян. - Діяння святих апостолів
1 Пет. - 1 послання апостола Петра
2 Пет. - 2 послання апостола Петра
1 Ін. - 1 послання апостола Іоанна
2 Ін. – 2 послання апостола Іоанна
Як. - послання апостола Якова
Іуд. – послання апостола Іуди
Ап. – апокаліпсис (об’явлення) Іоанна
 послання апостола Павла:
Кол. – послання до Колосян
Еф. - послання Ефесян
Євр. – послання до Євреїв
2 Кор. – 2 послання до Коринтян
1 Кор. - 1 послання до Коринтян
Рим. – послання до Римлян

Бут. 2, 3-8 - означає: книга Буття, другий розділ, вірші з третього до восьмого

Лк. 8, 3 – означає: Євангеліє від Луки, восьмий розділ третій вірш

Додаток 3

Твій словничок

- Ангел** – вісник, посланець, невидима духовна істота, створена Богом.
- Апостол** – посланець Бога.
- Апостоли** – учні Христа, які супроводжували Його під час громадського служіння, а потім самі сповіщали віру по світу.
- Аналой** - стіл посеред церкви, на якому під час служби лежать Євангеліє, хрест та святкова ікона.
- Арамейська мова** - загальноприйнятий говір Близького Сходу в VI-IV ст. до н.е., до завоювань Александра Македонського
- Архітектура** - одночасно наука і мистецтво проектування будівель, а також власне система будівель та споруд, які формують просторове середовище для життя і діяльності людей відповідно до законів краси.
- Атом** – маленька частина матерії, в своїй будові має ядро, електрони, нейтрони і протони.
- Безрідники** – які мали дар лікування і використовували його безкорисливо.
- Біблія** – книги Святого Письма, джерело християнської моралі.
- Біблос** – місто Близького Сходу.
- Благовірні-князі і цари** – які направляли отриману від Бога велич і багатство для справ милосердя, просвіти, збереження народних святинь.
- Благословення** – сходження Божої милості на людину або від Самого Бога, або від людей, які діють за волею Бога. Це висловлення згоди, побажання добра у якійсь справі, виборі.
- Боголюдина** – Ісус Христос, мав Божу та людську природу, народжений від Святого Духа Дівою Марією.
- Богонатхненність** - надприродне, Боже провидіння, яке, не знищуючи і не подавляючи природних сил людини, підносило її вищого вдосконалення, застерігало від помилок, подавало необхідне об'явлення.
- Блаженний** – дуже щасливий і радісний у Бозі, праведний.
- Вітвар** - символ Царства Небесного, місце перебування Бога.
- Віра** – впевненість у чомусь, у здійсненні чого-небудь, визнання існування Бога.
- Вірність** – християнська чеснота, яка має у собі міцну віру, постійне служіння Богу і людям; відданість цьому служінню.
- Воскресіння** - повернення до життя силою Божою.
- Всесвіт** – весь матеріальний світ, різноманітний за формами, що їх приймає матерія та енергія, включаючи усі галактики, зорі, планети та інші космічні тіла.

- Видимий світ** – природа і люди, що нас оточують.
- Винагорода** – віддяка Бога і ближніх за сумлінну працю, праведне життя.
- Відповідальний** – людина, яка завжди дотримується слова, виконує обіцяне, старанно ставиться до роботи та своїх обов'язків.
- Вчинок** - певна дія людини.
- Гора Синай** – гора на Синайському півострові, на якій Мойсей отримав від Бога десять заповідей.
- Гордість** – упевненість людини, що вона особлива, самодостатня і може всі свої проблеми вирішити самотійно, без Бога.
- Гордия** – занадто висока думка про себе та свої можливості і зневага до Бога й людей, пихатість.
- Гріх** - зло, є порушення закону Божого; беззаконня.
- Гріхопадіння** – вчинення гріха.
- Гріховність** – неправедність.
- Декалог** – Десять Заповідей Божих.
- Добро** – все, що виходить від Бога; це все, що позитивно оцінюється Богом, все, що є важливим для людського життя.
- Доброчесність** - моральна якість та чеснота, проявляється у тілесній чистоті в усіх її проявах
- Довіра** – ставлення до когось, що виникає на основі віри в чийсь правоту, чесність, щирість.
- Досягти** – одержувати бажане, домагатися.
- Душа** – нематеріальна частина людської істоти, це життєва сила людини дана Богом, животворчий початок для того, щоб управляти тілом.
- Дух** - творча та оживляюча сила людини, дух Божий в людині.
- Духовність** – міра отримання частинки Божого духу людиною.
- Духовне багатство** – те, що людина надбала для спасіння своєї душі.
- Екологія** - навколишнє середовище.
- Етика** – наука про мораль.
- Етикет** - це набір певних правил поведінки, прийнятих у суспільстві.
- Євангеліє** - Добра Звістка, опис життя і вчення Ісуса Христа. Вміщує норми життя, які передав через своїх учнів Ісус Христос.
- Євреї** – народ, історія якого описана в Біблії і якому в образі земної Людини явився Ісус Христос.
- Жадібність** – пристрасне прагнення володіти чимось.
- Жертвоприношення** – обряд принесення в жертву Богу тварин за свої гріхи в Старому Заповіті.
- Жертва** – вчинок, що характеризується відмовою від особистих прав, вигод.
- Жертовність** – здатність людини задля любові до Бога і ближнього віддати їм те, що є найдорожчим, найважливішим, без чого

важко обійтися самому, навіть власне життя.

Життя святих (агіографія) - вид літератури, релігійно-біографічні твори про життя мучеників, аскетів, церковних і державних діячів, оголошених церквою святими.

Заздрість – почуття невдоволення, викликане благополуччям, успіхом іншого.

Зарозумілість – негативна якість характеру, гордовитість, самовпевненість, зневага до інших.

Зло – відсутність добра, виникає через порушення Божого закону.

Зречення – відмова від попередніх поглядів, прояв слабкості духу людини, зрада.

Ідол – образ Бога в язичництві, який використовується для поклоніння.

Ідолопоклонство – поклоніння ідолам.

Ізраїль – назва держави, царства єврейського народу доби Старого Заповіту, походить від нового імені патріарха Якова, даного йому Богом.

Ікона - (з грец. – малюнок, образ, зображення) – живописне, мозаїчне або рельєфне зображення Ісуса Христа, Богородиці, святих і подій Святого Письма.

Іконостас – стіна з ікон у храмі, яка відокремлює вівтар від центральної частини. Символізує межу між небом і землею

Канон – незмінна традиційна, яка не переглядається сукупність законів, норм і правил в різних сферах діяльності та житті людини.

Канонічні книги – книги Біблії, визнані Церквою.

Ковчег – велетенський корабель, побудований Ноем заради спасіння під час потопу.

Криза – складна ситуація, гостра нестача чогось, сукупність багатьох проблем, труднощів.

Легідність - моральна якість та чеснота, чуйність у стосунках і доброта у поведінці, заснована на любові, терпінні і милосерді.

Літописи – це твори, у яких розповідь ведеться за роками («літами»). Це своєрідна форма літературного твору, що виникла на основі усного історичного епосу.

Любов – найперша і найважливіша чеснота і виявлення дару Святого Духа. Це сутність життя. Проявляється у любові до Бога і любові до інших. Любити Бога – шанувати, виконувати Його закони, вірити, сподіватися на Нього, бути йому вірним.

Матерія – основа буття, яка проявляється у всій різноманітності і багатогранності предметів, процесів, явищ.

Матеріальне виробництво - все те, що будує, виробляє людина.

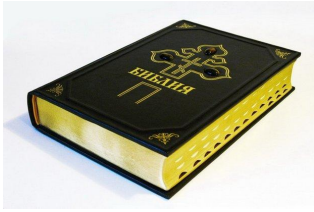
Мета – те, до чого хтось прагне, чого хоче досягти; ціль; заздалегідь

- намічене завдання; задум, намір, план.
- Месія** – цар, на прихід якого чекали євреї, описані в Старому Заповіті. У Новому Заповіті змальовується Ісус як Месія (Христос).
- Мораль** – норми, правила, принципи поведінки людей, що ґрунтуються на їх розумінні, усвідомленні та здатності розрізняти добро чи зло у ставленні одне до одного, до суспільства, природи, Бога.
- Моральні цінності** – дуже важливі норми і правила життя, які люди вважають добрими.
- Мозаїка** – вид настінного живопису, виконаний із смальти (кубиків кольорового скла) та різнокольорових камінців
- Молитва** – звернення до Бога, розмова з Богом.
- Мініатюра** – невеликий за обсягом вид живопису, книжкового оздоблення, також – жанр літератури.
- Мужність** – якість характеру людини, у якій поєднуються хоробрість, витримка, рішучість.
- Мудреці** – люди, що володіють мудрістю як даром від Бога.
- Мученики** – святі, які перетерпіли страждання і смерть за віру, за відмову від служіння ідолам (таких найбільше), сповіщали світу шляхи Промислу Божого.
- Надія** – утіха серця у Богові, із упевненістю, що Він постійно турбується про наше спасіння і дарує нам обіцяне блаженство.
- Наполегливість** – особистісна якість людини, яка характеризується здатністю долати внутрішні і зовнішні перешкоди для досягнення поставленої мети.
- Невидимий світ** – світ духовний, який не кожна людина може бачити фізичним зором.
- Ненависть** – протилежність любові, почуття великої неприязні, ворожості до ближнього.
- Неопалима купина** – кущ, який бачив Мойсей при явленні йому Бога, який не згорав у вогні.
- Непослух** – вияв гордині у ставленні до Бога і чи ближніх, які бажають тобі добра.
- Новий Заповіт** – друга частина Біблії, в якій розповідається про земне життя Ісуса Христа та народження християнської Церкви.
- Німб** – коло навколо лику, символічно позначає святість, сяйво слави, невід’ємна частина ікони.
- Образ Божий** – подібність людини до Бога за здатністю мислити, почувати і проявляти волю.
- Обіцянка** – добровільно дане зобов’язання зробити що-небудь; присяга, клятва.
- Обітована земля** – земля, яку обіцяв Бог євреям, якщо вони будуть

- виконувати Його волю.
- Оклад** – накладна прикраса на іконах, що покриває всю іконну дошку поверх кольорового шару, крім декількох значущих елементів (обличчя і рук).
- Папірус** - рослина, з якої виготовляли сувої, що використовувалися для написання.
- Патерики** - життєписи і повчання святих отців Церкви, збірники оповідань про життя християнських святих отців, людей, які з Божою поміччю зробили великий внесок у розвиток Церкви.
- Пергамент** - матеріал для письма, виготовлений з обробленої шкіри тварин.
- Переконання** - усталена, міцна, впевнена думка про щось.
- Подвижництво** – загальнолюдський ідеал, який розумівся, як індивідуальний подвиг в ім'я Христа і народу.
- Покликання** – внутрішнє прагнення, схильність і здатність до певної справи.
- Потоп** - безперестанна 40-денна злива, яка затопила всю землю.
- Праведний** – який дотримується заповідей моральних приписів релігії, безгрішний, непогрішний, святий, преподобний.
- Праведність** – це вірність в усьому певним вимогам, нормам, закону.
- Преподобні** – святі, які прославили Бога, здійснюючи чернечий подвиг.
- Престол** - центральне місце у вівтарі храму символізує престол Божий.
- Притвор** – частина храму, де стоять ті, хто збирається охреститися.
- Притчі** - невелике оповідання, що має в собі моральне або релігійне повчання.
- Пророки** - люди, які мали Божий дар передбачати майбутні події, навчали мудрості та передавали народу Божу волю
- Псалом** - пісня, що виконується у супроводі музичних інструментів.
- Рай** - прекрасний сад, в якому Бог оселив перших людей, Адама і Єву.
- Рівноапостольний** - лик православних святих, що особливо прославилися проповіданням Євангелія й наверненням народів у християнську віру.
- Святі** - особи, що відзначилися найвищими чеснотами християнської побожності і за життя чи після смерті були прославлені чудесами.
- Святителі** - патріархи, митрополити, архієпископи і єпископи, які досягли святості невтомним піклуванням за свою паству, збереження віри від ересів і розколів.
- Сапопожертва** - відмова від чогось важливого для себе заради щастя та благополуччя іншої людини, не чекаючи нагороди, віддачі, не маючи нічого взамін.
- Скрижалі** – кам'яні плити, на яких були викарбувані десять заповідей Божих.

- Скинн** – похідний, переносний храм Божий.
- Служіння** – виконання заповідей, служіння Богу і людям.
- Сповідники** – святі, які багато постраждали за Христа, але unikли мученицької смерті.
- Старанність** - моральна якість та чеснота, завзята та уважна природа дій та праці людини.
- Совість** – голос сумління, внутрішнє відчуття людини, вказує людині, що потрібно і чого не можна робити
- Старий Заповіт** – перша частина Біблії, в якій розповідається про історію людства і єврейського народу від створення світу до народження Ісуса Христа.
- Стійкість** – якість людини, яка проявляється у твердості, витривалості, постійності, сталості, наполегливості, непохитності, вірності переконанням, незламності.
- Стриманість** - моральна якість та чеснота, вважається невідступним та свідомим пануванням розуму над пристрастями й іншими недобрими поривами.
- Сувій** – свиток Святого Письма.
- Таїнство** – чудесна зміна стану душі, яка відбувається поєднання в людині її внутрішнього світу з Благодаттю Святого Духа.
- Терпінн** – здатність людини переносити земні страждання: хвороби, прикрощі, знуцання, самотність, матеріальні нестатки.
- Творець** – люблячий і мудрий Бог, який створив світ.
- Фреска** – вид настінного живопису, виконаний водяними фарбами по сирій штукатурці
- Унікальність** - єдність у своєму виді, відмінна від усіх інших, неповторність.
- Храм** – Дім Божий на Землі, де звершується Богослужіння.
- Християнська етика** – наука про християнські моральні норми і цінності.
- Християнська Церква** – це спільнота людей, які сповідують Ісуса Христа Богом.
- Християнська культура** - сукупність матеріальних і духовних, нематеріальних цінностей, досягнень, пов'язаних з християнством. Поєднує в собі науку, освіту, мистецтво, мораль, уклад життя та світогляд.
- Ханаанська земля** – земля, яку завоювали євреї, яка стала для них землею Обітованною.
- Щедрість** - моральна якість та чеснота, середина між марнотратством та скупістю.
- Чесність** – це одна з основних граней людських чеснот, моральна якість, що відображає одну з найважливіших вимог моральності. Включає правдивість, принциповість, вірність взятим зобов'язанням.

Зміст

Вступ.....3

**Розділ I. Біблійна історія: сторінками
Старого Заповіту.....5**

§ 1. Біблія, її структура та зміст. Біблія як предмет біблійної історії та християнської етики.....	7
§ 2. Світ як Боже творіння. Премудрість Творця. Біблійний опис створення світу. Проблеми захисту світу як Божого творіння.....	17
§ 3. Покликання людини у світі. Створення людини.....	33
§ 4. Свідомий вибір між добром і злом. Гріхопадіння перших людей.....	44
§ 5. Наслідки зла. Заздрість. Каїн та Авель.....	51
§ 6. Необхідність боротьби зі злом. Праведний Ной. Потоп.....	58
§ 7. Повага до батьків. Прокляття Хама.....	68
§ 8. Гордість і зарозумілість. Вавилонська вежа.....	74
§ 9. Праведність і вірність. Історія Авраама.....	82
§ 10. Протистояння неправді. Лот. Загибель міст Содом і Гоморра.....	92
§ 11. Любов як готовність до пожертви. Авраам та Ісаак.....	103
§ 12. Батьківське благословення. Яків та Ісав.....	111
§ 13. Уміння прощати. Йосиф і його брати.....	118
§ 14. Людина та її завдання на Землі. Мойсей.....	128
§ 15. Стійкість у досягненні мети. Мойсей і фараон. Вихід з Єгипту.....	134
§ 16. Моральний закон людства. Синайське законодавство.....	140
§ 17. Уміння переборювати труднощі. Сорокарічна подорож пустелею. Смерть Мойсея.....	150
18. Тематичне оцінювання. Підсумкове узагальнення вивченого.....	159

Розділ II. Святі люди української землі.....164

§ 19. Кирило та Мефодій – просвітителі слов’ян. Церковнослов’янська абетка.....164

§ 20. Свята рівноапостольна велика княгиня Ольга. Поширення християнства на Русі.....175

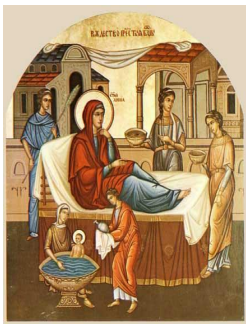
§ 21. Святий рівноапостольний князь Володимир. Хрещення Русі.....185

§ 22. Перші руські святі – святі благовірні князі-страстотерпці Борис і Гліб.....191

§ 23. Преподобні Антоній і Феодосій Печерські. Роль Києво-Печерського монастиря у духовному житті Київської Русі.....198

§ 24. Преподобний Нестор Літописець. “Повість минулих літ”.....208

25. Урок узагальнення. Тематичне оцінювання.....213

Розділ III. Сучасна людина й духовна культура в Україні.....217

§ 26. Основи християнської культури в духовному житті українського народу.....217

§ 27. Традиційний храм в Україні. Символіка храму.....227

§ 28. Ікони у храмі та вдома. Іконостас.

Найвідоміші іконостаси України.....235

§ 29. Фрески й мозаїка в храмі. Декоративно-прикладне мистецтво в оздобленні храму. Оклади, прикраси, рушники.....247

§ 30. Найвідоміші храми України.....256

Заключний урок.

Тематичне оцінювання. Підсумкове узагальнення вивченого.....270

Додатки

1. Запам’ятай імена.....273

2. Скорочене позначення окремих книг Біблії.....275

3. Твій словничок276